

İKLİM DEĞİŞİKLİKLERİ ve DOĞAL AFETLER BAĞLAMINDA FİNANSAL KRİZ YÖNETİMİ: 2011 YILI VAN DEPREMİ ÖRNEĞİ

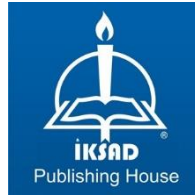
Dr. Süleyman ELÇİ
Dr. Öğr. Üyesi İsmail CAN

**İKLİM DEĞİŞİKLİKLERİ ve DOĞAL AFETLER BAĞLAMINDA
FİNANSAL KRİZ YÖNETİMİ: 2011 YILI VAN DEPREMİ
ÖRNEĞİ**

**Dr. Süleyman ELÇİ
Dr. Öğr. Üyesi İsmail CAN**

DOI: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8244809>

Copyright © 2023 by iksad publishing house

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical methods, without the prior written

permission of the publisher,

except in the case of

brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law. Institution of Economic

Development and Social

Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TURKEY TR: +90 342 606 06 75

USA: +1 631 685 0 853

E mail: iksadyayinevi@gmail.com

www.iksadyayinevi.com

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

Iksad Publications – 2023©

ISBN: 978-625-367-205-8

Cover Design: İbrahim KAYA

August / 2023

Ankara / Türkiye

Size = 21 x 29,7 cm

ÖNSÖZ

Günümüzde iklim değişikliği ve doğal afetler tüm yerküreyi etkilemekte ve bu nedenle son zamanlarda çok sayıda haberin konusu olmaktadır. Öneminden dolayı, dünya genelinde bu olguya yönelik bir farkındalık oluşmaya başlamıştır. Küresel iklim değişikliği ve doğal afetlerin olumsuz etkileri tarımdan turizme, ekonomiden finansa birçok sektörde hissedilmektedir. Kitapta, küresel iklim değişikliği ve doğal afetlerin çeşitli sektörlerde etkilerinin ortaya konulmasının yanında ekonomi sisteminde önemli bir yeri olan finans sektörüne etkileri üzerine değerlendirmeler yapılmıştır. Küresel ısınmanın hikayesi çok eski bir geçmişe sahiptir. Eski dönemlerde buzul çağları yaşandığı bilinmektedir. Günümüzde iklim değişikliği nedeniyle küresel ısınma tehlikesi ortaya çıkmış ve buzulların erimesine neden olmuştur. Bunun sonucunda da çeşitli doğal afetler meydana gelmektedir. İklim değişikliğine bağlı afetlere çeşitli hava hareketleri kasırgalar, fırtınalar örnek gösterilebilirken, doğal afetlere de deprem, sel ve toprak kaymaları örnek gösterilebilir. Tüm bu afetlerin gelişiminde, tabiatta doğal kaynaklı nedenlerin bulunmasının yanında insan faktörü de bu durumu hızlandıran başka bir nedendir. Ayrıca küresel iklim değişikliği ve doğal afetler sosyal yaşamı etkilediği gibi mali piyasalarda da olumsuz etkiler meydana getirdiğinden mevcut işleyişi bozmakta ve değiştirmektedir. Piyasalardan ülkelerce önemli görüleni (mali piyasalar) finans sektörü olduğundan bu olumsuz etkiler hemen hemen her ülkede hissedilmektedir. Bu nedenle kitapta küresel iklim değişikliğinin sosyal sonuçlarının ötesinde finansal sisteme etkilerine ilişkin dünyadan ve Türkiye’den finansal veriler ortaya konarak bunların bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Elde edilen verilerden, iklim değişikliği ve doğal afetlerin, finansal sistemde önemli bir yeri olan işletmeleri gerek üretim gerekse de süreklilik bakımından olumsuz yönde etkilediği anlaşılmaktadır. Konuya bu açıdan bakıldığında, iklim değişikliği ve çeşitli doğal afetler, işletmelerin finansal yapılarını bozan önemli bir olgudur. Örneğin “sel, kuraklık, kasırga ve deprem” gibi bir doğal afet sonucunda işletmelerde üretim eksikliği sonucunda varlık ve stoklarda azalmalar meydana gelebilmektedir.

İklim değişikliği ve doğal afetler nedeniyle ticari yaşamda işletmelerin finansal yapılarında bozulmalar meydana gelmekte, işletmelerin likiditeleri ve çalışma sermayeleri azalmaktadır. Bu etki sonucunda bir nevi finansal krize maruz kalan işletmelerin sürekliliği de tehlikeye girmekte ve sonrasında ilerleyen aşamada işletmeler kapanma riskiyle karşı karşıya gelmektedir. İklim değişikliği ve doğal afetlerden işletmelerin yanı sıra kamu yönetimi de olumsuz etkilenmektedir. Kamu yönetimi bakımından değerlendirildiğinde, kamu yönetiminin hem olağan zamanlarda hem de olağanüstü zamanlarda kamusal hizmet sunması ve bu hizmetlerin de bir finansman gerektirmesi nedeniyle afet dönemlerinde finansman açığı meydana gelmektedir. Ayrıca, bu

kamu hizmetlerinin afet sırasında daha da artması başka bir sorunu ortaya çıkarmaktadır. Kamu gelirleri içinde önemli paya sahip vergi gelirleri bu olgudan en çok etkilenen kalemdir. Küresel iklim değişikliği ve doğal afetler nedeniyle işletmeler üretimlerine ara verdiklerinden sürekli nitelikte olan finansal mali yükümlülüklerinden vergi ve sigorta ödemelerini ödemede aciz duruma düşmektedirler. Bunun yansıması olarak kamu yönetiminde bir gelir kaybı meydana gelmektedir. Sonuçta kamu mali yönetimi de yaşanan bu iklim değişikliğinden veya doğal afetlerden direkt ya da indirekt olarak finansal bakımdan etkilenmektedir. Bu durum, kamu mali yönetiminde finansal yönden bütçe açıklarına neden olmakta, bütçe açıklarının finansmanı için gerekli fon bulunulamadığında mali sıkıntılar başgöstermekte ve bu olumsuz durum yıllarca devam etmektedir. Kitapta da değinildiği gibi coğrafik yapısı nedeniyle Türkiye’de son otuz yıllık dönemde çeşitli doğal afetler yaşanmıştır. Türkiye’de finansal kırılmalığa neden olan risklerin başında doğal afetler gelmektedir. Çalışmada, bu afetlerin önemlilerinden Marmara ve Van depremleri incelenmiştir. Bunun sebebi bu depremlerin meydana getirdiği hasarın finansal maliyetlerinin olumsuz yansımaları hem işletmelerce hem de kamu yönetimince yıllarca hissedilmiştir. Kitapta dünyada ve Türkiye’de iklim değişikliği ve doğal afetlerin sonuçları incelenirken işletmeler ve kamu yönetimine finansal etkilerinin de bir değerlendirmesi yapılmıştır.

İşte elinizdeki bu kitap, küresel iklim değişikliği ile doğal afetlerin, meydana geldiğinde yaşanacak olumsuz ekonomik etkilerin, finansal sistemi nasıl etkileyebileceği konusunu ele alan, 2022 yılında tamamlanmış olan tez çalışmasından geliştirilmiş ve kitap formatına dönüştürülmüş halidir. Süleyman ELÇİ’nin bu kitabı, Türkiye’de iklim değişikliği ve doğal afetlerin (ekonomik) finansal manada hem işletmelerde hem de kamu yönetiminde sebep olduğu mali hasarları ele alarak incelemiştir. Bu bağlamda, afet dönemlerinde meydana gelebilen finansal krizi yönetecek bir finansal kriz sistemi ve muhasebe sistematığının nasıl olabileceği hususunda bir örnekle çözüm önerisi sunmaya çalışan ilk ve öncü çalışmalardan biridir. Kitapta ele alınan finansal kriz sisteminin işlemesi sonunda kamu yönetiminde olumlu etkiler meydana getirebileceği değerlendirilmiştir. Kitapta konuya ilişkin ekonomi-finans literatür taramasının yanı sıra mali veriler doküman incelemesi boyutunda incelenerek sonuçları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sonuçların işletmeler ve kamu yönetimi açısından değerlendirmeleri de yapılmıştır. Küresel iklim değişikliği ve doğal afetlere bağlı meydana gelen felaketlerin, kamu yönetiminin ve işletmelerin finansal dengesini bozarak mali krizlere sebep olmalarından dolayı öncelikli ele alınması gereken konular arasında görülmektedir. Bu nedenle literatürde ele alınan benzer bulgular ve sonuçlar yapılan çalışma sonuçları ile benzerlik göstermiştir. Bu sonuçlara kitabın sonuç bölümünde yer verilerek bunlara ilişkin önerilerde bulunulmuştur. Konunun geniş

kapsamlı olmasından dolayı dünyada meydana gelen önemli kasırgalara ve deprem afetlerine değinilmiş, ancak Türkiye bakımından önemli sayılan Marmara ve Van depremi örnekleri ile araştırma sınırlandırılmıştır.

Bu kapsamda çalışma altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde girişe yer verilmiş, ikinci bölümde küresel iklim değişiklikleri ve doğal afetlerin nedenleri ile sosyal, politik ve finansal etkileri incelenmiş, üçüncü bölümde kamu finansal yönetimi ile işletmelerde finansal yönetime değinilmiştir. Ayrıca dördüncü bölümde işletmelerde kriz yönetimi ile finansal kriz yönetimi incelenerek, beşinci bölümde örnek uygulama ile çalışma desteklenmiştir. Altıncı bölümde sonuç bölümüne yer verilerek genel değerlendirme yapılarak önerilerde bulunulmuştur. Kitapta finansal kriz yönetimi ile ilgili fonlamaya ilişkin veriler, 2011 yılı Van depremi örneğinden hareketle verilmiştir. Bu nedenle görüşme tekniği kapsamında katılımcılar Van ilinde görev yapan kişilerden seçilmiştir. Ayrıca uygulama kapsamında kâr dağıtımına esas finansal veriler de Van ilinde faaliyet gösteren işletmelerden (işletme esasında ikinci sınıf tacir, şahıs işletmeleri bakımından birinci sınıf tacir ve sermaye şirketleri) elde edilmiştir. Çalışmada küresel iklim değişiklikleri ile doğal afetlerin olumsuz ekonomik ve finansal etkilerine karşı işletmeleri daha güçlü tutabilecek bir finansal kriz yönetimi önerilmiştir. İşletmelerin uygulamaya çalıştıkları politikalar nedeniyle muhasebenin temel kavramlarından biri olan ihtiyatlılıktan giderek uzaklaşılması, ilgili kavrama vurgu yapılması neticesini doğurmuştur. Bu bağlamda araştırmada, afetlerin ekonomik sonuçlarının işletmeler açısından sürekliliklerine ilişkin bir tehdit oluşturabilmesi nedeniyle finansal kriz yönetimine ihtiyaç duyulabileceği ve finansal kriz yönetimi ile ilgili örnek bir model önerilebileceği de üzerinde önemle durulması gereken bir konu olarak düşünülmektedir.

Çalışmada; iklim değişikliği veya doğal afetlere bağlı ortaya çıkan finansal risklere karşı iki somut öneride bulunulmaktadır. Birincisi, kamu maliyesi açısından vergi ve benzeri gelirlerden belirli paylar alınmak suretiyle bir afet fonu oluşturulması ve ikincisi ise, çeşitli teşviklerle işletmelerde finansal kriz yönetiminin özendirilerek geliştirilmesidir. Sonuç itibariyle Süleyman ELÇİ, bu özgün çalışmasıyla işletmelerin afet öncesi, esnası ve sonrasında uygulayabileceği finansal kriz yönetiminin detaylı bir incelemesini yaparak bu finansal sistemin örnek bir uygulamasını da geliştirmiştir. Bu kitap akademik çerçevede finans bilimi ile ilgilenen araştırmacılara ve öğrencilere konunun özünü sunarken tüm sosyal bilimler alanındaki araştırmacılara ve öğrencilere de küresel iklim değişikliği ve doğal afetlerin finansal sonuçları hakkında bilgiler verdiği için el atında bulundurulması gereken bir kaynaktır. Çok sayıda araştırmacı ve okura ulaşması dileğiyle.

Dr. Öğretim Üyesi İsmail CAN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar DİZİNİ.....	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	x
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
GİRİŞ	13
BÖLÜM 1	16
1.KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİKLERİ VE DOĞAL AFETLERİN EKONOMİK, POLİTİK VE FİNANSAL YÖNLERDEN İNCELENMESİ	16
1.1 Küresel İklim Değişikliği ve Nedenleri.....	16
1.1.1 Küresel İklim Değişikliği.....	16
1.1.2 Küresel İklim Değişikliğinin Nedenleri	18
1.1.2.1 Küresel İklim Değişikliğinin Doğal Nedenleri	18
1.1.2.2 Küresel İklim Değişikliğinin Yapay Nedenleri	19
1.2 Doğal Afetler ve Çeşitleri.....	20
1.2.1 Jeolojik Afetler.....	20
1.2.2 İnsan Kaynaklı Afetler	21
1.3 Küresel İklim Değişiklikleri ve Doğal Afetlerin Sosyal Etkileri	22
1.4 Küresel İklim Değişiklikleri ve Doğal Afetlerin Ekonomik Etkileri	23
1.4.1 Küresel İklim Değişiklikleri ve Doğal Afetlerin Ülkelerin Üretim ve Tüketim Döngülerine Etkileri.....	26
1.4.2 Küresel İklim Değişiklikleri ve Doğal Afetlerin GSYİH'ya Etkileri	28
1.4.3 Küresel İklim Değişiklikleri ve Doğal Afetlerin Gelir Dağılımına Etkileri.....	30
1.4.4 Küresel İklim Değişiklikleri ve Doğal Afetlerin İktisadi Kalkınmaya Etkileri	31
1.5 Küresel İklim Değişiklikleri ve Doğal Afetlerin Finansal Etkileri.....	32
1.6 Küresel İklim Değişiklikleri ve Doğal Afetlerin Devlet Bütçesine Etkileri.....	33
1.6.1 Küresel İklim Değişiklikleri ve Doğal Afetlerin Kamu Harcamalarına Etkileri	33
1.6.2 Küresel İklim Değişiklikleri ve Doğal Afetlerin Kamu Gelirlerine Etkileri.....	35
1.6.3 Küresel İklim Değişiklikleri ve Doğal Afetlerin Kamunun Borçlanma Politikalarına Etkileri.....	36
1.7 Doğal Afetlerin Sonucu Meydana Gelecek Olan Mali Yükümlülükleri Azaltmada Kullanılan Finansman Çeşitleri	37

1.7.1 Afet Tahvilleri	38
1.7.2 Afet Finansmanında Risk Swapları.....	39
1.7.3 Afet Finansmanında Ek Vergiler.....	40
1.7.4 Afet Finansmanında Fonlar	41
1.7.5 Afet Finansmanında Sigortalar.....	42
1.8 2011 Yılı Van Depreminin Yöre Ekonomisine Etkileri	45
BÖLÜM 2	47
2.İŞLETMELERDE ve KAMUDA FİNANSAL YÖNETİM TEORİSİ.....	47
2.1 İşletmelerde ve Kamuda Finansal Yaklaşım	47
2.1.1 İşletmelerde Finansal Yönetim.....	47
2.1.1.1 Sermaye Şirketlerinde Kâr Dağıtım Esasları	48
2.1.1.2 Sermaye Şirketlerinde Kâr Dağıtım Hesaplaması ve Muhasebeleşmesi	49
2.1.1.3 Sermaye Şirketlerinde Kâr Dağıtım Hesaplamasında I. ve II. Yedek Akçe.....	53
2.2. İşletmelerde Finansal Planlama	56
2.2.1 İşletmelerde Finansal Planlamanın Önemi.....	57
2.2.2 Finansal Planlamanın Amaçları	58
2.2.3 Finansal Planlama Türleri	58
2.2.3.1 Kapsadıkları Döneme Göre Finansal Planlar.....	58
2.2.3.2 Amacına Göre Finansal Planlar	59
2.3. Finansal Öngörü ve Kontrol	61
2.4. Kamuda Finansal Yönetim	62
2.4.1 Kamu Maliyesi ve Bütçe	62
2.4.2. Kamu Gelirleri.....	64
2.4.2.1. Vergiler	65
2.4.3 Maliye Politikası ve Amaçları.....	66
BÖLÜM 3	68
3. İŞLETMELERDE KRİZ YÖNETİMİ VE KRİZ DÖNEMLERİNDE FİNANSAL YÖNETİM	68
3.1 Kriz Kavramı	68
3.1.1 İşletmecilik Bakımından Kriz	68
3.1.2 Krizin Genel Özellikleri	69
3.1.3 Kriz Çeşitleri	70
3.1.4 Krizi Tetikleyen Faktörler	72
3.1.4.1 İç Faktörler.....	72

3.1.4.2 Dış Faktörler	73
3.2 İşletmelerde Kriz Yönetimi	75
3.2.1 İşletmelerde Kriz Yönetiminin Tanımı ve Özellikleri	75
3.2.2 İşletmelerde Kriz Yönetiminin Aşamaları	76
3.2.3. İşletmelerde Kriz Yönetimde Mitler” Söylenceler”	80
3.2.4 İşletmelerde Kriz Yönetim Yöntemleri	81
3.3. Kriz Dönemlerinde Finansal Kriz Yönetimi ve Aşamaları	82
3.3.1 Kriz Öncesi Dönemde Finansal Yönetim.....	85
3.3.2 Kriz Döneminde Finansal Yönetim.....	87
3.3.3 Kriz Sonrası Dönemde Finansal Yönetim.....	89
3.3.4 Finansal Krizlere Yol Açmada Bilgi Sistemi Olarak Muhasebenin Kullanımına İlişkin Yaklaşımlar	91
BÖLÜM 4	92
4. İKLİM DEĞİŞİKLİKLERİ ve DOĞAL AFETLER BAĞLAMINDA FİNANSAL KRİZ YÖNETİMİ: 2011 YILI VAN DEPREMİ ÖRNEĞİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	92
4.1 2011 Yılı Van Depremi’nin Finansal Sonuçları ile Kamunun Finansal Yönetiminde Bütçe Gelirleri Bağlamında Dört Büyük Şehre Ait Vergi Tahakkuk/Tahsilat Tutar ve Oranlarına İlişkin Bulgular	92
4.2. İklim Değişiklikleri ve Doğal Afetlere İlişkin Finansal Kriz Yönetimine Yönelik 2011 Yılı Van Depremi Örneği Bağlamında Örnek Bir Uygulama	95
SONUÇ.....	145
KAYNAKLAR	154

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: Dünya Genelinde Meydana Gelen ve Ek Maliyet Doğuran 10 Afete İlişkin Veriler...	24
Tablo 2: AFAD Bütçesi ile İlgili 2016 Yılı Ocak-Haziran Ayları Gerçekleşme Miktarları.....	34
Tablo 3: 1950-2010 Yılları Arasında Yaşanan Doğal Felaketler ile Tahmin Edilen Kayıplar...	43
Tablo 4: Mali Kârın Hesaplanması	50
Tablo 5: Kâr Dağıtım Tablosu	51
Tablo 6: Hesaplanan Gelir Vergisi Tablosu.....	52
Tablo 7: Kâr Dağıtım ve Vergi Hesaplamasına İlişkin Tablo.....	55
Tablo 8: Eski Yönetim ve Yeni Yönetim Anlayışları ile İlgili Temel Farklılıklar.....	86
Tablo 9: Kriz Dönemlerinde İşletmelerin Almış Oldukları Önlemler	88
Tablo 10: 2013 Yılı Türkiye Dört Büyükşehir Vergi Tahakkuk ve Tahsil Tutarları.....	93
Tablo 11: 2014 Yılı Türkiye Dört Büyükşehir Vergi Tahakkuk ve Tahsil Tutarları.....	93
Tablo 12: 2015 Yılı Türkiye Dört Büyükşehir Vergi Tahakkuk ve Tahsil Tutarları.....	93
Tablo 13: 2016 Yılı Türkiye Dört Büyükşehir Vergi Tahakkuk ve Tahsil Tutarları.....	94
Tablo 14: 2017 Yılı Türkiye Dört Büyükşehir Vergi Tahakkuk ve Tahsil Tutarları.....	94
Tablo 15: A İşletmesinin 5 Yıllık Hesap Özeti Üzerinden Fon Ayrılması.....	96
Tablo 16: A İşletmesinin Fon Kesintisi Öncesi ve Sonrası Kâr Tutarları.....	97
Tablo 17: A İşletmesinin 5 Yıllık Muhtemel Faiz Geliri.....	97
Tablo 18: B Şahıs İşletmesinin Gelirleri ve Fon Hesaplaması	98
Tablo 19: B Şahıs İşletmesinin 5 Yıllık Muhtemel Faiz Geliri	99
Tablo 20: B Şahıs İşletmesi Mali Kâr Hesaplanması (2013 Yılı).....	100
Tablo 21: B Şahıs İşletmesi Mali Kâr Hesaplanması (2014 Yılı).....	102
Tablo 22: B Şahıs İşletmesi Mali Kâr Hesaplanması (2015 Yılı).....	105
Tablo 23: B Şahıs İşletmesi Mali Kâr Hesaplanması (2016 Yılı).....	107
Tablo 24: B Şahıs İşletmesi Mali Kâr Hesaplanması (2017 Yılı).....	110
Tablo 25: C Limited Şirketinin 5 Yıllık Gelirleri ve Fon Tutarları	118
Tablo 26: C Limited Şirketinin 5 Yıllık Muhtemel Faiz Geliri	119
Tablo 27: C Limited Şirketinin Mali Kârının Hesaplanması ve Kâr Dağıtım (2013 Yılı).....	119
Tablo 28: C Limited Şirketinin Mali Kârının Hesaplanması ve Kâr Dağıtım (2014 Yılı).....	122
Tablo 29: C Limited Şirketinin Mali Kârının Hesaplanması ve Kâr Dağıtım (2015 Yılı).....	125
Tablo 30: C Limited Şirketinin Mali Kârının Hesaplanması ve Kâr Dağıtım (2016 Yılı).....	128
Tablo 31: C Limited Şirketinin Mali Kârının Hesaplanması ve Kâr Dağıtım (2017 Yılı).....	131
Tablo 32: A İşletmesinin (II. Sınıf Tacir) Ayırdığı Fonun Afet Dönemi Mali Yükümlülüğün (Vergi) Finanse Edilebilmesine İlişkin Karşılaştırma.....	142

Tablo 33: B İşletmesinin (I. Sınıf Tacir) Ayırdığı Fonun Afet Dönemi Mali Yükümlülüğün (Vergi) Finanse Edilebilmesine İlişkin Karşılaştırma..... 142

Tablo 34: C Limited Şirketinin Ayırdığı Fonun Afet Dönemi Mali Yükümlülüğün (Vergi) Finanse Edilebilmesine İlişkin Karşılaştırma..... 143

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Ülke Düzeyinde İklim Değişikliğinin Ekonomik Etkisi.....	29
Şekil 2: Kriz Yönetiminin Aşamaları	77

KISALTMALAR DİZİNİ

AATUHK	: Amme Alacakları Tahsil Usulü Hakkında Kanun
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetim Durum Başkanlığı
ASEAN	: Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
COACCH	: Küresel İklim Değişikliği Maliyetleri Projesi
CENAPRED	: Afet Önleme Ulusal Merkezi
DASK	: Doğal Afet Sigortaları Kurumu
FEMA	: Federal Acil Durum Yönetimi Ajansı
FONDEN	: Doğal Afetler Fonu
FUNCAP	: Brezilya Acil Durum Çalışmaları İçin Rezerv Fonu
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
GSMH	: Gayri Safi Milli Hâsıla
GVK	: Gelir Vergisi Kanunu
IPCC	: Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli
İSMMMMO	: İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası
KOBİ	: Küçük ve Orta Boyutlu İşletmeler
KVK	: Kurumlar Vergisi Kanunu
METU	: Middle East Technical University
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
ÖAK	: Özel Amaçlı Kurum
SİFEM	: Arjantin Ulusal Acil Durum Sistemi
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
VANTSO	: Van Ticaret ve Sanayi Odası
VUK	: Vergi Usul Kanunu
VB	: Ve benzeri

GİRİŞ

İklim değışikliği ve doğal afetler kendiliğinden gelişebilen bir sũreç olabileceği gibi insan kaynaklı faaliyetler de bu sũreci hızlandırabilmektedir. Bu nedenle iklim değışikliği ve doğal afetlerin gũnũmũzde kũresel manada hem sosyal hem de ekonomik bir sorun haline gelebileceği 2011 yılı Van depremi ۆrneđinde de gۆrũlmektedir. Bu gelişmeler sosyal hayatı etkilemesinin yanı sıra ekonomik kapsamda yer alan finans sistemini de olumsuz yۆnde etkileyebilmektedir. Bunun yanı sıra finansal manada afetlerin olumsuz ekonomik etkilerinden zarar gۆren iki taraf da bulunmaktadır. Bunların ilki kamu yۆnetimi (devlet) ikincisi ise toplum ve işletmelerdir. Bunlardan kamu yۆnetimi ele alındığında, bu yۆnetimin kamusal harcamaları yerine getirebilmek için kamu gelirlerine ihtiyaç duyabileceği bilinmektedir. Kamusal harcamalar bakımından afetler meydana geldikten sonra ilgili alanda iki çeşit harcama da gۆrũlebilmektedir. Bunlar normal zamanda yapılan kamusal harcamalar ve afet sonrasında afet yaralarının sarılması nedeniyle meydana gelen olađanũstũ harcamalardır. Bu bağlamda 1999 yılı Marmara depreminin olumsuz ekonomik sonuçlarından gۆrũleceđi ۆzere, kamu finansal yۆnetimi normal dۆnem harcamalarını vergilerle finanse edebileceği gibi afet dۆnemi ve sonrasında meydana gelebilecek harcamaları da olađanũstũ gelirlerle yani ek vergilerle finanse edebilmektedir. Bu durum, ۆlke ekonomisine milli sermaye kapsamında yer alan fiziksel ve beşeri sermayede azalmalara neden olabileceği gibi uzun sũreli refah kayıplarına da neden olabilmektedir. Bununla birlikte afetler, devlet bũtesinde gelir-gider dengesinin bozulmasına sebebiyet verebileceği gibi ۆlkelerin finansal dengelerini de bozabilmektedir.

İşletmelerin risk ve belirsizlik ortamlarında faaliyet gۆstermelerinden dolayı afetlerin olumsuz etkileri yۆnũyle finansal dengelerinde bozulmalar yaşanabilecektir. Yaşanabilecek afetlerde (2011 yılı Van Depremi) işletmeler ۆretimlerine ara vermek zorunda kalabilecek ve gelir akımlarında kesilmeler meydana gelebilecektir. Ticari borçları ve sabit mali yۆkũmlũlũklerini yerine getirebilmelerinin yanı sıra afet kaynaklı ek harcamaları da ۆdemek zorunda kalabileceklerdir. Normal sũrete işletmeler varlıklarını sũrdũrebilmek ve ۆretimlerine devam edebilmek için gelir elde etmek zorunda da kalabileceklerdir. Bu hususta işletmeler gerek ticari hayatta gerekse muhasebe bilimi açısından da sũreklilik esasına gۆre kurulurlar. Bunun yanı sıra işletmelerin, sũrekliliklerini devam ettirebilmeleri için muhasebenin temel kavramlarından olan ihtiyatlılık gereği bilinmeyen veya ۆn gۆrũlemeyen durumlara karşı bir ihtiyat sistemi kurabilmeleri gerekmektedir.

İklim değışikliğinin ve doğal afetlerin beklenmeyen zamanlarda meydana gelmelerinden dolayı işletmelerin finansal krizlerle karşı karşıya kalabildikleri g�rũlmektedir. Yaşanabilecek finansal krizler afet dۆnemlerinde daha çok hissedilmektedir. Bu konuya işletme bilimi açısından

bakıldığında, finansal kriz yönetimi konusu gündeme gelmektedir. Bu finansal kriz süreci, işletmelerin üretim yapamamalarına bazen de ellerindeki fiziki varlıklarını, çalışma sermayelerini ve ticari stoklarını kaybedebilmelerine de yol açmaktadır. İşletmelerin gelirleri düzensizleşince likiditeleri bozulmakta ve işletmeler zorunlu mali yükümlülüklerini (vergi ve sigorta vb.) de yerine getirememektedir. Bunlara ilave olarak işletmelerin, ticari borç ödemelerinde problemler de meydana gelebilmektedir. Bu süreçte, işletmeler tüm bu olumsuzlukların sonrasında krizin etkilerine dayanamayıp iflas veya sonlanma gibi durumlar ile karşı karşıya da kalabilmektedir.

Afetlerin kamunun finansal yönetimine etkileri açısından bakıldığında işletmelerin (vergi, sigorta vb.) mali yükümlülüklerini ifa edemedikleri 2011 yılı Van depremi örneğinde de görülebilir. Bu süreçte finansal krizler sistematik bir etki yapabilmektedir. Bunun sonucunda kamu finansmanında kamu gelirleri (vergiler) öncelikli hale gelmekte ve işletmelerde de finansman darlığı nedeniyle finansal kriz yönetimi bir ihtiyaç haline dönüşebilmektedir.

Bu çalışma, işletmelerde finansal krizi yönetebilecek, krizin en az zararla atlatılabileceği bir finansal kriz yönetimine ihtiyaç duyulması ve araştırma konusu ile ilgili geçmişte yaşanan 2011 yılı Van depreminin Türkiye için bir sosyal ve finansal deneyim olarak algılanması bakımından önem arz etmektedir. Ayrıca yapılan çalışma, Vergi Mevzuatı, Türk Ticaret Hukuku ve 6183 sayılı Amme Alacakları Tahsili Usulü Hakkındaki Kanuna yönelik yeni bir bakış açısı getirmesi bakımından da önemlidir. Araştırmada ifade edilen işletmelerin likidite darlığı, üretimlerine ara verme ve sonlanma nedenlerinden dolayı işletmeleri afet kaynaklı finansal krizlere karşı finansal yapılarını daha güçlü hale getirebilecek finansal kriz yönetimi önerilmiştir. Çalışmayla ilgili sınırlılıklar kapsamında Vergi Usul Kanunu'nun 5. Maddesinde bulunan mali verilere ulaşılmasında gizlilik esasının olması nedeniyle bazı verilere ulaşılamamıştır. Bu olumsuz durum Van ilinde faaliyetlerine devam eden üç işletmeye (işletme ikinci sınıf tacir, şahıs işletmesi birinci sınıf tacir ve şirket) ait veriler elde edilerek giderilmek istenmiştir. Çalışmada, işletmelerin yıl itibarıyla sadece 2013-2017 yıllarına ilişkin mali verileri temel alınmıştır. Bu konuda üç farklı firma, kâr dağıtımı ve ihtiyat amaçlı yedek ayırma şekillerinin farklı olması nedeniyle tercih edilmiştir. Bunun yanı sıra pandemi şartları nedeniyle yarı yapılandırılmış görüşme kapsamında 10 kişiye erişilebilmiş ve çalışma, literatürde işletmelerde kriz yönetimi kapsamında incelenen finansal kriz yönetimi konusu ile de sınırlandırılmıştır. Bu sebeplerden dolayı çalışmada, araştırma desenine uygunluk kapsamında; yarı yapılandırılmış görüşme veri toplama metodu olarak belirlenmiş ve doküman incelemesinden de yararlanılmıştır. Ayrıca literatürle karşılaştırma yapılması kapsamında ilgili literatür esas alınarak elde edilen kontrol listelerinden de yararlanılmıştır. Bu kapsamda çalışma yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde girişe yer verilmiş, ikinci bölümde küresel iklim değişiklikleri ve doğal afetlerin nedenleri ile sosyal, politik ve finansal etkileri incelenmiş,

üçüncü bölümde kamuda ve işletmelerde finansal yönetime değinilmiştir. Ayrıca dördüncü bölümde işletmelerde kriz yönetimi ile finansal kriz yönetimi incelenirken beşinci bölümde literatür taraması ele alınmıştır. Bunun yanı sıra altıncı bölümde araştırma verileri analize tabi tutularak araştırma bulguları elde edilmeye çalışılmış ve elde edilen veriler yedinci bölüm olan sonuç bölümünde raporlanmıştır. Çalışmada finansal kriz yönetimi ile ilgili fonlamaya ilişkin veriler, 2011 yılı Van depremi örneğinden hareketle verilmiştir. Bu nedenle görüşme tekniği kapsamında katılımcılar Van ilinde görev yapan kişilerden seçilmiştir. Ayrıca uygulama kapsamında kâr dağıtımına esas finansal veriler de Van ilinde faaliyet gösteren işletmelerden (işletme esaslı kapsamında ikinci sınıf tacir, şahıs işletmeleri bakımından birinci sınıf tacir ve sermaye şirketleri) elde edilmiştir.

Çalışmada küresel iklim değişiklikleri ile doğal afetlerin olumsuz ekonomik ve finansal etkilerine karşı işletmeleri daha güçlü tutabilecek bir finansal kriz yönetimi önerilmiştir. İşletmelerin uygulamaya çalıştıkları politikalar nedeniyle muhasebenin temel kavramlarından biri olan ihtiyatlılıktan giderek uzaklaşılması, ilgili kavrama vurgu yapılması neticesini doğurmuştur. Bu bağlamda araştırmada, afetlerin ekonomik sonuçlarının işletmeler açısından sürekliliklerine ilişkin bir tehdit oluşturabilmesi nedeniyle finansal kriz yönetimine ihtiyaç duyulabileceği ve finansal kriz yönetimi ile ilgili örnek bir model önerilebileceği de düşünülmektedir.

BÖLÜM 1

1.KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİKLERİ VE DOĞAL AFETLERİN EKONOMİK, POLİTİK VE FİNANSAL YÖNLERDEN İNCELENMESİ

Araştırmanın giriş bölümünde küresel iklim değişiklikleri ve doğal afetlerin meydana getirdiği olumsuz ekonomik sonuçların işletmeleri finansman yönüyle etkilediği ve bu nedenle işletmelerde finansal kriz yönetiminin önemine vurgu yapılmıştır. Bu bölümde araştırma konusuna temel oluşturan küresel iklim değişiklikleri ve doğal afetler, ekonomik, politik ve finansal yönleriyle ele alınacaktır.

1.1 Küresel İklim Değişikliği ve Nedenleri

Küresel iklim değişikliği sosyal ve ekonomik yaşama olması beklenen etkileri nedeniyle son zamanlarda gündemi sürekli olarak meşgul etmekte ve gelecekte önlem alınması gereken sorunların başında gelmektedir. Bu nedenle küresel iklim değişikliğinin ve bu değişikliğin süreç itibariyle nelere neden olabileceğinin de bilinmesi gerekir.

1.1.1 Küresel İklim Değişikliği

Dünyanın var oluşundan günümüze kadar iklimsel değişmelerin söz konusu olduğu görülür. Bu nedenle küresel ısınmayı ve iklim değişikliklerini hazırlayan dinamikler de çok eski bir geçmişe sahiptir. Yapılan araştırmalara göre yaklaşık olarak 4,5 milyar yaşında olan dünya, bazı dönemlerde kendiliğinden var olan doğal dengesinin farklı sebeplerle bozulmasından dolayı iklimsel değişmeler yaşamıştır. Bu hususta etkisel olarak tespit edilen iklimsel değişmelerin, dördüncü jeolojik dönemde “kuvaterner” meydana gelen değişimler olduğu üzerinde fikir birliği sağlanmıştır (Öztürk, 2002, s. 48).

Dünyadaki iklim değişikliklerine kronolojik olarak bakıldığında çeşitli dönemler yaşandığı görülmektedir. İlk olarak 1200’lü yıllarda, ılıman fakat değişen iklim tipi etkisini göstermiştir. Devam eden süreçte 1400’lü ve 1550’li yıllarda daha sert iklimsel koşullar meydana gelmiştir. 1550’li yılların ikinci yarısında yaklaşık üç yüzyıl hüküm süren küçük buz çağı olarak bilinen jeolojik dönem yaşanmış ve bu süreçte dağ şeklinde buzullar meydana gelerek vadiler oluşmuştur. Devam eden süreçte, 1816 yılı itibariyle başta Avrupa olmak üzere büyük kıtlıklar görülmüştür. Bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri ile Kanada eyaletinde mayıs ve eylül arası sert iklim koşulları görülmüş ve 1800 insan donarak yaşamını yitirmiştir. Bu bağlamda dünya genelinde

1860 yılı ve sonrasındaki 1970, 1980 ve 1990'lı yıllar hissedilen en sıcak yıllar olarak da kayıtlara geçmiştir (Öztürk, 2002, s. 51).

Yukarıda da ifade edildiği gibi küresel anlamda ilk dönemlerde doğanın döngüsel kanunlarına bağlı ve kendiliğinden değişimler ön planda iken özellikle modern çağlarda insan kaynaklı değişimlerin daha başat hale geldiği görülür. Bu konuda özellikle BM başta olmak üzere diğer ülkeler de önlemler almaya ve işbirliğine davet edilmiştir. Ayrıca iklim değişimlerine karşı ülkeler bazında ve küresel ölçekte politikalara ve tedbirlere de ihtiyaç duyulmuştur.

Ekonomik anlamda iklim değişikliklerinin tüketim üzerinde kısa vadede, üretken varlıklar ve beşerî sermaye üzerinde uzun vadeli etkiler meydana getirdiği bilinmektedir (Oviedo ve Moroz, 2013, s. 5). İklim değişiklikleri ülkelerin ekonomilerinin yanı sıra bu ülkelerin politik, sosyal ve finansal yapılarına ilişkin kendilerine özgü koşullarına bağlı önlemler almaları gerektiğini belirlemiştir. Bu nedenle ilgili ülkeler, BM'nin öncülüğünde birlikte mücadele ederek 1995-1996 sağlık ve gıda iyileştirme programlarıyla birlikte 2007-2008 gelir-gider ve hükümet transfer programları da düzenlemiştir.

Küresel iklim değişikliğinin ve doğal afetlerin ekonomik, politik, sosyal açılardan doğurduğu riskler, ortaya çıkardığı tehlikeler ve neden olduğu felaketler söz konusudur. Bu konuda yaşanacak tehlikelerin, insan yaşamı ve ekonomik altyapı dâhil olmak üzere sosyal altyapılar için tehditler ve zorluklar üreten bir süreç olduğu ifade edilebilir. Yaşanacak risklerin tehlikelerinden dolayı meydana gelebilecek bazı olumsuzlukların da yaşanabileceği dile getirilmiştir. Afetlerin ise yaşamların ve altyapıların yitirilmesine yol açan tehlikeler ihtiva ettiği ve kesinlikle istenmeyecek ağır sonuçlar doğurabileceği de belirtilebilir (Shroder, 2014, s. 15).

İnsanın direkt veya dolaylı etkisiyle oluşan afetler kaçınılmaz afetler değildir. Bu nedenle gerekli önlemler alınarak bu afetlerin sonuçları daha hafif atlatılabilir, engellenebilir, zarar ve hasar da minimize edilebilir. Buna göre, küresel ısınmanın yol açtığı ve sonuçları ülkeden ülkeye bölgeden bölgeye değişen afetler de söz konusudur. Henüz gerçekleşmeyen fakat öngörülebilir olan tehlikelerin kısa ve uzun dönemde değişen riskleri mevcuttur ve bu riskler gerçekleşirse ortaya çıkacak afetler de söz konusudur. Buradan hareketle gerçekleşen risklerin ve bu risklerin yol açtığı tehlikelerin meydana getirdiği sonuçların küresel ısınmanın hız kesmemesi durumunda şiddetleneceği varsayılarak ciddi tedbirlerin alınması gerektiği de dile getirilebilir (Abbott, 2017, s. 8).

Küresel iklim değişikliği nedeniyle meydana gelebilecek iklim olayları, gelecekte dünya genelindeki iklim sürekliliğini değiştirebilecektir. Şöyle ki bu iklim değişiklikleri, 1980'li yıllar sonrasında muhtelif yüzey ve atmosfer değişmelerinin yanı sıra insan kaynaklı faaliyetler sonucu dünya atmosferinde giderek artış gösteren sera gazlarının ve sülfat parçacıklarının değişimleri ile meydana gelen hava olaylarından kaynaklanmaktadır. Bu gelişmelere ilaveten IPCC

(Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli)'nin ikinci Değerlendirme Raporu'na göre: Sera gazlarına ek olarak aerosollerdeki artış eğiliminin gelecek zamanlardaki etkilerini ortaya koyan, orta vadeli emisyon senaryosunda; dünya geneli yüzey ısılarında 2100 yılına varıncaya kadar 1990 yılı sıcaklık oranlarına kıyasla yaklaşık 2 C°'lik bir artış yaşanacağı tahmin edilmektedir. Bu konuda deniz seviyesinde meydana gelen artışlara ilişkin yapılan değerlendirmede de deniz seviyesinde 2100 yılına kadar dünya geneli ortalamada yaklaşık olarak 50 cm'lik bir yükselme olacağı da öngörülmektedir. Ayrıca Türkiye'de bulunan doğal yapının yani su kaynaklarının ve Türkiye'nin sosyo-ekonomik sisteminin, öngörülen iklim değişimleri uyarınca akılcı yönetilmesi gerektiği de belirtilmiştir (Türkeş, Sümer ve Çetiner, 2000, s. 12-13).

Türkiye çok farklı iklim yapısına sahip olması sebebiyle küresel ısınma nedenli iklim değişikliklerinden en çok etkilenebilecek ülkelerden biri olarak görülmektedir. Üç tarafının denizlerle çevrili, parçalı bir topografik yapısının olması ve orografik nedenlerden dolayı, Türkiye'nin küresel ısınma nedenli iklim değişikliklerinden etkileneceği tahmin edilmektedir (Öztürk, 2002, s. 58). Aynı zamanda Türkiye'nin deprem kuşağında bulunan bir ülke olması nedeniyle periyodik zamanlarda deprem afeti atlatmakta olduğu, bununla birlikte eğimi ve yağış miktarı yüksek olan yerlere sahip olmasından dolayı sel-taşkın, erozyon tehlikesi altında bulunduğu da bir gerçektir. Bu nedenle Türkiye için ekonomik ve finansal alanlarda alınabilecek başlıca tedbirlerden biri de ihtiyat amaçlı finansal kriz yönetiminin kurulmasıdır.

1.1.2 Küresel İklim Değişikliğinin Nedenleri

Küresel iklim değişikliklerini meydana getiren nedenleri iki farklı kategoride inceleyebiliriz. Bunlar doğal ve yapay nedenlerdir. Küresel iklim değişikliğinin doğal nedenleri de aşağıdaki gibidir.

1.1.2.1 Küresel İklim Değişikliğinin Doğal Nedenleri

Küresel iklim değişikliklerinin doğal nedenleri adından da anlaşılacağı gibi iklim değişikliklerine sebep olan nedenlerdir. Küresel iklim değişikliğinin sebeplerinden biri okyanus ve bulut etkisidir. Isınmanın okyanusla ilgili etkileri arasında okyanuslarda var olan su akıntılarının meydana getirdiği ısı değişimlerinden dolayı dünya ikliminde etkiler meydana gelmektedir. Bu konuda atmosferde ve okyanusta meydana gelen dönüşümler esnasında ortaya çıkan mevsim normallerinden daha sıcak dönemler “*el-nino*” ile mevsim normallerinden daha soğuk dönemler “*la-nina*” okyanussal iklim olayları şeklinde nitelendirilir (Bayraç, 2011, s. 233).

20. yüzyılda küresel iklim değişikliğine bağlı ısınma nedeniyle okyanuslarda ve denizlerde; su hacminde 10 ile 25 cm yükselmeler olmuştur. Bu olaylar neticesinde su seviyesinin 0,20 ila 0,6 mm yükselmesinin, okyanus etkisinden kaynaklı ısıl genişmeden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Bunun yanında dünya su seviyesinde yükselmenin bir nedeninin de buzullarda meydana gelen erimeler olduğu ortaya çıkmıştır (Aksay, Ketenoğlu ve Kurt, 2005, s. 8).

Küresel iklim değişikliğinde rol oynayan bir diğer etken; dünyanın presizyon hareketidir. Bu hareket 1930'lu yıllarda, bilim insanı Milutin Milankoviç tarafından her 95.000 yılda bir Dünya'nın Güneş çevresindeki yörüngesinin basıklaştığı ve her 41.000 yılda bir dünya ekseninde doğrusal bir kayma olmasıdır. Bu yörüngenin 23.000 yılda bir dairesel sapma gösterdiği ortaya çıkmış ve bu olay ilgili bilim insanlarınca da kabul görmüştür. Bunun yanı sıra Dünyanın bu hareketinin sonucu olarak bazı dönemlerde soğuk mevsimler yaşanacağı ve her 100.000 yıllık periyotta 10.000 yıl sürecek sıcak dönemlerin görüleceği de ifade edilmiştir. Meydana gelen bu etkinin dünyadaki küresel iklim değişikliğinde rol oynayan başka bir neden olacağı da belirtilmiştir (Şaylıkay, 2010, s. 4).

Küresel iklim değişikliğine neden olan başka bir etken de levha tektoniğidir. Bu hususta volkanik hareketler nedeniyle aerosoller, toz parçacıkları, kül, göktaşları, güneşin manyetik alanındaki dalgalanmalar, güneş lekeleri ve evrendeki toz bulutlarının atmosfere karışması nedeniyle iklim değişikliklerine etki etmesine levha tektoniği denmektedir (Bayraç, 2011, s. 232).

1.1.2.2 Küresel İklim Değişikliğinin Yapay Nedenleri

Küresel iklim değişikliğinin oluşumuna neden olan yapay nedenlerden birisi de insan kaynaklı baskılar sonucu meydana gelen karbondioksit ve diğer sera gazı salınımlarıdır. Bu görüşe göre, Güneşin ürettiği dalgali radyasyonun bir kısmı direkt atmosfer aracılığı ile uzay boşluğuna verilirken, bir bölümü de emilimi yerküre üzerinden yapmaktadır. Bu süreçte ısınan yerkürede üretilen (salınan) uzun dalgali radyasyonun tekrar atmosfer tarafından emiliminin yapılamaması nedeniyle yoğun düzeyde zararlı salınımlar meydana gelmektedir. Bu bağlamda sera etkisinin oluşumunda karbon elementinin asıl etken olması ve yerküreye yakın yerlerde umulandan daha çok ısınma olayının meydana gelmesine de sera etkisi ismi verilmiştir (Al, 2009, s. 42).

Sanayi dönemi öncesinden günümüze kadar geçen süreçte atmosferde doğal sera gazlarının bünyesinde bulunan ve insan faaliyetlerinden kaynaklanan karbondioksit, metan ile diazotmonoksit ve benzeri gazların aşırı yükselişleri sebebiyle, küresel iklim değişikliğinin temel yapay nedenleri içerisinde gösterildiği görülür (Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli [IPCC], 1996, s. 4). Buna ilaveten sıcaklık artışına neden olan sera gazlarının üç temel özelliğe sahip olduğu da ifade

edilmiştir. Bu özelliklerin gazlarda bulunan ısıyı tutma, gazların atmosferde yer alan miktarları ve atmosferde kalma süreleri olduğu da belirtilmiştir (Çetintaş ve Türköz, 2017, s. 148-149).

Küresel iklim değişikliğinin oluşumuna neden olan yapay nedenlerin bir diğeri de insan nedenli fosil türü yakıtın yanması sonucunda meydana gelen sanayi, ulaştırma, enerji üretimi vb. sektörlerin atıkları ile tarım alanında kullanılan maddelerden kaynaklanan fosil yakıt etkisidir. Bu etki sera gazı türü karbondioksit oranının dünya genelinde yükselmesine neden olmakta ve küresel ısınmayı da hızlandırmaktadır (Yamanoğlu-Çılgın, 2006, s. 4-5).

1.2 Doğal Afetler ve Çeşitleri

Doğal afetler dünya genelinde meydana gelen doğa olaylarının, insanları ve günlük yaşamı ciddi manada etkilemesinin bir ifadesidir. Doğal afetlerin gündelik, normal veya rutin bir şekilde meydana gelen olaylar olarak anlaşılması ve kavram olarak doğaya ait anlamında kullanılması gerekir (Dölek, 2016, s. 321).

Gelişen dünyada fen ve teknoloji alanında her ne kadar ilerleme sağlanmış olsa da doğal afetlerin oluşumunu önleme konusunda bir sistem bulunamamış ve doğa, insani faaliyetler sonucunda zarar görmeye başlamıştır.

Doğal afetler kavramsal olarak insanlar açısından zararlara ve hasarlara neden olan doğa olayları şeklinde tarif edilir. Genelde can ile mal kayıplarına neden olan ve müdahale imkânı bulunmayan felaketlerin bir başka adı da olmaktadır. Bununla birlikte bölgesel nitelikli bazı doğal afetlerin, belli yerlerde meydana geldiği görülür. Doğal afetlere genel olarak deprem, toprak kayması, çığ, seller-taşkınlar gibi olaylar örnek gösterilebilir. Bu afetlerin bir diğeri özelliği beklenmeyen zamanlarda meydana gelmeleridir (Kutluay, 2017, s. 1). Ayrıca doğal afetler genel olarak iki kategoride sınıflandırılabilir. Bunlar ise kendiliğinden meydana gelen jeolojik kökenli ve insan kaynaklı olanlardır. Bu afetler şöyle tasnif edilebilir:

1.2.1 Jeolojik Afetler

Jeolojik afetlerin en başında depremler gelir. Depremler, yer kabuğunda ani olarak meydana gelen enerji boşaltımının ortaya çıkardığı sismik dalgalardır. Başka bir ifade ile depremler yerkürede sarsılma, titreşim ve jeolojik fay hatlarında oluşan kırılmalar şeklinde beliren yer olaylarıdır. Bir başka doğal afet de volkanik patlamalardır. Volkanik patlamalar, bu patlamalar sonucu düşen kayalar ile volkanın çıkardığı lavın aşırı ısısından dolayı insanların ölmesine, bitki ve hayvanların yok olmasına neden olan bir afet türüdür. Diğeri bir doğal afet türü de çığ ve toprak kaymalarıdır. Bu afetler, yamaçlarda meydana gelen eğimsel hareketlerdir.

Ayrıca diğer bir doğal afet türü ise kasırgalardır ve kasırgaları da doğal afetler arasında sayabiliriz (Gökçekuş, Barlas, Almuhsen ve Eyni, 2018, s. 5, 7-8).

Dünya sıcaklığının artış göstermesi sonucu kutup bölgeleri ile dağların yüksek yerlerinde bulunan buzulların erimesi neticesinde denizlerin, göllerin ve akarsuların su hacimlerinin arttığı görülür ve bu durum iklim değişikliğine neden olan farklı bir jeolojik doğal afet olarak da değerlendirilir. Bu tür afetlerin sonucunda su taşkınları ve seller oluşmaktadır. Örneğin konuyla ilgili bilim insanlarına göre 50 yıllık süreçte, Antarktika'daki buzulların yaklaşık yüzde 87'si 600 m kadar gerilemiş ve son 5 yılda bu süreç daha da hız kazanmıştır (Bayraç, 2011, s. 237).

Yağış rejimlerinde değişimlerin yaşanması, iklim değişikliğinin jeolojik etkisi sonucunda meydana gelen doğal afet kaynaklı bir olaydır. Bu değişimler, buzul çağında dünyanın farklı yerlerinde ortalama sıcaklık değerlerinde artışlar şeklinde ortaya çıkmıştır. Güncel verilere göre; yerkürede 4.6 milyar yıllık süreçte jeoloji tarihindeki iklim sistematüğünde ciddi değişiklikler yaşanmıştır. Bu konuda jeolojik dönemlerde yaşanan iklim değişimleri, öncelikle buzul erimeleri ile deniz ve su seviyelerinde meydana gelen değişimler şeklinde dünyayı etkilemiş ve ekolojiyi de kalıcı olarak değiştirmiştir (Türkeş, 2008, s. 28).

Jeolojik afetler konusunda Almanya'da yapılan bir araştırmaya göre; dünya geneli küresel ısınma kapsamında buzulların erimesi büyük çaplı yer hareketlerine “*depreme*” sebep olabilmektedir. Almanya'nın Bochum şehrinde bulunan Ruhr Üniversitesi tarafından yapılan bilimsel araştırmaya göre; dünya genelinde meydana gelen küresel ısınma tahmin edilenden çok daha büyük felakete neden olabileceği dile getirilmiştir. Araştırmayı yürüten Andrea Hampel'e göre; buzul erimeleri, eski zamanlardan beri pasif kalan deprem fay hatlarını harekete geçirebilecektir. Konu hakkındaki varsayım şu olguya dayandırılmıştır: Yaşanan buzul çağının sonlarında büyük çaplı depremler meydana gelmiş, buzul çağının son döneminden sonra büyük göller çekilmiş ve Amerika'nın Utah Eyaletinde büyük çaplı depremler yaşanmıştır. Aynı koşulların devam etmesi halinde küresel ısınma sonucunda depremlerin tekrar yaşanabileceği gibi dünyanın kuzey bölgelerinde büyük depremler olma ihtimali de yüksektir. Buzulların katı halde olması, deprem fay hatlarının pasif olarak kalmasını sağlamakta ve buzulların erimesi neticesinde fay hatları uzun dönemde aktif hale gelmektedir. Ayrıca Hampel, buzul erimelerinin hızlı bir şekilde devam etmesi halinde depremlerin sayısındaki artışın beklenmedik bir durum alacağını da vurgulamıştır (Hürriyet Gazetesi, 18.03.2008, Teknoloji Haberleri).

1.2.2 İnsan Kaynaklı Afetler

Doğal afetlerin insan kaynaklı olanlarına gelince doğa hareketliliğinden meydana gelmeyen adından da anlaşılacağı gibi insanın doğayı tahrip etmesi neticesinde meydana gelen

afetlerdir. Bu afetlerin sebepleri, genelde bilgi eksikliği, dikkatsiz davranma, yetersiz önlemler ve eğitimsizlikten kaynaklanmaktadır. Bunun yanı sıra bu afetler, bazen de insanlar tarafından kasıtlı olarak meydana getirilmektedir. Bu afetlerin çeşitlerine gelince; nükleer, biyolojik, kimyasal, endüstriyel, aşırı kalabalıktan meydana gelen kazalar ve taşımacılık kazalarıdır. Bu afetlerin neticesinde göçmenler ile yerlerinden çıkarılanların uğradığı zararlar da bir afet şeklinde değerlendirilebilir (Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı [AFAD], ty.).

1.3 Küresel İklim Değişiklikleri ve Doğal Afetlerin Sosyal Etkileri

OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) tarafından, doğal afetlerin ortaya çıkardığı etkiler dört gruba ayrılmak suretiyle kategorize edilmiştir. (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü [OECD] 1994, s. 42): Bu etkiler; a) Afet sonucu ölenler ve fiziksel hasar görenler, b) Yaşam hattı sistemlerinde, meskenlerde, tarım alanlarında görülen ve yerleşim alanı altyapılarında meydana gelen fiziksel etkiler, c) İktisadi ve mali sonuçlara ilişkin ekonomik etkiler, d) Afetler sonucunda meydana gelen sosyolojik etkiler kapsamında ailelerin parçalanması, çocukların yetim kalmaları, afet süresince eğitim olanaklarının yitirilmesi, toplumda borçluluk miktarının artması, afet sonrasında hayatta kalmayı başaranların yaşadıkları travma durumu ve benzeri sosyolojik etkilerdir. Genel olarak doğal afet kaynaklı sosyal etkiler de psiko-sosyal, sosyo-politik, sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik şeklinde kategorilere ayrılabilir. Psiko-sosyal etkilere örnek olarak; psikiyatrik bozukluklar olarak bilinen kaygı bozukluğu, geçici veya sürekli depresif haller ve üzüntülü olma durumudur. Sosyal etkiler kapsamında afetler sonucunda çok sayıda insanın veya sosyal grubun ikamet ettikleri yerleri terk etmek zorunda kaldığı, eğitimlerine ara verdiği ve bunların mesleki durumlarını değiştirmek zorunda kalabildiğidir. Afetlere ilişkin sosyo-politik etkiler de ülkedeki acil afet yönetimi ile afetle mücadele bakımından mevcut hükümetin başarılı olamaması sonucunda sosyal aktivizm meydana gelebilmesidir. Bu etkenler çerçevesinde afet yönetimi ile ilgili yasal mevzuatın güncel olup olmaması durumuna göre afet zamanlarında insanların mağdur olabildiği ve bunların sonucunda toplumsal çatışma ortamı meydana gelebildiğidir. Ayrıca nüfusa ait sosyo-demografik etkilerin; din, yaş, cinsiyet, dil, etnik ve mesleki gruplar, medeni durum, eğitim durumu ve benzeri sosyo-demografik özelliklerde meydana gelebilen etkiler olduğu da söylenebilir (Akt., Yavuz ve Dikmen, 2015, s. 305-306).

ASEAN (Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği) kapsamındaki ülkeler, ileride küresel iklim değişikliğine bağlı etkiler nedeniyle doğal afetlere karşı yüksek derecede risk altında olabilecektir. Bu ülkelerin küresel iklim değişiklikleri ve doğal afetlerden aşırı derecede etkilenecekleri, sağlık, yoksulluk, insan hakları gibi konularda sorunlar yaşayabilecekleri

beklenmektedir. Bu konuda en korumasız grubun kadın ve çocuk nüfusu olduğu da vurgulanmaktadır. Bu nedenlerden dolayı gelecekte iklim değişikliğine karşı çeşitli sosyal nitelikli politikalar üretilmesi gerekli görülmektedir (Guemide, 2017, s. 6,8,19).

Küresel iklim değişikliğinin sosyal etkilerine ilişkin olarak Harvard Business School tarafından yapılan kömürün yanmasının halk sağlığına etkileri isimli araştırmada; iklim değişikliğinin sağlık harcamaları üzerine etkilerine vurgu yapılmıştır. Bunlara ilave olarak; akciğer ve kalp hastalıklarından dolayı yılda 24.000 civarında hayat kaybedildiği de dile getirilmiştir (Henderson vd., 2018, s. 5).

Dünya genelinde meydana gelebilecek anormal ısı artışları, Türkiye ikliminde ciddi değişimler ortaya çıkaracaktır. İklim değişimlerinin sonucu meydana gelen buzulların erimesi neticesinde denizlerdeki su seviyesinde artışlar yaşanacağı, iklimsel kuşakların sınırlarında değişimler görüleceği, ciddi meteorolojik vakalar ve bu olaylardan kaynaklı doğal afetlerde artışlar yaşanmasının yanı sıra bu gelişmelerin insan yaşamını etkileyebileceği de dile getirilmiştir (Şahin ve Sipahioğlu, 2003, s. 363).

1.4 Küresel İklim Değişiklikleri ve Doğal Afetlerin Ekonomik Etkileri

Küresel iklim değişiklikleri ve doğal afetler farklı nedenlerle ve farklı süreçlerde meydana gelmektedir. Fakat bu afetlerin ekonomik etkileri ve sonuçları genelde benzer şekillerde ortaya çıkmaktadır. Çalışmanın başlangıcında değinildiği gibi küresel iklim değişikliklerinin ve doğal afetlerin ekonomik, sosyal, politik ve finansal konularda etkiler barındırması nedeniyle birlikte irdelenmesi gerekmektedir.

Küresel ısınmanın hızlı bir şekilde sürmesi beraberinde insan yaşamı açısından birkaç farklı şekilde afete dönüşme ihtimali doğurmaktadır. Küresel ısınmanın sürmesi halinde, buz tabakalarının erimesi sonucu deniz seviyesinin yükseleceği, büyük sahil şehirlerinin önlenemez şekilde su altında kalacağı, okyanuslarda ve denizlerde su seviyelerinin yükseleceği tahmin edilmektedir. Bu nedenle Dünyanın birçok bölgesinde sıcaklığın ve kuraklığın artması, su kaynakları ile tarımsal ürünlere ciddi zararlar verecektir. Bunun sonucunda gıda fiyatları daha pahalı hale gelecek ve ısınmanın olumsuz etkilerinin ekonomi üzerinde öngörülebilir etkileri olacaktır (Eaton, 2015, s. 416).

Küresel ısınma tüm küreyi etkilese de ülkeler ve bölgeler itibariyle şiddeti değişebilmektedir. Bunun yanı sıra küresel ısınmanın sonuçlarıyla mücadelede gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bu anlamda, gelişmiş ülkeler yeterli kaynaklara sahip olduğu için genelde ekonomik sonuçlarla daha etkili mücadele edilebilmiştir. Fakat gelişmekte olan ülkelere bu mücadele yürütülememiştir. Bununla birlikte

gelişmekte olan ülkeler bu afetleri yaşadıklarında gelişme hızlarını aniden kaybedebilmektedir. Bu nedenle gelişmekte olan ülkelerin kaynakları azalabilmekte ve gelişme programlarının finansman ölçüsünde yeniden yapılandırılabilmesi de gerekmektedir (Cuny, 1994, s. 11). Ayrıca bu kayıpların bazı durumlarda gelişmekte olan ülkelerin avantajlı olduğu sektörlerdeki rekabet üstünlüklerini ellerinden kaçırmalarıyla da sonuçlanabileceği de görülebilmektedir.

Dünya genelinde küresel iklim değişikliği veya doğal afet kaynaklı meydana gelen ve ek maliyet doğuran 10 afete ilişkin veriler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1: Dünya Genelinde Meydana Gelen ve Ek Maliyet Doğuran 10 Afete İlişkin Veriler

Olay	Meydana Gelme Zamanı	Ülke	Ekonomik Kayıp (000\$)
Tsunami ve Deprem	11.03.2011	Japonya	210.000
Kasırgası (Katrina)	30.08.2005	Amerika	125.000
Deprem	17.01.1995	Japonya	100.000
Deprem	12.05.2008	Çin	85.000
Deprem	17.01.1994	Amerika	44.000
Sel	15.11.2011	Tayland	40.000
Kasırga (Ike)	14.09.2008	Amerika	38.300
Sel	01.09.1998	Çin	30.700
Tsunami ve Deprem	27.02.2010	Şili	30.000
Deprem	23.10.2004	Japonya	28.000

Kaynak: NATCAT (2012), “Topics Geo Significant Natural Catastrophes 1980–2011”, Munich Re Group (akt. Akar, 2013, s. 188-189).

Tabloda görüleceği üzere 1980-2011 yılları arasında dünyada gerçekleşen büyük afetler, ülke ekonomilerine ek bir maliyet getirmiştir. Bu nedenle felaketlerin, kamunun harcama finansmanı açısından değerlendirilmesi neticesinde ilgili ülkelerin finansal sistemlerinde yüklü miktarda ekonomik kayıp meydana getirdiği görülür (Akar, 2013, s. 189).

Türkiye’de meydana gelen afetlerin maliyetlerini kısaca özetleyecek olursak: Kocaeli depremi sonucu oluşan ekonomik ek maliyetlerin toplamı yaklaşık olarak 20.000.000 \$’dır. Düzce’de meydana gelen deprem afetinin ekonomik maliyeti yaklaşık olarak 1.000.000 \$’iken, Van ilinde meydana gelen depremin ekonomik maliyeti ise 1.500.000 \$’ı bulmuştur (Akar, 2013, s. 148). Bu bağlamda Türkiye’de çeşitli afetler meydana geldiği, bu afetlerden ciddi manada finansal kırılganlığa neden olan doğal afet çeşidinin depremler olduğu ve bunların ekonomik yönden ek maliyetler doğurduğu aşikârdır. Doğal afetler sonucu meydana gelen bu ek maliyetler, işletmeleri ve kamu yönetimini olumsuz yönde etkileyebilir. Bu nedenle Dünyada ve Türkiye’de

ek maliyetlerin olumsuz mali etkilerine karşı korunma amaçlı yeni bir finansal sisteme veya bir finansal kriz yönetimine ihtiyaç duyabileceğidir.

Küresel iklim değişiklikleri ve doğal afetler ülkeler bakımından yaşanacak olumsuz durumlardan biridir. Bu durum hem işletmeler hem de kamu yönetimi bakımından ekonomik bir kriz anı olarak değerlendirilebilir. Ülkelerde afet kaynaklı meydana gelen ekonomik gelişmeler, hükümetlerin politikalarında değişimler meydana getirebilir. Teknolojik yeniliklere, siyasal sistemde dengesizliklere, iç ve dış pazar koşullarında zorlu rekabet ortamlarına ve doğal afetlerin umulmadık zamanlarda tehlikelere yol açması yönünde sonuçlar da doğurabilir (Patan, 2009, s. 99). Bahsedilen bu etkiler, doğal afetlerin ekonomik sonuçları şeklinde de yorumlanabilir. Bu konuda yaşanacak afet nedeni olumsuz durumların, kamuda ve işletmelerde ekonomik boyutlu yönetimlerde sorunlar meydana getirebileceği, mali krizlere sebep olabileceği, uzun vadede kamunun ve işletmelerin finansal yapılarına olumsuz etkilerde bulunabileceği de anlaşılabilir.

Küresel iklim değişiklikleri ile doğal afetler yukarıda verilen olumsuz etkilerinin yanı sıra ekonomik sistemleri de bozabilir. İklim değişikliği dünyada birçok bölgeyi etkilemiştir. Günümüzde Dünyada iklim değişikliğine karşı en savunmasız kıta olarak bilinen Asya kıtasını etkilemeye de devam etmektedir. Bu konuda IPCC 4. değerlendirme raporuna göre; ASEAN ülkelerinin çoğunun ekonomilerinin tarıma ve doğal kaynaklara dayalı olduğu görülebilir. Bu nedenle ilgili ülkelerin iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinden ciddi olarak etkilenmesi beklenir. Diğer taraftan Asya Kalkınma Bankası'nın bildirdiğine göre, gereken önlemler ve uyum politikaları meydana getirilmezse 2009 yılında Güneydoğu Asya Kıtası'nın çoğu ülkelerinin zarar görebileceği dile getirilmiştir. Bu açıklamada iklim değişikliğinin ekonomik büyümeyi ciddi şekilde etkilediği, 2009 yılı ve sonrasında meydana gelen zararların da yardımlar vasıtasıyla desteklendiği de ortaya konmuştur. Bu nedenle ASEAN ülkelerinde görülen iklimsel değişiklikler, bu ülkelerde yaşayan yoksul insanların geçimini ciddi şekilde tehdit edecek bir unsurdur (Guemide, 2017, s. 2). Bu konuda Asya kıtasının iklim değişikliğinden kaynaklı doğal afetlerden iktisadi olarak en çok etkilenen kıta olma konumunu devam ettirebileceği de görülmektedir.

Doğal afetler farklı şekillerde meydana gelmelerine rağmen etkileri bakımından meydana getirdiği sonuçları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- Afet nedeniyle yüksek oranda can kayıplarının yaşanması,
- Sosyal faaliyetlerden sağlık ve eğitim hizmetlerinde artış olması,
- Konut sayısında azalma ve işsizlik oranlarında yükselme meydana gelmesi,

- Temel hizmetlerden iletişim, elektrik, su ve ulaşım hizmetlerinde geçici aksamalar olması,
- Endüstriyel ve tarımsal ürünlerin azalması,
- İyileştirme ve kurtarma dönemlerinde kamu harcamalarında artışlar görülmesi,
- İthalatta artışlar ve ihracatta azalışlar görülmesi ve bunlara ilaveten kamu maliyesinde açıklar meydana gelmesidir (Akar, 2013, s. 39-40).

1.4.1 Küresel İklim Değişiklikleri ve Doğal Afetlerin Ülkelerin Üretim ve Tüketim Döngülerine Etkileri

Küresel iklim değişmelerinin dünya genelinde farklı üretim sektörlerini etkilediği görülmektedir. Bu sektörlerin en başında tarım sektörü gelmektedir. Bu sektörde küresel ısınmanın sonucu olarak yaşanacak en önemli etki tarımsal kuraklıktır. Küresel ısınmanın diğer bir ekonomik sonucu tarımda yaşanan kuraklık nedeniyle tarımsal alanda üretimin düşmesi, ekonomide kayıplar yaşanması, doğanın “*ekolojisinin*” bozulması ve sosyal yaşamda tüketim yönünden toplumun kötü etkilenmesidir (Hekimoğlu ve Altındağ: 2008, s. 3).

Avrupa Birliği tarafından 2020 yılında yapılan yenilik programına göre, iklim değişikliğinin tarım sektörünü potansiyel olarak etkileyebileceği bildirilmiştir. Bu programda iklim değişikliğinin iki negatif etkiye, düşük yağış oranına (değişkenlik artışı) ve aşırı ısınmaya neden olabileceği, bu etkilerin aşamalı olarak değişimlere doğrudan etki edebileceği gibi ürün hâsulatında azalmalara neden olabileceği, bitkilerde böcek zararlıları ve hastalıkları meydana getirebileceği de vurgulanmıştır (Küresel İklim Değişikliği Maliyetleri Projesi [COACCH] 2018, s. 10).

Küresel iklim değişmelerinin sanayi sektörüne olan etkilerine bakıldığında sanayi sektöründe kullanılan fosil yakıtlar “*kömür, linyit vb.*” nedeniyle karbon vergileri gündeme gelmektedir. Bu konuda karbon bakımından yoğun olan ürünlerin fiyatları, vergi yoluyla arttırıldığında piyasada kirlilik kontrolü kendiliğinden sağlanmış olur. Tüketicilerin, kendileri için daha pahalı hale gelen karbon yoğun malların tüketiminden kaçınması nedeniyle, bu durumun üreticiler için bir maliyet unsuru olmasının mal arzına yansıdığı ve bunun da kârlılığı olumsuz yönde etkilediği görülür (Çılgın, 2006, s. 117).

Küresel iklim değişmelerinin turizm ve rekreasyon alanlarını problemlili bölgelere dönüştürmesi nedeniyle bu sektörde faaliyet gösteren işletmelerin faaliyetlerine son vermesi gündeme gelebilir. Bu durum ulusal ölçekte iktisadi kayıplarla birlikte işsizlik sorununu da gündeme getirebilir (Hekimoğlu ve Altındağ, 2008, s. 6).

Türkiye bilinen tüm hava kütlelerinin etkisi altındadır. Türkiye, Akdeniz iklim kuşağında bulunmasının yanı sıra genelde birçok alt iklim kuşaklarından da etkilenmektedir. Bu nedenle, Türkiye'nin çeşitli iklim yapılarına sahip olması, iklim değişikliklerinden etkilenebileceği anlamına gelmektedir. Bu etkilerden dolayı, Türkiye'de özellikle küresel iklim değişikliğine bağlı ısınma kaynaklı muhtemel sorunlardan olan su kaynaklarında azalma, orman yangınları, kuraklık ve çölleşme sorunu yaşanabilecektir (Hekimoğlu ve Altındeğer, 2008, s. 9). Yaşanan bu olumsuz etkiler neticesinde Türkiye ekonomisinin üretim ve tüketim dengelerinde olumsuzlukların yaşanması kaçınılmaz bir gerçektir. Bu konuda Türkiye'de küresel ısınmanın ve doğal afetlerin meydana getirdiği felaketlerin ekonomi sisteminde üretim ve tüketime olumsuz etkileri üzerine Samsun ilinde Tarım İl Müdürlüğünce yapılan bir çalışmanın sonuçları şöyledir:

- Tarımsal ekim alanlarında verimliliğin azalmasının yanı sıra üretimde kayıplar görülmesi,
- Tarımsal bitkilerde zararlı böcek istilası ile bitki hastalıklarında artış olması,
- Tarımsal ürün kalitesinde azalmalar görülmesi,
- Çiftlik hayvanlarında verim kaybı ile et ve süt üretiminde düşüşler yaşanması,
- Tarımsal meralarda ve otlaklarda verimin düşmesi,
- Çiftlik hayvanlarının yem ve su ihtiyacının temin edilememesi ya da pahalılaşması,
- Bilinen orman sahalarında verimin düşmesi ile orman yangınlarının artması,
- Kültür balığı ve doğal balık üretiminde düşüş,
- Su azalmasına bağlı yavru balık kayıplarının görülmesi,
- Ek veya yeni su kaynakları oluşturmada maliyetin pahalı olması,
- Su taşımacılığında maliyetin pahalı olması,
- Tarım üreticilerinin gelirlerinde düşüşler yaşanması,
- Enerji sektörünün kaynaklarında azalma olması,
- Tarım alanında üretimin doğrudan ilişkili bulunduğu sektörlerde kayıplar yaşanması,
- Tarımsal üretime bağlı istihdamın eksik olması,
- Kamu vergi gelirlerinde azalma meydana gelmesi (Hekimoğlu ve Altındeğer, 2008, s. 66-67).

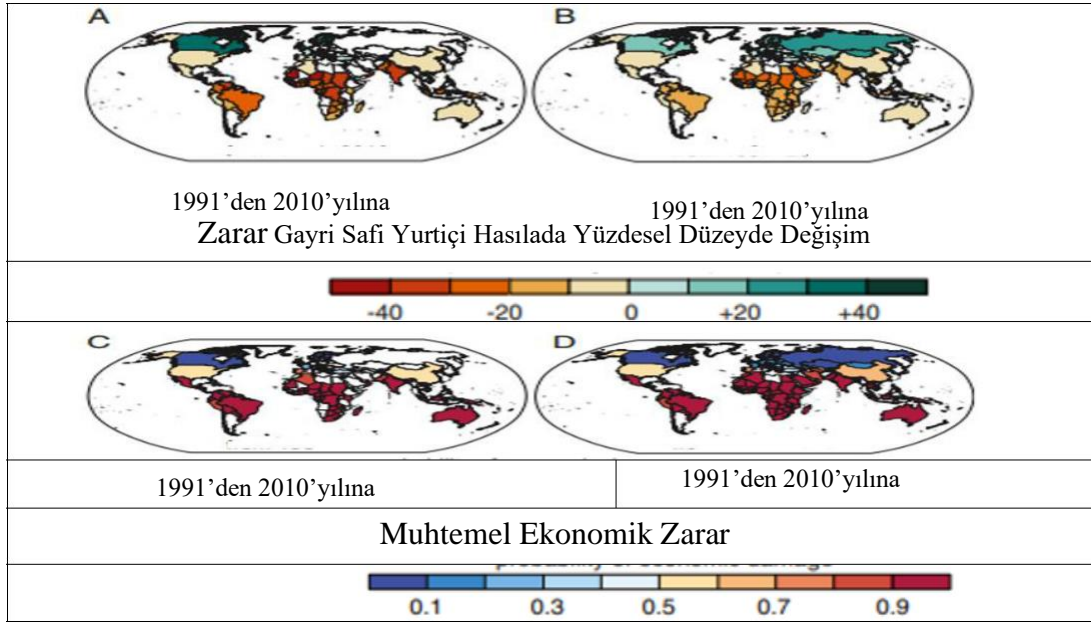
Araştırma sonuçları incelendiğinde afetler neticesinde görülen bütün olumsuzlukların tarım işletmelerinin yönetimlerine etki edebileceği, finansal yapılarını bozabileceği, maliyetlerinde ve mali yükümlülüklerinde artışlar meydana getirebileceği de görülür.

1.4.2 Küresel İklim Değişiklikleri ve Doğal Afetlerin GSYİH'ya Etkileri

Küresel iklim değişikliklerinin ve doğal afetlerin ekonomik sonuçları bakımından değerlendirildiğinde farklı ülke ekonomilerinde ve bu ülkelerin gayri safi yurtiçi hasıllarında kısa vadeli etkiler meydana getirdiği görülür.

Amerika Birleşik Devletleri'nde 2005 yılında bir kasırga afeti meydana gelmiş ve bu afetin bir yıllık süreçte ekonomik yönden olumsuzluklarının ülkedeki sermaye yoğun yapı, bir yıllık süreçte meydana gelen kasırgaların sayısı, bölgedeki ekonomik ve coğrafik yapı gibi çeşitli faktörlere dayandığı görülür. Bu afet kaynaklı olumsuzluklar bağlamında ABD'nin Gayri Safi Yurtiçi Hasılası yönünden ekonomik sonuçlarına bakıldığında; bu kasırgalar nedeniyle oluşan ortalama yıllık zararın gayri safi yurtiçi hasılda yaklaşık binde 1 oranında azalma meydana getirdiği ve 2005 yılı fiyatlarıyla bu zararın 12,4 milyon dolara tekabül ettiği görülmektedir. Bu konuda Haiti'de ve Şili'de 2010 yılında meydana gelen deprem afeti, bu ülkelerin makroekonomik göstergelerini olumsuz yönde etkilemiştir. Aynı şekilde Haiti'deki deprem afetinin zarar toplamı ülkenin gayri safi yurtiçi hasılasını aşmış, ekonomik zarar 8.071.000 dolar olarak gerçekleşmiş ve afet sonucunda oluşan toplam zarar gayri safi yurtiçi hasılanın yüzde 112'sine ulaşmıştır. Şili'de 2008 yılında meydana gelen deprem afeti de Şili ekonomisinin gayri safi yurtiçi hasılasının yüzde 10 ila 15 oranında zarar meydana getirmiştir. Bununla birlikte Türkiye'de 1999 yılında meydana gelen deprem afeti, ülke ekonomisini çok kötü bir şekilde etkilemiş ve gayri safi yurtiçi hasılda yüzde -4,5 ila 0,8 oranlarında negatif etki meydana getirmiştir (Akar, 2013, s. 53-55).

Benzer şekilde küresel iklim değişikliğinin gayri safi yurtiçi hasılda meydana getirdiği etki Stanford Üniversitesi tarafından gerçekleştirilen Diffenbaugh ve Burke (2019)'nin yaptığı bilimsel bir araştırmada ele alınmıştır. İlgili araştırmada bu etkinin 1961-2010 yılları arasında küresel ısınmadan, 1991-2010 yılları arasında da insan kaynaklı baskıdan kaynaklandığı görülür. Bu verilerin kıyaslanması neticesinde elde edilen küresel iklim değişikliğine bağlı ısınma karşılaştırmalarında GSYİH'ya ilişkin şu sonuçlar elde edilmiştir:

Şekil 1: Ülke Düzeyinde İklim Değişikliğinin Ekonomik Etkisi

(Şekil: 1) (A) *Küresel ısınmaya karşı ülke bazında alınan ekonomik sonuçlar*

A. Bu bölümde Şekil 2.1'de 1961-2010 yılları sürecinde araştırılan ülkelerin iklim değişikliğinin olağan olumsuz ekonomik etkisine ilişkin aylık dönemlerine ait 20.000 frekans değerini içeren GSYİH verileri üzerine yapılan hesaplamaları yansıtmaktadır.

B. Bu bölümde de 1991-2010 yıllarına ilişkin iklimsel etkinin olağan olumsuz ekonomik etkilerine ilave olarak insan kaynaklı iklimsel etkiye ait verilerin hesaplanmasında; araştırılan ülkelerin aylık dönemlerine ait 20.000 frekans değerini içeren GSYİH verileri üzerine yapılan hesaplamalar yansıtılmıştır.

Hesaplamalarda ülke büyüklükleri ve data farklılıkları göz önüne alınmıştır.

C. Şekil 2.1'in C bölümünde, 1961-2010 yıllarına ait küresel iklim değişikliğinin araştırılan ülkelerin ekonomilerine verdiği olağan zararları yansıtırken, D bölümünde ise ülkelerin 1991-2010 yılları aylık dönemlerde 20.000 frekans değerini içeren GSYİH verilerine ilişkin gerçekleşme oranlarına, insan kaynaklı meydana gelen iklimsel etkinin meydana getirdiği ekonomik zararın dahil edilmesine ilişkin sonuçları yansıtmaktadır. Araştırmada ülkelerin aylık dönemlerine ait GSYİH verilerinin 20,000 frekans olarak alındığı ve yüzdesel olarak hesaplanmasında; insan baskısı kaynaklı iklimsel etkiler nedeniyle kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasılda düşüşler yaşandığı da görülmüştür (Diffenbaugh ve Burke, 2019, s. 9810).

Türkiye’de 1999 yılı Ağustos ayında Marmara bölgesinde meydana gelen depremin Kocaeli, Bolu, Yalova ve Sakarya illerinde imalat sanayisi üzerine etkilerini ortaya koymak amacıyla küresel iklim değişikliklerinin ve doğal afetlerin gayri safi yurtiçi hasılaya orta ve uzun vadeli etkilerine ilişkin bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırmada Devlet İstatistik Enstitüsünce gerçekleştirilen anket çalışmasının verilerine göre; üretim sektöründe 295.900.000,00 TL¹ fiziki zarar meydana geldiği ve 355.400.000,00 TL üretim kaybı yaşandığı ortaya konmuştur. Bölgede üretimin durduğu ve üretimin yavaşlaması neticesinde Türkiye’nin Gayri Safi Yurtiçi Hasılasında 546.300.000,00 TL (*1.3 milyar dolar*) kayıp oluştuğu da görülmüştür. Depremi yaşayan illerde toplam üretim kaybının, 1.200.000.000,00 TL (*2.4 milyar dolar*) olduğu da ortaya çıkmıştır (Uzunbıçak, 2009, s. 101). Bununla birlikte ilgili çalışmada GSYİH’nin ülke ekonomilerinin gelişmişlik düzeylerini göstermede önde gelen göstergelerden biri olduğu da belirlenmiştir.

1.4.3 Küresel İklim Değişiklikleri ve Doğal Afetlerin Gelir Dağılımına Etkileri

Küresel iklim değişiklikleri ve doğal afetler, ülkelerin ekonomik büyümelerini engelleyebilir. Bu etkenler neticesinde ülkelerin ödemeler dengesinde sorunlar yaşanabilir, bütçe (gelir-gider) sistematığının etkilendiğinden gelir dağılımında olumsuzluklar görülebilir ve bu da yoksulluk oranlarını arttırabilir. Buna ilaveten gelir dağılımında meydana gelen bozulmaların, ülkelerin planlanan yatırım finansmanlarında azalmalara neden olabileceği gibi üretimlerinde, stoklarında ve pazarlarında kayıplara, mal azalışlarına, fiyat artışlarına ve işsizliğe neden olabilir. Ayrıca bu etkenler, ekonomik kalkınmayı ve büyümeyi de kötü yönde etkileyebilir (Çakmak, Ocaktan ve Akdur, 2018, s. 90).

Türkiye GSMH’sının yaklaşık %34’ü Marmara Bölgesi’nin ekonomisinden sağlanmaktadır. Bu bölgede İzmit ve ardından yaşanan Düzce depremleri sonrasında, Türkiye nüfusunun yaklaşık % 23’ünün etkilendiği ortaya çıkmıştır. Aniden ortaya çıkan bu afet sonucunda meydana gelen zarar ve ziyandan dolayı katma değer kaybı yaşanmış ve yaşanan afet süreci büyük bir kitleyi de yoksullaştırmıştır. Bu konuda Kotil, Konur ve Özgür’ün (2007) yaptığı araştırmanın ortaya koyduğu veriler incelendiğinde; deprem afeti sonucunda meydana gelecek olan riskin nüfus yoğunluğunun çok olduğu yerlerde daha fazla olduğu dile getirilmiştir. Türkiye’nin vergi gelirlerinin yaklaşık %58’inin bu bölgeden toplandığı, bu afetlerde sadece yerleşme yerinin ve bina güvenliğinin sağlanmasının tek başına yeterli olmadığı da belirlenmiştir. Bununla birlikte ilgili çalışmada, muhtemel felaketler sonrasında meydana gelebilecek olan gelir dağılımının bozulmasından kaynaklanan yoksullaşmaya karşı temel

¹Tutarlar TL’den 6 sıfır atılmasından öncesine aittir.

strateji ve politikaların oluşturulmasının uzun vadede faydalı olacağı gerçeği de ortaya çıkmıştır (Kotil vd., 2007, s. 739).

Küresel iklim değişikliği ve doğal afetler gibi büyük felaketler, ülkelerin ekonomi dengelerini bozduğu gibi kişilerin refah göstergesi olan gelir dağılımını etkileyebilmekte ve yoksulluk oranlarında artışlar meydana getirebilmektedir.

1.4.4 Küresel İklim Değişiklikleri ve Doğal Afetlerin İktisadi Kalkınmaya Etkileri

Küresel iklim değişikliklerinin ve doğal afetlerin ekonomik sonuçları bakımından iktisadi kalkınmaya etkileri olmaktadır. Kavram olarak iktisadi sürdürülebilirlik ve kalkınma sadece çevrenin korunması ile sağlanamayacağından, bu anlayışların daha geniş bir bakış açısı ile ele alınması gerekmektedir. Getirilen bütün uluslararası yaklaşımlar açısından sürdürülebilir kalkınma için afetlerin tehlikelerinin ve risklerinin çeşitli stratejiler, eylemler ve politikalar uygulanarak giderilebileceği üzerine vurgular yapılmaktadır. Bu konuda Ergünay'ın (2009) yaptığı çalışmada bu eylemlerin kalkınmanın bir unsuru olmadığına, fakat ön koşulu olduğuna ve çalışmaların bu yönde yürütülmesi gerektiğine de değinilmiştir (Ergünay, 2009, s. 9).

Doğal afetler sonucunda ülkelerin, alt yapı yatırımlarında ve fiziki varlıklarında meydana gelen iktisadi kayıplardan etkilenmesi ve ekonomik dengelerinin bozulması da kaçınılmazdır. Bu gelişmelerin akabinde ülke ekonomilerinde ortaya çıkan yenileme yatırımları kaynaklı finansman açıkları nedeniyle milli gelirden kayıplar yaşanmış ve ilgili ülkeler bütçe açıkları için ek finansal yüklerle katlanmak zorunda kalmışlardır. Bunun yanı sıra afetler sonucunda meydana gelen toplumsal ve çevresel harcamaların parasal değerlerinin belirlenmesi güçleşmiş ve meydana gelen yenileme yatırımları yüksek maliyet gerektirmiştir. Bu nedenle gelişmiş ülkeler, afetler sonucunda meydana gelen zararların ekonomik maliyetlerini yüklenmek zorunda kalmış ve gelişmekte olan ülkeler de ekonomik maliyetlere ilaveten ölümlerle ve yaralanmalarla karşı karşıya gelmiştir. Bu süreçte gelişmiş ülkelerin ekonomik maliyetlerin olumsuzluklarını daha kolay atlattığı, gelişmekte olan ülkelerin de sınırlı olan sermayelerinden ve altyapılarından dolayı uğradıkları zararları karşılayamadığı ve geleceğe dair hazırladıkları kalkınma planlamalarını uygulayamadıkları da görülmektedir (İnmez, 2005, s. 158-159).

Küresel iklim değişikliği ve doğal afetler ülkelerin bütçelerinde ve maliye politikalarında onarılması güç açıklar oluşturmakta ve ülkelerin kalkınma programlarında duraksamalar veya ertelemeler meydana getirmektedir. Bu durumlar, ülkelerin uzun dönemli iktisadi gelişmesini (kalkınma) engellediği gibi refah devleti olma yolunda engeller meydana getirerek kişilerin yaşam kalitelerini de etkilemektedir.

1.5 Küresel İklim Değişiklikleri ve Doğal Afetlerin Finansal Etkileri

Küresel iklim değişikliği ve doğal afetlerin finans piyasalarında yer alan sektörlerden sigortacılık sistemine etkilerinden biri umulmadık iklimsel şartlar ve bunların sonucu olan meteorolojik olaylar nedeniyle oluşan motorlu kara taşıtlarında meydana gelen kazaların toplamındaki artışlardır. Bu konuda Hokka, Durgut ve Bozkurt'un (2017) yaptığı çalışmanın sonuçlarına göre, meydana gelen hava koşullarındaki değişiklikler ile trafik kazaları arasında sayısal olarak bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. İklim değişikliğinden dolayı motorlu kara taşıtlarında yaşanan kazalarda artış meydana geldiği, trafik sigortası ve kasko teminatlarıyla birlikte sigorta sektöründeki kazalardan dolayı yüksek miktarlarda zarar tazminatı ödenme zorunluluğu doğduğu belirlenmiştir. Bunun sonucunda yaşanan gelişmelerin sektörel manada sürdürülebilirliğe engel oluşturduğu, çalışma modellerinde ve sektör kârlılık oranlarında sorunlar doğurduğu da tespit edilmiştir (Hokka vd., 2017, s. 5).

Küresel iklim değişiklikleri ve doğal afetlerin finansal sistemde yer alan sigorta sektörüne etkilerine ilişkin araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Bu konuda Alper ve Anbar'ın 2008 yılında yaptığı bir araştırmada, küresel sigorta sektöründeki toplam sermayenin 700 Milyar \$ olduğu ve bunun da yaklaşık 200 Milyar \$'ının yıllık olarak doğal afetlere ayrıldığı görülür. Bu araştırma sonucunda 2040 yılına gelindiğinde yıllık afetlere ayrılan toplam tutarın tahminen 1 Trilyon \$ olacağı göz önünde bulundurulduğunda reasürans ve sigorta şirketlerinin ne kadar ciddi bir sorunla karşı karşıya kaldıkları da ortaya çıkmıştır (Anbar ve Değer, 2008, s. 234).

Küresel iklim değişikliğinin ve doğal afetlerin finansal sisteme etkileri bağlamında finansal alanın kurumlardan bir diğeri olan bankalara yani kredi veren kurumlara etkisinin de incelenmesi gerekir. Bu etkiler bankaların kullandıkları kredinin şekline ve vadesine göre de değişiklik göstermektedir. Bu hususta vadeyle vurgulanmak istenen banka kredisi veya benzer finansal ürünlerde vade uzadıkça, küresel iklim değişikliği ve doğal afetler sonucu meydana gelen finansal risklerin de artma eğilimi göstermesidir. Bu durumda bankalar, vadenin uzaması veya kredinin geri çağırılma süresi beş yıldan az olan kredileri kullandıklarında iklim değişikliği ve doğal afetlere bağlı risklerden daha az etkileneceklerdir. Bu durumun tam tersi olarak, kredi vadesi beş yıldan fazla olan kredilerde ise iklim değişikliği ve doğal afetler nedeniyle kredi kullanımları için yeni yapılacak olan yasal düzenlemeler ya da uygulanması kararlaştırılan politikalar gereği kredi maliyetleri bakımından ilave yükümlülükler meydana gelebilecek ve kredinin geri dönüş riski daha da artabilecektir. Banka kredi vadesinin yanı sıra krediyi kullanan işletmenin faaliyette bulunduğu sektörün kredi geri ödeme riski açısından değerlendirilmesi gerektiği de dikkat edilmesi gereken bir diğer faktördür. Bunun yanı sıra Sarsıcı (2017) afetlerin olumsuz finansal etkileri bakımından 1990 ile 1996 yılları arasında banka kredilerine ilişkin

değerlendirme yapıldığında; Avrupa ülkelerinden olan Belçika, Fransa ve İsviçre’de 22 sel felaketinin meydana geldiğini ve her bir afetin 1 milyar Amerikan dolarından daha fazla zarar meydana getirdiğini dile getirmiştir. Bunun yanı sıra finansal sisteme etkileri bakımından ilgili ülkelerin düşük rakıma sahip kıyı bölgelerinde iklim değişikliğine bağlı afet riski bulunduğu, bu düşük rakımlı bölgelerin dünyanın karasal alanlarının yaklaşık %2'sine tekabül ettiği, dünya toplam nüfusunun yaklaşık %10'unun bu bölgelerde yerleşmiş olduğu da ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte ilgili çalışmada, bu bölgelerde yaşayan toplulukların 2010 yılı esas alınarak yapılan tahminler neticesinde yaklaşık 270 milyon kişinin 13 trilyon Amerikan doları değerindeki mal varlığının yüz yılda bir gerçekleşebilecek deniz seviyesindeki artışlardan dolayı oluşabilecek afet riskine karşı savunmasız kalabileceği de tespit edilmiştir (Sarsıcı, 2017, s. 633). Bu nedenle ifadesini bulan risklerden dolayı bu bölgelerde faaliyet gösteren işletmelere uzun vadeli krediler kullandırabilecek olan finans kurumlarının kredi geri dönüşümlerinde riskler alabileceği de anlaşılmaktadır.

Küresel iklim değişikliğinin ve doğal afetlerin finansal sisteme etkileri bağlamında finansal olarak olumsuz etkilerinden bir tanesi de piyasalarda belirsizliği arttırabilmesidir. Bu konuda işletmelerin belirsizlik durumunda ciddi bir şekilde etkilenebileceği ve belirsizlik sürecinde piyasa değerleri azaldığı için sermayelerini kaybetme riskiyle karşı karşıya kalabilecekleri de ortaya çıkmıştır. Etkilenen işletmelerin gelir akışlarında azalmalar olduğu için işletmelerin hisse senedi fiyatlarında düşüşler yaşanabileceği ve bu etkinin sonucunda piyasalarda sermaye kayıpları meydana gelebileceği de belirlenmiştir (Akar, 2013, s. 70). Bu sebeple küresel iklim değişikliğinin ve doğal afetlerin ülkelerin finans sistemini olumsuz yönde etkileyebileceği ilgili araştırma sonuçlarından da anlaşılmaktadır.

1.6 Küresel İklim Değişiklikleri ve Doğal Afetlerin Devlet Bütçesine Etkileri

Küresel iklim değişiklikleri ve doğal afetlerin devlet bütçesine etkilerini üç ana başlık altında incelemek mümkündür. Bunlar da küresel iklim değişiklikleri ve doğal afetlerin kamu harcamalarına, kamu gelirlerine ve kamu borçlanma politikalarına etkileri olarak incelenebilir.

1.6.1 Küresel İklim Değişiklikleri ve Doğal Afetlerin Kamu Harcamalarına Etkileri

Küresel iklim değişikliklerinin ve doğal afetlerin kamu harcamalarına olumsuz etkileri ele alındığında bunlardan ilkinin kamu harcamalarında artış yönlü bir etki yapması olduğu görülür. Bu konuda İnmez'in (2005) yaptığı bir çalışmada, afet anlarında ülkelerin bütçe harcama yönetiminin önem kazandığı ve idaresinin de zorlaştığı ifade edilmiştir. Çalışmada teoride afet anlarında kamu harcamalarında artış olması, bu bağlamda afet sonrasında bölge halkına yardım edilmesi, yıkılan

binaların yeniden yapılması, ekonomide yabancı para akımının gerçekleşmemesi gibi gelişmeler yaşandığı dile getirilmiş ve bunların bir sebebinin kıtlık ve savaş gibi uzun süren durgunluk dönemleri olduğu da ortaya konmuştur. Ayrıca ilgili araştırmada, genelde kamu harcamalarının merkezi ve yerel yönetim bütçelerindeki fonların transferi ile azaltılabileceği ve bu sistemin fon kıtlığı çeken dünyanın güneyinde bulunan bazı devletlerde politik olarak kullanışlı olmadığı da vurgulanmıştır (İnmez, 2005, s. 96).

İnsan kaynaklı meydana gelen afetlere ve bunların maliyetlerine ilişkin olarak Yeni Zelanda'da 1973 yılında meydana gelen ve 2,5 milyon tonluk atık bırakarak kapanan altın madeni örnek verilebilir. Bu hususta ilgili madenin çevresindeki dereyle, yer altı ve yer üstü kaynaklarının kirlenmesine kadmiyum gibi öldürücü bir kimyasalın neden olduğu da belirtilmiştir. Yeni Zelanda yerel meclisinin, kirlenmenin etkilerini yok etmek için yılda 600.000 dolar ile 1.000.000 dolarlık kamu harcaması yapılması gerektiğini ifade ettiği de dile getirilmiştir (Uslu, 2018, s. 2). Bu konuda Türkiye'de olağanüstü durumla ilgili kamu harcamasına örnek olarak Suriye'den Türkiye'ye göç eden mültecilerin acil yardım ihtiyaçlarına tahsis edilen ve gerçekleşen durumları yansıtan AFAD verileri de örnek gösterilebilir.

Tablo 2: AFAD Bütçesi ile İlgili 2016 Yılı Ocak-Haziran Ayları Gerçekleşme Miktarları

Gider Çeşidi	Ödeneğin Başlangıç Tutarı (TL)	Gerçekleşme Ocak-Haziran (TL)	Oransal Gerçekleşme (%)
Personel Ödemeleri	243.786.000	126.708.592	51,97
Sosyal Güvenlik Devlet Primi	39.681.000	20.530.124	51,73
Mal ve Hizmet Alımları	95.199.000	45.549.302	47,84
Sermaye Gideri	371.450.000	9.289.517	2,50
Sermaye Transferi	2.814.000	35.945.750	1.277,39
Cari Transfer	119.085.000	410.158.903	344,42
Borç Verilen (Ev İnşası)	180.227.000	8.335.295	4,62
Toplam Tutar	1.052.242.000	656.517.485	62,39

Kaynak: (afad.gov.tr), (AFAD, 2016).

Tablo 2'de görüldüğü üzere kamu idaresi olan AFAD'a bütçeden Ocak-Haziran 2016 döneminde 656.517.485 TL tahsis edilmiştir. Ödenek tutarlarının gerçekleşmesine ilişkin genel oranın yaklaşık % 62,39 olduğu ve Ocak-Haziran 2016 dönemi başlangıç ödeneğinde en yüksek oranda gerçekleşme tutarının yaklaşık % 1.277,39 ile sermaye transferlerine ait bütçe tertibinde meydana geldiği görülmüştür. Bunun nedeninin de AFAD verilerinde 4123 sayılı kanun uyarınca yıllık olarak bağlı illerin altyapılarında oluşan hasarlardan dolayı yerel belediye ve il özel idaresine verilen ek ödenek kalemlerinden kaynaklandığı ortaya konmuştur. Bunun yanı sıra

tabloda bütçenin cari transfer tertibinde gerçekleşmiş olan yaklaşık %344,42 harcamanın nedeninin Suriye'den Türkiye'ye ülkelerindeki iç savaş sebebiyle gelen mültecilerin sağlık, barınma, iâşe ve acil ihtiyaçlarında kullanıldığı gösterilmiştir. Tablo 2'deki verilere göre, Suriye göçmenlerinden konut sorununu halletmiş ancak sağlık harcamaları yerel yönetimce karşılananlar için bütçenin ilk altı aylık döneminde AFAD ödeneği başlangıç ödenekleri kapsamında acil yardım ödeneği olarak 836.922.363 TL'nin ilgili valilikler olan Hatay ve Adana'ya aktarıldığı da belirtilmiştir (AFAD, 2016). Verilenlerden anlaşılacağı üzere mültecilerle ilgili yaşanacak bir göç sonucunda bile meydana gelecek giderlerin yapay afet etkisi meydana getirebileceği de anlaşılabilir.

Kamu harcamalarının düzeyini belirleyen kaynaklardan biri de vergi gelirleridir. Bu konuda bütçe açıklarını kontrol altına almada ve aşırı harcamayı azaltmada vergi politikaları da önem kazanmaktadır. Bu bağlamda yaşanacak olan afetler, şeffaf ve adil bir vergi sistemini olumsuz yönde etkileyecek ve vergi indirimleri ile istisnalardan daha az yararlanmaya da neden olabilmektedir (Dökmen, 2012, s. 138).

1.6.2 Küresel İklim Değişiklikleri ve Doğal Afetlerin Kamu Gelirlerine Etkileri

Küresel iklim değişikliklerinin ve doğal afetlerin ülkelerin ekonomik performansını etkilemesi neticesinde hükümetlerin toplamayı planladığı kamu gelirlerinde azalmalar yaşanabilecektir. Bu nedenlerle kamu gelirlerinde meydana gelen azalmaların kamu harcamalarını sınırlayacağı düşüncesinden hareketle beşeri sermaye için yapılacak olan harcamalarda kaynak azalışı meydana gelecektir. Bunun sonucu olarak yaşam standartlarında kalite göstergesi sayılan beslenme, sağlık ve eğitim gibi bütçe kalemlerine ait hizmetlerde azalma meydana gelmesi de muhtemeldir (Başoğlu, 2014, s. 190-191).

Küresel iklim değişiklikleri ve doğal afetlerin kamu gelirlerine etkileri konusunda Akar tarafından 2013 yılında yapılan bir çalışmada, dünyada gelişmiş olan 22 ve gelişmekte olan 20 ülkede, 1990 ile 2005 yılları arasında meydana gelmiş olan doğal afetlerden devlet bütçelerinin etkilendiği sonucuna varılmıştır. Bu konuda; gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinde büyük afet anlarında kamu gelirlerinin konjonktürel dalgalanmalarında artışlar meydana geldiği (Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın yaklaşık % 4.2'si), kamu harcamalarında ise afet anında bu durumun tersine bir azalış yaşandığı (Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın yaklaşık % -0.68'i) da tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra ilgili araştırmada, gelişmiş ülkeler açısından afet sonrasında kamu harcamalarında artışlar (Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın % 0.04'ü) tespit edilmiş fakat afet sonrasında kamu gelirlerinde yavaş bir azalmayı takip eden ani bir düşüşün ortaya çıktığı da (Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın % -1,27'si) saptanmıştır. Bununla birlikte ilgili çalışmada, iklim değişikliği ve doğal afetlerin olumsuz finansal etkileri yönüyle kamu gelirlerinde azalmalar meydana getirebildiği anlaşılmıştır. Bu kapsamda afet

süresince ülkelerin kamu gelirlerinde yaklaşık % 30 oranında azalma görüldüğü ve afetlerin kamu gelirlerinde finansal etki yönüyle benzer oranda bir azalış yaptığı da ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak ilgili araştırmada, meydana gelen büyük afetlerin ülke ekonomilerine finansal etki yönüyle ülke bütçesinde yaklaşık % 20 oranında açık meydana getirdiği ve toplamda bütçe açığı artışının daha fazla oranda gerçekleştiği de tespit edilmiştir (Akar, 2013, s. 193). Bu konuda iklim değişikliği ve doğal afetlerin olumsuz finansal etkileri kapsamında devlet bütçelerinin kalemlerinden biri olan kamu gelirlerinin (vergiler) etkilenmesinden dolayı bütçe açıkları meydana gelebilmektedir.

1.6.3 Küresel İklim Değişiklikleri ve Doğal Afetlerin Kamunun Borçlanma

Politikalarına Etkileri

Küresel iklim değişiklikleri ve doğal afetler ülkelerin borçlanma politikalarına etki etmektedir. Borçlanma iç ve dış borçlanma olmak üzere iki şekildedir. Bu konuda borçlanmanın devletler tarafından geçici olarak başvuru olan finansman kaynağı olması nedeniyle ödeme zamanı geldiğinde borca ait faizin ve anaparanın ödenmesi başka bir vergi geliriyle finanse edilir ve bunun anlamı da kesin finansmanın yine vergi ile karşılanmasıdır. Bunun yanı sıra kamu borçlanma politikalarının gelişimi her ülke için farklı olmaktadır. Borçlanmayı tercih edecek ülkeler için ekonomik krizler, doğal afetler, uzun dönemli yatırımlar ve savaşlar neticesinde devletlerin fonksiyonlarındaki gelişimlerine göre artan kamu harcamaları, kamunun borç ihtiyacını arttıran temel nedenler olarak değerlendirilebilir ve bu borçlanmalar devletlerin kullandığı politik bir tercih olarak da görülebilir. Bu konuda Türkiye büyük yatırım harcamalarından olan alt yapı sorunlarının çözümü kapsamında 1981-2003 yıllarında hukuk, sağlık, özelleştirme alanları ve doğal afetleri finanse etmek için Dünya Bankası'na başvurarak 6,6 milyar dolar kredi kullanmıştır. Ayrıca Türkiye, bu krediyi geri ödemede 4,7 milyar dolar ana-para ödemesine ilaveten 3 milyar dolar faiz ve 10,7 milyar dolar masraf ödemesi de yapmıştır (Oktayer, 2010, s. 121,265,266).

Kamu maliyesi ile bütçe biliminde doğal afetler ve savaşlar olumsuz durumlara neden olmaktadır. Bu olumsuzlukların sonucunda bütçe açıklarının finansmanı olarak kamu borçları gündeme gelmektedir. Bu afetlerden dolayı bir yandan iktisadi faaliyetler gibi kamu gelirlerinde azalmalar olurken diğer taraftan da bölgenin yeniden imarı ve gerekli acil yardım faaliyetlerinden dolayı kamu harcamalarında artışlar meydana gelmektedir. Bunun yanı sıra meydana gelen doğal afetlerin olumsuz etkisi ulusal ekonomiye kıyasla küçük boyutlarda gerçekleştiğinde, vergi nispetlerinde önerilecek artışlar aracılığı ile vergi gelirlerinde artışlar sağlanabilir. Ancak meydana gelen doğal afetler ulusal ekonomiye kıyasla daha büyük oranlarda ise ülkeler, vergi gelirlerinde az bir artış önermelerine ilaveten dış borçlanmaya veya

para basımına (monetizasyon) da başvurabilir. Bununla birlikte afetler neticesinde oluşan kamu bankalarına ait görev zararlarının ve yerel yönetim harcamalarının oluşturulan sosyal fonlardan karşılanması neticesinde ülkelerin ekonomilerinde doğal afetlerin mali etkilerinin hissedilmesi de kaçınılmaz bir hal alabilir (Yavuz ve Dikmen, 2015, s. 307).

Ülkelerin kamu yönetimlerinde genelde harcama, gelir ve borçlanma kalemlerinde izlenecek yol kamu hizmetlerinin yapılmasına göre farklılıklar göstermektedir. Borçlanmayı tercih edecek ülkelerde var olan yönetimler, borçlanmayı maliyetli bir şekilde yüksek faiz oranı ile yaptıklarında borcun finansmanı için ya ülkedeki vergileri artırmak ya da harcamaları kıstak suretiyle borcu finanse etme yoluna gitmektedir. Bu konuda özel sektör sigorta piyasası etkin olan ülkeler de kamu borçlanmalarının yapılandırma maliyetlerini özel sigorta şirketlerine belli oranlarda yüklemektedir. Bununla birlikte ülkelerin borçlanmaya başvurduklarında önde gelen sorunları borcun geri ödenmesinde meydana gelmekte ve borçlanmanın ülke piyasası için gerekli alanlarda kullanılmaması da bir başka sorunu ortaya çıkarmaktadır. Bu durumda ülkelerin afet sonrası ve benzeri öngörülmeyen durumlarda daha çok dış borçlanmayı tercih ettiği ve ülkelerin bu borçlanmada dikkat etmeleri gereken bir diğer hususun da borçlanmayı verimli alanlarda kullanmaları gerektiğidir (Akar, 2013, s. 79). Bu bağlamda ülkelerin, afet sonrasında genelde yapılması gereken yeniden yatırımlar için borçlanmayı uzun vadeli düşündüğü ve bu borçların geri ödenme sürecinde yeni yatırım harcamaları ile karşılaşmaları neticesinde doğal afet kaynaklı eski borcun geri ödenmesinde zorluklar yaşamalarının da kaçınılmaz olduğu bir gerçektir.

1.7 Doğal Afetlerin Sonucu Meydana Gelecek Olan Mali Yükümlülükleri Azaltmada

Kullanılan Finansman Çeşitleri

Hükümetler, afetlerin finansal krize dönüşmemesi ve mali etkilerini azaltmak için gerekli olan maliye politikalarına başvurmaktadır. Afet sonrasında yapılması gerekli olan alt yapı ve imar amaçlı kamu harcamaları için vergilere ya da borçlanma yoluna da gitmektedir. Bu hususta dünya genelinde afetlerin olağan finansman tekniklerinden farklı olarak finans piyasaları gelişmiş ülkelerde çeşitli finansal araçlar da kullanılmaktadır. Bu finansal araçların temelinde muhtemel afetlerin finansmanı için acil önlem olarak elde tutulan fonlar ve afetlerin olumsuz etkilerini gidermede acil durumlarda devreye girebilecek hızlı finans olarak adlandırılan kaynaklar da bulunmaktadır. Bu finansal araçlar ve bunların türevleri başta ABD olmak üzere afetlerin meydana geldiği birçok ülkede de kullanılmaktadır. Bu hususta yapılan araştırmada konuyla ilgili finansal araçlar incelenecek ve bunların avantaj ile dezavantajları da değerlendirilecektir.

1.7.1 Afet Tahvilleri

Anbar'a göre (2008, s. 143) sigorta piyasaları, doğal afetlerin ortaya çıkardığı olumsuz finansal risklere karşı korunmada ilgili riskleri menkul kıymetleştirme yoluyla sermaye piyasalarına aktarmaktadır. Bu menkul kıymetleştirmelerin ilk sırasında afet tahvilleri gelmektedir. Bu tahviller afet nedeniyle meydana gelebilecek olan kayıpların belli bir prim karşılığında güvenceye bağlanmasını sağlayabilmenin yanında yatırımcısına afet meydana geldiğinde risksiz oran üzerinden getiri de sağlayabilmektedir. Diğer bir deyişle Afet Tahvilleri, sigorta şirketlerinin belli bir primle sigortalanma riskini azaltmayı da amaçlamıştır. Bu tahviller sigorta poliçesi ile desteklenmiş basit tahviller şeklinde de değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra Afet tahvillerin amacı ülke hükümetlerince sigorta şirketleri aracılığıyla afet öncesinde riskin yayılması ve fonun yönlendirilmesi olup, diğer bir amacı da tedavül sürecine göre yatırımcısına tahvilin anaparasının yanı sıra bu tahvillerdeki kupon ve benzeri ödentilerin yapılmasını da kapsar.

Afet tahvilleri ilk olarak 1992 yılında meydana gelen Andrew Kasırgası sonucu oluşan kayıp maliyetlerinin karşılanması amacıyla ABD'de kullanılmış ve sonrasında Japonya, Meksika ve Doğu Avrupa'da da ilgi görmüştür. Bu tahviller meydana gelen deprem, kasırga ve tayfun afetlerinin sonucunda ortaya çıkan zararları tazmin etmeye yönelik bir finansal araçtır. Hazine bonoları gibi 1 ile 5 yıllık süreler için tedavül edilmektedir ve ortalama vadeleri de 3 yıldır. Tahvilin getirisi (tazminat) doğal afetin meydana gelmesine bağlıdır ve diğer bir ifade ile afet oluşursa yatırımcıya tazminat ödemesi yapılmaktadır. Diğer taraftan afet meydana gelmezse, yatırımcı herhangi bir ödeme alamamaktadır. Bu bağlamda Afet tahvilleri oluşturulması için başta gelen unsur sözleşme bedelinin (tetik değer) belirlenmesidir. Tetik değer ise oluşacak zarar karşılığında sigorta şirketince yatırımcısına ödenecek miktar şeklinde ifade edilir. Tetikleyiciler de kısaca *parametrik tetikleyici*, *tazminat tetikleyici* ve *karma tetikleyici* olmak üzere üç kısımda incelenebilir. Bu konuda parametrik tetikleyicide tüm ülke genelinde tespit edilen afet kayıplarının yatırımcıyla anlaşılan poliçede yazılı değer şeklinde belirlendiği ve poliçenin bu şekilde yapıldığı görülmektedir. Tazminat tetikleyicide ise belli bir bölgede deprem gibi afetler neticesinde meydana gelen kayıpların tetik değeri oluşturduğu ve her iki sistemin kullanılmasının da karma tetikleyici olarak adlandırıldığı görülür (Akar, 2013, s. 105).

Afet tahvillerinin işleyiş sistematğine gelince; bu işlem sürecinde afetin finansal riskini yok etmeye çalışan sponsor firma (sigorta şirketi, reasürans şirketi veya işletme) ile ÖAK (Özel Amaçlı Kurum) arasında resmi bir anlaşma yapılmaktadır. Bu anlaşma gereğince; sponsor firma tarafından ÖAK'a sürekli prim ödemeleri yapılmakta, sponsor firma sözleşmede belirlenen afet olayının

meydana gelmesi durumunda koşullu ödeme alabilmekte ve ÖAK, sponsor firmayla yapılan anlaşmayı tahvil yatırımcına aktarabilmektedir. Bununla birlikte yatırımcı, afet meydana gelmesi durumunda kupon ödemelerinden vazgeçebileceği gibi bazen de anaparanın bir kısmını da riske edebilir. Ayrıca yatırımcı, afet meydana gelmediğinde tahvilin kupon ödemelerini ve vade sonunda tahvilin anaparasını da alabilir (Anbar, 2008, s. 146).

Afet tahvilinin avantajları da şunlardır: *Çok yılı kapsamı ve fiyatta istikrar sağlaması* yönüyle avantajlı olması yani afet sonrası dönemlerde poliçe tutarının yükselmesinin önüne geçilmesidir. Bu konuda amaçlanan afet öncesinde yatırımcıyla anlaşılan fiyat nedeniyle fiyat etkisinin nötr olması veya tahvil vadesinin birkaç yıla yayılmasıdır. Başka bir avantajı da *tazminat ödemesinin hızlı olması* yani ödemenin bir haftada hükümetçe yapılabilmesidir. Diğer bir avantajı ise *hükümetçe biriken rezervlerin politik bakımdan iyi ve kolay yönetilmesine* imkân tanınması ve yatırımcılar açısından kriz dönemlerinde can simidi olarak görülmesidir. Burada finansal amaçla yapılmak istenen krizin sindirilerek işletmelerin iflaslarının önüne geçilmesidir. Bunun yanı sıra bu tahvillere ilişkin dezavantajlar da görülür. Bu dezavantajın biri de gerçekleşen zarar miktarının poliçede anlaşılan tetik değere yaklaştırılması şeklinde ahlaki bir risk meydana getirmesidir. Bunlara ilave olarak afet gerçekleştiğinde tahvilin faizinden ya da anaparasından çeşitli nedenlerle vaz geçilmesi durumunda oluşan risk maliyetinin, hükümetin veya sigortacının kayıpları miktarınca da paylaşılmasıdır (Akar, 2013, s. 106, 109).

1.7.2 Afet Finansmanında Risk Swapları

Doğal afetlerin ortaya çıkardığı olumsuz ekonomik afet risklerinde kullanılan ve ikinci sırada yer alan, sermaye piyasalarında işlem gören finansal araçlardan biri de afet risk swaplarıdır. Afet risk swapları afet tahvilleri gibi sigorta primi ödemelerine benzemektedir. Çünkü afet risk swapları meydana gelebilecek afetin finansal riskini her iki tarafa yükleyen sözleşme esasına dayalı bir finansal araçtır. Bu hususta sözleşme tarafları, sabit bir ödeme karşılığında riski aralarında paylaşmaktadır. Bu sözleşme ile sözleşmenin bir tarafı afetten zarar gören diğer tarafa düzenli ödeme yapmaktadır (Akar, 2013, s. 112).

Bu sözleşmeler ile afetin büyüklüğü ve şiddeti, yüklenilebilecek ödeme miktarını ve zamanını belirlemektedir. Diğer bir ifade ile afet olayı gerçekleştiğinde tetikleyici olay ve tetik değer önceden kararlaştırılan sözleşme bedeline göre yapılmaktadır. Afet Swaplarında afet meydana geldiğinde seri numaralı zarar tespit raporu sözleşmeye eklenerek ilk kayıplar belirlenir ve bu kayıplara ilişkin hasar toplamı da 6 ay sonra kesinleşir. Bunun yanı sıra Afet Swapının iki eşik değeri vardır. Bunlardan biri afet olayı diğeri de artan vadedir. Bu konuda afet sonrasında ilk tespit edilen geçici afet kaybına ait eşik değer, afet olayının meydana getirdiği zarara eşitse ödeme yapılamamakta veya bu değer sözleşmede belirlenen bedeli geçmiş ise swap yatırımcısı tekrar vade

sonunda ödeme yapabilmektedir. Bununla birlikte Afet Swap sözleşmesi yapan iki ülke işletmesine örnek verilecek olursa bir tarafta Japonya menşeli bir işletme, diğer tarafta Amerikan menşeli bir işletme olması durumunda Japonya’da gerçekleşebilecek olan deprem olayına karşı Amerika’da meydana gelebilecek deprem riskinin transferi de belirleyici tetikleyicilerden biri sayılmaktadır. Bu hususta Japonya’da gerçekleşecek olan afetın zararı Amerikan firması tarafından karşılanırken, Amerika’da afet meydana gelmesi durumunda ise Japonya’daki işletme tarafından afete ilişkin zarar ödemesi yapılabilmesidir. Fakat afet her iki tarafta da meydana gelecek olursa ödenecek bir yükümlülük bulunmamaktadır. Ayrıca Afet Swapları diğer finansal araçlara göre risk içermekte olup bu risk de karşı tarafın ödemeyi bazen gerçekleştirme ihtimalinin bulunmaması şeklinde de ortaya çıkabilmektedir (Akar, 2013, s. 112-114).

Afet Swapının işleyiş süreci de kısaca şöyledir: Bu süreçte ÖAK karşı tarafla bir Swap sözleşmesi düzenlemek suretiyle oluşacak zarar riskini koruma altına almayı amaçlar. Bu sözleşmede tanımlanan doğal afetın gerçekleşmesi durumunda teminat hesabında bulunan menkul kıymet nakde çevrilerek yüklenici firmaya transfer edilir. Sözleşmenin tamamlanmasını takiben tip sözleşme gereği afet gerçekleşmesi durumunda zarar gören tarafa transfer edilecek olan tutar, zararın yaklaşık olarak %10’u ile %100’ü arasında değişkenlik de gösterebilir (Anbar, 2008, s. 146).

1.7.3 Afet Finansmanında Ek Vergiler

Kamu harcamalarının finansmanında kamu gelirlerinden olan vergiler önde gelen finansman kaynağı olarak görülmektedir. Bilindiği gibi vergiler afet öncesi dönemde kamunun harcama finansmanında önde gelen kaynaklardan birisidir. Doğal afetleri takiben afetlerin yaşandığı ülkelerde meydana gelen ekonomik, fiziki, sosyal hasarların ve zararların giderilmesi neticesinde kamu harcamaları artmakta ve gerekenden daha fazla finansmana ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle ihtiyaç duyulan finansman öncelikle borçlanma veya bağışlar vasıtasıyla sağlanmaya çalışılmakta ve bu kaynaklar yeterli kaldığında vergi politikalarına da başvurulmaktadır. Bu vergi politikalarının sonucu olarak hükümetler ya yeni vergilere sarılmakta ya da benzeri yükümlülükler çıkarmaktadır. Bu nedenle bahsedilen ek vergi finansman yolu kamu mali yönetiminde devletin egemenlik gücünü kullanmak suretiyle finansman bulabileceği en kolay yoldur. Bununla birlikte doğal afet anlarında hükümetlerle birlikte toplumlar hassaslaşmaktadır, vatandaşlar da kamuya karşı toleranslı davranmakta ve artan vergi yüküne karşı tepki vermemektedir. Bu nedenlerle afetlerin finansmanı için çıkarılan vergilere ve benzeri yükümlülüklerle de olağanüstü vergiler adı verilmektedir. Bu vergiler ani olarak çıkarıldığı için vergileme esaslarından olan belirlilik, ödeme gücü ve uygunluk ilkeleriyle ters bir mantıkla işlemektedir. Bu konuda Türkiye’de 1999 yılında Marmara Bölgesi’nde meydana gelen deprem afetinin finansal kırılganlığı çok hissettirmesi

nedeniyle oluşan zararın finansmanı amacıyla konulan ek vergiler eşitlik, adalet ve ödeme gücü ilkeleriyle çelişmektedir. Ayrıca Türkiye’de afet durumu ortadan kaktıktan sonra bile afet nedeniyle çıkarılan vergiler süreklilik kazanmıştır (Ünsal, 2016, s. 6). Bu konuda hükümetler, afet zararlarının finansmanında her zaman başvurulabilecekleri mali bir kaynak çeşidi olarak ilk sırada vergileri görmekte ve afet sonrasında vergilendirme süreci devam ettiği için bu vergiler, işletmelere ek bir vergi yükü olarak dönmekte ve sonrasında kalıcı hale de gelmektedir.

1.7.4 Afet Finansmanında Fonlar

Doğal afetler nedeniyle hükümetlerce gelecekte afet zararlarının finansman kaynağı olarak faydalanılabilecek afet fonları kurulabilmektedir. Afet fonlarına örnek olarak Amerika Birleşik Devletlerinde kurulan FEMA (Federal Acil Durum Yönetimi Ajansı) örnek olarak gösterilebilir. Bu konuda FEMA yönetimince afet öncesi yapılan tahmini hesaplamalar bağlamında afet öncesinde afeti önleme amaçlı olarak yapılan harcamaların, afet gerçekleşikten sonra oluşan hasarın tazminine harcanacak olan fonun yarısına denk geldiği vurgulanmıştır. Bu konuda Altun (2019)’un yaptığı çalışmada; oluşturulan afet fonlarının acil finansman için faydalı olduğunu, afet öncesi riski minimize etmek amacıyla alınan tedbirlerin afetlerin neden olduğu mali zararı minimize ettiğini de dile getirmiştir. Bu fonların, ekonomik zararı azaltmasının yanı sıra kamu maliyesine yük getirecek maliyetleri bertaraf edeceğini, ülkenin oluşabilecek afet sonrası ek kamu harcamalarını finanse edebileceğini ve ilgili ülkenin sosyal refahına olumlu yönde katkı sağlayacağını da dile getirmiştir. Bununla birlikte kamu yönetimince, afetlere ilişkin fonların kurulma amacının özel sigorta şirketlerini özendirmeye yönelik olduğunu, özel sigorta firmalarının kurularak afet riskini yaymanın amaçlandığını ve meydana gelebilecek olan risklerin azaltılmaya çalışıldığını da belirtmiştir. Ayrıca afet fonlarının önde gelen faydalarını da aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

- Dış çevrede ve finansal dengede meydana gelen baskıyı azaltmak,
- Afetlerin finansal yönetiminde kamunun kontrolünü sağlamak,
- Yeniden yapılanma ve yardım yönetimi bakımından kamuya ait öncelikleri belirlemeye yardımcı olmak,
- Yardımlar ve fonların yönetim ile kullanılmasında şeffaflığı sağlamak,
- Mevcut olan kapasiteden daha fazlasını kullanmak ve riski azaltmada belirli indirimler teklif etmek suretiyle teşviklerde bulunmaktır (Altun, 2019, s. 87).

Doğal afetler nedeniyle oluşan zararların tazmini için fon oluşturan ülkeler bulunmaktadır. Bu ülkelere ait fonların finansmanlarının işleyişi ve işlevsel özellikleri de

farklıdır. Bu konuda Meksika’da 1996’da afet finansmanı için kurulan “*Fonden Fonu*” ve “*CENAPRED Meksika Afet Önleme Fonu*” ile Arjantin’de Ulusal Acil Durum Sistemi “*Sistema Federal de Emergencias, SIFEM*” ve Brezilya’da “*FUNCAP*” isimli bir rezerv fonu yönetimi de örnek verilebilir (Yılmaz, 2010, s. 150-151).

Afet fonlarının işlevi kamuda oluşacak koşullu mali yükümlülükleri azaltmak, afet sonucu azalan eski üretim seviyesini yakalamak ve afet zararlarını finanse edecek kaynağı sağlamaktır. Bu hususta doğal afetler nedeniyle meydana gelebilecek zararları sadece finansal araçlar ile ortadan kaldırmak olanaksızdır ve bu zamanlarda afet fonlarına da ihtiyaç vardır (Çelen, 2011, s. 54). Bu bağlamda afet fonları özel amaçlı olarak kullanılabilen finansman kaynakları olarak da değerlendirilebilir.

1.7.5 Afet Finansmanında Sigortalar

Doğal afetlerin meydana getirdiği olumsuz etkileri azaltmada dünya genelinde oluşturulan sigorta uygulamalarına örnek olarak: Mikro Sigorta, Risk Havuzu, Doğal Afet Sigortaları (DASK) ile Özel Sigorta ve Reasürans verilebilir.

Afet finansman sigorta uygulamalarından biri olan *Mikro sigorta*; düşük gelir gurubunda olan kişileri deprem, kuraklık vb. doğal afetlere karşı koruma amacıyla çıkarılan bir sigorta türüdür. Prim ödeyen bireyler riskin gerçekleşmesine karşı sigorta şirketince tazminat ödemek suretiyle korunur. Bu sigorta türü Hindistan’da yaygın bir şekilde uygulanmakta ve bu hizmet sigorta şirketleri ve hükümetlerce de desteklenmektedir. Bu konuda küresel ısınma ve iklim değişiklikleri bütün ülkeleri etkilese de bunların sonuçlarıyla baş etmede gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere kıyasla sahip oldukları ekonomik ve sosyal-politik kaynaklar nedeniyle daha avantajlı bir konumda buldukları aşikârdır. Gelişmiş ülkeler afetlerin olumsuz etkilerine karşı güçlü olmalarına rağmen gelişmekte olan ülkeler de doğal afetlerin olumsuz etkilerine karşı toplumun büyük bir kesimini oluşturan dar gelirliler açısından dezavantajlı olmaları nedeniyle ülkelerin, mikro sigorta ve benzeri uygulamaları işler hale getirmeleri önem kazanmaktadır (Fiala, 2017, s. 17).

Afet finansman sigorta uygulamalarından diğeri olan *Risk Havuzu*; afet riskini sigortalamanın basit bir şeklidir. Bu hususta aynı afetleri yaşamakta olan bazı ülkeler, birliktelik oluşturarak bir risk havuzu meydana getirmede çaba harcamaktadır. Bu uygulamanın sistematığına gelince; Risk Havuzuna dâhil edilmiş olan ülkeler, doğal afet meydana gelen ülkeye önceden üzerinde anlaşılmiş kurallar çerçevesinde ihtiyaç duyduğu kaynağı havuzdan çekebilmektedir. Risk havuzu uygulamasında finansal etkinliğin sağlanması için bu havuzun fazla üyesinin olması ve ilgili ülkelerin arasında da etkileşimin düşük olması gerekmektedir. Bunun yanı sıra anlaşma sağlanarak kuralları belirlenen konum olarak birbirine yakın ülkeler tarafından meydana getirilen risk

havuzları pek randımanlı olmamaktadır. Bunun sebebine gelince risk havuzuna dâhil ülkeler açısından afet riskinin aynı zamanda gerçekleşme ihtimali yüksektir. Risk havuzuna örnek olarak, Karayip Adaları ülkelerince kurulan ve kendi içinde bir fon sistemi olan birliktelik örnek olarak verilebilir. Afet finansman sigorta uygulamalarından bir diğeri de *Özel Sigorta ve Reasürans* sistemidir. Bu fonlar ile ülkeler açısından meydana gelebilecek olan afet kaynaklı koşullu yükümlülükler sınırlandırılabilir. Özel sigorta ve reasürans uygulamaları gelişmiş ülkelerde doğal afet sigortası bakımından kapsamlı bir piyasa meydana getirilmiş ve günümüzde afetlerin toplam tutarının yaklaşık % 30,6'sını karşılayacak bir duruma gelmiştir. Bu konuda Özel sigorta ve Reasürans verilerine ilişkin afet sayısı ve sigortalanan kayıplara ait oransal değerler de aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (Çelen, 2011, s. 58).

Tablo 3: 1950-2010 Yılları Arasında Yaşanan Doğal Felaketler ile Tahmin Edilen Kayıplar

Dönemi	2000-2010	1990-1999	1980-1989	1970-1979	1960-1969	1950-1959
Afet Sayısı	57	91	63	47	27	21
Kayıp Toplamı	575,2	728,8	247,0	151,7	87,5	48,1
Sigorta Edilen Kayıp	176,0	137,7	29,9	14,6	7,1	1,6
Sigortalama Oranı	30,6	18,9	12,1	9,6	8,1	3,3

Kaynak: "Insuring Public Finances Against Natural Disasters- A Survey of Options and Recent Initiatives", IMF Working Paper No: 199, August 2006, s. 8 (1-22) (akt. Çelen, 2011, s. 58).

Tablo 3 incelendiğinde 1950-2005 yıllarına ait Özel Sigorta ve Reasürans verilerine göre afet sayılarında kademeli artışlar yaşandığı ve sigortalanan kayıplara ilişkin maliyet artışının ise 1950 yılında 48.1 milyar dolardan, 2005 yılına gelinceye kadar 575.2 milyar dolara çıktığı görülür. Ayrıca tabloda gösterilen veriler doğrultusunda sigorta edilen kayıplarda ve afetler nedeniyle gerçekleştirilen sigortalama oranlarında artışlar yaşanmıştır.

İklim değişikliğine bağlı olarak afetlerin sayısında ve şiddetinde bir artış olduğu için, sigorta şirketinin müşterileri ve sigorta primleri artabilecektir. Bu nedenle, iklim değişikliğinin etkilerini ve iklim değişikliğine bağlı riskleri doğru ölçerek iş süreçlerine yansıtan ve fırsatları iyi değerlendiren finansal hizmet kurumları, olumsuz etkileri daha düşük seviyeye indirebileceklerdir (Anbar, 2008, s. 224-225)

Afetlerin finansal olarak iyi yönetilmesi bütçe dengesi bakımından önemlidir ve afet kaynaklı kriz yönetim sürecinin iyi yönlendirilmesi neticesinde afetlerin gelecekte oluşturacağı ek mali yükümlülüklerin azaltılması amaçlanmaktadır. Bu konuda yaşanmış olan afetlerden edinilen tecrübeler ışığında, Dünya Bankası tarafından afet kaynaklı kriz yönetiminde öncelik verilmesi gereken durumlara dikkat çekilmektedir. Bu öncelikler de şu şekildedir:

➤ Doğal afet kayıplarının sürdürülebilir kalkınmanın amacına uygun olarak azaltılması,

- Kayıp ve zararlar bakımından doğal afetlerin muhasebesinin yapılması,
- Fayda-maliyet analizinin afet yönetimi sırasında yapılmasının gerekliliği,
- Kalkınma planları ile afet yönetiminin değerlendirilmesinin birlikte yapılması,
- Kriz yönetiminde etkinliğin sağlanması için afet yönetiminin taraflarının koordinasyonunun hızlı bir şekilde yapılması,
- Doğal afetlere ilişkin risklerin piyasa ekonomisi koşullarında minimize edilmesi,
- Afete ilişkin muhtemel kayıpların azaltılması için gerçekleştirilecek olan çabaların teşvik edilmesi,
- Hazırlanan projelerin afetlerin olumsuz etkilerini azaltıcı yönde düşünülmesi,
- Afet kayıplarını telafi edecek ve önleyecek maliyetlerde etkin bir paylaşım sağlanması,
- Afet risklerine ilişkin finansman ve transfer sisteminin kurulması (Çelen, 2011, s. 53). Bu bağlamda kriz yönetim planları belirleme çalışmalarında anlatılan kriz yönetim kriterlerine öncelik verilmesi gerekir ve belirlenen bu kriterlerin ileride meydana gelebilecek afet zararlarını ödenebilecek harcama tutarlarına getirebileceği de yadsınamaz bir gerçektir.

Afet finansman sigorta sistemlerinden bir diğeri de *Olağanüstü Deprem Kredisi* uygulamasıdır. Bu hususta Dünya Bankası ile Amerika Kıtası Kalkınma Bankası, son yıllarda doğal afetlerin etkilerine ve finansal sonuçlarına kaynak sağlamak için olağanüstü deprem kredisi isimli bir finansal araç meydana getirmiştir. Bu kurumlar, afet durumlarında gelişmekte olan ülkelere düşük faizli kredi sağlamaktadır. Olağanüstü deprem kredisi uygulaması kapsamında kredi kullanımı, afet öncesinde düşük maliyetli olarak görülmesine karşın afet sonrası dönemde yüklü borç servis ödemelerine neden olmaktadır. Bu afet kredisine özellikle Hint Okyanusunda bulunan ada ülkeleri rağbet göstermiştir (Yavuz ve Dikmen, 2015, s. 313-314).

1999 yılında Gölçük ve Düzce’de meydana gelen depremler sonrasında Olağanüstü Deprem Kredisi uygulaması kapsamında doğal afetler öncesi finansal hazırlık için kamu bütçe programlarında ciddi hamleler yapılmıştır. 27 Eylül 2000 tarihinde zorunlu deprem sigortasının bütçesel manada ilk uygulama aşamasına geçilmiştir. Bu kapsamda meskenler için zorunlu deprem sigortası yaptırılmasının yasal olarak zorunlu hale getirilmesi suretiyle afet fonu teşkil edilmeye başlanmıştır. Bunun yanı sıra ilgili afet sigortası kamu tarafından güvence mahiyetinde bir hizmet olup bu sigorta bağlamında depremler ile bu türden afetler nedeniyle meydana gelebilecek olan yangın, yer kayması ve diğer tsunami benzeri afetlere karşı meskenlerin koruma altına alınması da hedeflenmiştir. Bu deprem sigortası, belediye sınırları içinde bulunan konutları korumaya yönelik bir sigortadır ve bu sigortayı yaptırmayanlar afet sonrasında meydana gelebilecek zarar nispetinde bir ödeme alamamaktadır. Buna karşılık poliçe yapanların zararları da eksperler tarafından aktüeryal

hesaplamalar sonrasında sigorta şirketince ödenmektedir. Bununla birlikte Doğal Afet Sigortaları Kurumu (DASK), zorunlu deprem sigortası sisteminin uygulanabilirliğine ilişkin takipleri yapmak amaçlı kurulmuştur. Bu kurumun kuruluş aşamasında ilk sermayesi Dünya Bankası tarafından Olağanüstü Durum Kredisi olarak verilmiş ve DASK Kamu-Özel Sigorta Ortaklığı'nın bir örneğini oluşturmuştur. Bu kapsamda DASK (kamu-özel sigorta ortaklığı)'ın genel özellikleri ve temel amaçları da şöyledir:

- DASK, ödenebilir bir prim karşılığında kapsam dâhilinde tüm konutlara depremin sonuçlarına karşı bir sigorta güvencesi sunar,
- Hızlı fakat kamu bütçesinden ayrı bir ödeme hacmine sahiptir,
- Deprem hasarlarına ilişkin oluşacak finansal yükü sigorta sistemi ile sermaye piyasaları ve uluslararası sigorta şirketlerine transfer etmek suretiyle yurt içinde oluşan riskin paylaşılmasında rol oynar,
- Uzun vadede kaynak birikimi sağlamak suretiyle oluşabilecek deprem zararlarını telafi eder,
- Toplumsal manada bir sigorta farkındalığının oluşmasına katkı sağlar (Yavuz ve Dikmen, 2015, s. 317). Bu ifadelerden anlaşıldığı gibi çalışma kapsamında bahsedilen felaketlerin nerede ve ne zaman meydana geleceği bilinmemektedir. Bu nedenlerden dolayı yaşanması muhtemel afetlerin mali sonuçlarını en aza indirgeyecek olan yeni bir finans sistemine ihtiyaç vardır. Ayrıca bu finans sisteminin yetersizliğine bir çözüm olarak finansal kriz yönetiminin yaygınlaştırılması önerilebilir.

1.8 2011 Yılı Van Depreminin Yöre Ekonomisine Etkileri

Van ilinde 2011 yılında (23 Ekim 2011 ve 09 Kasım 2011) iki büyük deprem meydana gelmiştir. Bu depremlerin yöre ekonomisini olumsuz yönlerden etkilediği bilinmektedir. Bu nedenle yörede, deprem ekonomik anlamda olumsuz sonuçlar doğurmuş ve bu sonuçların kısa, orta ve uzun vadede etkileri olduğu da görülmüştür. Ekonomik anlamda kısa vadede, can ve mal kayıpları yaşanmıştır. Altyapı, haberleşme ve ulaşım gibi hizmetlerde aksamalar da meydana gelmiştir. Bununla birlikte orta vadede, iş gücünde ve konutlardan elde edilen kira gelirlerinde azalmalar meydana gelmiştir. Ayrıca depremin ekonomik anlamda uzun vadedeki etkilerine gelince, yörenin bir sınır şehri olması nedeniyle ithalat-ihracat kapasitesinde kayıplar yaşandığı ve bunlara ilave olarak enflasyon oranında yükselmeler de görülmüştür (Middle East Technical University [METU], 2011).

Yörede yaşanan depremin ekonomik etkilerinden bir diğeri firmaların üretimlerine ara vermeleri nedeniyle toplumsal üretim ve tüketim dengelerinin bozulmasıdır. Bu bozulmalar sonucunda firmaların gelir akımları bozulmuş ve bu süreçte likidite darlığı nedeniyle işletmeler,

kapanma ve sonlanma riski ile de karşı karşıya kalmışlardır. Bunun yanı sıra Van ilinde meydana gelen 2011 yılı depremleri, büyük ölçüde hasarlar meydana getirmiştir. Bu hasarlar nedeniyle başta AFAD olmak üzere çeşitli kamu kurumlarının (Valilik vb.), meydana gelen afet hasarlarının giderilmesi için harcamalar yaptıkları da anlaşılmıştır. Yaşanan depremlerin ekonomik yönden diğer bir olumsuz etkisi de yörede gerek mal gerekse hizmet sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin afet öncesi durumlarına dönememeleri olmuştur. Bu hususta yörede bulunan ticaret odası ve benzeri birliklerin kendi bütçelerinden afetten zarar gören işletmelere yardım adı altında çeşitli desteklerde buldukları da görülmüştür (METU, 2011).

Konuya kamu gelirleri açısından bakıldığında; yörede faaliyet gösteren işletmeler, ödeyemedikleri mali yükümlülüklerinden dolayı biriken vergi borçlarının terkinini için kamu yönetiminden talepte bulunmuşlardır. Bu konuda kamu yönetimi tarafından, afet sürecinde işletmelerin biriken mali borçlarına çözüm önerisi olarak da sadece vergi ertelemeleri yapılabildiği görülmüştür (Van Ticaret ve Sanayi Odası [VANTSO], ty.).

Depremin olumsuz etkilerinin genel bir değerlendirmesi yapıldığında; olumsuz etkiler yönüyle öncelikle Van ilinde konut hasarlarından bahsedilebilir. Bu durumun ciddi bir yansıması olarak da Van ilinde ticaret hacminde düşüşler yaşanmıştır. Bu konuda işletmeler ticari faaliyetlerini tekrar eski düzeyine getirebilmek için öncelikle imar ve inşaa faaliyetlerine yönelmiştir. Sonrasında ise göç eden yöre halkının geri dönüşüyle birlikte faaliyetlerini tam manada da yapabilmişlerdir. Bunun yanı sıra depremlerin olumsuz ekonomik yansımaları kapsamında, Van ilinde sınır ticaretinin azaldığı ve turizmde gelen turist sayısında düşüşler yaşandığı görülmüştür. Ayrıca yaşanan depremler olumsuz ekonomik sonuçları yönüyle, Van ilinin ithalat ve ihracatının yok denilebilecek seviyeye gerilemesine de neden olmuştur. Bununla birlikte 2011 yılında meydana gelen iki büyük deprem işletmeleri etkilemiş ve ekonomide duraksamalara sebebiyet vermiştir. Ayrıca bu süreçte kamu yönetimince, yaşanan afet nedeniyle meydana gelen zararların giderilmesi kapsamında genel bütçeden olağan ve olağanüstü harcamaların yapıldığı da görülmüştür (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2012).

BÖLÜM 2

2.İŞLETMELERDE ve KAMUDA FİNANSAL YÖNETİM TEORİSİ

2.1 İşletmelerde ve Kamuda Finansal Yaklaşım

İşletmelerde finans para, fon, ya da sermayeyi ifade etmektedir. Bununla birlikte bir diğer kavram da finansmandır. Finansman gereksinim duyulan fonların sağlanması anlamına da gelmektedir. Bu kavramların yönetsel mekaniğine ise finansal yönetim adı verilir. Diğer bir ifadeyle toplanan kaynakların en uygun alanlarda optimal fayda ile kullanılmasını da ifade eder. Bu manada işletmelerin en önde gelen amacının kâr elde etmek olduğu da söylenebilir. Bu hususta ticari işletmelerin faaliyetleri sonucunda meydana gelen maliyet sonrası oluşan artı tutarlara da kâr denilmektedir. Kârın dağıtımı ve bu kârın dağıtımı sonrasında yedek olarak bir hesap adı altında finansal tablolarda ihtiyaç duyulan kayıtların tutulması veya bu kayıtların kullanılması da finansal yönetimin bir konusudur. Bu hususta işletmeler meydana gelen brüt kâr üzerinden ilk önce vergi hesaplaması yaparak ilgili vergiyi ödemektedirler. İşletmeler, vergi hesaplamasından sonra politikaları gereği kâr üzerinden bazı ihtiyatları ayırarak kalan miktarı yani dağıtılacak kârı şirket ortaklarına dağıtarak ya da geçmiş yıl kârları hesabına alarak kâr dağıtım işlemini tamamlarlar (Aydın, Şen, ve Berk, 2012, s. 3).

Kamuda finansal yönetime gelince kamu finansının en önde gelen kalemi vergiler ve vergi benzeri gelirlerdir. Bu konuda kamu finansmanı, sistematik kamu harcamalarının tespiti ve sonrasında bu harcamalara ilişkin vergilerin toplanması şeklinde de ifade edilebilir. Bu döngü normal seyrinde devam ederken ansızın bozulabilir. Bunun yanı sıra işletmeler, küresel iklim değişikliği veya doğal afetler meydana geldiği dönemlerde faaliyet yapamadıklarından dolayı oluşan mali yükümlülüklerini yerine getirememektedir. Bu nedenle kamu finansmanı yaşanan gelişmelerden olumsuz manada etkilendiğinden dolayı finansal yapıda geri dönülemez ve onarılamaz açıklar meydana gelebilmektedir (Ünsal, 2016, s. 6-7). Bu bağlamda çalışmada ilk önce işletmelerde kâr dağıtımına ve vergi tahakkukuna değinilecek, sonrasında kamuda finansal yönetim açısından kamu gelirlerinden olan vergi gelirlerine ilişkin finansal yönetim de incelenecektir.

2.1.1 İşletmelerde Finansal Yönetim

Yukarıda da bahsedildiği gibi finansal yönetimdeki terimlerden finans terimi fon, nakit veya benzeri kaynakları ifade etmektedir. Bunlara ilave olarak finansman terimi fonun sağlanmasını, finansal yönetimde bu sağlanan fonun en iyi şekilde kullanılmasını ifade etmektedir. Bu çalışmada,

işletmelerin finansman ihtiyacını karşılamada başvurduğu iç ve dış finansman yolları incelenmektedir. Bu konuda işletmeler genellikle finansal ihtiyaçlarını ya iç finansman ya da dış finansman yoluyla karşılamaktadır. Bunlardan iç finansman işletmenin kârından ayıracağı yani kâr yedeklerinden ayrılan yasal yedekler miktarından oluşmaktadır. İç finansman kapsamında kâr yedekleri zorunlu olanlar 1. yedek akçe ile 2. yedek akçeyi, ana sözleşme gereği ayrılanlar statü yedeklerini, şirket genel kurulu kararınca ayrılanlar ise olağanüstü yedekleri ifade etmektedir. Sayılanların dışında kalan yedekler diğer kâr yedeklerini oluşturmaktadır. Bu sayılan yedeklere çeşitli faaliyetler sonucu oluşan sermaye yedekleri, hisse senedi ihraç primleri ile hisse senedi iptal kârları hesapları da ilave edilebilir. Diğer bir finansman şekli de dış kaynak finansmandır. Bu finansman şekli hisse senedi ihracı ile işletmelerin yeni ortaklar olarak veya borçlanarak finansman sağlayabilmeleri hususunu kapsar. İşletmeler bu yollara genellikle ek sermaye ihtiyacı olduğunda başvurmaktadır (Tanış, 2010, s. 255-259). Bu bağlamda çalışma konusunun küresel iklim değişikliği veya doğal afet kaynaklı mali krizler olması ve bahsedilen yasal veya ihtiyari yedek akçelere yeni bir bakış açısı getirmesi nedeniyle, kâr dağıtım esaslarının açıklanmasına da gereksinim vardır.

2.1.1.1 Sermaye Şirketlerinde Kâr Dağıtım Esasları

İşletmelerde kâr dağıtım esaslarına gelince; sermaye şirketleri tespit edilen kârlarının dağıtımını Türk Ticaret Kanunu ve Sermaye Piyasası Kanunu'nun ilgili maddeleri gereğince yapmaktadır. Türk Ticaret Kanunu'nda yer alan sermaye şirketlerinden Anonim ve Limited şirketlerde kâr dağıtım esasları aynı şekilde tarif edilmiştir ve her iki şirket türünde kâr dağıtımının aynı olacağı da belirtilmiştir. Bunun sebebine gelince, Türk Ticaret Kanununun 610. maddesinde konu edilen, anonim şirketlerin düzenledikleri finansal tablolar ile yedek akçenin ayrılma esaslarına ait maddelerin limited şirketlere de uygulanabileceği hükümlerinin bulunmasıdır (T.T.K Md-514 ila Md-527 maddeleri). Aslında Türk Ticaret Kanunu'nun 610. maddesi finansal tablolar ve yasal yedeklere ait hükümlerin uygulanmasına ilişkin (514-527) maddelerin esas alınacağını da izah etmektedir.

Anonim ve Limited şirketlerde kârın dağıtılmasında aşağıdaki amaçlar göz önünde bulundurulabilir. Şöyle ki;

- 1.Şirketler de isteğe bağlı yedek akçe ayırarak ihtiyat amaçlı tutmak suretiyle,
- 2.Vergi ödeme aracı olarak kullanarak,
- 3.Hissedarlara kâr payı dağıtımını yapabilmek amacıyla,
- 4.Hissedarlar dışındaki şirketle ilgili kişilere dağıtarak, (şirket yönetim kurulu üyelerine, şirket çalışanlarına vb.) (Karyağdı, 2014, s. 159-160).

İşletmelerin kâr dağıtım şekli, kişilere şirketle ilgili finansal bilgi vermektir. Dolayısıyla işletmelerin kâr dağıtım politikaları, işletmelerin gelecekle ilgili planlarını da ortaya

koymaktadır. Üçüncü kişiler de bu verilerden faydalanarak işletmeyle ilgilenmektedirler (Okka, 2015, s. 72). Bu açıklamadan anlaşılacağı üzere işletmelerin kâr dağıtım politikaları, işletmelerin likit olması hakkında gerek işletmelere gerekse üçüncü kişilere (bilgi kullanıcılarına) fikir verebilmektedir.

Sermaye şirketlerinden anonim şirketler kâr dağıtımını şöyle yapmaktadır;

- a. Sermaye şirketleri, ana sözleşmeye bırakılacak hüküm gereğince ihtiyari olarak yedek akçe ayırabilmektedir (TTK 521. Mad.).
- b. Sermaye şirketlerinde ana sözleşmeye hüküm bırakılmaması durumunda bile, şirketlerin genel kurulları ticari kârdan yedek akçe ayrılmasına dair karar verebilmektedir (Şengel, Selimoğlu, Beyazıtlı, Gürdal ve Alagoz, 2013, s. 124). Bu işlemler yapıldıktan sonra sermaye şirketleri kâr dağıtımlarını da yapabilmektedir.

2.1.1.2 Sermaye Şirketlerinde Kâr Dağıtım Hesaplaması ve Muhasebeleşmesi

Şirketlerde kâr dağıtımına esas alınacak olan kâr; bir faaliyet dönemi içinde muhasebenin temel ilkeleri gereğince gelirin ve giderlerin kıyaslaması yapılarak hesaplanmış ve işletmenin finansal tablolarında yer alan vergi ve yasal yükümlülükler öncesi oluşan kârı ifade etmektedir. Mali kâra yani vergi kârına gelince vergi usul kanununun belirlediği değerlendirme esaslarına göre şirket kazancının tabi olduğu kurumlar vergisi matrahından kabul edilen istisnaların düşülmesi ile kurumlar vergisi kanununca kabul edilmeyen giderlerin hesaplamaya katılması sonucu oluşan kurumlar vergisi matrahının ifadesidir (Şengel, vd., 2013, s. 99). Eski TTK ve şimdi yürürlükte olan Türk Ticaret Kanunu uyarınca kârın dağıtım şartlarının ilki cari dönemde kârın elde edilmiş olmasıdır. Bunun yanında cari yıl bilançosunda oluşan kârın “sermayeye dokunulmaksızın” doğrudan dağıtımının yapılması ve geçmiş dönem zararlarının mahsubunun yapılması şeklinde de ifade edilmektedir. Bu açıklamalara ilave olarak kâr dağıtımını yapılabilecek hesaplara gelince,

- En son faaliyet döneminde oluşan net kâr,
- Geçmiş yıllar kârlarının dağıtılmayıp kalan kısmı,
- Kâr dağıtımını istikrarlı tutmak amacıyla ayrılmış yasal yedekler,
- Bir amaç ile alakalı olmayan olağanüstü yedekler,
- İsteğe bağlı yedeklerden dağıtılmayıp dağıtıma konu olacak kısım şeklinde sayılabilmektedir (Çaldağ, 2001, s. 407-408). Bu hususta burada sayılan hesaplarda biriken değerler ile sermaye şirketlerinde kâr dağıtımını yapılabileceği görülmektedir.

Sermaye şirketleri elde ettikleri kârların dağıtım şeklini kâr dağıtım tablosunda göstermek suretiyle yaparlar. Kâr dağıtım tablosu, işletmenin dönem kârını dağıtmada şirketin özel olarak benimsediği politikaları gösteren tablodur. Bu tabloda, hissedarlara ve üçüncü kişilere şirket esas sözleşmesi ya da kanun hükümleri gereğince dağıtım yapılacak olan kâr miktarı

gösterilmektedir. Aynı zamanda ilgili tablo, şirketlerin faaliyet dönemi sonunda dönem kârı üzerinden yasal yedekler ve vergi yükümlülüklerinin hesaplanmasına da yardımcı olmaktadır. Bunlara ilave olarak kâr dağıtım tablosu, tasarruflarını yatırımlarda değerlendirebilecek olan üçüncü kişilere şirketin kâr dağıtım politikası hakkında da bilgi vermektedir. Kâr dağıtım tablosu, sermaye şirketlerinden anonim şirketler için büyük önem taşımaktadır (Sağlam ve Şengel, 2014, s. 122). Bu bağlamda kâr dağıtım tablosu, işletme kârının brüt kardan net kâra kadar nasıl hesaplanabileceğini ve bir örnekle açıklanabilecek olursa aşağıdaki tabloda gösterildiği gibi vergiye esas kârın da ne şekilde hesaplanabileceğini de göstermektedir.

Vergi Matrahına esas (mali kâr) kâr şu şekilde hesaplanmaktadır; “İşletmenin faaliyet kârı:15.000 TL, vergi usul kanununca kabul edilmeyen gider: 1.500 TL, vergi matrahından istisna olan gelir: 2.500 TL olduğu kabul edilirse;

Tablo 4: Mali Kârın Hesaplanması

Faaliyet (Dönem) Kârı Tutarı	15.000 TL	
Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler (VUK’nu uyarınca)	1.500 TL	+
İndirimler ve İstisnalar Uygulanmadan Önceki Kâr Tutarı	16.500 TL	
Vergilendirmeden Muaf Gelir ve İndirim Tutarı	2.500 TL	-
Mali (vergi matrahı) Kâr Tutarı	14.000 TL	

Kaynak: (Şengel vd., 2013, s. 100)

Tablo 4 incelendiğinde, faaliyet dönem kârına kanunen kabul edilmeyen giderler eklenmesinin yanında istisna veya muaf olan kalemlerde matrahtan düşülmek suretiyle mali kâra ulaşılmaktadır.

Dağıtılacak kâr ve ayrılacak yedek akçeler finansal tablolarda gösterilir. Bu tablolar kapsamında yer alan bilanço bilindiği üzere aktif ve pasif hesaplardan oluşur. Bilanço hesaplarında aktif kısımda varlık hesapları, pasif kısımda ise kaynak hesapları kapsamında öz kaynaklar (öz sermaye, yedek akçeler, kâr) ve yabancı kaynaklarda borçlar da yer alır. Bu konuda yasal yedek akçeler öz kaynak kalemlerinden olduğu için şirket bilançosunun pasif kısmında yer alan öz kaynak gurubunun ilgili hesaplarında da yer almaktadır (Çağırğan ve Ulusoy, 2017, s. 1992). Yedekler de sermaye gibi öz kaynak hesap gurubunda gösterilmektedir.

Şirketlerin kâr dağıtımını ve kârdan ayırdıkları ilgili kalemler aşağıdaki bir örnekle gösterilirse;

Örnek 1: Gürpınar Ticaret ve Gıda Limited Şirketi’nin (5 ortaklı) ödenmiş sermayesi 1.750.000 TL olup, şirket geçmiş dönemde 750.000 TL kâr elde etmiştir. Şirket ilgili dönemde geçici vergi olarak 50.000 TL peşin ödemiştir. Şirket yıl içinde 6.000,00 TL iştirak kazancı elde

etmiştir. Şirket genel kurul kararı gereği 25.000 statü yedeği ile 30.000 Olağanüstü yedek akçe ayırmaya karar vermiştir. (Vergi Hesabı: kurumlar vergisi 750.000-6.000 x (%) 0,20= 148.800 TL) Şirketin kâr dağıtımına ait hesaplamaların tablosu aşağıdaki gibidir;

Tablo 5: Kâr Dağıtım Tablosu

Kâr Dağıtım Tablosu		
1-Dönem Kârı	=	750.000
2-Ödenecek Vergi ve Yasal Yükümlülükler (Kurumlar Vergisi %20)	=	(148.800)
Dönem Net Kârı	=	601.200
3-Geçmiş Dönem Zararları (-)	=	----
4-I. Tertip Yasal Yedek Akçe (-)	=	37.500
5-İşletmede Bırakılması ve Tasarrufu Zorunlu Yasal Fonlar (-)	=	----
Dağıtılabılır Net Dönem Kârı	=	563.700
6-Ortaklara Birinci Temettü (Brüt) (-)	=	(87.500)
7-Personele Temettü (-)	=	---
8-Yönetim Kuruluna Temettü (-)	=	---
9-Ortaklara İkinci Temettü (Brüt)(-)	=	373.580
10-II Tertip Yasal Yedek Akçe (-)	=	(47.620)
11-Statü Yedekleri	=	(25.000)
12-Olağanüstü Yedekler	=	(30.000)

Kaynak: (Şengel vd., 2013, s. 103).

Kâr dağıtımına ilişkin gelir vergisi hesaplaması aşağıdaki gibidir;

Tablo 6: Hesaplanan Gelir Vergisi Tablosu

Gelir	Matrah	Oran (%)	Tutar
I. Temettü Miktarı (Brüt)	87.500	-	87.500
Gelir Vergisi Tutarı	87.500	15	(13.125)
I. Temettü Tutarı (net)			74.375
II. Temettü Miktarı			373.580
Gelir Vergisi Tutarı	373.580	15	56.037
II. Temettü Tutarı (net)			317.543

Kaynak: (Şengel vd., 2013, s. 102).

İlgili şirketin kâr dağıtım hesaplaması yapıldıktan sonra gerekli muhasebe kaydı aşağıdaki gibi yapılmaktadır. Öncelikle ilgili şirketin yıl içinde ödenen geçici vergisinin mahsubuna ait kayıt aşağıdaki gibidir;

Geçici Vergi Mahsup Kaydı

31.12.20...		
371 Dönem Kârı Peşin Ödenen Vergi ve diğ. Yük. Hs	50.000,00	
193 Peşin Ödenen Vergi ve Fonlar Hs.		50.000,00
Geçici vergi mahsup kaydı		

Faaliyet Kârından Kurumlar Vergisi Ayrılmasına Ait Kayıt

31.12.20...		
690 Dönem Kârı veya Zararı	750.000,00	
691 Dönem Kârı Vergi ve Yasal Yükümlülükler Karşılığı Hs.		148.800,00
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.		601.200,00
Dönem Net Kârı Kaydı		

Vergi Tahakkuk Kaydı

31.12.20...		
691 Dönem Kârı Vergi ve Yasal Yükümlülükler Karşılığı Hs.	148.800,00	
370 Dönem Kârı Vergi ve Yasal Yükümlülükler Karşılığı Hs.		148.800,00
Faaliyet Kârından Kurumlar Vergisi Ayrılmasına Ait Kayıt		

Ortaklara kâr dağıtımına ait muhasebe kaydı aşağıdaki gibidir;

Dönem kârı dağıtımının muhasebe kaydı.

(Dönem Sonu Yevmiye Kayıtları)

31.12.20...		
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.	601.200,00	
590 Dönem Net Kârı Hs.		601.200,00
Dönem Net Kârının Gelir Tablosu Hesabından Bilanço Hesabına Aktarılması		

31.12.20...		
590 Dönem Net Kârı Hs.	601.200,00	
570 Geçmiş Yıllar Kârları Hs.		601.200,00
Dönem Net Kârının Geçmiş Yıllar Kârları Hesabın Alınması		

Kaynak: (Şengel vd., 2013, s. 101)

01.01.20...		
570 Geçmiş Yıllar Kârları Hs.	601.200,00	
331 Ortaklara Borçlar Hs.		391.918,00
331 1. (I. Temettü Net: 74.375,00)		
331 2. (II. Temettü Net: 317.543,00)		
360 Ödenecek Vergi ve Fonlar Hs.		69.162,00
360 1. (I. Temettü Gelir Vergisi:13.125,00)		
360 2. (II. Temettü Gelir vergisi:56.037,00)		
540 Yasal Yedekler		85.120,00
540 1.(I.Tertip Yasal Yed. Akçe: 37.500,00)		
540 2.(II.Tertip Yasal Yed.Akçe: 47.620,00)		
541 Statü Yedekleri		25.000,00
542 Olağanüstü Yedekler		30.000,00
Geçmiş yıllar kârlarının dağıtımına esas tahakkuk kaydı.		

01.01.20...		
331 Ortaklara Borçlar Hs.	391.918,00	
331 1.(I. Temettü Net 74.375,00)		
331 2.(II. Temettü Net 317.543,00)		
102 Bankalar Hs.		
Ortaklara kâr paylarının ödenmesi		391.918,00

Kaynak: (Coşkun, 2021, s. 111)

Yukarıda da görüldüğü gibi ilgili şirketin dönem kârı cari yılda dağıtılmazsa bir sonraki yıl geçmiş yıllar kârları hesabına alınarak gerekli ihtiyatlar ayrıldıktan sonra alınan genel kurul kararına göre dağıtılır.

2.1.1.3 Sermaye Şirketlerinde Kâr Dağıtım Hesaplamasında I. ve II. Yedek Akçe

Sermaye şirketlerince ayrılan yedek akçeler kısaca incelendiğinde: I. ve II. yedek akçelerden oluştuğu görülür;

I. Tertip Yedek Akçe: Türk Ticaret Kanunu'nun 519. Maddesine göre; “Yıllık kârın yüzde beşi, ödenmiş sermayenin yüzde yirmisine ulaşınca kadar genel kanuni yedek akçeye ayrılır”. Bu hususta şirketlerce, cari yıllarda elde edilen kârın yüzde beşi ödenmiş sermayenin yüzde yirmisine ulaşınca kadar zorunlu olarak ayrılan yedek akçe I. tertip yedek akçedir.

İİ. Tertip Yedek Akçe: Dönem kârı üzerinden I. tertip yedek akçenin haricinde hissedarlara yüzde beş kâr payı “temettü” hesaplanmasından şirket ortaklarına dağıtılacak kâr üzerinden yüzde on tutarında ayrılacak yedek akçe de II. Tertip yedek akçe olarak ayrılabilir. “*Yıllık kârın yüzde beşi, ödenmiş sermayenin yüzde yirmisine ulaşınca kadar genel kanuni yedek akçeye ayrılır dağıtım yapılmışsa ikinci ayrıma gidilir*” (Tuncer-Çağırğan ve Ulusoy, 2017, s. 1987-1988). Sermaye şirketleri I. ve II. yedek akçe adı altında iki çeşit yasal yedek akçe de ayırabilmektedir.

Sermaye şirketlerinin yedek akçe ayırma amaçları da şöyle sıralanabilir;

1. İşletmenin ticari faaliyetinde devamlılığı ve gelişimi sürdürebilmesi,
2. Ticari borçların vadesinde ödenebilmesi,
3. İşletmeden alacaklı olanların haklarının korunabilmesi,
4. İşletmenin dönem kârının belirlenmesinde subjektifliğin ortadan kaldırılması ya da azaltılabilmesi,
5. İşletmenin imzaladığı kredi sözleşmelerinden kaynaklanan yükümlülükleri yerine getirebilmesi,
6. Ticarete öngörülemeyen risklerin azaltılması ile bu risklerin zararlarının tazmin edilebilmesi,
7. İşletmenin sahip olduğu varlıkların değer düşüşlerini karşılayabilmesi,
8. İşletmenin kâr dağıtım politikasında istikrarlı olabilmesi,
9. Faaliyet hacminde meydana gelecek sermaye ihtiyaçlarını tedarik edebilmesi (İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası [İSMMM], 2014, s. 16-17)

Mevcut Türk Ticaret Kanununun 519. maddesinin yeniden düzenlenmesi kapsamında şirketin ödenmiş olan sermayesinin yüzde yirmisini buluncaya kadar, dönem kârından yüzde beş oranında I. tertip yasal yedek akçe ayırabilmektedir. İşletmenin tedavül ettikleri pay senetleri sebebiyle elde etmiş olduğu emisyon primi, bahsedilen pay senetlerinin ihracına ait giderler, itfa payı karşılığı ile karşılıksız hayır amaçlı yapılan ödemelerin kullanılmayan bölümleri, iptal edilmiş pay senetlerinin bedel ödenen tutarları yerine verilecek yeni pay senetlerinin tedavül giderlerinin mahsubu sonrası kalan tutar; hissedarlara yüzde beş miktarında yapılan kâr ödendikten sonra dönem kârından pay alacak kişiler için ödenecek tutarın yüzde onu oranında II. tertip yasal yedek akçe olarak ayrılmaktadır. Yukarıda da anlatıldığı gibi I. tertip kanuni yedek akçe ve II. Tertip kanuni yedek akçenin hesaplama mekaniği bakımından eski ticaret kanunu ile benzer olduğu, yeni ticaret kanununda ise I. ve II. tertip kanuni yasal yedek akçe ifadesi yerine genel kanuni yedek ifadesinin de kullanıldığı görülür. Bahsedilen yasal yedek akçelerin genel olarak kullanım gayesi, zararların kapatılmasının yanında işlerin kötü gittiği zamanlarda işletmenin devamlılığını sağlamak, işsizliği önlemek veya ekonominin kötü sonuçlarını azaltmaya yönelik bir önlemler olarak sayılabilmektedir.

Türk Ticaret Kanununun 519. maddesi ile yapılan düzenlemeden yasal yedeklerin toplam tutarının, işletmenin ödenmiş sermayesinin yüzde ellisini “yarısını” geçmesinde yukarıda belirtilen amaçlar haricinde de kullanılabilmesi sonucu da çıkarılabilmektedir (Akdoğan, 2012, s. 128-129). Öncesinde de değinildiği gibi yeni Türk Ticaret Kanunu’nda da eski Türk Ticaret Kanunu’nda olduğu gibi genel kanuni yedeklere önem verilmektedir. Çalışmada zorunlu ve isteğe bağlı yedek akçelerin ayrılma şekline vurgu yapmak amacıyla bir örneğin de verilmesi gerekmektedir.

Örnek 2: 15 ortaklı Palandöken Ticaret ve Ulaşım Limited Şirketi’nin ödenmiş sermayesi 1.500.000 TL’dir. Şirket önceki dönemde 500.000 TL kâr elde etmiştir. Şirketin ilgili dönemde peşin ödemiş olduğu geçici vergi 30.000 TL’dir. Şirket yıl içinde 5.000 TL iştirak kazancı elde etmiştir. “Kurumlar Vergisi $495.000 \times \%20 = 99.000$ TL” Kâr dağıtımını aşağıdaki tabloda gösterildiği gibi yapmıştır.

Açıklama: Şirket ana sözleşmesinde ayrılması gereken tüm yasal fonlar ayrıldıktan sonra kalan kâr üzerinden %25 yedek ayrılması hükmü bulunmaktadır. Ortaklar genel kurulu %15’de olağanüstü yedek ayrılması ve geriye kalan kârın tamamının dağıtılması kararını almıştır. Ortakların kâr payları şirketin bankadaki cari hesabından ödenmiştir.

Kâr dağıtımını ve kâr dağıtımından önce vergi tahakkuku aşağıdaki gibi yapılmaktadır.

Tablo 7: Kâr Dağıtımını ve Vergi Hesaplamasına İlişkin Tablo

Gelir	Matrah	Oran (%)	Tutar
Brüt Dönem Kârı			500.000
Kabul Edilmeyen Giderler			10.000
Vergiden Muaf Gelir ve İndirimler			(15.000)
Mali (Vergi) Kâr			495.000
Kurumlar Vergisi Tutarı	495.000	0,20	(99.000)
Kalan Toplamı		500.000-99.000	401.000
I. Tertip Yasal Yedek Akçe	500.000	0,05	(25.000)
I. Temettü Tutarı	1.500.000	0,05	(75.000)
Kalan Toplamı	500.000-99.000-25.000-75.000=	301.000	301.000
II. Tertip Yasal Yedek Akçe	301.000	0,10	(30.100)
Kalan Toplamı	301.000	30.100	270.900
Toplam Statü Yedek Tutarı	270.900	0,25	(67.725)
Olağanüstü Yedek Toplamı	270.900	0,15	(40.635)
II. Temettü Tutarı	270.900-67.725-40.635=	162.540	162.540
I. Temettü Miktarı (Brüt)	75.000	-	75.000
Gelir Vergisi Tutarı	75.000	15	(11.250)
I. Temettü Tutarı (net)			63.750
II. Temettü Miktarı			162.540
Gelir Vergisi Tutarı	162.540	15	(24.381)
II. Temettü Tutarı (net)			138.159

Kaynak: (Şengel vd., 2013, s. 102)

Yedek akçelerin ayrılma amaçları; Türk Ticaret Kanununun 519’uncu maddesi uyarınca kanunda sayılan gayeler için, şirket genel kurulunun bu yönde karar alması ile kullanılabilir. Yasa maddesinden anlaşılan *birinci amaç*; meydana gelecek zararların mahsubu içindir. Zararların

mahsubu “kapatılması” harcamaya dair bir hedefi oluşturmaktadır. Ayrıca yasada ziyan olarak vurgulanan terimin işletme bilançosundaki zararı ifade ettiği anlaşılabilir. *İkinci amaç*; işlerin kötü gittiği zamanda işletmenin sürekliliğini sağlama amaçlıdır. Kanun koyucunun bu hüküm ile dikkat çekmeye çalıştığı konu kriz anlarının yaşanabileceği gerçeğidir. İşletmenin idamesiyle vurgulanmak istenen ise işletme faaliyetlerinin, üretiminin ve hesaplardaki dengenin düzenli olması durumudur. Bu durumlarda alınacak önlemler de ekonomik amaçlı olmaktadır. Bununla birlikte *üçüncü amaç*; ekonomide meydana gelecek işsizliği önlemeye çalışmak ya da bu sonuçların etkilerini azaltacak uyumlu önlemler almaktır. Bu nedenlerle şirketlerin kârlarından ayrılabilir yedek akçelerden amaçlanan hem iktisadi hem de sosyal yönden verimlilik elde edebilmektir (Ünal, 2006, s. 98). Ayrıca Türk Ticaret Kanunu 466/3 maddesinde kanunun bir amacının da ayrılan yedek akçelerin kriz anlarında işletmenin sürekliliğini devam ettirebilmek için kullanılabilmesidir.

Literatürde vurgulanan süreklilik kavramı ihtiyatlılık kavramı ile örtüşmektedir. Şöyle ki işletmelerin ellerinde bulunan mal varlıkları diğer bir ifade ile tüzel kişilikleri sürekli olmaları ile önem kazanmaktadır (Can, Demirci ve Kıvraklar, 2014, s. 43).

İşletmeler Türk Muhasebe Standartlarından 8 nolu muhasebe standardı uyarınca hem ihtiyatlılık hem de işletme sürekliliğini sağlama bakımından belirsiz durumlara karşı yedek akçe veya benzer bir sistemi finansal krizlerden korunmak için politika olarak da geliştirebilmektedir (Kayra, 2009, s. 24-25).

2.2. İşletmelerde Finansal Planlama

Finansal planlama, çeşitli zaman dilimlerinde meydana gelen fon giriş ve çıkışlarının ahengine olanak sağlayan bir faaliyettir. Bundan dolayı işletmeler, yükümlülüklerini zamanında yerine getirebilme veya işletmede birikmiş olan hazır fonu atıl bir şekilde tutmamanın yanında fonları en iyi şekilde değerlendirme olanağı da sunmaktadır (Aydın, vd., 2012, s. 140). Bu nedenlerle finansal planlama ihtiyat amaçlı yapılan faaliyetler şeklinde değerlendirilebilir.

İşletmeler açısından finansal planlamanın önemini yanında finansal kırılganlığa da değinmek gerekmektedir. Finansal kırılganlık şöyle tanımlanabilir; öncelikle sağlam ekonomi ile kırılgan ekonomi ayırımını yaparak kırılganlığı tanımlayabiliriz. Bir ekonomik sistemde mali yükümlülüklerin yerine getirilme aşamasında meydana gelen küçük aksaklıklar ekonomik sisteminin tümünde zincirleme bir şekilde olumsuz finansal etkilere sebep olmazsa veya sebep olsa da ekonomik sistem kısa zamanda kendisini düzeltebiliyorsa ilgili ekonomik sistemin sağlıklı olduğu söylenebilir. Sağlam ekonominin aksine işletmelerin ekonomik yükümlülüklerini yerine getirememelerinin yanı sıra işletmelerde aksaklıkların meydana gelmesi sebebiyle sistem kendini toparlayamazsa kırılgan ekonomiden de bahsedilebilir.

Ekonomik sistemin bir parçasının sağlıklı bir yapıya mı ya da kırılğan bir yapıya mı sahip olduğunun tespiti için bu sistem birimlerinin elde ettiği nakit akımlarının mali yükümlülüklerin yerine getirebilmesi ile belirlenebileceği söylenebilir. Bu yargıdan yola çıkarak ekonomik birimlerin elde ettiği fonlar gelir-kâr vb. mali yükümlülükleri ifa etmeyi sağlıyorsa bu birimin sağlam, tersi durumda ise kırılğan bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Bu değerlendirmeler 2008 yılında meydana gelen finansal kriz dönemi verilerine dayanılarak yapılabilmektedir. Bu yılda konut piyasasından kaynaklanan finansal kriz kısa zamanda tüm sisteme yayıldığından, sistemin toparlanmasında çok uzun bir süreye ihtiyaç duyulmuştur ve bu süreç günümüzde de aynı şekilde devam etmektedir (Tokucu, 2012, s. 197). Bu konuda işletmelerde finansal planlama sayesinde fon giriş ve çıkışlarında optimal fayda sağlanabileceği gibi finansal kırılğanlıkların da önlenebileceği söylenebilir.

2.2.1 İşletmelerde Finansal Planlamanın Önemi

İşletmecilik ve işletme teorisi açısından stratejik yönetimde finansal planlamanın önemi vurgulanmıştır. Şöyle ki; belirsizlik durumunun çok az olduğu kabul edilen sektörlerde dahi umulmadık anlarda anlık vakalar yaşanabilmektedir. Belirsizliğin yüksek olduğu sektörlerde yapılan analizlerin güvenilirliğinin düşük olmasının yanı sıra bu analizlerin işletmeler açısından bir fayda sağlamadığı da görülebilir (Ülgen ve Mirze, 2007, s. 461). Bu konuda finansal planlamanın yararları da aşağıdaki gibi sayılabilir;

İşletmeler tarafından edinilen amaçların, hedeflerin ve politikaların işe başlamadan önce gözden geçirilmesinde ve kararlaştırılmasında kolaylık sağlayabilmesi, İşletme açısından güçlü (sağlam) yönetim yapısı oluşturulması ile işletmenin iç koordinasyonunda kolaylık sağlayabilmesi, Sağlıklı tahminler (öngörü) aracılığı ile ortaya konulan gerçekçi sonuçların karşılaştırılması ile ihtiyaç duyulan değişimlerin zamanında yapılmasına olanak sağlayabilmesi, Üretim araçlarına, insan kaynaklarına ve mali “sermaye vb.” kaynaklara var olan ihtiyaçların zamanında belirlenerek temininin sağlanabilmesi, İşletmenin sahip olduğu kaynakların optimal düzeyde kullanılmasında kolaylık sağlayabilmesi, İşletmenin yönetim birimleri arası iş bölümünde optimal fayda sağlanabilmesi, Dönemlik analizler yapılarak çıkan sonuca göre ihtiyaç duyulan revizyonların yapılmasına olanak sağlayabilmesi (Alpugan, Demir, Mete ve Üner, 1997, s. 352).

2.2.2 Finansal Planlamanın Amaçları

İşletmelerde finansal planlamanın faydalarının yanı sıra amaçlarına da değinmek gerekir.

Bu hususta finans ve planlama fonksiyonlarının amaçlarına gelince:

- İşletmenin finansal analizini yapmak,
- İşletmede finansal planlamayı sağlamak,
- Kayıtlı duran varlıkların yönetiminde etkinlik sağlamak,
- İşletme için gerekli finansman kararlarını almak,
- İşletmenin finansal risk yönetimini yapmak,
- İşletme tarafından yatırım yapılması planlanan varlıkları seçmek,
- İşletme tarafından varlıklara yatırılması planlanan fon miktarını belirlemek,
- İşletme tarafından yatırılması planlanan fonların hangi kaynaklardan ve ne şekilde sağlanacağına dair kararları almak,
- İşletme büyüklüğüne ve ileride öngörülen büyüme hızını belirlemeye yönelik kararlar almak,
- İşletme tarafından üretilecek üretim miktarını, maliyetini ve ürün fiyatının saptanma yöntemini belirlemek,
- İşletmede sermaye yapısı ile kaynak bileşimine dair karar almak
(Saldanlı, 2019, s. 10) şeklinde sayılabilir.

2.2.3 Finansal Planlama Türleri

İşletmeler faaliyetlerine, amaçlarına ve hedeflerine göre sermaye ihtiyacı duymaktadır. Bu ihtiyaç her bir işletmenin yapısına göre sermaye çeşitliliğinin olduğunu da göstermektedir. İşletmelerin sermaye yapısının faaliyetlerine uygun olmaması durumu, sermayelerinin yetersiz kalabilmesine sebebiyet vermekte ve işletmenin başarısını da azaltabilmektedir. Bununla birlikte işletmelerde başvurulan planlama türlerinin ise işletmelerin faydalanacağı döneme ve amaca göre çeşitlilik gösterebileceği de dile getirilebilir (Taner ve Akkaya, 2005, s. 33).

2.2.3.1 Kapsadıkları Döneme Göre Finansal Planlar

Finansal planlar kapsadıkları döneme göre kısa, orta ve uzun süreli planlar şeklinde incelenebilir.

-Kısa Süreli Finansal Planlar

Kısaca; planlamaya esas dönemin bir yıllık süreden az süreyi kapsaması nedeniyle hazırlanmış olan plana kısa süreli plan denmektedir. Bu planlarda işletmeler, kısa süreli finansal

planlarının çeşitli kategorilerde “günlük, haftalık ve aylık” hazırlayabilir. Kısa süreli finansal planlar işlemler sonucunda meydana gelen para girişinin ve çıkışlarının önceden belirlenmesi gayesiyle yapıldığı planlamalar şeklinde de değerlendirilebilir. Bununla birlikte kısa süreli planlar detaylı bir şekilde de hazırlanabilir. Bu konuda işletme bütçeleri kısa süreli planların en önemlisi olup, işletmelerin günlük faaliyetlerinde başarılı olmalarında ve ihtiyaç duyulan varlıklar için bulunması gereken finansı öncesinde belirleyerek gerekli önlemi almalarının yanı sıra oluşacak nakit fazlalarının hangi alanlarda değerlendirilebileceğinin belirlenmesini de sağlayabilmektedir. Bu planlar nakit yönetiminin amaçlarını gerçekleştirebilir (Aydın, vd., 2012, s. 141) ve genelde nakit girişlerini anlık olarak takip etmeye yarayan planlar şeklinde de değerlendirilebilir.

-Orta ve Uzun Süreli Finansal Planlar

Bu planlar işletmelerin kısa vadeli planlarından farklı olarak daha uzun bir zamana yayılan planlamaları kapsamaktadır. Bu planlama kapsamında örgütlerin en önde gelen amaçlarının işletmenin piyasa değerini artırmak olduğu söylenebilir. Piyasa değerini artırma amacını gerçekleştirebilmek için işletmelerin iç ve dış faktörlerini iyi iyi şekilde kullanabilmeleri gerekir. Bu planlar, işletmelerin sahip oldukları piyasa değerinin artırılması için takip etmiş oldukları politikalar uyarınca oluşturulan mali planlamalar şeklinde de değerlendirilebilir. Bu hususta orta ve uzun süreli planlamalar, işletmelerin farklı bölümlerinde hazırlanan planların finansal gösterimidir. Bunun yanı sıra planlamada vade uzun olduğunda risk ve belirsizlik faktörü de artmaktadır. Bundan dolayı işletmeler için orta ve uzun vadeli planların uygulaması da zorlaşmaktadır. Bu nedenle ilgili planların amaçlarında meydana gelebilecek değişikliklerin revizyonunun yapılarak uygulanabilirliğinin kontrolü de gerekmektedir (Aydın, vd., 2012, s. 141).

2.2.3.2 Amacına Göre Finansal Planlar

Finansal planlar amaçlarına göre aşağıdaki şekilde de incelenebilir;

-Normal (Olağan) Finansal Planlar

Bu planlar, işletmelerin faaliyetlerinin zaman ve miktar bakımından gelirleri ile giderlerinin uyumlaştırılmasını sağlayan planlardır. Bu konuda normal “olağan” finansal planların türleri de aşağıdaki gibidir;

-Mali Plan (İşletme Bütçesi)

Mali planda tarih ve hacim olarak işletmenin faaliyetleri sonucu meydana gelen gelir ve giderler yer almaktadır. Mali plan aylık, 1 yıllık veya daha az bir süre için hazırlanmakta; gelir ve gider planlaması şeklinde iki kısma ayrılmaktadır. Bu konuda gelir planı; genellikle ödeme vadeleri benzer alıcı “müşteri” tahsil ortalamaları şeklinde tanımlanabilir. Geniş manada ise işletmenin alıcı gruplarından elde edilebilecek peşin satış bedelleri ya da vadeli satışlarda alınabilecek senetler, işletme iştirakleri ile işletmenin sahip olduğu taşınmazlardan “gayrimenkul” kiralari ya da işletmenin sahip olduğu tahvillerin faiz gelirlerine ilişkin tutar tahminlerini de kapsamaktadır. Bunların yanında olağanüstü giderler için elde bulunan kıymetli evraklar ya da elden çıkarılabilecek aktife kayıtlı değerlerin satışının planlaması sonucu elde edilebilen gelirler de yeni bütçe kalemi olarak mali planda yer almaktadır. Bunun yanı sıra gider planı ise, geçmişte meydana gelen kâr-zarar tablosu sonuçlarına göre işletmede uygulanabilecek stok tutma politikası ile uyumlu ham madde ve yardımcı malzeme için yapılabilecek harcamalardan meydana gelmektedir. Ayrıca, iş görenlere verilecek miktar ile kolay bir şekilde tahmin edilen memur ile işçi maaş ve ücretlerinin yanı sıra mali yükümlülükler, “vergi ve sigorta” bakım ve onarım giderleri, yeni alım planlamaları, kullanılan lisansların ücretleri vb. gider kalemlerini de içermektedir. Bu bağlamda gider planları gerek miktar gerekse vade bakımından gelir planlarına göre daha kesin rakamları da içerebilir (İnanç, 2010, s. 11-12).

-Kredi Planı

İşletmenin ihtiyacı olan fonların anaparaları, faizleri ve krediler için ödenecek banka gideri ile komisyonun miktarlarının yabancı kaynak kullanılmadan önce belirlenmesi amacıyla yapılan planlardır. Bu plan borç yönetiminin yanında fonlar için oluşan maliyetleri de ortaya koyar. Kredi planı hazırlanırken; kullanılacak yabancı kaynağın var olan sermayeye kârlılık bakımından sağlayacağı artışlar da göz önünde bulundurulur. Bu plan ile optimal likidite durumu da sağlanarak işletmeye yarar sağlanabilir. Ayrıca işletmenin nakit girişi-çıkışlarında vade ayarlaması yapılmasının yanı sıra oluşabilecek fon ihtiyacında senet vadeleri de ayarlanabilir (Özden, ty, s. 1).

-Ödeme Araçları Planı

Ödeme araçları planı ödeme araçlarının hareketliliğini takip eder. Bu planlarda, işletmenin faaliyetleri sonucunda meydana gelecek gelir ve gider kalemlerinin karşılaştırılması sonucu, arta kalan bakiye ödeme araçları kolayca belirlenebilir. Bu planlamada, ödeme araçlarının planlama sonrasında ne şekilde kullanılabileceği ya da noksan olanların ne şekilde tamamlanabileceği hakkında da karşılaştırmalı bilgiler verilebilir. Bu sebepler neticesinde işletmelerde ilgili planlara ihtiyaç duyulabilir (Özden, ty, s. 1).

-Olağanüstü Finansal Planlar

Bu tür finansal planlar genelde işletmelerde uzun vadede oluşacak sermaye ihtiyacını belirlemede kullanılır. İşletmeler bakımından sermaye planlaması önde gelen planlama aşamasıdır. Başka bir ifade ile bu planlar yatırımlar için ihtiyaç olan sermayeyi yani fonu sağlamada ayrıntılı bilgiler de vermektedir (Aydın, vd., 2012, s. 141).

-Özel Finansal Planlar

Özel finansal planlar işletmelerin kurulmalarında, ihtiyaç halinde büyümelerinde, birleşmelerinde ve tasfiye süreçlerinde yapılması gereken planlardır (Aydın vd., 2012, s. 141).

Konuyla ilişkisi olması nedeniyle ve finansal planlama bakımından önem arz eden oto finansmana değinmek yerinde olacaktır. Oto finansman işletmenin genellikle finansal ihtiyaçlarını dışarıdan yüksek bedellerle karşılamak yerine daha ucuza mal olabilecek ve işletmede birikmiş bir şekilde yer alan dağıtılmayan kârlardan faydalanılması suretiyle işletme açısından daha yararlı olmaktadır. Oto finansmana işletmeler mevcut durumlarını korumada, karşılaştıkları risklerden kurtulmada, finansal risklerin atlatılmasında, ekonomik ömrünü tamamlamış varlıkların yenilenmesinde ve gelecekle ilgili planlamaların yapılmasında başvurulabilir. Bu sistem sayesinde işletme kaynakları aynı zamanda şirket sermaye yapılarını da güçlendirebilir (Can ve Güney, 2007, s. 445). Bununla birlikte işletmelerin sermaye yapılarının güçlenmesi için zaman zaman oto finansmana gitmeleri için kamu yönetimince sağlanan dağıtılmamış kârlardan vergi istisnasının sağlanması da teşvik amaçlıdır. Bu tür vergi politikaları sayesinde işletmelerin geçmiş yıllar kârlarının önceki dönemlere kıyasla daha az vergiye tabi tutulabildiği ve bu politikaların işletmelere ilave finans sağlayabilmesinin yanı sıra özel planlamaya örnek teşkil edebildiği de görülmektedir (Öztürk, 2016, s. 71).

2.3. Finansal Öngörü ve Kontrol

Öngörü kelime olarak geleceğin bilimsel yollarla tahmin edilmesi olarak tanımlanabildiği gibi tahminlemeden “guessing” farklı bir kavramdır. Tahmin, gelecek hakkında yeterli verinin bulunmamasının yanında, tam ve açık deliller olmadan çıkarım yapmadır. Öngörü ise gelecek hakkında, bilimsel yöntemlerle tahminde bulunmayı ifade etmektedir (Can ve Güney, 2007, s. 196).

Finansal alandaki öngörülerde, işletmelerin gelecek zamanlarda oluşabilecek fon ihtiyaçlarını öngörebilmek temel amaçlardan biridir. Bu konuda işletmelerde finansal öngörü üç temel aşamadan meydana gelmektedir;

1. İşletmenin planladığı zaman diliminde meydana gelebilecek faaliyetleri, satışları, gelirleri ile giderlerinin öngörülmesi,
2. İşletmenin tahmin edilebilen satışlarına ait gerçekleştirmelere ait ihtiyaç duyulan varlık yatırımları miktarı,
3. İşletmenin planlanan döneme ait mecburi fon gereksiniminin öngörülmesi (Çabuk vd., 2013, s. 195).

Finansal öngörü finansal farkındalık şeklinde değerlendirildiğinde; işletmelerin hedeflerine ulaşması bakımından plan ve bütçe rakamlarının zamanında ve doğru olarak tespit edilemediği ve bu rakamlar raporlanmamış ise performans yönetiminden söz edilemeyeceği şeklinde ortaya çıkar. Bunun yanı sıra işletmelerin performans yönetiminin değerlendirilmesindeki göstergelere ilişkin sorular da şu şekildedir:

a-Gerçekte ve var olan duruma uygun mu?

b-Başarı ölçüm kıstasları belli mi?

c-Muhataplar açısından kabul görmüş mü, kişisel bazda sahip çıkılmış mı?

d-Zamansal planlama “ay bazında hangi işler yapılacaktır, gibi” (Gel, 2004, s. 182-183).

Bu konuda iyi bir iş idaresi yukarıdaki sorulara gereken cevabı araştırmalar sonucunda bulabilmelidir.

2.4. Kamuda Finansal Yönetim

Kamuda finansal yönetimin amacı, kamusal hizmetlerin finansmanı için gerekli fonun sağlanmasıdır. Buna mali amaç da denmektedir. Bunun yanında mali olmayan amaçlar kapsamında ekonomik istikrarın sağlanması ve gelir dağılımında adaleti de sayabiliriz. Bu ilkelerin çoğu finansal temellere dayandığı için kamu otoritesi de en az maliyetle optimal faydayı elde etmeyi amaçlamaktadır.

2.4.1 Kamu Maliyesi ve Bütçe

Kamu kavramı dar anlamı ile bir ülkede toplumu yöneten kesimi, yani devlet ya da devlet kurumlarını ifade eder. Geniş anlamı ile kamu kavramı halk, halkın tamamı veya toplum anlamına gelir. Kamu maliyesinin terim anlamı, kamu gelirleri ve kamu harcamalarını da kapsar.

Toplumun ortak ihtiyaçlarının karşılanması için devletin yaptığı hizmetler kamu hizmeti olarak nitelendirilir. Kamu hizmetleri, piyasa güçleri tarafından üretilmediği için devlet tarafından üretilir. Kamu hizmetlerini yerine getirmek zorunda olan devletin, bu hizmetlerin finansı için gelire ihtiyacı vardır.

Kamu maliyesi; devletin faaliyetlerini ekonomik, sosyal, hukuki ve mali açıdan inceleyen, devlet faaliyet sınırlarının ne olması gerektiğini araştıran, devletin kamu hizmetlerini yerine getirebilmesi için ihtiyaç duyulan ekonomik kaynakların bulunması ve bunların harcanmasına ilişkin bir sosyal bilim dalıdır (Arslan, 2020, s. 10).

Kamu maliyesi, kamu kesiminin mali faaliyetlerini, bu faaliyetlerin nedenlerini, sonuçlarını ve ekonomi üzerindeki etkilerini inceler. Kamu maliyesinin kapsamına; kamu kesiminin topladığı gelirler (vergi, resim, harç, fon, şerefiye, devlet mülklerinin gelirleri vb.) kamu kesiminin yaptığı giderler (kamu görevlilerine yapılan ödemeler, kamu yatırımları için yapılan giderler, emeklilere yapılan ödemeler vb.), kamu kesiminin borçlanması (iç ve dış borçlanmalar), kamu kesimine ait malların yönetimi ve hazine işlemleri girer.

5018 sayılı “Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu’na göre; “Kamu maliyesi, gelirlerin toplanması, harcamaların yapılması, açıkların finansmanı, kamunun varlık ve borçları ile diğer yükümlülüklerin yönetimini kapsar. Kamu maliyesi, merkezden ve yerinden yönetim esaslarına göre yürütülür” (md.4). Daha kısa bir ifade ile kamu maliyesi kamu faaliyetlerinin yerine getirilebilmesi için gerekli olan mali kaynakların elde edilmesi ve kullanılmasına ilişkin sorunları inceleyen bilimdir (Pehlivan, 2018, s. 30).

Kamu kesimi bu gelirleri toplamak, giderleri yapmak ve gerekiyorsa borçlanabilmek için bütçeler hazırlar ve yetkili mercilere onaylatır. Onaylanmış bütçelerle bütün bu işlemleri yürütür. Bu faaliyetlerin tamamı kamu maliyesinin kapsamına girer (Eğilmez, 2016, s. 13-15).

Devletin kamu hizmetlerini yerine getirebilmek için vergi ve benzeri gelirler toplaması ve toplanan bu gelirler kamu hizmetlerinin finansmanında kullanılması beraberinde birçok ekonomik ve sosyal sonuçlar doğurur. Devletin vergi ve kamu harcamaları yanında diğer mali araçlarla ekonomiye müdahalesi, kişilerin ekonomik karar ve tercihlerini etkilediği gibi, makroekonomik dengeleri de etkiler (Pehlivan, 2018, s. 17-19).

Devlet, kamu hizmetlerini görebilmek için harcama yapma ve bu harcamaların finansmanı için gelir toplama işlerini bir düzen içinde yürütme gereği duymuştur. Böylece karşımıza bütçe denilen kurum çıkmıştır (Kırbaş, 2015, s. 4). Devlet bütçesi, devlet harcamaları ile gelirlerinin geleceğe yönelik tahminlerini ayrıntılı bir şekilde gösteren ve giderlerin yapılmasına, gelirlerin toplanmasına izin veren kanundur. Başka bir deyişle kamu kaynaklarının toplanması ve harcamaların yapılması için hükümetin, ulusal egemenliği temsil eden parlamentodan aldığı bir yetkidir. (Şeker, 2010, s. 218)

Klasik anlamda yapılan tarif; devlet bütçesi kamu kurum ve kuruluşlarının belli bir dönem için gelir ve giderlerini tahmin eden, bunların uygulanmasına önceden izin veren hukuki bir dokümandır. Klasik tanım bütçenin siyasi ve hukuki niteliğini uygulamaktadır. Çağdaş anlamda yer alan bütçe tanımı için, bütçenin kaynakları etkin tahsis eden, gelir dağılımında adalet ve

ekonomik istikrarı sağlayan bir araç olarak kullanılması fonksiyonları da yerleştirilmektedir. Böylece bütçe, klasik maliye anlayışında yer alan dar kapsamlı bir mali denge aracı olmaktan çıkıp, ekonomik denge aracı olma fonksiyonu ile bütçe niteliği ve kapsamı genişletilmiştir (Dülger, Moğol, Çakır, Yereli ve Çetinkaya, 2012, s. 3-7).

Hazine, devlete ait bütün gelirlerin toplandığı ve bütün giderlerin yapıldığı fiktif bir hesap olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir deyişle Hazine kamu gelirlerini ve kamu giderlerinin yer ve zaman bakımından denkleştirilmesini sağlamakla yükümlüdür. Kamu mali yönetiminde yer alan kamu gelirleri ve kamu harcamaları arasındaki nakit dengesi, hazine işlemleri ile kamu finansmanını gerçekleştirir. Modern kamu maliyesi yönetimi nakit ve borç yönetiminde genel bütçe dengesi ve finansmanı birbirini takip etmektedir. Hazine tarafından karşılanan genel bütçe finansmanı borçlanma ve diğer kaynaklarla sağlanır. Bütçe nakit dengesi, merkezi bütçenin nakit dengesini göstermekte iken, hazine nakit dengesi genel bütçe gelirleri ile giderleri arasındaki farkı yansıtmaktadır. Kamu nakit yönetiminde Hazine ve Maliye Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) arasında düzenlenen protokol ile “Tek Hazine Cari Hesabı’na geçirilmiştir. Böylece, tüm birimlerin gelir ve gider işlemleri tek bir yerde toplanarak bütçe ve nakit hareketleri arasındaki ilişkinin kurulması kolaylaştırılmıştır (Akar, 2016, s. 178-181).

Kamu harcamaları ise, devletin varlığını sürdürebilmesi ve görevlerini yerine getirebilmesi için yaptığı giderlerdir. Dar anlamda kamu harcamaları, devlet bütçesiyle yapılan harcamalardır. Geniş anlamı ile kamu harcaması, devlet bütçesi ile yapılan harcamalara ilave olarak, devlet bütçe sistemi dışında yer alan diğer kamu kurum ve kuruluşlarının yaptığı harcamalar ile vergilerde istisna ve muafiyet uygulaması nedeniyle vazgeçilen vergi gelirlerinin toplamından oluşur (Pehlivan, 2018, s. 72).

5018 sayılı “Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu’nda kamu harcamaları şöyle tanımlanmıştır: “Kamu giderleri; kamu idareleri tarafından satın alınan mal ve hizmet bedellerini, kamu çalışanları için ödenen sosyal güvenlik katkı paylarını, kamu borçlarına ilişkin giderleri, mali ve sosyal transferleri ile verilen bağış ve yardımları kapsar” (md.3/h).

2.4.2. Kamu Gelirleri

Kamu hizmetlerinin maliyetleri, kamu finansmanı ile karşılanır. Piyasa ekonomisi müşteri finansmanına “özel finansman”, kamu ekonomisi ise siyasal finansmana ve bütçe finansmanına dayanır. Kamu gelirleri kamu hizmetlerinin üretiminde kullanılacak kaynakları ekonomiden satın almak için devlet tarafından toplanır. (Bulutoğlu, 1988, s. 413-415) Kamu gelirleri, devletin egemenliğinden kaynaklanan dolayısıyla gönüllü ekonomik ilişkilere değil zora ve yaptırıma dayalı olarak elde edilen gelirleri de içermektedir (Öztürk, 2015, s. 147).

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nda, kamu geliri "... alınan sosyal güvenlik primi kesintileri, bağış ve yardımlar, toplanan vergi, resim, harç, fon, pay vb. gelirler, faiz zam ve ceza, taşınır ve taşınmazlardan, hizmet karşılığı ve borçlanma araçlarının primli satışı suretiyle elde edilen gelirler ile diğer gelirlerden oluşur..." (md.3/i) şeklinde tanımlanmıştır.

Kamu gelirleri, devletin egemenlik hakkını kullanarak elde ettiği (cebri) gelirler kapsamında; vergiler, harçlar, resimler ve şerefiyelerdir (bugün Türkiye'de şerefiye adı altında bir kamu geliri yoktur). Harcamalara katılma payı şerefiyeden farklı bir kamu geliri türü olup, belediyeler tarafından yapılan yol, su ve kanalizasyon hizmetlerinden yararlanan gayrimenkul sahiplerinden tahsil edilen bir bedeldir. Vergi benzeri gelirler ise (parafiskal gelirler), borçlanma, para basımı ve mali tekel gelirleridir. Devletin egemenlik gücüne dayanmaksızın (cebri olmayan) elde ettiği gelirler ise mülk ve teşebbüs gelirleri, özelleştirme gelirleri, yardım ve bağışlar şeklinde değerlendirilebilir (Pehlivan, 2018, s. 87-92).

Kamu maliyesi yönüyle devletin mali sistemini oluşturan çeşitli gelir kaynaklarının en önemlisi vergilerdir. Her ülkenin mali sistemi içerisinde, devletin vergi yoluyla elde ettiği gelirlerin toplam devlet gelirlerine oranı %70'i aşmakta hatta ileri derecede sanayileşmiş batı ülkelerinde bu oran %90'lara kadar ulaşmaktadır (Turhan, 1993: 20).

Diğer bir deyişle devlet gelirlerinin %70-90 aralığındaki oranca yüksek olan bir payı da vergi gelirlerinden oluşmaktadır.

2.4.2.1. Vergiler

Vergi, devlet veya yetkili kıldığı diğer kamu kuruluşlarının gerçek ve tüzel kişilerden kendisine verilen görevleri yerine getirmek üzere, hukuki cebir altında belirli kurallara göre karşılıksız olarak aldığı iktisadi değerlerdir (Oktayer, 2010, s. 9). Başka bir tanımla da devletin yetkilendirdiği kamu kuruluşlarının mali ve mali olmayan görevleri gerçekleştirmek üzere gerçek veya tüzel kişilerden hukuken, zorla karşılıksız olarak ve egemenlik gücüne dayanarak aldığı para şeklindeki iktisadi değerlere denir (Çelikkaya, Saruç, Savaşan, Güran ve Sağbaş, 2013, s. 4). Hiç şüphesiz kamu gelirleri içerisinde en yüksek pay vergilere ait olup vergiler farklı fonksiyonları da yapılarında barındırmaktadır.

Vergiler klasik fonksiyonlarının yanında iktisadi, mali ve sosyal görevler üstlenmiş olan devletlerin tarih boyunca ilk sırada yer alan sağlam finansal kaynakları arasında sayılmaktadır. Devletin gerçek ve tüzel kişilere yüklediği ekonomik bir yükümlülük olan vergilerin tek işlevi, kamu harcamalarının finansmanını sağlamak değildir (Mali amaç). Bu hususta devlet kamu harcamalarının finansmanında vergileri kullanabildiği gibi belirtilen amaç dışında kamu

faaliyetlerine paralel olarak diğer bazı fonksiyonları da vergilere yükleyebilmektedir (Mali olmayan amaç). Bu bağlamda gelir dağılımında adaletin, tam istihdamın ve fiyat istikrarı ile kaynak dağılımında etkinliğin sağlanması gibi amaçlara ulaşmak için vergiler bir araç olarak da kullanılmaktadır (Öztürk, 2015, s. 148).

Tarihi gelişim süreci içinde çeşitli aşamalardan geçen vergiler, değişen ekonomik, sosyal ve siyasal şartlara bağlı olarak ciddi gelişmeler göstermiştir. Tarih boyunca vergi almayan devlet olmamıştır (Pehlivan, 2018, s. 91). Kökeninde şeklen ve maddeten gönüllü hediye olan vergi giderek geleneksel bir yükümlülük karakterini taşıyan yardım şeklini almış ve nihayet günümüzdeki modern yapısına kavuşarak zorunlu ödeme biçimine dönüşmüştür (Turhan, 1993, s. 1). Çağdaş devlet anlayışı içerisinde çeşitli kamu ihtiyaçlarını karşılama görevini üstlenmiş olan devlet bu görevlerin gerektiği finansmanı sağlamak amacıyla, geniş ölçüde vergi uygulamalarından yararlanmaktadır (Akdoğan, 1998, s. 1). Bu nedenle vergilerin tahakkuk ve tahsil konusuna ilişkin bilinmesi gereken bir diğer husus da hukuksal boyuttur.

Vergi hukukunun konusu, kişiler ve devlet arasındaki vergi borcu ilişkisidir. Kişiler için borç olan vergi, devlet yönünden alacaktır. Bu borç ilişkisi kişiler ile devlet arasındaki bir sözleşmeden ya da kişilerin haksız fiilinden doğmuş değildir. Vergi alacağı kaynağını devletin egemenlik hakkında bulur. Vergilerin yanı sıra resim, harç, prim ve katılma payı gibi kamu gelirleri de geniş anlamıyla vergi hukukunun konusunu oluşturur (Öner, 2017, s. 27). Diğer bir tanımıyla vergi hukuku, maddi ve şekli vergi hukuku şeklinde de ele alınabilir.

Maddi vergi hukuku, devletle kişiler arasındaki vergi kanunları nedeniyle ortaya çıkan hukuki ilişkileri düzenler. Yani verginin kimlerden, hangi konulardan, ne miktarda alınacağı ve sona ereceği gibi konuları kapsar. Şekli vergi hukuku ise, vergi borcunun yerine getirilmesi ile ilgili olarak verginin tarh, tebliğ, tahakkuk ve tahsili ile vergi uyumsuzluklarının çözülmesi, vergilerin cebri icra yoluyla tahsilini de ifade eder (Kırbaş, 2015, s. 6).

2.4.3 Maliye Politikası ve Amaçları

Maliye politikası genel anlamda, devletin temel ekonomik ve sosyal amaçlarını gerçekleştirmek için mali araçlarla ekonomiye yaptığı müdahalelerdir. Maliye politikasının doğuşunu hazırlayan bir etken, 1929 Büyük İktisat Krizi olmuştur. Krizin atlatılmasında, piyasa güçlerinin etkili olamayacağı görülünce devletin piyasaya müdahale etme zaruryeti doğmuştur. Bu nedenle maliye politikası devletin mali araçlarla genel ekonomiyi yönlendirmesi şeklinde ifade edilebilir. Yani, işsizlik ve enflasyon gibi ekonomik sorunların çözümüne ekonomik gelişme ve tam istihdamın sağlanmasına katkıda bulunacak bir kamu gelir ve harcama politikasının izlenmesi şeklinde de değerlendirilebilir (Pehlivan, 2018, s. 284).

Maliye politikasının konusu, kamu maliyesinin konusu olan mali olayları politik (siyasi) yönden incelemektir. Bu kapsamda daha net bir ifade ile devlet, vergi borçlanma ve kamu harcamaları gibi mali araçlarla kaynak kullanımında etkinliği sağlamak, ekonomik istikrarı korumak ve adaletli gelir dağılımını sağlamak amacıyla bütçe yapılarında düzenlemeler yaparak bunların kullanılmasını ve yönetilmesini gerçekleştirir (Karaoğulları, 2017, s. 13).

Maliye politikası amaçlarına gelince; bu politika ile gerçekleştirilmesi hedeflenen amaç, aynı zamanda piyasanın başarısız olduğu alanlara müdahale etmektir. Piyasa başarısızlıklarının varlığı, devletin ekonomik hayatta rol almasının gerekçesini oluşturur. Kamu ekonomisinin vergi gelirleri ve borç gelirlerini kullanarak, kamu harcamaları ve faaliyetleriyle gerçekleştireceği makroekonomik hedefleri vardır. Bunlar, ekonomik istikrarın, gelir dağılımında adaletin ve ekonomik büyümenin sağlanmasıdır (Yılmaz, 2015, s. 295).

Ekonominin istikrarlı bir büyüme sürecini yakalaması ve sürdürmesinde kullanılan başlıca maliye politikası araçları ise; gelirler, harcama ve borçlanma politikalarıdır. Bu bağlamda hükümetlerin kullandığı borçlanma politikası bir yana bırakılacak olursa, gelirler politikası kapsamında başvuru ve önde gelen mali araç vergi gelirleridir, harcama politikası kapsamında ise kamu harcamalarıdır (Paksoy ve Bakan, 2010, s. 153-154).

BÖLÜM 3

3. İŞLETMELERDE KRİZ YÖNETİMİ VE KRİZ DÖNEMLERİNDE FİNANSAL YÖNETİM

3.1 Kriz Kavramı

Kriz kavramsal olarak çeşitli şekillerde ifade edilebilmekte ve günümüz konuşma dillerinde farklı biçimlerde telaffuz edilmektedir. Bu kavram köken olarak Yunan ve Latin dillerinden ortaya çıkmış, kriz terimi Yunan dilinde “krinein” kelime kökünden gelen “krisis” sözcüğünden türemiştir. Bunun yanı sıra anlam olarak krizin “*esasında karara varmak*” şeklinde bir kullanımı da vardır. Ancak bu kelime zaman içerisinde istikrarsızlık ve tehlike anlamlarında da kullanılmıştır. Bununla birlikte kriz kavramının sosyal bilim dallarında çoğunlukla “buhran” ve “bunalım” sözcükleri ile aynı anlamda kullanılabildiği de görülmüştür (Sarpkaya, 2009, s. 8).

Günümüzde ekonomik olayların karmaşık yapıda olması ve sık değişmesi nedeniyle belirsizlik ortamı artmaktadır. Bu nedenlerden dolayı hızlı ve ani gelişen durumlar genel olarak kriz şeklinde değerlendirilebilmektedir (Asunakutlu ve Safran, 2004, s. 52).

Konu bakımından hızlı değişimler önceden tahmin edilemeyen, istenmeyen sonuçlar meydana getirme potansiyeli olan oluşumlar şeklinde ifade edilebilir. Bu nedenle ilgili oluşumlar Barton (1993) tarafından kriz olarak da tanımlanmıştır. Bu kriz anları işletmelerin yapılarında, insan kaynaklarında, finansal dengelerinde, markalarında, ürünlerinin ve hizmetlerinin kalitelerinde de olumsuzluklara neden olmuştur (akt. Haşit, 2000, s. 8).

3.1.1 İşletmecilik Bakımından Kriz

Krizin işletmecilik bilimi bakımından ne anlama geldiğini genel bir kabul görecektir şekilde ifade etmek güçtür. İşletmecilik biliminde kriz stres ve endişe anlamına gelir. Bunun yanında felaket ve panik anı olarak da bilinir. Bu sebeple krizin farklı disiplinler yönüyle geniş bir tanımını yapmak da zordur. Bunun yanı sıra başka bir tanımla kriz kişileri veya işletmeleri tehdit eden koşullar karşısında şahısların veya işletmelerin savunmasız durumda kalması şeklinde de tarif edilebilir. Konu bakımından daha genel bir tanımlamayla kriz; beklenmedik, tahmin edilemeyen, hızlı bir şekilde gelişen, karşılık verilmesi gereken, ancak işletmelerin krizlerin önlenmesinde mekanizmalarının yetersiz kaldığı, hâlihazırda işletmelerin var olan varlıklarına, hedeflerine ve varsayımlarına tehdit oluşturan gerilim anı olarak da tanımlanabilir (Hitay, 2010, s. 26).

İşletmecilik açısından kriz ile kaos aynı anlamı çağrıştırmaktadır. Bu kapsamda sözlük anlamı yönüyle kaos düzensizlik, karmaşa ve başı boş durum olarak da değerlendirilmektedir (Altun, 2001, s. 452). Bu tanımlama işletmeler açısından da geçerli bir ifadedir. Buna ilaveten işletmecilik açısından krizin dar bir tanımlaması da yapılabilir. Bu tanıma göre kriz, teknoloji ve insan davranışının işletme kültürünü etkilemesidir. Buna karşın geniş bir tanımlamasını yapmak istediğimizde işletmecilik açısından kriz, üçüncü bir etken olarak doğal afetlerin teknoloji ve insan davranışına dâhil edilmesi durumunda işletmeler açısından yönetilmesi gereken dönemler şeklinde de ifade edilir (Asunakutlu ve Safran, 2004, s. 52).

Krizlerin zamansal olarak genellikle öngörülemeyen bir zamanda ortaya çıktığı, işletmeler için önem arz eden ve kayıplarla sonuçlanabilecek bir durum şeklinde ifade edildiği de görülür. Bu durum esasında böyle olmayabilir. Kriz, öncesinde kendisini hissettirir fakat işletme yöneticileri bu durumu görmezden gelirlerse işletmeler krize girer. Bu nedenle örgütler için krizlerin bertaraf edilmesine dair geliştirilmiş olan teknik sistemler, işletmelerin sürekliliği açısından da gerekli görülmektedir (Tağraf ve Arslan, 2003, s. 158-159). Bu bağlamda konuya ilişkin literatür incelendiğinde, işletmelerin kriz anlarında gerekli savunma sistemlerini kurmaları gerektiği ilgili alan yazında belirtilmiştir. Fakat literatürde, işletmelerin krizlere karşı korunma mekanizmalarını kuramadıklarında veya kriz için gerekli planlamaları yapamadıklarında meydana gelen kriz anları işletmeler için kaos veya buhran anları şeklinde de değerlendirilmektedir.

3.1.2 Krizin Genel Özellikleri

Krizin tanımıyla birlikte genel özelliklerinin de bilinmesi gerekir. Krizler, yönetilmesi bağlamında uygulamalı örnek çalışmalar gerektiren, beklenmedik zamanlarda çeşitli sebeplerle beliren ve örgütler bakımından yüksek derecede risk taşıyan anlardır. Bununla birlikte kriz anları işletmeler bakımından zaman kaybı meydana getirebilir ve bu anların başarılı bir şekilde yönetilmesi de gerekir (Asunakutlu ve Safran, 2004, s. 52).

İşletmelerin içinden veya dışından kaynaklanabilecek etkenlerden dolayı meydana gelebilecek krizlerin genel özellikleri de şunlardır:

- Krizin, işletmeleri ve bu işletmelerin amaçlarını tehdit etmesi,
- Kriz anında tehlikeli durumları sezmede ve önlemede işletmelerin sistem itibarıyla yetersiz kalması,
- Kriz durumlarında işletmelerin zamanı kullanmada baskı altında kalması,
- Kriz anlarında öngörülemeyen ve anlık değişmelerin söz konusu olması,
- İşletme yöneticilerinin ve sahiplerini korku ve panik söz konusu olması,

- Kriz anında işletmelerin kontrolünün güçlüğüle sağlanabilmesi,
- Firmaların imajının, personelinin, finansal yönetimlerinin ve sahip oldukları kaynakların kriz nedeniyle tehdit altında olması (Hitay, 2010, s. 26).

Farklı bir yaklaşımla krizle ilgili genel özellikler şu şekilde de sıralanabilir:

- Örgütlerin yapısının, eldeki değerlerinin ve normlarının negatif yönde etkilenmesi,
- Öngörülemeyen gelişmelerin yaşanabilmesi,
- Krizin meydana gelmesinin öngörülememesi,
- Krizin önlenmesinde ilgili mekanizmaların yetersiz olması,
- Krizlerin, işletmeler ve işletme hedefleri için bir tehdit oluşturması,
- Krizi önlemede alınacak önlemlere ilişkin bilgilendirme ve zamanın yeterli olmaması,
- Kriz için alınması gereken önlemlerin acil bir şekilde uygulanması gerektiği,
- İşletme yönetiminde stres yaşanabileceği gerçeğidir (Aykaç, 2001, s. 125-126). Literatürden anlaşıldığı gibi krizlerin genel özelliğinin ani olarak ortaya çıkması, işletmelerin buna hazırlıklı olmaması ve bu durumun işletmeyi zayıflatan bir durum olduğu gerçeğidir. Bu nedenlerle işletmeler, kriz durumlarında sıkı tedbirler almalı ve bu değişiklikler için gereken bilgi birikimini de sağlamalıdır. Ayrıca işletmelerde yaşanabilecek krizler, panik ortamı oluşturmakta ve moral bozukluğuna da neden olmaktadır. Ancak kriz anlarının iyi yönetilmesi neticesinde işletmeler, bu konuda tecrübe sahibi olabilmekte ve olumsuz olan bu süreç yararlı hale de gelebilmektedir.

3.1.3 Kriz Çeşitleri

Krizler genelde iktisadi manada sınıflandırılabilir. Bu kapsamda mali (ekonomik) krizler, para ve bankacılık alanlarındaki krizler veya finansal krizler olmak üzere ikiye ayrılabilir. Bunun yanı sıra para ve bankacılık alanlarındaki krizler veya finansal krizler aynı anda gerçekleşebilir, bu çeşit krizlere ikiz krizler adı da verilebilir. Bununla birlikte finansal kaynaklı krizler; finansal piyasalarda meydana gelen depresyon durumları olarak da görülebilir. Bu krizlerin sonucunda çeşitli finansal kurumlar ya iflas edebilmekte ya da krizi zararlı bir şekilde atlatabilmektedir. Ayrıca krizi atlamanın sermayelerinin erimesi ya da yok olması riskiyle de karşı karşıya kalabilmektedir (Göçer, 2013, s. 165).

Literatürde finansal krizler genel olarak dört şekilde meydana gelmektedir, bunlar; Parasal krizler, bankacılık sektörü krizleri, dışarıdan borçlanma kaynaklı krizler ve piyasalarda sistematik şekilde meydana gelen finansal krizlerdir (Sarpkaya, 2009, s. 13-14).

Finansal krizlerden para ve bankacılık krizleri, döviz kurundaki aşırı artışlar ve kişilerin birikmiş tasarrufları ile dövize hücum ederek spekülasyon bir amaç gütmeleri sonucunda meydana gelen krizlerdir. Bu konuda finansal krizler, finansal piyasalarda yaşanan bazı sıkıntılı durumlarda finans kurumlarında meydana gelen sermaye kayıpları ve iflaslar şeklinde tanımlanabilir (Göçer, 2013, s. 165).

Finansal krizlerden dışarıdan borçlanma kaynaklı krizler de ülkelerin bazen dış borç alması sonucunda ekonomilerinde istikrarsızlık oluşturabilecek durumlardır. Bu hususta ülkelerin finansal istikrarsızlık teorisi bakımından dış borç servisinin ponzi finansa dönüşmesi durumu kriz anı olarak kabul edilmektedir. Dış borçlanma kaynaklı krizlerin sebepleri ise hükümet değişiklikleri nedeniyle gerçekleştirilmeye çalışılan olağan üstü çabalar, yeniden yapılanmalar kapsamında büyük oluşumlar, ülke ekonomilerinin yeniden oluşumu ve hükümetlerce yeni kaynaklar bulunmak istenmesi şeklinde sınıflandırılabilir. Bu şekilde meydana gelebilecek krizler yüksek maliyetli ve büyük kayıplara neden olan kriz çeşidi olarak da görülebilir (Seyrek, 2006, s. 219).

Finansal krizlerden piyasalarda sistematik şekilde meydana gelen finansal krizler de finans piyasalarında kırılganlık sürecinde deregülasyon süreçlerinin daha da artması şeklinde de ifade edilebilir. Krizin başlamasında finansal bir kurumda meydana gelebilecek olan sorunlar, piyasalarda domino etkisi yapmak suretiyle tüm finansal kurumları etkileyebilir ve kısa bir süre sonra diğer ülkelere yayılma riskini arttıracak etkiler de meydana getirebilir. Bu konuda teorisyenlerin ve uygulamacıların bazıları soruna bu açıdan yaklaşmış ve finansal kriz olgularını sistematik risk bağlamında ele almıştır. Ayrıca araştırmacılar, sistematik risk bağlamında piyasaların hukuki ve operasyonel altyapısını, muhasebe kalitesini, denetim ve düzenleme etkinliğini de vurgulamışlardır (Er, 2011, s. 314).

Bu kriz nedenlerine doğal çevrede beklenmeyen değişimler ve doğal afetler de ilave edilebilir. Bu bağlamda yer sarsıntıları (deprem), toprak kayması (heyelan), su baskınları (sel), volkan hareketlenmeleri gibi doğa kaynaklı oluşumlar krizlere yol açan etkenler arasında sayılabilir. Bu tür felaketler beklenmeyen zamanlarda oluşmalarının yanı sıra büyük zararlara da neden olabilir (Şahinsoy, 2017, s. 5). Bu konuya ilişkin olarak literatürde doğal afetler arasında kuraklık, su baskınları ve yangınlar ilk sıralarda yer alır. Bu afetler beklenilmeyen zamanlarda meydana gelir ve işletmeler bakımından doğal kaynaklı (toprak-su-iklim gibi) dış çevresel birçok nedenlerden dolayı da krizlere yol açabilir (Haşit, 2000, s. 27-28). Sonuç olarak krizleri sadece geçici finansal krizler olarak değerlendirmemek ve doğal afetler nedeniyle oluşan krizlerin işletmelerin sürekliliğini tehlikeye attığını da unutmamak gerekir. Bu hususta kriz çeşitlerinin bilinmesinin yanı sıra krizi tetikleyen faktörlerin de bilinmesi gerekir.

3.1.4 Krizi Tetikleyen Faktörler

3.1.4.1 İç Faktörler

Örgüt açısından krize neden iç çevre faktörleri incelendiğinde üzerinde önemle durulması gereken öncelikli konu, işletmelerin çevresindeki değişmelere ve gelişmelere ayak uydurmak için gösterdiği tavrıdır. Bu hususta işletmeler açısından gelecekte meydana gelmesi muhtemel olan krizlere karşı uygulanacak bir hareket olamayacağı algısı veya krizin görmezden gelinmesi durumu işletmenin kaos ile karşılaşmasını kaçınılmaz hale getirmektedir. Çünkü gerçekleşmesi muhtemel bir krizin tavır olarak yokmuş gibi algılanması ve/veya yok sayılması örgütün krizle baş başa kalmasının kesin bir nedenidir. Sonuç itibarıyla işletmeler, dış çevre faktörlerini takip ederken iç çevre faktörlerinde de düzenli ve planlı davranmalıdır. Bunun yanı sıra işletmeler, çevresel etmenlere göre gelişimini de sağlamalıdır. Bu konuda işletmelerde krize neden olan iç çevre faktörleri de şunlardır:

- İşletmenin karar almada ve uygulamada yavaş davranması,
- İşletmelerde yönetsel açıdan yapılan hataların çokluğu,
- İşletmede işveren-çalışan iletişimde kopukluk olması,
- İşletme amaçlarının yeterli derecede açık olmaması,
- İşletmede çalışanların devir hızının ve işe devamsızlığının çok yüksek seviyede olması,
- İşletmede dengesiz ve aşırı iş yükünün çalışanlar üzerinde olması,
- Çalışanların iş ortamından hoşnut olmaması ve bu oranın yüksekliği (Patan, 2009, s. 12-13).

Krize sebep olabilecek örgüt içinden gelen etmenlere örgütün yapısını ve yönetimin niteliklerini de ekleyebiliriz. Bu bağlamda örgütün yönetim yapısı, örgütün çevresindeki değişimlere uyumda duyarsız bir yapıda olması bu sebeplerin ilkidir. İkinci sebep işletmelerin örgütsel iletişim mekanizmasının, sorun meydana geldiğinde ilk önce ulaşılabilecek kişi veya krizi yönetecek takım olarak tepe işletme yönetimine hızlı bir şekilde ulaşabilmesine imkân tanımayan bir yapıda olması sayılabilir. Bu durum örgütün krizle karşılaşma olasılığını artıran bir sebep olarak da görülebilir. Bunun yanı sıra bu faktörlerin sonucu olarak işletmenin krizle başa çıkma ihtimali düşmekte ve işletmelerin yönetim yapıları krize girmelerinde başlıca bir unsur haline gelmektedir. Bu konuda başka bir neden olarak tepe yöneticilerin işletmenin dış çevresinde meydana gelen değişimler hakkında bilgi toplama ve toplanan verilerin yorumunun yapılması suretiyle değerlendirilmesinde deneyimsiz ve yetersiz olmaları gösterilebilir (Demirtaş, 2000, s. 359-360).

Krize neden olan içsel faktörler arasında işletmenin yönetim yapısından kaynaklı olanlar dikkat çeker. İşletmelere ilişkin içsel faktörler sırasıyla yönetimin yapısı, işletme yöneticileri ile çalışanları, işletmenin bütçeleme biçim ve teknikleri ile ekipmanlarından kaynaklı olanlardır. Bunların yanı sıra işletmelere ilişkin içsel faktörler arasında örgüt yapısı veya örgüt içindeki işlevsel bozukluklar, bütçe miktarı ve finansmanda kıtlık, yönetici gurubunun beceriksizliği ve yetersizliği ile çalışanların yeteneksizliği de söylenebilir (Sezgin, 2003, s. 188).

İşletmeyi krize sürükleyen iç etmenler arasında işletmelerin çevresinde meydana gelen ani değişimler, bilgi birikimlerindeki yetersizlikler, işletmelerin faaliyet alanlarına ilişkin bilginin güncellenmemesi, gereksiz bilgi, işletme yönetimiyle birlikte haberleşmede ve koordinasyonda kopukluk yaşanması gibi nedenler sayılabilir. Bunlara ilave olarak; işletmenin yaşadığı finansal problemler, sermaye azlığı ve borçlar gibi nedenlerle ürün ve piyasalarda yaşanan krizler de söylenebilir. Ayrıca işletmelerin insan kaynakları departmanları kapsamında istihdamda yaşanabilecek sorunlar veya ilgili birimlerin yönetim gurubunda görülen yetersizlikler nedeniyle gerçekleşebilecek krizler de örnek gösterilebilir (Asunakutlu ve Safran, 2004, s. 53).

3.1.4.2 Dış Faktörler

İşletmelerde krize neden olan dış çevresel faktörleri; ekonomik, sosyo-kültürel, hukuki-politik ve doğal çevre faktörleri şeklinde tasnif edebiliriz. İşletmelerin bu faktörlerle aralarındaki ilişkileri belirleyebilmeleri için çevrelerini analiz etmeleri gerekir. Bu nedenle örgütlerin krize girmesinde başlıca etken dış çevre faktörleridir. Bunun yanı sıra işletmeler, açık sistem olmanın bir sonucu olarak dinamikdir ve sürekli değişim halindedir. Çevresel dinamizm ve değişim durumu, örgütlerde karmaşıklığa ve belirsizliklere neden olur. Değişimin hızı ile dinamizmini takip edemeyen örgütlerin istikrarı bozulur ve örgütler kriz durumuna sürüklenir. Bununla birlikte krizler dinamik bir süreçler ve bu tür durumlara işletmeler tarafından hemen cevap verilmesi gerekir. Bunlara karşın planlama yapmayan işletmelerin, krize hazırlıksız yakalandığı ve krizin ilk aşamasını geçememelerinin yanı sıra krize neden olacak diğer çevresel gelişmeleri takip edemedikleri de görülür (Tutar, 2000, s. 14).

İşletmelerde krize sebep olan işletme dışı çevresel faktörler:

- Ekonomideki çevresel değişimler,
- İşletmelerin mensubu olduğu toplumda ve bu toplumun yapısında meydana gelen sosyo-kültürel değişiklikler,
- İşletmelerin hukuki ve politik çevresindeki değişiklikler,
- İşletmelerin çevresindeki teknolojik değişiklikler,
- Piyasalardaki rekabet koşullarının farklılıkları,

➤ Doğal afetler şeklinde sayılabilir (Patan, 2009, s. 4). Sezgin (2003, s.188) yaptığı çalışmada, dış çevre faktörlerinin yapısı gereği dinamik ve devamlı değişen çevre koşullarının işletmelerin girebileceği krizleri karmaşık hale getirdiğini ve yaşanabilecek krizlerin tahmin edilemeyen durumları içerdiğini de ifade etmiştir. Bu nedenle alınacak yönetsel kararların yerindeliliğinin zedeleneceğini ve işletmelerin krize girmelerinin kaçınılmaz hale geleceğini de dile getirmiştir. Bununla birlikte örgütü krize sürükleyen dış çevre faktörlerini genelde ülkelerin yapısı, sosyal, siyasal, ekonomik ve güvenlik düzeylerinin yanı sıra bu ülkelerin karşılaşılabilecekleri engeller, buralarda teknolojik bakımından meydana gelen gelişmeler ve değişimlerle birlikte ele almıştır. Ayrıca bu ülkelerin yaşayabilecekleri doğal afetler, sosyal gerilimler, huzursuzluk ortamları ile uluslararası alanda meydana gelen tehlikeler ve tehditler şeklinde de sıralamıştır.

Haşit (1999, s. 27-28) de bu konuda işletmeler açısından tahmin edilemeyen durumlardan ve doğal afetlerden olan seller, yangınlar, kuraklıklar, depremler gibi büyük felaketlerin krizin önde gelen sebeplerinden olduğunu dile getirmiştir. Bunun yanında beklenmeyen afetler ile toprak, su ve iklim gibi doğal çevre faktörlerinin işletmeler için kriz kaynağı olabileceğini de belirtmiştir.

Karabulut (2002, s. 21) ise krizin dış çevre faktör belirleyicisi olan belirsizliğin ne olduğunu iktisadi açıdan irdelemiş ve bu belirsizliği Keynes teoremine göre ele almıştır. Bu teoreme göre tahmin yapamama yani belirsizlik, finans piyasalarında ciddi sonuçlara neden olmaktadır. Ekonomik olaylar tarihi zaman anlayışına göre hareket ederken geçmiş zaman sadece bilinir fakat müdahale edilemez. Buna karşılık ileri zaman da belirsizlik içerir. Bunun yanı sıra düşünsel zaman kavramına göre tahlil yapıldığında, ilerisi için ihtimal hesaplamaları yapılabilir, fakat ekonomik hayatın devam ettiği tarihi zamana göre bu şekilde ihtimal hesabı yapılamaz. Bu hususta değinilmesi elzem olan gelecek belirsizlik kavramı, Keynes'e göre olasılıkla hesaplanamaz. Genel teoride ise Keynes geleceğin olasılık hesaplamalarına dayandırılmayacağından bahsetmiştir. Keynes, aniden ortaya çıkabilecek bir savaşı, tarım alanındaki kuraklığı, hava şartlarını ve uzun vadeli faizleri hesaplama dışı bırakmıştır.

İktisat teorisi açısından dış çevre faktörlerinden biri olan belirsizlik hesaplanamasa da tahmin edilemeyen olayların (doğal afetler, savaşlar, ekonomik krizler vb.) meydana gelmesi işletmeler için bir kriz anı olarak değerlendirilmekte ve öngörülemeyen maliyetler anlamına da gelmektedir. Sonuç itibarıyla işletmeler için belirsizlik bilinmezliği ifade etmesine rağmen krizler meydana gelmeden önce kendisini hissettirmektedir. Bu süreçlerde işletmelerin veya stratejik birimlerin krizi algılayabilmesi ve gereken hazırlık planlamalarını yapabilmeleri de gerekir.

3.2 İşletmelerde Kriz Yönetimi

Krizler doğası gereği bir belirsizlik ortamı olup, işletmelerde zarar meydana getiren durumlar şeklinde de ifade edilebilir. Krizler yavaş ilerleyebileceği gibi hızlı da gelişebilir. İşletmelerin kriz yönetimi bakımından iç ve dıştan gelecek risklere, tehlikelere ve anlık gelişen durumlara karşı stratejik planlamalar yapmaları ve bu durumu yönetebilmek bakımından gerekli olan tedbirleri almaları da önem arz etmektedir. Bu nedenlerle işletmelerde kriz yönetiminin olmazsa olmaz bir gereklilik olacağı da aşikârdır.

3.2.1 İşletmelerde Kriz Yönetiminin Tanımı ve Özellikleri

Öncelikle işletmelerde kriz yönetimi nedir? Sorusunun cevaplandırılması gerekir. Bu konuda kriz yönetimi; kriz olarak nitelendirilen durumunun ortadan kaldırılması için önceden planlama yapılmak suretiyle sistematik ve rasyonel bir şekilde uygulanan faaliyetlerin tümü olarak tanımlanabilir. Kriz yönetimi, işletmelerde sistematik bir şekilde aşamalı olarak alınacak kararlar ile bu kararları uygulayacak operasyonları (çalışma ekibi) meydana getirmeyi, alınan kararları sonuçlarıyla birlikte görmeyi ve bu süreçte yeni kararlar almayı gerektiren bir süreç şeklinde de değerlendirilir. Bu nedenle kriz yönetiminin yapılan iki ayrı tanımındaki farklılık şöyledir: İlk tanımlamada kriz yönetiminin (olası) kriz anlarına karşı alınması gerekli tedbirleri içeren bir uygulama olduğu söylenmiş, ikinci tanımda ise kriz anı olarak değerlendirilen durumun meydana gelmesinden sonra yapılacak faaliyetlerin kriz yönetimi olarak tanımlandığı da dile getirilmiştir. Bunun yanı sıra kriz yönetimi; işletmelerin temel mal ve hizmetlerine, üretim veya hizmet sürecinde iş görenlerin ve yöneticilerin meydana gelecek kriz tehlikelerine karşı yapacakları değerlendirmeler ile denetim aşamaları olarak da ifade edilmiştir. Krizi sezebilme, önleyebilme, krize hazırlık, krize ait özellikleri belirleme, krize karşı alınacak eylemler ve bu eylemlerin planlanması ile uygulanmasına ait faaliyetleri içeren bir planlama süreci şeklinde de tarif edilmiştir (Temelli ve Yaşhoğlu, 2017, s. 235-236). Bu anlatılanlardan çıkarılabilecek kısa bir kriz yönetimi tanımı da planlanmış herhangi bir eylemin, oluşumun ya da umulmayan olayların sıralanması şeklinde de yapılabilir.

Alışılmışın dışında yönetilecek kriz durumlarına kısaca; doğal felaketler, finansal hileler (manipülasyon), toplumun bozulması, çevre kirliliği, küresel ısınma ve hükümetlerin katı düzenlemeleri örnek olarak gösterilebilir. Bu durumlarda, problemleri anlara odaklanmanın sebeplerinin bilinmesi gerekir. Sebeplere gelince bulunulan toplumun, iş görenlerin, mevcut hükümetin yasal düzenlemelerini kabullenme ya da işletmelerin kanuni yasal yükümlülükleri ve hukuki (davalar) olaylardan koruması taahhüdü şeklinde sıralanabilir. Bunun yanı sıra bu konulara odaklanmamanın sonuçları bazen kötü olabilir. Bahsedilen durumlar için uygulanacak

kriz yönetimi programlarına (tüm tehlikelere karşı) ihtiyaç duyulacağı açıktır. Bir işletmede uygulanacak kriz yönetimi programına sahip olunmaması, otomatik bir silah ile Rus Ruleti oynamayla benzerdir. Bu durumda silah tetiğini boş bölüme getirme avantajına sahip olunamadığı ve etkin bir kriz yönetim programını geliştirme işinin güç ve zaman alıcı olarak düşünülebileceği de ortadadır. Bu hususta kriz yönetimi kapsamında kriz yönetim planının dört temel unsura sahip olması da gerekir. Ayrıca bu planın aşamalarının;

Uyum,

Hazırlıklı olmaya çalışma,

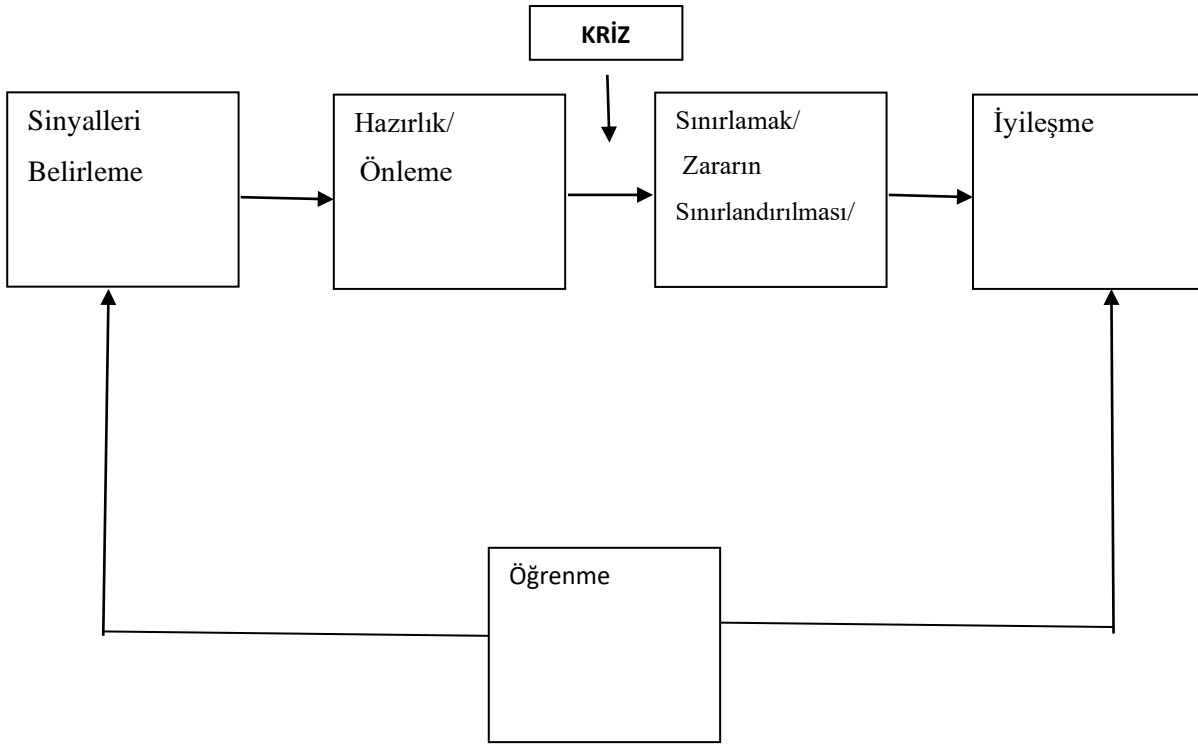
Kriz ile ilgili eğitim ve materyal (kaynak) geliştirme aşaması,

Temel bilgi yönetimi olduğu da görülmektedir (Sikich, 2002).

Uyan (2016) da araştırmasında işletmelerde kriz yönetiminin çeşitli aşamalardan meydana geldiğini ifade etmiştir. Kriz yönetimini kriz öncesi dönemleri de içine alan, bilinen yöneticilik anlayışının ötesinde bir bakış açısına sahip, sürekli ve karmaşık bir yapı ile kendine has özellikleri olan bir süreç olarak değerlendirmiştir. Bununla birlikte kriz yönetiminin genel olarak, örgüt için tehdit oluşturan olaylarla ilişkili bir yapı olduğunu ve çeşitli evrelerden meydana gelen bütüncül bir sistem olduğunu da dile getirmiştir. Ayrıca örgütü her an olabilecek bir krize karşı hazırlıklı tutan, risk yönetimi ve stratejik yönetim ile benzeşen, meydana gelen krizin çeşidine ve işletme yapısına göre uygulama planları gerektiren, örgüt için zararı sınırlandıran ve bazı ek maliyetler getiren bir süreç şeklinde vurgulamıştır (Uyan, 2016, s. 694). Literatürde belirtildiği gibi krizin çeşitli nedenlerden kaynaklandığı ve krizlere uyum sağlamada hazırlıksız yakalanmamak için kriz öncesinde ihtiyaç duyulan yönetim planının yapılması gerektiği de belirtilmiştir.

3.2.2 İşletmelerde Kriz Yönetiminin Aşamaları

İşletmeler açısından kriz yönetimi aşağıda gösterildiği gibi beş temel aşamadan oluşmaktadır.

Şekil 2: Kriz Yönetiminin Aşamaları

Kaynak: Ian Mitroff, “From Crisis Prone to Crisis Prepared: a Framework for Crisis Management”, Academy of Management Executive, c.VII, s.1 (Şubat,1993, s.53).

Kriz yönetiminde birinci aşama “*krizle ilgili sinyallerin alınması*” aşamasıdır. Bu aşama, krizin bütün etkileriyle meydana gelmeden evvel işletmelere birkaç sinyal göndermesi şeklindedir. Bu duruma medyadan bazı dönemlerde döviz fiyatlarındaki aşırı artış yönünde alınan haberler örnek olarak verilebilir. Krizde ilk dönem krizin oluşması (prodromal) dönem olarak bilinir. Bu kriz döneminin özelliği krizin ipuçlarını vermeye başlamasıdır. Bu tekrarlı mesajlar, işletmeler tarafından algılandığında krizleri engellemede veya etkilerini azaltmada başlıca ipuçları olarak görülmektedir. Bu dönemde işletmeler dış çevrelerinde meydana gelen eğilim ve gelişmelere karşı duyarlı olmaları durumunda krizlerle daha kolay mücadele etmekte ve daha başarılı olmaktadır (Uyan, 2016, s. 695).

İkinci aşama “*krize hazırlık ve önleme*” aşamasıdır. Bu aşama krizin ortaya çıktığı yoğun (akut) bir süreçtir ve bazı faktörlerin işletmelere zarar verici olduğu ve gerçeğe dönüştüğü aşamadır. Bu aşamada krize hazırlıklı olmayan örgütlerin karşılaşacağı maddi yıkım veya sarsılma korkunç boyutlarda olmaktadır. Bu aşama, krizi yönetme bakımından işletme üst yönetimi için en ciddi aşamadır ve yapılacak olan bir yanlışlık işletmenin sonlanmasına neden olabilmektedir. Ayrıca bu aşama işletmeyi erkenden uyarabilecek mekanizmalar aracılığıyla alınabilecek veriler bağlamında kurulabilecek ve bir kriz anında istifade edilebilecek önlemler ve koruma mekanizmalarının (*güvenlik politikası, bakım işlemleri, çevre etkileri, kontrol sistemleri, kriz kontrolleri, acil planlama, iş gören eğitimi vb.*) oluşturulması aşamasıdır (Demirtaş, 2000, s. 361).

Üçüncü aşama “*krizin yarattığı zararın sınırlandırılması*” aşamasıdır. Burada zararın sınırlandırılmak istenmesindeki amaç kriz nedeni etkilerin büyük boyutlara ulaşmasını önleme düşüncesidir. Bu aşama, işletmelerde önceden kurulan uyarı sistemi ile birlikte hazırlık ve koruma sistemlerinin devreye girmesi neticesinde işletme açısından krizin zararlarının en az seviyeye çekilmek istendiği aşama olarak bilinir (Haşit, 2000, s. 16-19).

Dördüncü aşama “*iyileşme-normal duruma dönüş*” aşamasıdır. Bu aşama, krizin meydana getirdiği zararların sınırlandırılması ve atlatılması aşamasından sonra işletmenin en kısa zamanda normale döndüğü aşamadır. Beşinci aşama ise “*öğrenme ve değerlendirme*” aşamasıdır. Krizin bu aşamasına gelindiğinde işletmenin kendisi ve çevresi bakımından kriz bitmiştir. Bunun yanı sıra beşinci aşamada amaçlanan ise kriz anlarında alınmış kararlar ile önlemlerin değerlendirilme aşamalarından sonra öğrenilen durumlara göre gelecekte ortaya çıkma ihtimali olan krizlerle daha profesyonel mücadele edilmesinin sağlanmasıdır.

Ayrıca bu kriz aşamasında yapılmış olan çalışmalar hatasız öğrenme olarak da nitelendirilebilir (Haşit, 2000, s. 16-19).

Krizin aşamalarıyla ilgili yabancı literatür incelendiğinde Augustine (2000) tarafından Harvard Business Reviwed’de yayımlanan ve “*Önlemeye Çalıştığınız Krizi Yönetmek*” adlı makalede krizin 6 aşamadan meydana geldiği ifade edilmiştir. Bu aşamalar şöyle açıklanabilir:

1.Aşama “*krizden kaçınmak*” aşamasıdır. Bu aşamada işletmelerin hassas koşullar altında yaşadığına vurgu yapılmakta ve krizin ortaya çıkmadan önce önlemesi gerektiğinden bahsedilmektedir. Fakat işletmelerin, meydana gelebilecek krizi en az maliyetle ve daha kolay atlatabilmeleri mümkün iken aksine bu aşamaya önem vermedikleri görülür. İşletme yöneticileri bu aşamayı genelde krizin kaçınılmaz olduğu bir durum şeklinde kabullenmelerinden dolayı görmezden gelmektedirler.

2.Aşama “*krizi yönetmeye hazırlanmak*” aşamasıdır. Bu aşamada örnek olarak Hazreti Nuh’un tufana hazırlık için gemi inşa ettiği vurgulanarak krizlerle başa çıkmada planlamanın önemine vurgu yapılmaktadır. Ancak işletme yöneticileri genelde planlamaya dikkat etmez ve zaman ayırmak istemezler. Buna ilaveten kriz yönetiminde ikinci aşama, birinci aşamada yapılan çabaların yetersiz kalması durumunda oluşabilecek koşullara hazırlık ve krizden çıkış için planlama yapılması aşamasıdır.

3.Aşama “*krizi saptamak*” aşamasıdır. Bu evrede işletmeleri bekleyen krizin ne olduğu kararının verilmesi ve kabullenilmesi amaçlanır. Ayrıca kriz yönetimi bakımından bir krizin yaşandığını kabullenmek gerekli ve zor bir aşamadır.

4.Aşama “*krizi dondurmak*” aşamasıdır. Bu aşamada krizi yönetecek üst yönetim kademelerinin krizi sindirmesi ve kriz yönetiminde önceliklerin belirlenerek, işletmelerdeki kan

kaybının önlenmesi de vurgulanmaktadır. Bunun yanı sıra bu merhalede işletmeler açısından kararlı olmak, çabuk ve zor kararlar almak gerekmektedir. Ayrıca bu kriz aşamasının en ciddi sorunu ise bilinmeyen ne olduğunun tespiti ve bilgi akışının az olmasıdır.

5. Aşama “*krizi çözmek*” aşamasıdır. Bu aşamada krizi iyi yöneterek örgütün eski haline gelmesini sağlamak ve son aşamaya geçmek hedeflenir. Krizin bu aşamasında, hız esas unsurdur ve krize bakış açısı da trafikte olduğu gibi “*doğru şeritte olsanız bile beklerseniz ezilebilirsiniz*” şeklindedir. Ayrıca bu merhalede krizin hızlı ve kararlı bir şekilde çözüme kavuşturulması da hedeflenir.

6. Aşama ise “*krizden yarar sağlamak*” aşamasıdır. Bu merhalede yaşanan krizden alınacak ders, zayıf yönlerin tespit edilerek güçlendirilmesidir. Bunun yanı sıra bu aşama, kriz sürecinde son aşama olması nedeniyle bütün aşamalar geçilebilmiş, diğer bir ifade ile kriz ağırlaşmadan da atlatılmıştır. Bu aşamada kayıplar kısmen aza indirilmiş ve tahribat onarılmaya başlanmıştır. Konuyu özetlediğimizde krize karşı elden gelen yapılmış, krizin yönetilmesi için işletmenin artık uzun vadeye odaklanması gerektiği anlaşılmıştır (Augustine, 2000, s. 17-39). Bu yönüyle kriz yönetim aşamaları dünya genelinde işletmecilik teorisi bakımından kabul görmüş evreler şeklinde de değerlendirilebilir.

Karaköse (2007, s. 12-13) çalışmasında, kriz anlarının olumsuz etkilerinin giderilebilmesinin, en az zararla atlatılabilmesinin ve işletmeler bakımından tabiri caizse fırsata dönüştürülebilmesinin etkin bir kriz yönetimi planlaması ile sağlanabileceğini dile getirmiştir. Bu nedenle işletme yönetimlerinin, değişen ve gelişen piyasa şartlarında çıkabilecek krizleri tehdit olarak sezmeleri gerektiğini ve bununla nasıl başa çıkılabileceği üzerine odaklanmaları gerektiğini de vurgulamıştır. Bu durumun, kriz esnasında işletmelerin etkin bir şekilde yönetilebilmesini ve bunun yanı sıra işletmelerin olumsuz durumlardan hemen çıkabilmelerini ve normale dönebilmelerini kolaylaştırdığını da ortaya koymuştur. Çalışmada, işletmeler bakımından kriz anlarının tehditler ve olumsuzluklar içerdiği görülse de fırsatları da kapsamında barındırdığı belirlenmiştir. Bu sebeple araştırmada, işletmelerin yönetim gruplarının, karşılaşılan kriz anlarını bir fırsat olarak bilmeleri gerektiği ve işletmeye belli kazançlar elde etmek için çaba harcamaları gerektiği de tespit edilmiştir.

Literatürde farklı bir bakış açısı olarak işletmelerin, dış çevreden alabilecekleri destekle kriz yönetimiyle ilişkili idarelerle müzakere aşamasına geçmeleri önerilir. Bunun neticesinde krizle ilgili idareler, sigortalık oranlarının ve farkındalığın artırılması için yeni yasal düzenlemeler çıkarmak suretiyle işletmelere krizle mücadelede katkı sağlayabilirler (Çilingir ve Güler, 2020, s. 155).

3.2.3. İşletmelerde Kriz Yönetimde Mitler” Söylenceler”

İşletmelerde krize karşı hazır olmanın etkin bir kriz yönetimi ile sağlanabileceği söylenebilir. Ancak işletmeler açısından kriz yönetiminde unutulmaması gereken mitler “söylenceler” mevcuttur. Bu mitler, işletmeler için kriz yönetiminde hatırdan tutulması gereken noktalardandır. İşletmelerin bu mitlerin farkında olması krizden çıkmalarında gereklidir ve bu konuda işletmelere farkındalık sağlayacak olan mitler de şu şekildedir:

- “*İşletme bakımından krizler kaçınılmazdır*”: Üst yöneticilerin, krizlerden bir kaçışın olmadığına inanmaları durumudur. İşletmelerde kadercilik algısına sebep olur ve krizin etkilerine karşı gereken önlemlerin alınmasında başarısızlık yaşanabileceği düşüncesini içerir.
- “*Krizi önlemeye veya anlamaya dair gereken temel bilgi eksiklerimiz var*”: Bu yaklaşım, bilgi yoğun sistemli yani bilgi yoğunluğuyla çalışan işletmelerde yaygındır. Bu mite (söylence) göre işletmeler için olumsuz etki doğurabilecek tehditlere yönelik bir veri bulunamayacağı ön yargısı mevcuttur. Örneğin işletmeler tarafından üretilen ürünlerin yan etkilerinin kanıtlanamayacağı ön yargısının mevcut olması nedeniyle işletmelerce bu yan etkiler için bir girişimde bulunulamaz düşüncesi bu mitin temel anlayışını içerir.
- “*Kullanılan teknoloji iyi ise, meydana gelecek krizleri önler*”: Bu mite (söylence) göre teknoloji her zaman gelişmektedir. Bu anlayışta yönetsel bir olgu olarak teknolojinin her zaman meydana gelebilecek hataları ve krizleri önleyebileceği inancı vardır. Bu söylencede, teknoloji etkinliğinin işletmelerde genel hata oranını azaltmasına karşın meydana gelebilecek bir hata veya kriz anında işletmelerce hissedilebilecek etkilerin daha büyük olabileceği anlayışı vardır. Bu mite göre işletme yönetimlerinde kullanılan teknolojilerin karmaşıklığının riski azalttığı ve meydana gelebilecek olumsuzlukları arttırdığı anlayışı hâkimdir. Ayrıca bu anlayışa göre işletmelerin yönetsel olarak güvenli görüldüklerine ilişkin yanlış ve tehlikeli bir bakış açısı da mevcuttur.
- “*Örgütsel gelişim bakımından kriz yönetimi zarar verir*”: Bu mit (söylence), işletmeler tarafından kendi etkinlik düzeylerini doğrulamak amaçlı söylenmiştir. Bu mitteki temel anlayışa göre işletmelerce çalışanlarının gereğinden fazla güvende tutulmasının ve korunmasının, işletmelere gelişim ve deneyim sağlama bakımından fırsat vermediği düşüncesi hâkimdir. Risk alma korkusu ile kriz tehlikesinin, ürün geliştirmede engeller meydana getirdiğine inanılır ve işletmelerde kriz yönetimi

etkinliğinin, yönetim politikası ile eş güdümlü olan örgütsel gelişim ile sağlanabileceğine de inanılır.

- “İşletmelerde kriz yönetiminde duygusal davranılmaz” Bu mitte vurgulanmak istenenin aksine krize hazır olma ve başa çıkma sezgisel bir güç ile mümkün olduğundan dolayı kriz yönetimi, ahlaki bir sorumluluk gerektirmektedir. Literatürde işletmelerin etkin bir kriz yönetimi için şart olarak görülen ve yanılığa sebep olan bu mitlere kapılmaması gerektiği üzerinde durulmuştur (Sezgin, 2003, s. 184). Ayrıca işletmelerce kriz yönetiminde bilinen ve yaygın halde kullanılan bu mitler “söylenceler” doğru bilinen yanlışlar şeklinde de değerlendirilebilir.

3.2.4 İşletmelerde Kriz Yönetim Yöntemleri

İşletmelerde kriz yönetiminin idaresinde çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Bu konuda işletmelerin önem arz eden iç faktörleri; finansal yönetim, üretim ve tedarik zinciri ile pazarlama yönetimi ve insan kaynakları şeklindedir. İşletmeleri etkileyen dış çevre faktörleri ise sosyal-ekonomik çevre, politik ve hukuksal koşullar, rekabetçi piyasa şartları, teknolojik gelişmeler, demografik, evrensel ve etik faktörler şeklindedir. Bu iç ve dış faktörlerden kaynaklanan durumlara karşı işletmelerce daha etkin bir şekilde uygulanmak istenen eylem planında; gelecekte oluşacak krizlerin neler olduğunun belirtilmesi ve ilgili durumların değerlendirilmesi amacıyla gerek duyulan evrelerin tanımlanması da gerekir. Bu planlama evreleri kapsamında amaç uygunluğu sağlanmış bilgi yönetim sistemlerinin, planlamaya ilişkin aşamaların (prosedür) ve karar destek sistemleri ile tekniklerin yer aldığı görülür. Bu konuda Kash ve Darling (1998), kriz yönetim planlamasında örgütlerin kullanacakları teknikler içinde stratejik tahminde bulunma, olasılık planlaması yapma, sorun çözme ve senaryo analizleri tekniklerinin olduğunu da belirtmiştir (akt. Güneş ve Beyazıt, 2010: 23). Bununla birlikte literatürde, işletmelerde kriz yönetimin teknikleri olarak genelde stratejik tahmin, olasılık planlaması, sorun ve senaryo analizinin kullanıldığı görülür. Bu teknikleri kısaca inceleyecek olursak:

İşletmelerde kriz yönetimi yöntemleri kapsamında ilk sırada “*Stratejik Tahmin*” ele alınabilir. Bu yöntem geleceğe yönelik tahminlerin yapılmasını gerektirir ve bu tahminlerin işletmelerin yeni duruma uyumu varsayımına dayanır. Bu yöntemde işletme yöneticileri açısından mutlak bir şekilde tahminde bulunmaya fırsat veren bir dizi teknikler de bulunur. Bu teknikler de niteliksel öngörü teknikleri, ekstrapolasyon, simülasyon ve neden-sonuç metotları şeklinde sınıflandırılabilir (Tüz, Haşit, İpçioğlu ve Suher, 2013, s. 49). Bunun yanı sıra işletmelerde kriz yönetimi yöntemlerinden ikincisi “*Olasılık Planlaması*” yöntemidir. Bu yöntemde kriz vakalarının tahmin edilememesi durumunda yerine işleyecek alternatif planların tanımlanması esastır. Olasılık planları, öngörü evvelinde bazı tanımlamalar ve yorumlar yapılabilen durumlar ile makul olaylarla bağdaştırılabilir.

İşletmelerin hazırladıkları ihtimal durumlarına ait daha belirgin durumlar için de hazırlanabilir. Mesela havayolları şirketlerinde meydana gelen işe ara vermelerde (grev), idari ve büro personelinden faydalanılması bu planlamaya örnek verilebilir. Bunun yanı sıra işletmelerin almış oldukları stratejik kararlar, olasılık planlamalarında oluşturulan çerçeveye dayanmaktadır. Anlaşıldığı gibi, olasılık planlamaları bir noktaya kadar umulabilen çevre faktörlerinin değişmesine dayanan planlardır. Netice itibarıyla olasılık planları hazır olan bir işletmenin sadece krizlere karşı korunmakla kalmayıp aynı zamanda ortaya çıkabilecek olan krizleri çözebilmeye de hazırlıklı hale geldiği anlaşılmaktadır (Gültekin ve Aba, 2011, s. 214).

İşletmelerde kriz yönetimi yöntemlerinden üçüncüsü “*Sorun Analizi*” yöntemidir. Bu yaklaşım olasılık planlamaları ile benzeşmektedir. Sorun analizi yöntemindeki amaç; örgütün dış çevresinde bulunan eğilimlere karşı aşama aşama planlar geliştirmek ve şirketin karar mekanizmalarını anlık durumlara karşı hazır tutmaktır. Ayrıca, işletmelerin hayata geçireceği planlarla, sorunu avantajlı bir şekilde de dönüştürmektir. Mesela çevreci işletmelerin, üretim teknikleri ile kullanılan enerji kaynaklarını, üretimini yaptığı ürüne göre nadiren değiştirmek zorunda kalabilmeleri bu yöntemle misal verilebilir. Bunun yanı sıra işletmelerde kriz yönetimi yöntemlerinden dördüncüsü “*Senaryo Analizi*” yöntemidir. Bu yöntem, önceden belirlenen ancak geri dönülemez duruma yol açacak bir olayın sonucunun detaylı olarak ya da alternatifli bir şekilde günün koşullarında önceden düşünebilme girişimidir. Ayrıca senaryo analizi ortaya çıkabilecek olumlu ve olumsuz durumlar ile bu durumların ortaya çıkması durumunda önleme, kolaylaştırma ya da engelleme aşamalarının yanı sıra işletmenin uygulayabileceği alternatif çözümler hakkında düşünmeyi de gerektirir. Bununla birlikte işletmelerde kriz yönetimi yöntemlerinden bir diğeri de “*Kriz Yönetimi Takımı Oluşturmak*” yöntemidir. Bu yöntemde, kriz zamanlarında yetkileri net bir şekilde belirlenmiş bir emir komuta silsilesine sahip kriz yönetim takımları oluşturabilmek önem arz etmektedir. Kriz yönetim takımları, kriz anlarına nasıl cevap verilmesi gerektiğini toplanarak tartışmalıdır. Kriz yönetim takımları, örgütün bütün bölümlerinden bilgi elde etmeli, bir bakıma kapıdaki krizi tespit ederek, bu kriz anlarından işletmelerce nasıl korunabileceğini belirlemek için çapraz değerlendirme de yapabilmelidir (Murat ve Mısırlı, 2005, s. 8-9).

3.3. Kriz Dönemlerinde Finansal Kriz Yönetimi ve Aşamaları

İşletmeler çeşitli nedenlerle krizler yaşayabilir ve finansal açıdan güç durumlara düşebilir. Finansal krizler genellikle para krizleri, bankacılık krizleri gibi nedenlerle meydana gelmektedir (Ocak ve Güçlü, 2014, s. 76). Fakat son zamanlarda küresel iklim değişikliği ve doğal afetler insanları etkilediği gibi işletmeleri de etkilemektedir. Bu konuda okyanus etkisi nedeniyle

kasırgalar ve fırtınalar yaşayan ülkeler (Amerika) bulunduğu gibi kuraklık, sel gibi felaketlerle boğuşan çeşitli ülkeler (Hindistan) olduğu da bilinmektedir. Bu afetlerden hareketle Türkiye’de sellerin, kuraklıkların, depremlerin ve benzeri afetlerin her an meydana gelebilme ihtimali vardır ve afetlerin olumsuz etkileri nedeniyle ülke ekonomilerinin finansal krizler yaşayabilmesi de kaçınılmazdır (Başoğlu, 2014, s. 187-190). Bu nedenlerle Dünyada ve Türkiye’de işletmelerin, afetlerin olumsuz etkilerinden korunabilmesi için finansal kriz yönetiminin geliştirilmesi de gerekir.

Teoride işletmelerin sürekli bir şekilde kurulduğu ve bir diğer amaçlarının kâr elde etmek olduğu bilinmektedir. Fakat finansal kriz yönetiminin geliştirilmediği takdirde küresel ısınma ve doğal afetler nedeniyle meydana gelen büyük felaketler bağlamında işletmeler bazen faaliyetlerine ara vermek zorunda kalabilir ve bu süreçte işletmelerin likiditeleri de bozulabilir. Bu durumun sonraki aşamalarında ise, işletmelerin ellerindeki sermayeyi kaybedebileceği gibi sonlanma ile karşı karşıya kalabileceği de görülebilir. Bilindiği üzere işletmeler kriz meydana geldikten sonra hem faaliyetlerine devam edebilmek hem de finansal yükümlülüklerini (vergi ve sosyal güvenlik kesintileri vb.) yerine getirebilmek zorundadır. Ayrıca işletmelerin ticari borçlarını ödeyebilmeleri ve alacaklarını da tahsil edebilmeleri gerekir (Ünsal, 2016, s. 19-20). Bu bağlamda yapılacak olan çalışmada, işletmelerin kriz dönemi ve sonrasında finansal yükümlülüklerinden olan vergilerin ödenebilmesini sağlayacak olan fon sistemini bir finansal kriz yönetimi planlaması altında kurarak çalıştırılmasının amaçlandığı vurgulanmıştır.

İşletmeler günümüzde bazen küresel bazen de ulusal düzeyde finansal krizler yaşamaktadır. Literatürde bu tür krizlerin her zaman yaşanabileceği de öngörülmektedir. Bu konuda Ekonomi bilimci Robert Heilbroner’in (1974) “*İnsan Beklentisi Soruşturması*” isimli çalışmasında; insanoğlunun gelecek tanımlamasının küresel ısınmayı içermesinin yanı sıra bu ısınmanın etkilerinden sonraki kuşakları koruma amaçlı yapılması gerekenler ele alınmıştır. Bunların yapılmama ihtimali sonucunda üretim sektörünün tehlikeye gireceğinden hareketle garantör devlete de vurgu yapmıştır. Bu konuda Heilbroner’in diğer bir çıkarımı ise yüksek gelişmişlik seviyesine sahip hükümetlerin uzun süreli acil durum ile ilgili performanslarının cesaret verici olmadığı yönündedir (Akt., Ekiz, 2013, s. 395).

Türkiye’de işletmelerde yaşanan krizlerin dönemsel sebeplerinin ortaya çıkarılmasına ilişkin Zerenler’in (2003) çalışmasında; kriz sebeplerinden olan makro iktisadi ve finansal sorunlara daha çok rastlanıldığı ortaya konulmuştur. Bu sorunlar; ülkede yaşanan uzun süreli grevler, doğal afetler, çevresel kirlilik, küresel ısınma, hammadde ve tedariki, dış piyasalarda meydana gelen kayıplar, pay senetlerinin değişimi, üretimde girdi maliyetlerinde artışlar, piyasadaki rekabet şartları ve muadil malların piyasaya girişidir. Bunların yanı sıra ülkedeki

mevzuat düzenlemeleri, pazarlardaki sınırlamalar, verginin değişiklik göstermesi, otomasyon (bilgisayar) sistemlerinde göçmeler, beklenmeyen istifalar, alıcıların isteklerinde ve ihtiyaçlarında değişimler, iş görenlerin işe ara vermeleri (grevler), iş ortamında meydana gelen kazalar da krizlere neden olabilecek sorunlar arasında gösterilebilir. Bu nedenler neticesinde ilgili sorunlar ve benzeri birçok sebepten dolayı işletmeler finansal kriz yaşayabilmektedir (Zerenler, 2003, s. 105).

Ülkelerde yaşanan finansal krizlerin işletmelere olumsuz etkileri olmaktadır. Türkiye’de 5 Nisan 1994 ekonomik kararlarında olduğu gibi, vergisel denetimlerden halkın haberdar olacağı bir mekanizma oluşturulmuştur. Bu mekanizmada ekonomik kriz nedeniyle akaryakıt tüketim vergisi bütçe kaleminin payında artışa gidilmesi nedeniyle mükelleflerin (gerçek ve tüzel kişi) vergi payı artırılmış ve ek vergiler salınmıştır. Bunların yanında çeşitli ticari vergiler (ek vergi, net aktif veya eş değer matrah üzerinden vergi) ile servet vergilerinden olan motorlu taşıtlara, deniz ve hava taşıtlarına ek vergiler de bırakılmıştır (Candan, 2012, s. 83).

Krizlerin bir diğer olumsuz etkisi KOBİ’ler üzerindedir. KOBİ’lerin işletme faaliyetleri sırasında en çok finansman sorunlarıyla karşılaştıkları da görülür. Bu konuda KOBİ’lerin ekonomideki esnekliklerine rağmen varlıklarını devam ettirebilmeleri için gerekli unsurlarından birinin de finansman olduğu göze çarpar. KOBİ’lerin finansman sorunlarının temelinde öz sermaye yapılarının zayıflığı yatmaktadır. Diğer yandan KOBİ’lerin finansal sorunlarını ülkelerin genel ekonomik yapılarından ayrı düşünmek de olanaksızdır. Bununla birlikte yaşanan krizler KOBİ’lerin varlıklarını devam edemez hale de getirebilmektedir (Erol, 2010, s. 175). Bu nedenlerden dolayı KOBİ’lerin ve işletmelerin krizlere karşı korunmasında finansal bir kriz yönetimi stratejisinin geliştirilebilmesi de önem kazanmaktadır.

Küçük ve orta boy işletmelerin ekonomide sayılarının çok olması nedeniyle farklı ülke hükümetlerinin kriz dönemlerinde işletmelere finansal destek sağladığı aşikârdır. Bu konuda Türkiye’de işletmelere likidite desteği kredileri sağlanmasının yanı sıra finansal maliyetleri azaltma bakımından faiz indirimi ile benzeri uygulamalara gidildiği ve bu desteklerde çoğu zaman yetersiz kalınması nedeniyle maliye politikası araçlarına başvurulduğu da görülür (Tabar ve Tokatlıoğlu, 2018, s. 36). Bu nedenlerden dolayı işletmelerde finansal ve stratejik yönetim bakımından kriz öncesi dönemle başlayan, kriz anı ve kriz sonrası dönemler şeklinde devam eden bir finansal kriz yönetimi planlama sürecinin ele alınması gerekir. Bu bağlamda finansal kriz yönetim sürecinin işletmeler açısından üç aşamada değerlendirilmesi ve bu aşamaların kriz öncesi, kriz anı ve kriz sonrası dönemler şeklinde tasnif edilmesi de gerekir.

3.3.1 Kriz Öncesi Dönemde Finansal Yönetim

Krizin şekli ne olursa olsun işletmelerin krizlerden finansal açıdan başarılı bir şekilde çıkabilmelerinde kriz öncesi dönem oldukça önemlidir. Bu süreç, krizin sinyallerinin alınmaya başlanması ve krize karşı duyarlılık şeklinde açıklanabilir. İlk süreçte kriz şiddetli bir şekilde meydana gelmeden önce sinyallerini önceden göndermeye başlamıştır. Bu aşama, işletmelerin krize karşı korunmasında sinyalleri alarak hazırlıklı olmak için planlar yapmalarının yanı sıra kriz yönetim ekibinin oluşturulması evresidir. Bu konuda kriz öncesinde çalışma ekipleri, bir yandan krizin verdiği sinyalleri almaya ve sonrasında kriz verilerini değerlendirmek suretiyle işletmeyi krizden çıkaracak planları hazırlamaya başlarlar. Bununla birlikte çalışma ekiplerinin, işletmenin zayıf olan yönlerini belirleyerek krize karşı direnç sağlayacak önlemlerin alınması suretiyle yeni durumlara cevap mahiyetinde alternatif önlemler üretmeleri gerekir (Okka, 2015, s. 1062-1063).

Bir taraftan işletmenin hayatta kalması diğer taraftan sonlanmasına karar verme açısından krize hazırlık yapmak oldukça önemlidir. Krizlere karşı yapılacak planlamalarda bazen gözden kaçabilen durumlar görülür ve krize hazırlık, işletmelerin stratejik yönetiminde bir yönetim unsurunu oluşturur. Bu hususta planlamada hazırlık evresi, bir örgüt açısından oluşma ihtimali bulunan krizin tanımlanması anlamına gelmesinin yanı sıra ihtimal dâhilinde olan krizin öncesinde fark edilmesidir. Sonraki süreçte çalışma ekipleri, krizin gereken şekilde yönetilebilmesi ve birbirinin devamı olabilecek mahiyette personelden oluşan yetenekli kişilerin yer aldığı kriz yönetim ekibini oluşturur. İşletmelerin kriz yönetimiyle ilgili muhtemel senaryolara yoğunlaşarak ilgili senaryoların hazırlanması ve bu yönde iş görenleri eğitici nitelikte eğitimler düzenlenmesi gerekir. Bunun yanında işletmelerin kurumsal vatandaşlık ile ilgili sorumluluklarını yerine getirmelerine ilave olarak bağlı oldukları meslek kuruluşlarından alacakları yardım ile üretime ve ticarete ait politikalarını takip edecekleri esasları ve amaçları açık bir şekilde belirleyerek ortaya koymaları da elzemdir (Akdağ ve Arklan, 2011, s. 776-777).

Can'a göre (2003, s. 83) işletmelerde kriz planlamasının yapılması yönetim anlayışında bir takım farklılıkları da beraberinde getirir. Kriz planlamaları, bu süreçleri atlatmanın veya geçiştirmenin çözümünü bulmanın ötesinde, işletme açısından kriz yönetim aşamalarına yeni bir ivme kazandırması yönüyle önem arz etmektedir. Bu nedenle işletmelerin krize karşı önlem olarak değerlendirilebilecek yeni yönetim anlayışlarının, eski yönetim anlayışlarından ayrıldığı noktaların dikkatle incelenmesi ve eski yönetimle yeni yönetim anlayışları arasındaki temel farklılıkların da ortaya konması gerekir:

Tablo 8: Eski Yönetim ve Yeni Yönetim Anlayışları ile İlgili Temel Farklılıklar

ESKİ YÖNETİM ANLAYIŞI	YENİ YÖNETİM ANLAYIŞI
Değer halkasının her üyesi kârını maksimize etmeye çalışır, Stratejiler ve planlar bağımsız olarak gelişir, Bilgi paylaşımı ve ortak çözüm sınırlıdır, Muhasebe, ölçme ve ödül sistemleri ayrı olup, aralarında uyum yoktur, Satış güçleri ürünleri kendi başlarına satarlar, Kaynaklar yetersiz kullanılır	Değer halkasının her üyesi toplam değer halkasının başarısını maksimize etmeyi amaçlar İşletme ve planlama arasında koordinasyon vardır, Bilgi geniş ölçüde paylaşılır ve sorunlar ortak çözülür, Muhasebe, ölçme ve ödül sistemleri tutarlıdır, Satış bir konsültasyon sürecidir, Kaynaklar paylaşılır.

Kaynak: Hammer, M. & Champy, J (1994, s. 25). *Değişim Mühendisliği, İş İdaresinde Devrim İçin Bir Manifesto* (Çev. Sinem Gül), İstanbul: Sabah Kitapları Dizisi. (akt. Can, 2003, s. 83)

Tablo 8'e göre; eski ve yeni yönetim anlayışlarında farklılıklar olduğu anlaşılmaktadır. Şöyle ki; eski anlayışta değer halkasının her üyesi kârını maksimize etmeyi amaçlarken yeni anlayışta değer halkasının tüm kârına odaklanması gerektiği anlayışı hâkimdir. Tabloda eski anlayışta işletme için yapılacak stratejik planlamada bağımsız düşünme yerine yeni anlayışta tüm bölümleri kapsayan planlamaya dikkat çekildiği görülür. Bunun yanında eski anlayışta bilgi paylaşımı ve ortak çözüm sınırlı iken yeni anlayışta bilgi paylaşımı geniş ölçüde paylaşılır ve sorunun çözümü ortak bir şekilde yapılır. Aynı zamanda muhasebe, ölçme ve ödül sistemleri ayrı işlemesi nedeniyle eski anlayışa göre uyumsuzken, yeni anlayışa göre tutarlıdır. Bununla birlikte tabloya göre, satış güçleri eski anlayışta bireysel çalışırken, yeni anlayışa göre kolektif bir şekilde çalışır. Ayrıca tabloda, eski anlayışta işletme kaynaklarının kullanılması yetersiz görülürken, yeni anlayışta kaynak paylaşımının ön plana alındığı görülür.

İşletmelerin krizden en az zararla çıkabilmelerini sağlayacak bir yapı oluşturabilmeleri için buldukları durumun tespitinin de yapılması gerekir. İşletmeler iş görenlerin, hissedarların ve müşterilerin ihtiyaçlarını dengeli olarak karşılamalı ve bunun yanında ihtiyaçların ötesine geçebilmelidir. Bu konuda işletmelerin kriz şartlarından avantajlı bir şekilde çıkabilmelerinin ön koşulu, kriz öncesinde ticari hayatı sürekli kılma hedefini edinmelerine bağlıdır. Buna ilaveten, işletmeler değerlerinin artırılması, kârlılık ve istikrar amaçları ile ticari hayatlarının devamlı hale getirilmesi hedefleri bağlamında optimal dengeyi kurabilmelidir. Ayrıca işletmelerin, bu hedefleri planlı bir şekilde gerçekleştiremediklerinde denge bozulmalarının yaşanması da kaçınılmazdır (Can, 2003, s. 83).

İşletmelerin var olan durumları görememelerine sebep olan bir başka neden yaratıcı muhasebe etkisidir. Yaratıcı muhasebeye ilişkin muhasebe teorisinde birbirinden farklı tanımlamalar yapılmaktadır. Bu hususta yaratıcı muhasebenin dar kapsamlı tanımı; işletmenin finansal tablolarında bilerek yapılan makyajlamayı ifade eder. Bunun yanı sıra yaratıcı muhasebe; işletmenin finansal tablolarında, mali durumunun var olandan oldukça daha iyi

gösterilmesi amaçlı oluşturulan muhasebe taktikleri şeklinde tanımlanabilir. Başka bir tanıma göre; yasal sınırları aşmamak kaydıyla muhasebe âleminde bulunan esneklikleri kullanmak suretiyle ölçüm ve sunum yapılması sonucunda muhasebe bilgilerinden faydalananların ihtiyaçlarından ziyade finansal bilgileri hazırlayanlara öncelik tanınması olarak da ifade edilebilir (Eralp, 2017, s 3). Bu bağlamda işletmelerde yaratıcı muhasebe ile yapılan mali tablo makyajlamaları, gerçekliği ortadan kaldırması sebebiyle planlamayı da yanıltıcı yönde etkilemektedir ve bu durum işletmelerin kriz planlamalarında başarısız olmalarının bir nedeni olarak da görülmektedir.

3.3.2 Kriz Döneminde Finansal Yönetim

Bu aşamada işletmeler hazırladıkları kriz yönetim planını faaliyete geçirmek suretiyle kriz sonlanıncaya kadar sürecek olan bilgi akışını sağlamak suretiyle kriz planını icra ederler. İşletmeler tarafından geliştirilen kriz öncesi plana göre düzenleyici güncel kararlar alınması ve kriz öncesi planlamanın amacı ile şirketin misyon ve ana hedeflerinin göz önünde bulundurulması gerekir. Bu planın icra edilmesinin kaosun atlatılmasında ve krizden ders alınmasında ciddi yönde faydalar sağlayacağı da aşikârdır (Okka, 2015, s. 1062-1063).

İşletmeler için finansal kriz, üç evreden oluşur. Bunlardan kriz öncesi dönem, ilk evreyi oluşturmaktadır. İlk evrede şirket yöneticileri ve iş görenler arasında korku, panik ve stres ortamı meydana gelmiş, etkinlikte ve çalışmalarda aksaklıklar yaşanmıştır. Bu aşamada, kriz döneminde ne olduğunu veya ne olabileceğine dair bilgi eksiklikleri ile krize ait değerlendirmeler neticesinde kurum ve hedef kitle bilgilerinde çelişkiler ortaya çıkmıştır. Bu kriz döneminin en temel özelliği işletmenin korktuğunun başına geldiği ve krizin baş gösterdiği, gerek iç gerekse dış çevrede kurumun güven ve desteğinin zedelendiği ve kurum işleyişinde aksamaların yaşandığı bir ortam olarak değerlendirilebilmesidir. Bu dönemde işletmelerin, kriz ortamlarından en az zararla kurtulması ile işletmeye ait olumsuz algıların olumluya çevrilebilmesi gerekir. İşletmeler açısından kriz ortamlarında kriz yönetimi ile örgütün imajında meydana gelebilecek zedelenmelerin önüne geçilmesi, bu durumun hedef kitleye anlatılması ve bunun yanında iş görenleri bir arada tutarak çalışma motivasyonunun sürdürülmesi, hem işletme içi personel hem de toplumun bilgilendirilmesini sağlamak amaçlı bilgi kanallarını açık tutulması gerekir. Bu amaçlarla gerçekleştirilecek olan kurumsal sosyal sorumluluk amaçlı uygulamaların, örgütün amaçlarını birbirine bağlayan ve bu grupların bakış açısıyla işletmenin yerini belirterek birlikte hareket etmeyi sağlamaya çalıştığı görülmektedir. Bundan dolayı işletmelerin, kriz anlarından ve krizden çıkış aşamalarından yarar sağladıkları da çıkarılabilecek bir sonuç şeklinde telakki edilebilir (Akdağ ve Arklan, 2011, s. 777-778).

Can (2003, s. 85) krizin aşamalarından kriz anını, “kriz” olarak nitelenen durumu ortadan kaldırmak için planlı, sistematik ve rasyonel bir şekilde uygulanan faaliyetler topluluğu şeklinde değerlendirir. Bu dönem sistematik olarak adım adım alınacak kararları, alınan bu kararları uygulayacak ekibin çalışmaya başlamasını ve çalışma sürecinde uygulama sonuçlarına göre hızlı kararlar almayı amaçlayan bir evredir. Bu aşamada normal şartlardaki yönetim politikalarının kriz şartlarına cevap vermesi zordur, kriz dönemlerindeki uygulamalar farklıdır ve krizi normal şartların iş yapma ve karar verme alışkanlıkları ile çözmeye çalışanların kriz yönetiminde başarısız oldukları görülür. Bunun yanı sıra krizin meydana geldiği anlarda alınacak tedbirler kadar, alınmış olan tedbirlerin stressiz ve en iyi şekilde yürütülmesi de önem arz eder. Bu konuda İngiltere’de bulunan bir çalışma grubunun kriz anlarında alınmış olan tedbirler açısından işletmelerin başarılarının karşılaştırılmasına ilişkin yaptığı bir araştırmadan elde edilen verilerin sonucunda benzer tedbirlerin benzer işletmelerde olumlu sonuçlar verdiği, bazılarında ise olumsuz sonuçların ortaya çıktığı da görülmüştür. Bu konuda yapılan araştırmaya ilişkin veriler de Tablo 9’da verilmiştir:

Tablo 9: Kriz Dönemlerinde İşletmelerin Almış Oldukları Önlemler

İşletmelerde Mücadele Yöntemleri	Başarı Yüzdesi	Başarısızlık Yüzdesi
Varlıkları Azaltmak	93	50
Yönetimi Değiştirmek	87	60
Mali Kontrolü Sıklaştırmak	70	50
Maliyetleri Düşürmek	63	90
Borçlarını Yeniden Yapılandırmak	53	20
Ürün ve Pazar Geliştirmek	50	50
Örgütsel Değişikliğe gitmek	47	20
Başka Şirket Satın Almak	30	10
Yeni Yatırımlara Girmek	30	10
Yönetimi Değiştirmek	87	60
Mali Kontrolü Sıklaştırmak	70	50

Kaynak: Hammer, M. & Champy, J (1994, s. 31). *Değişim Mühendisliği, İş İdaresinde Devrim İçin Bir Manifesto* (Çev. Sinem Gül), İstanbul: Sabah Kitapları Dizisi. (akt. Can, 2003, s. 85)

Tablo 9 incelendiğinde, işletmeler tarafından alınan tedbirlerin bir kriz mücadelesi olarak değerlendirilmesi neticesinde farklı sonuçlara ulaşılabildiği görülür. Şöyle ki; tabloda işletmelerin kriz dönemlerinde almış oldukları önlemlerde varlıkları azaltmada yaklaşık % 93 başarılı olduğu ve maliyetleri azaltmada ise yaklaşık % 90 başarısız oldukları görülmektedir. Bundan dolayı işletmelerin kriz dönemlerinde geçici çözümler bulmalarından ziyade kriz öncesi dönemlerde genel ve kalıcı kriz planlamaları yapmalarının daha iyi sonuçlar verebileceği kanaatine de varılabilir.

İşletmelerin kriz öncesinde bir yönetim planı oluşturması gerekir. Fakat işletmelerin kriz anında hemen kullanabilecekleri hazır bir reçete bulunmamaktadır. Bu konuda işletmelerin sahip olduğu örgüt kültürleri değişik olduğundan haliyle çözümü sağlayacak olan planlarda farklıklar da meydana gelmektedir. İşletmelerce hazırlanan kriz yönetim planları öncelikle krizi çözmeye yöneliktir, ancak bu planlamalar krizi kendiliğinden çözemez. Bu planlamalarla ilgili S. Fink (1986, s. 66-67)'in Amerika'nın 500 büyük firmasının yöneticileri arasında yapılmış olan araştırmasına göre; işletme yöneticilerinin yaklaşık yüzde 89'u, krizi ölüm anı veya vergi ödeme olgusuna benzetmek suretiyle ifade etmiştir. Çalışmada, bu şirketlerin yaklaşık yüzde 50'sinin hazırlamış oldukları bir kriz yönetim planının olmadığı ve kriz planlaması yapan işletmelerin kriz sürecini, kriz planlaması yapmayan işletmelere göre en kısa sürede atlattığı olduğu belirtilmiştir. Kriz planlaması yapmayan işletmelerde ilgili sürecin kriz planlaması yapanlardan yaklaşık 2 veya 2,5 kat daha uzun sürdüğü de ortaya çıkmıştır (akt. Can, 2003, s. 85).

Kriz dönemine hazırlıksız yakalanan ve planlama yapmayan şirketler bulunmaktadır. Bu dönemlerde işletmelerde değişikliklerin yaşandığı, işletmelerin küçülmeye, birleşmeye ve sonlanmaya ait kararlar sonucunda büyük değişimler yaşadıkları da görülür. Bunun yanı sıra kriz öncesi planlamalarının yürütülmesinde örgütte bulunan insan kaynakları biriminin stratejik bir misyon taşıması da gerekir. Bundan dolayı bu planlamaların yürütülmesini sağlayacak olan insan kaynakları biriminin iş görenlerde motivasyon ve çalışma performansı üzerine olumsuz etkileri en aza indirecek çözümler üretmeleri gerektiği de yadsınamaz bir gerçektir (Küçük ve Bayuk, 2007, s. 799).

3.3.3 Kriz Sonrası Dönemde Finansal Yönetim

Kriz yönetim sürecinde son aşama kriz sonrası dönemdir. Bu aşamada işletmelerin kriz meydana geldikten sonra ilgili süreçten çıkmaları sonrasında öğrenilen güçlü ve zayıf durumlarına göre mevcut planları ve politikaları güncel tutmaları durumudur (Okka, 2015, s. 1062-1063).

Kriz sonrasındaki finansal yönetimden amaçlanan motivasyon, farklılaşma ve yeniden yapılanma ile çok farklı bir döneme geçiş yapmaktır. İşletmede kriz sonrası telafi döneminde kurumsal sosyal sorumluluğun kriz yönetimi sürecine beklenen etkiyi/katkıyı yapabilmesi için örgütün krizden sonraki durumunun net bir biçimde ortaya konması ve mevcut durum doğrultusunda gerekli telafi programlarının uygulanması gerekir. Bu nedenlerle işletmelerle ilgili kriz planlamaları, kurumun toplumsal fayda sağlamaya dönük davranışlarını ve hedef kitlelerine ilişkin yerine getirmesi gereken sorumluluklarını kapsamalıdır. Örgütün kurumsal sosyal sorumluluk anlamında ne düzeyde olduğunu, hangi alanlarda zayıflıklarının bulunduğunu ve bu

doğrultuda nelerin yapılabileceğini de detaylı bir biçimde ele almalıdır. Bu aşamada dikkat edilecek olan, işletmelerce krizin bir şekilde atlatıldığı düşüncesiyle fazla rahat davranılmaması, kurumsal sosyal sorumluluğun gereklerinin her anlamda mümkün olduğunca yerine getirilmeye çalışılmasıdır (Akdağ ve Arklan, 2011, s. 779-780).

Kriz sonrası dönemde işletme yönetimi yapısı, kriz dönemi bittikten sonra geçilmesi gereken yeni yönetim yapısını işaret eder. İşletmeler, bir yandan krizin tekrarlanmamasına yönelik yönetim yapısına hazırlanırken, diğer yandan da kriz gündeme geldiğinde alınacak acil uygulamaları belirler. Bununla birlikte krizin tekrarlamasını tümüyle önlemek olanaksızdır ve gerekli önlemlerin zamanında alınması gerekmektedir. Bu bağlamda işletmelerde kriz sonrasında izlenecek işletme yönetim süreci de aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Kriz sonrasında oluşan durumun analizini yapmak;
 1. Kriz sonrası için faaliyet ölçeği tespit etmek,
 2. Kriz sonrasında oluşan durum için yeni hedefler tespit etmek,
- Kriz öncesinde mevcut olan yönetim yapısına geri dönmek,
 3. Merkezi yapılanmadan uzaklaşmak,
 4. Diğer kriz öncesi şartları sağlamak şeklindedir. Netice itibariyle işletmelerde kriz sonrasında ilk yapılması gereken işletme yönetimi durum analizidir. Bununla amaçlananın ise işletmelerin tüm evrelerin geçilmesi neticesinde kriz öncesi var olan yapıya dönmesi şeklinde ifade edilebilir (Can, 2003, s. 86).

Krizin son aşaması krizin çözülmesi ya da işletmenin çöküş aşamasıdır. Krizin bu evresinde işletmelerin takip edeceği iki yol bulunur: Bunlardan ilk yol işletmelerin kriz sebebiyle sonlanması veya el değiştirebilmesidir. Bu süreçte meydana gelen krizin umulandan uzun sürmesi ya da olumsuz etkilerinin azalması beklenirken artma eğilimi gösterdiği ve krizlerin yeniden yaşanması sonuçlarını doğurduğu da görülür. İkinci yol ise işletmelerin vermiş oldukları kararların ve aldıkları önlemlerin olumlu sonuçlar vermesi neticesinde işlerin normale dönmesi, kriz ile bozulmuş olan yönetim ve üretim sisteminin iyiye gitmesi ve işletmenin ileriye güvenle bakabilmesidir. Bu aşamada işletmelerin krizi başarı ile atlatabilmeleri sonrasında; kriz sebepli zararların ve yararların tespit edilmesi, alınacak tedbirlerin etkinlik derecesinin yanı sıra meydana gelen krizden nelerin öğrenilmiş olduğunun da tespit edilmesi gerekir. Bu kapsamda başarılı bir kriz deneyimi ile krizin sonlanması neticesinde işletmelerin kriz yönetiminde birinci evre olan kriz öncesi evreye geri döndüğü ve tekrar bir kriz anının yaşanabileceği anlamını da taşımaktadır (Okumuş, 2003, s. 208).

3.3.4 Finansal Krizlere Yol Açmada Bilgi Sistemi Olarak Muhasebenin Kullanımına

İlişkin Yaklaşımlar

Literatürde bilgi sistemi olarak muhasebenin amacı dışında kullanılmasından dolayı finansal krizlere yol açmasına ilişkin yaklaşımlar ele alındığında Can (2010, s. 26)'a göre "muhasebenin krizi" olarak ifade edebilecek başlıca olaylar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Genel manada muhasebenin temel kavramlarından uzaklaşılması,
- Muhasebe standartları ile düzenleme yetkisini elinde bulunduran kurumların tam anlamıyla bağımsız olamamaları,
- Yaratıcı muhasebeye (creative accounting) yönelik uygulamalar,
- Yanıltıcı finansal raporların ve denetim raporlarının mevcudiyeti,
- Muhafazakârlık ve ihtiyatlılık kavramlarından uzaklaşılması,
- Gerçeğe uygun değerlendirme yönteminin kullanılması,
- Denetim zafiyeti ve şeffaflık sorununun olması.

Muhasebenin bilgi sistemi olarak amacı dışında kullanımına ilişkin Aslanoğlu, Cengiz, Dinç ve Dilsiz (2016, s. 21) de çalışma yapmıştır. Bu çalışmada yaratıcı muhasebeye yönelik uygulamaların, her ne kadar muhasebe ilke ve standartlarındaki esnekliklerden veya boşluklardan kaynaklanıp, meslek etiği açısından bir sorun teşkil etmese de işletmelerin gerçek durumunu olduğundan farklı gösteren uygulamalar olduğunu da dile getirmişlerdir. Bunun yanı sıra özellikle, ABD'de ve Avrupa'da meydana gelen finansal skandalların temelinde yaratıcı muhasebe uygulamalarının etkili olduğunu, bağımsız denetim kalitesinin sağlanması gerekliliğinin günümüzün tartışmalı konularından birisi olduğunu da ifade etmişlerdir. Bu bağlamda Eralp (2017, s. 4) de çalışmasında yaratıcı muhasebe uygulamalarının, ilgili mevzuatta bulunan boşluk ya da esneklikten yararlanılarak şirketlerin durumunu daha iyi bir biçimde gösterdiğini, genel olarak bilanço, gelir tablosu ve nakit akım tabloları üzerinde yaratıcı muhasebe uygulamalarının gerçekleştirilebileceğini, çeşitli yaratıcı muhasebe uygulamalarının mevcut olduğunu ve literatürde yaratıcı muhasebe uygulamaları sınıflandırmalarının, muhasebe politikalarının seçiminden kaynaklandığını da ortaya koymuştur.

BÖLÜM 4

4. İKLİM DEĞİŞİKLİKLERİ ve DOĞAL AFETLER BAĞLAMINDA FİNANSAL KRİZ YÖNETİMİ: 2011 YILI VAN DEPREMİ ÖRNEĞİNE İLİŞKİN BULGULAR

4.1 2011 Yılı Van Depremi'nin Finansal Sonuçları ile Kamunun Finansal Yönetiminde Bütçe Gelirleri Bağlamında Dört Büyük Şehre Ait Vergi Tahakkuk/Tahsilat Tutar ve Oranlarına İlişkin Bulgular

Finansal kriz yönetimi alanında yapılabilecek bir uygulama örneğinin amacı, 1999 yılında İzmit'te, özellikle de 2011 yılında Van'da yaşanan deprem afetinin Türkiye'ye kazandırdığı tecrübeden bir kazanım sağlamaktır. Bu depremlerin akabinde Türkiye'nin bütçe dengelerinde finansal kırılganlıklar yaşanmış ve bu finansal kırılganlık işletmelerde ve kamu yönetiminde mali yapıyı olumsuz yönde etkilemiştir.

2011 yılında yaşanan 23.10.2011 ve 09.11.2011 tarihli depremler nedeniyle Van merkezinin yanı sıra afetten etkilenen ilçelerde sosyal ve ekonomik manada zararlar meydana geldiği görülmektedir. Depremün yöre ekonomisinde meydana getirdiği zararlar kapsamında 2.921 konut ile 2.440 işyerinin tamamen yıkılmış, 25.229 konut da oturulamaz hale gelmiştir. Bu konuda 58.453 adet az hasarlı konut için hak sahiplerinin her birine 1.250 TL (toplamda 73 milyon TL) maddi yardım yapılmıştır.(Deniz, Yıldız, Parin ve Erdoğan, 2017, s.1429). Bunun yanı sıra Van depremlerinin diğer bir ekonomik sonucu da deprem yöresinde bulunan ticari işletmeler için deprem öncesi dönemde meydana gelen vergi yükümlülüklerinin terkinin sorunudur. Ancak kamu yönetimi mücbir sebep kapsamında bu vergiler için erteleme uygulayabilmiştir. Bu bağlamda Vantso'nun Vergi Terkin Raporu'nda, 2011 yılı Van depreminde kamu yönetimince, işletmelerin mali borçlarının ileri bir tarihe ertelendiği ve sonrasında tahsili yoluna gidildiği anlaşılmıştır (vantso, ty.). Bu raporda yaşanan afet nedeniyle (kamu harcamalarının finansmanında ilk sırada yer alan vergi gelirleri kapsamında) Van ili genel bütçe vergi tahakkuk-tahsilat oranlarının % 63'lere kadar gerilediği ve bu oranların Van ili toplam vergi gelirleri içindeki payının %0,16'dan %0,14'lere kadar düştüğü de dile getirilmiştir. En ciddi düşüşün ise, karşılaştırmaya göre bir önceki yıl vergi tahsilatının fazla olduğu, Van ili 2010 yılı vergi tahsilatındaki artışın %21,15 iken bu oranın hızla düştüğü ve 2012 yılında %1,16'ya gerilediği de belirlenmiştir. Bu veriler konsolide edildiğinde ise Van depremi neticesinde bu bölgede vergi kapasitesinin ciddi oranda gerilediği de ortaya çıkmıştır (Ünsal, 2016, s. 17-18). Bu hususta yöre ekonomisinin işlerliğini kaybetmemesinin yanında eski haline dönmesi için acil önlemler alınmıştır. Bu önlemler kapsamında 18.11. 2011 tarihinde mevcut hükümet depremzede olan ticaret erbabı için 1 yıl ödemesiz, 3 yıl faizsiz toplamda 250.000.000 TL

kredi verileceğini ilan etmiş ve yöre halkının elektrik borçları da 1 yıl süreyle ertelenmiştir (METU, 2011).

Konunun önemini vurgulamak için örnek uygulama kapsamında Türkiye bütçe gelirlerinden vergi tahakkuk ve tahsil miktarları incelenebilir. Bu konuda Hazine ve Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığının resmî web sitesinden elde edilen verilere göre, 81 ilden toplanan vergi gelirlerinin oransal olarak önemli miktarı büyükşehirler olan İstanbul, İzmir ve Ankara illerinden toplanmaktadır. Toplanan vergiler, ortalamada yaklaşık olarak %60 gibi bir orana tekabül etmektedir. Konunun sürekli tekrarlayan bir olgu olması nedeniyle 5 yıllık veriler aşağıda gösterilmiştir. Bu konuya ilişkin veriler aşağıdaki gibidir.

Tablo 10: 2013 Yılı Türkiye Dört Büyükşehir Vergi Tahakkuk ve Tahsil Tutarları

İl Adı	Yılı	Brüt Tahakkuk	Brüt Tahsilat	Genel Tahsilat İçindeki Payı	Genel Tahakkuk İçindeki Payı
İstanbul	2013	179.369.327.899 TL	159.048.532.242 TL	% 43,28	% 42,36
İzmir	2013	42.963.341.692 TL	38.416.022.546 TL	% 10,65	% 10,15
Ankara	2013	54.818.957.046 TL	47.588.466.058 TL	% 12,95	% 12,95
Van	2013	934.158.137 TL	521.327.665 TL	% 0,14	% 0,22
Toplam		278.085.784.774 TL	245.574.348.511 TL	% 67,02	% 65,68

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı. (<https://www.gib.gov.tr/>)

Tablo 11: 2014 Yılı Türkiye Dört Büyükşehir Vergi Tahakkuk ve Tahsil Tutarları

İl Adı	Yılı	Brüt Tahakkuk	Brüt Tahsilat	Genel Tahsilat İçindeki Payı	Genel Tahakkuk İçindeki Payı
İstanbul	2014	210.822.394.016 TL	185.068.676.539 TL	% 46,07	% 44,72
İzmir	2014	47.960.631.997 TL	42.329.881.963 TL	% 11,63	% 10,17
Ankara	2014	51.417.941.788 TL	42.465.002.823 TL	% 10,57	% 10,91
Van	2014	1.104.115.769 TL	558.465.593 TL	% 0,18	% 0,23
Toplam		311.305.083.570 TL	270.422.026.918 TL	% 68,45	% 66,03

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı. (<https://www.gib.gov.tr/>)

Tablo 12: 2015 Yılı Türkiye Dört Büyükşehir Vergi Tahakkuk ve Tahsil Tutarları

İl Adı	Yılı	Brüt Tahakkuk	Brüt Tahsilat	Genel Tahsilat İçindeki Payı	Genel Tahakkuk İçindeki Payı
İstanbul	2015	239.571.329.045 TL	208.892.023.447 TL	% 44,90	% 43,62
İzmir	2015	55.110.670.624 TL	48.535.220.705 TL	% 10,43	% 10,03
Ankara	2015	62.696.002.203 TL	51.437.250.653 TL	% 11,06	% 11,41
Van	2015	1.373.983.047 TL	565.734.190 TL	% 0,12	% 0,25
Toplam		358.751.984.919 TL	309.430.228.995 TL	% 66,51	% 65,31

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı. (<https://www.gib.gov.tr/>)

Tablo 13: 2016 Yılı Türkiye Dört Büyükşehir Vergi Tahakkuk ve Tahsil Tutarları

İl Adı	Yılı	Brüt Tahakkuk	Brüt Tahsilat	Genel Tahsilat İçindeki Payı	Genel Tahakkuk İçindeki Payı
İstanbul	2016	281.016.779.891 TL	234.969.837.145 TL	% 44,37	% 43,09
İzmir	2016	65.302.111.631 TL	55.700.972.833 TL	% 10,52	% 10,01
Ankara	2016	77.158.532.069 TL	61.422.852.057 TL	% 11,60	% 11,83
Van	2016	2.034.806.144 TL	736.355.933 TL	% 0,14	% 0,31
Toplam		425.512.229.735 TL	352.830.017.968 TL	% 66,63	% 65,24

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı. (<https://www.gib.gov.tr/>)

Tablo 14: 2017 Yılı Türkiye Dört Büyükşehir Vergi Tahakkuk ve Tahsil Tutarları

İl Adı	Yılı	Brüt Tahakkuk	Brüt Tahsilat	Genel Tahsilat İçindeki Payı	Genel Tahakkuk İçindeki Payı
İstanbul	2017	326.484.160.379 TL	275.585.323.811 TL	% 44,02	% 42,92
İzmir	2017	77.917.905.982 TL	67.204.088.236 TL	% 10,73	% 10,24
Ankara	2017	85.437.366.964 TL	68.841.084.472 TL	% 11,00	% 11,23
Van	2017	2.752.791.695 TL	1.071.871.741 TL	% 0,17	% 0,36
Toplam	2017	492.592.225.020 TL	412.702.368.260 TL	% 65,92	% 64,75

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı. (<https://www.gib.gov.tr/>)

Tablo 10-11-12-13 ve Tablo 14'e göre, ilgili veriler ışığında bir yorum yapılacak olursa beklenen İstanbul depreminin meydana gelmesi durumunda, Türkiye kamu gelirleri (vergi) bakımından yaklaşık %40 oranında bir bütçe açığı ile karşı karşıya kalabilecektir. En kötü olasılıkla depremin üç büyükşehirde (İstanbul, İzmir, Ankara) aynı zamanda meydana gelmesi durumunda, genel bütçede yaklaşık olarak %65 oranında bir açığın ortaya çıkma ihtimali belirmektedir. Bu verilerin finansal sonucu kısaca değerlendirildiğinde, kişi başına düşen gelir bakımından her iki kişiden birinin gelirsiz/işsiz kalması gibi bir olumsuz durum doğabilecektir. Bunun yanı sıra bu değerlendirme işletmeler açısından göz önüne alındığında, her iki işletmeden birinin sonlanması riskini de işaret edebilmektedir. Bu olumsuz finansal sonuçların yorumu yapıldığında; Türkiye'de ekonomik toparlanmanın sağlanmasının uzun bir süreç alabileceği ve bu sürecin ekonomide duraksamaya neden olabileceği de tahmin edilmektedir. Ancak, bu toparlanma sürecinin uzun sürmesi durumunda Türkiye'de meydana gelebilecek başka bir olumsuzluğun da bu toparlanma sürecini daha da uzatabileceği ihtimal dâhilindedir. Bunun yanı sıra işletmelerin bu olağanüstü durumlarda finansal yapılarının güçlü olabilmesi için ihtiyat akçelerini bulundurmaları gerekir. Buna karşın ihtiyaç akçeleri mekanizması, işletmeler tarafından faal olarak aktif bir şekilde kullanılmamaktadır. Bu kapsamda işletmelere toparlanabilmeleri için kamu yönetiminin gelir mevzuatı kapsamında 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna göre, sadece 5 yıllık bir afet dönemi süresince mali yükümlülüklerin ertelenmesinden bahsedilmektedir. Afet

döneminden maksat kamu yönetiminin, şahıs ve işletmelere ilişkin bütçe gelirlerinden olan vergi vb. mali yükümlülüklerin 5 yıllık dönemde ertelenmesi anlamına gelmektedir. Bu süreçte şahıs ve işletmeler tarafından ilgili vergi vb. mali yükümlülüklerin silinmesi düşüncesi belirebilmektedir. Ancak kamu yönetiminin kendi finansal ihtiyaçlarından dolayı bu vergi gelirlerinin tamamından vazgeçmesi de imkânsız bir durumu işaret etmektedir. Diğer taraftan afet sürecinde işletmelere kolaylık olarak Vergi Usul Kanununda da vergi borçları için erteleme müessesesi bulunmaktadır. Bu nedenlerden dolayı işletmelerin vergi vb. mali yükümlülüklerden doğan borçlarını ödemeleri kaçınılmaz görünmektedir. Bununla birlikte afet sürecinde işletmeler bahsedilen vergi vb. mali borçları ödemek zorunda kalmalarının yanı sıra kamu yönetiminin afet kaynaklı ek giderlerin finansmanı için ek vergi vb. mali yükümlülükler de meydana gelebilecektir. Bu hususta işletmelerin, afet sürecinde vergi vb. mali yükümlülüklerle ilaveten ortaya çıkan ek vergi vb. mali yükümlülükleriyle birlikte ticari borçlarının da ödenmesi gerekebilecektir. Yaşanan bu gelişmeler, işletmelerin ödeme kabiliyetlerini kaybetmelerine ve uzun vadede de borç yükünden dolayı sonlanma riski ile yüz yüze kalabilmelerine de neden olabilmektedir. Bu süreçte hem işletmeler hem de kamu yönetimi açısından finansal kriz anına çözüm olabilecek mahiyette bir finansal kriz yönetimi önerilebilmektedir. Çalışmada finansal kriz yönetimine ilişkin örnek bir mekanizma kurulması gerekmektedir. Bu konuda aşağıdaki örnek uygulama da önerilebilir.

4.2. İklim Değişiklikleri ve Doğal Afetlere İlişkin Finansal Kriz Yönetimine Yönelik

2011 Yılı Van Depremi Örneği Bağlamında Örnek Bir Uygulama

Örnek uygulama kapsamında Van ilinde faaliyet gösteren çeşitli işletmelere ait gerçek veriler kullanılmaya çalışılmış ve bu uygulama kurgulanabilmiştir. Bu uygulamada muhasebenin ve vergi mevzuatının gizliliği gereği verileri kullanılan ticari işletmelerin unvanları verilememiştir. Uygulamaya gelince, işletmelerde kurulması amaçlanan finansal kriz yönetimi uygulamasına ilişkin fonun işletme adına bir bankada açılan hesapta beş yıllık zaman diliminde biriktirilebilmesi gerekir. Bu meblağın, blokeli olarak tutulmak ve afet dönemlerinde kullanılmak suretiyle bir fon hesabı şeklinde oluşturulması da önerilebilmektedir. Bu fon hesabının tüm vergilerden muaf tutulması ve bankada kaldığı süre içinde kazanabileceği faizin de vergiye tabi tutulmadan işletmeye kazanç yazılabilmesi de amaçlanmaktadır. Uygulama kapsamında önerilen fon sisteminin beş yıllık bir süreçte devamlılık kazanabilmesi uygun olabilecektir. Bu nedenle bahsedilen fon sisteminde beşinci yılını tamamlayan tutara ilişkin anapara ve faiz miktarının çözdürülerek işletmede afet gerçekleşmeme durumunda gelir yazılması veya aksi durumda afet gerçekleşirse biriken fonun zorunlu ihtiyaçtan başlanarak kullanımının sağlanması da ön görülmektedir. Bu kullanımlara ilişkin

örnekler aşağıda verilmiştir (Finansal kriz yönetimi bağlamında biriktirilebilecek fon miktarı örnek uygulamada yaklaşık % 20 olarak önerilmiş ve işlemler bu oran üzerinden yapılmıştır).

Örnek:3 İşletme esasına göre defter tutan ikinci sınıf tacir A işletmesinin hesap özetinde beş yıllık kârı esas alındığı takdirde fonlama aşağıdaki şekilde olabilecektir.

Tablo 15: A İşletmesinin 5 Yıllık Hesap Özeti Üzerinden Fon Ayrılması

Yıllar	Gelir	Gider	Kâr	Fon %20	Vergiye Tabi Net Kâr
2013	48.949,98	45.716,12	3.233,86	646,77	2.587,09
2014	5.750,00	5.228,07	521,93	104,39	417,54
2015	49.954,50	44.249,45	5.705,05	1.141,01	4.564,04
2016	43.151,69	40.495,76	2.655,93	531,19	2.124,74
2017	133.213,89	122.723,27	10.490,62	2.098,12	8.392,50
Toplam	281.020,06	258.412,67	22.607,39	4.521,48	18.085,91

Tablo 15'e göre A işletmesi afet sürecinde finansal kriz yönetimi kapsamında kullanılmak üzere; brüt kâr üzerinden fon ayıracak olması durumunda, tablo 39'da gösterildiği gibi 2013 yılı vergiye tabi kâr tutarı, 3.233,86 TL olabilecektir. Bu nedenle uygulama kapsamında, işletmenin ayırabileceği fon miktarı (3.233,86 TL *0,20= 646,77 TL) 646,77 TL olacaktır. Bu fon miktarının vergiden muaf tutulduğu düşünüldüğünde, 2013 yılı vergiye tabi kâr tutarı (3.233,86 TL-646,77 TL=2.587,09 TL) işletmenin ayırabildiği fon miktarının vergi matrahından mahsup edilmesi sonucunda yeni vergiye tabi kazanç 2.587,09 TL olabilecektir. Bu durumda A işletmesi, 2013 yılı için ayırdığı % 20 fon miktarı oranında (646,77*0,15=97,02 TL) 97,02 TL vergi avantajı sağlayabilecektir (Vergi avantajı A işletmesinin fonlaması devam ettiği sürece her bir yılın hesaplamasında söz konusu olabilecektir). Uygulama kapsamında işletme için fon ayırmadan dolayı sağlanan vergi avantajına ilişkin tutar, kamu açısından kısa vadede bir vergi kaybı olarak da görülebilir. Ancak işletmenin hesaplarında biriken fon, ileride meydana gelebilecek afet vb. durumlarda finansal kriz yönetimi açısından krizin olumsuz etkilerinin giderilebilmesine de katkı sağlayabilecektir. Bu durumun yansıması olarak, kamunun finansal yönetimine de dolaylı bir katkı sağlanabilecektir. Bu bağlamda A işletmesinin fon öncesi ve sonrası vergi matrahları, Tablo 16'da gösterildiği gibidir:

Tablo 16: A İşletmesinin Fon Kesintisi Öncesi ve Sonrası Kâr Tutarları

Yıllar	Fon Kesintisi Öncesi Kâr				Fon Kesintisi Sonrası Kâr			
	Vergi Matrahı	*	Oran	Vergi Tutarı	Vergi Matrahı	*	Oran	Vergi Tutarı
2013	3.233,86	*	15	= 485,08	2.587,09	*	15	= 388,06
2014	521,93	*	15	= 78,29	417,54	*	15	= 62,63
2015	5.705,50	*	15	= 855,76	4.564,04	*	15	= 684,61
2016	2.655,93	*	15	= 398,39	2.124,74	*	15	= 318,71
2017	10.490,62	*	15	= 1.573,59	8.392,50	*	15	= 1.258,88
Toplam	22.607,84			3.391,11	18.085,91			2.712,89

Tablo 16’da görüldüğü gibi, A işletmesinin 5 yıllık fonlama sürecinde fon öncesi ve fon sonrası kârı üzerinden ödeyeceği vergi tahakkuklarının ele alındığında, işletmenin lehine vergi farkı toplamı (3.391,11-2.712,89) 678,22 TL olabilecektir. Aynı zamanda işletmenin 5 yıllık süreçte ayırdığı fona işleyebilecek faiz tutarının işleyişi incelendiğinde ise durum şu şekilde olabilecektir (Fona ilişkin faiz kazanma oranı basit faiz uygulaması şeklinde % 10 olarak alınmıştır):

Tablo 17: A İşletmesinin 5 Yıllık Muhtemel Faiz Geliri

Yıllar	Fon Tutarı	1.Yıl	2.Yıl	3.Yıl	4.Yıl	5.Yıl	Faiz Toplamı
2013	646,77	64,68	64,68	64,68	64,68	64,68	323,40
2014	104,39	-	10,44	10,44	10,44	10,44	41,76
2015	1.141,01	-	-	114,10	114,10	114,10	342,30
2016	531,19	-	-	-	53,12	53,12	106,24
2017	2.098,12	-	-	-	-	209,81	209,81
Toplam	4.521,48	64,68	75,12	189,22	242,34	452,15	1.023,51

Tablo 17’ye göre işletmenin 5 yıllık süreçte ayırdığı fondan dolayı elde edebildiği faiz geliri toplamı, yaklaşık olarak 1.023,51 TL’dir. Bunun yanı sıra hesaplama öncesinde vurgulanan 678,29 TL vergi muafiyeti ile birlikte işletmenin (1.023,51 faiz+678,56 vergi muafiyeti=1.702,07 TL) elde ettiği kazanım, yaklaşık olarak 1.702,07 TL olabilecektir. Bu süreçte, (beş yıllık fonlama sürecinin) A işletmesinin 5. yılın sonunda banka bloke hesabında birikebilecek fon tutarı toplamı ise (4.521,48 fon+1.023,51 faiz=5.544,99 TL) yaklaşık olarak, 5.544,99 TL olabilecektir. Diğer taraftan kamu yönetiminin işletmenin fon ayırması nedeniyle vazgeçtiği vergi alacağı tutarı ile faiz gelirin vergisiz olması sonucu meydana gelebilecek teşvik toplamı ise [678,56 (vazgeçilen vergi) + 102,35 (faiz geliri vergi muafiyeti) = 780,91 TL (1.023,51*0.10=102,35)] yaklaşık olarak, 780,91 TL’dir. Kamu yönetiminin bu vazgeçtiği toplam vergi alacağı (780,91 TL) sonucunda kriz öncesinde A işletmesine olağanüstü hallerde

kullanmak üzere toplamda 5.544,99 TL fon birikimi olanağı sağlanabilecektir. Bu biriken fon tutarının işletmelerce olağanüstü durumlarda kullanabilmesi, finansal yapıyı daha da güçlendirebilecek ve işletmenin devamlılığını sağlayabilmesi sayesinde sonlanmasının önüne de geçebilecektir. Ayrıca işletmenin mali yükümlülükleri yerine getirebilmesi, kamu yönetimine finansal yönden de fayda sağlayabilecektir. (Uygulama kapsamında bilanço esasına göre (birinci sınıf tacir) defter tutan işletmeye finansal kriz yönetimi kapsamında örnek verilebilecek olursa, işleyiş aşağıdaki şekilde olabilecektir)

Örnek:4 Bilanço esasına göre defter tutan B Şahıs işletmesine ait finansal tablolardan alınan bilgilere göre, 5 yıllık dönemsel gelirler esas alındığında bu işletmeye ait öngörülen fonlama işlemleri aşağıdaki gibi olabilecektir.

Tablo 18: B Şahıs İşletmesinin Gelirleri ve Fon Hesaplaması

B Şahıs İşletmesi			
Yıllar	Gelir	Fon %20	Vergiye Tabi Net Kâr
2013	26.056,44	5.211,29	20.845,15
2014	28.334,54	5.666,91	22.667,63
2015	27.807,73	5.561,55	22.246,18
2016	6.668,39	1.333,68	5.334,71
2017	10.982,53	2.196,51	8.786,02
Toplam	99.849,63	19.969,94	79.879,69

Tablo 18'e göre, B şahıs işletmesine ait 5 yıllık vergiye tabi gelir toplamı, yaklaşık olarak 99.849,63 TL'dir. Bu nedenle finansal kriz yönetimi kapsamında olağanüstü durumlarda kullanabilmek için bir hesapta bloke edilmek üzere kâr üzerinden yaklaşık %20 oranında ayrılacak fon tutarı, 5 yıllık süreç sonunda 19.969,94 TL'dir. Bu durumda işletmenin fonlama sonrası vergiye tabi geliri ise 79.879,69 TL olabilecektir. Bu konuda finansal kriz yönetimi teşvikinden faydalanılabilmesi ve ayrılan fonun vergi dışı bırakılabilmesi durumunda, B işletmesinin vergiden tasarrufu ise yaklaşık olarak $(19.969,94 \times 0,15 = 2.995,49)$ 2.995,49 TL olabilecektir. Bankada bloke edilebilecek fon anapara hesabına işleyebilecek %10 muhtemel faiz geliri toplamı da aşağıda Tablo 19'da gösterildiği gibi olabilecektir.

Tablo 19: B Şahıs İşletmesinin 5 Yıllık Muhtemel Faiz Geliri

Yıllar	Fon Tutarı	1.Yıl	2.Yıl	3.Yıl	4.Yıl	5.Yıl	Faiz Toplamı
2013	5.211,29	521,13	521,13	521,13	521,13	521,13	2.605,65
2014	5.666,91	-	566,69	566,69	566,69	566,69	2.266,76
2015	5.561,55	-	-	556,16	556,16	556,16	1.668,48
2016	1.333,68	-	-	-	133,37	133,37	266,74
2017	2.196,51	-	-	-	-	219,65	219,65
Toplam	19.969,94	521,13	1.087,82	1.643,98	1.777,35	1.997,00	7.027,28

Tablo 19'a, B şahıs işletmesinin 5 yıllık süreçte elde edebileceği muhtemel faiz geliri görülmektedir. Buna göre B işletmesi, 5 yıllık süreçte fonda biriken anapara ve fona işletilen faizden (19.969,94 + 7.027,28=26.997,22 TL) toplamda 26.997,22 TL birikim yapabilmıştır. Bu tutarlar işletmenin kriz sürecinde kullanabileceği acil fon toplamı şeklinde de değerlendirilebilir.

Uygulama kapsamında bilanço esasına göre defter tutan B şahıs işletmesinin gelir vergisine tabi olması nedeniyle vergi öncesi kârından finansal kriz yönetimi kapsamında ayırdığı fon tutarı düşüldükten sonra kalan tutar gelir vergisi matrahını meydana getirebilmektedir. Bu nedenle B şahıs işletmesinin, fon tutarı vergiden muaf tutulduğundan dolayı (GV oranı % 15) vergi istisnası sonucunda elde ettiği kazanım tutarı (19.969,94 *0,15= 2.995,49 TL) yaklaşık olarak, 2.995,49 TL olabilecektir. Ayrıca B Şahıs İşletmesinin, fonlamaya ilişkin fon tutarı bankada bloke durumunda olduğu süreçte elde edebileceği faiz geliri; tablo 43'de görülebileceği gibi; yaklaşık olarak, 7.027,28 TL olabilecektir. Bunun yanı sıra B Şahıs İşletmesinin, 5 yıllık süreçte ayırabileceği fon anapara ile fon faiz gelirinden (2.995,49 TL+7.027,28 TL=10.022,77 TL) kazancı ise toplamda 10.022,77 TL olabilecektir. Uygulama kapsamında, finansal sistemin işleyişinden dolayı her beş yıllık süreyi dolduran fon tutarı ve faiz geliri serbest bırakıldığında, 1. yıla ilişkin tutar toplamları kullanıma hazır hale gelebilecektir. Ayrıca bu durumda, fon ve fona uygulanabilecek faiz tutarının vergiden istisna edilmesi teşvik edici bir hal alabilecek ve işletme sahiplerinin kazancını artırıcı bir durum gerçekleşebilecektir.

Yukarıda örnek olarak verilen B Şahıs İşletmesinin 2013 yılı mali verileri dikkate alındığında, örnek mali kâr hesaplaması ve muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi yapılabilir: (Finansal kriz yönetimi kapsamında ayrılacak fonun vergiden muaf tutulması durumunda dönem kârından mali kâra ilişkin verilere tablo 20'de ulaşılabilir)

Tablo 20: B Şahıs İşletmesi Mali Kâr Hesaplanması (2013 Yılı)

Faaliyet (Dönem) Kârı Tutarı	26.056,44	
Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler (VUK'nu uyarınca)	-	+
İndirimler ve İstisnalar Uygulanmadan Önceki Kâr Tutarı	-	
Vergilendirmeden Muaf Gelir ve İndirim Tutarı (Afet Fonu %20)	5.211,29	-
Mali (vergi matrahı) Kâr Tutarı	20.845,15	%15
Fonlama sonrası tahakkuk eden gelir vergisi tutarı	3.126,77	

Finansal kriz yönetimi kapsamındaki fonun işleyişine ilişkin B şahıs işletmesinin 2013 yılı muhasebe kayıtları (1.yıl), aşağıdaki şekildedir:

31.12.2013		
690 Dönem Kârı veya Zararı Hs.	26.056,44	
2013 Yılı Brüt Kârı		
691 Dönem Kârı Vergi ve diğer Yasal Yükümlülükler Karşılığı Hs.		3.126,77
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs		22.929,67
Dönem Kârından Vergi Hesaplanması		

31.12.2013		
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs	22.929,67	
2013 Net Kâr		
590 Dönem Net Kârı		22.929,67
Dönem K/Z'nın Özkaynak hesabına aktarılması		

31.12.2013		
590 Dönem Net Kârı	22.929,67	
2013 Net Kâr		
570 Geçmiş Yıllar Kârları		22.929,67
Dönem net kârının Geçmiş Yıllar kârına aktarılması		

01.01.2014		
570 Geçmiş Yıllar Kârları 2013 Net Kâr 548 Diğer Kâr Yedekleri 05. Bloke Edilmiş Kâr 1. Yıl Brüt Kârdan Fonlama Yapılması (2013 Yılı)	5.211,29	5.211,29

01.01.2014		
102 Bankalar Hs. 05. Bloke Edilmiş Hesap 100 Kasa Hs. 1. Yıl Fonunun Bankada Bloke Edilmesi	5.211,29	5.211,29

31.12.2014		
102 Bankalar Hs 06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz 1. Yıl için 521,13 TL 642 Faiz Gelirleri Hs. 06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi 1. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz	521,13	521,13

31.12.2014		
642 Faiz Gelirleri Hs.. 06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz 1. Yıl için 521,13 TL 690 Dönem Kârı veya Zararı Hs. 06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi 1. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz	521,13	521,13

31.12.2014		
690 Dönem Kârı veya Zararı Hs.	521,13	
06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz		
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.		521,13
06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi		
1. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz		

31.12.2014		
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.	521,13	
06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz 1. Yıl için		
521,13 TL		
548 Diğer Kâr Yedekleri Hs.		
06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi 1. Yıl için		
521,13 TL		
1. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz		521,13

(B Şahıs İşletmesi fon için hesaplanan faiz gelirini kâr hesaplamasında vergiden muaf olması nedeniyle indirim konusu yapabilecektir)

B Şahıs İşletmesinin 2014 yılı mali verileri dikkate alındığında, örnek mali kâr hesaplaması ve muhasebe kayıtları şöyle ele alınabilir: (Finansal kriz yönetimi kapsamında ayrılabilir fonun vergiden muaf tutulması durumunda dönem kârından mali kâra ilişkin verilere, Tablo 21'deki şekilde ulaşılabilecektir)

Tablo 21: B Şahıs İşletmesi Mali Kâr Hesaplanması (2014 Yılı)

Faaliyet (Dönem) Kârı Tutarı	28.334,54	+
Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler (VUK'nu uyarınca)	-	
İndirimler ve İstisnalar Uygulanmadan Önceki Kâr Tutarı	-	
Vergilendirmeden Muaf Gelir ve İndirim Tutarı (Afet Fonu %20)	5.666,91	-
Mali (vergi matrahı) Kâr Tutarı	22.667,63	% 15
Fonlama sonrası tahakkuk eden gelir vergisi tutarı	3.400,14	

Finansal kriz yönetimi kapsamında ayrılabilir fonun işleyişine ilişkin B şahıs işletmesinin 2014 yılı muhasebe kayıtları (2.yıl), aşağıdaki şekildedir:

31.12.2014		
690 Dönem Kârı veya Zararı Hs.	28.334,54	
2014 Yılı Brüt Kârı		
691 Dönem Kârı Vergi ve diğer Yasal Yükümlülükler Karşılığı Hs.		3.400,14
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.		24.934,40
Dönem Kârından Vergi Hesaplanması		

31.12.2014		
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.	24.934,40	
2014 Net Kâr		
590 Dönem Net Kârı		24.934,40
Dönem K/Z'nın Özkaynak hesabına aktarılması		

01.01.2015		
590 Dönem Net Kârı	24.934,40	
2014 Net Kâr		
570 Geçmiş Yıllar Kârları		24.934,40
Dönem net kârının Geçmiş Yıllar kârına aktarılması		

01.01.2015		
570 Geçmiş Yıllar Kârları	5.666,91	
2014 Net Kâr		
548 Diğer Kâr Yedekleri		5.666,91
05. Bloke Edilmiş Kâr		
2. Yıl Brüt Kârdan Fonlama Yapılması (2014 Yılı)		

01.01.2015		
102 Bankalar Hs.	5.666,91	
05. Bloke Edilmiş Hesap		
100 Kasa Hs.		5.666,91
2. Yıl Fonunun Bankada Bloke Edilmesi		

31.12.2015		
102 Bankalar Hs.	566,69	
06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz 2. Yıl için 566,69 TL		
642 Faiz Gelirleri Hs.		566,69
06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi		
2. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz		

31.12.2015		
642 Faiz Gelirleri Hs..	566,69	
06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz 2. Yıl için 566,69 TL		
690 Dönem Kârı veya Zararı Hs.		566,69
06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi		
2. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz		

31.12.2015		
690 Dönem Kârı veya Zararı Hs.	566,69	
06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz		
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.		566,69
06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi		
2. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz		

31.12.2015		
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.	566,69	
06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz 2. Yıl için 566,69 TL		
548 Diğer Kâr Yedekleri Hs.		566,69
06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi 1. Yıl için 521,13 TL		
TL 2. Yıl için 566,69 TL		
2. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz		

B Şahıs İşletmesinin 2015 yılı mali verileri dikkate alındığında, örnek mali kâr hesaplaması ve muhasebe kayıtları şöyle ele alınabilir: (Finansal kriz yönetimi kapsamında ayrılacak

fonun vergiden muaf tutulması durumunda dönem kârından mali kâra ilişkin verilere, Tablo 22'deki şekilde ulaşılabilecektir)

Tablo 22: B Şahıs İşletmesi Mali Kâr Hesaplanması (2015 Yılı)

Faaliyet (Dönem) Kârı Tutarı	27.807,73	
Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler (VUK'nu uyarınca)	-	+
İndirimler ve İstisnalar Uygulanmadan Önceki Kâr Tutarı	-	
Vergilendirmeden Muaf Gelir ve İndirim Tutarı (Afet Fonu %20)	5.561,55	-
Mali (vergi matrahı) Kâr Tutarı	22.246,18	% 15
Fonlama sonrası tahakkuk eden gelir vergisi tutarı	3.336,93	

Finansal kriz yönetimi kapsamında ayrılacak fonun işleyişine ilişkin B şahıs işletmesinin 2015 yılı (3.yıl) muhasebe kayıtları da aşağıdaki şekildedir:

31.12.2015		
690 Dönem Kârı veya Zararı Hs.	27.807,73	
2015 Yılı Brüt Kârı		
691 Dönem Kârı Vergi de diğer Yasal Yükümlülükler Karşılığı Hs.		3.336,93
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.		24.470,80
Dönem Kârından Vergi Hesaplanması		

31.12.2015		
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.	24.470,80	
2015 Net Kâr		
590 Dönem Net Kârı		24.470,80
Dönem K/Z'nın Özkaynak hesabına aktarılması		

01.01.2016		
590 Dönem Net Kârı	24.470,80	
2015 Net Kâr		
570 Geçmiş Yıllar Kârları		24.470,80
Dönem net kârının Geçmiş Yıllar kârına aktarılması		

01.01.2016		
570 Geçmiş Yıllar Kârları	5.561,55	
2015 Net Kâr		
548 Diğer Kâr Yedekleri		5.561,55
05. Bloke Edilmiş Kâr		
3. Yıl Brüt Kârdan Fonlama Yapılması (2015 Yılı)		

01.01.2016		
102 Bankalar Hs.	5.561,55	
05. Bloke Edilmiş Hesap		
100 Kasa Hs.		5.561,55
3. Yıl Fonunun Bankada Bloke Edilmesi		

31.12.2016		
102 Bankalar Hs.	556,16	
06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz 3. Yıl için 556,16 TL		
642 Faiz Gelirleri Hs.		556,16
06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi		
3. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz		

31.12.2016		
642 Faiz Gelirleri Hs..	556,16	
06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz 3. Yıl için 556,16 TL		
690 Dönem Kârı veya Zararı Hs.		556,16
06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi		
3. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz		

31.12.2016		
690 Dönem Kârı veya Zararı Hs.	556,16	
06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz		
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.		556,16
06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi		
3. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz		

31.12.2016		
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.	556,16	
06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz		
3. Yıl için 556,16 TL		
548 Diğer Kâr Yedekleri Hs.		556,16
06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi		
1. Yıl için 521,13 TL		
2. Yıl için 566,69 TL		
3. Yıl için 556,16 TL		
3. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz		

B Şahıs İşletmesinin 2016 yılı mali verileri dikkate alındığında örnek mali kâr hesaplaması ve muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi yapılabilir: Finansal kriz yönetimi kapsamında fonunun vergiden muaf tutulması durumunda dönem kârından mali kâra Tablo 23'deki şekilde ulaşılabilecektir.

Tablo 23: B Şahıs İşletmesi Mali Kâr Hesaplanması (2016 Yılı)

Faaliyet (Dönem) Kârı Tutarı	6.668,39	
Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler (VUK'nu uyarınca)	-	+
İndirimler ve İstisnalar Uygulanmadan Önceki Kâr Tutarı	-	
Vergilendirmeden Muaf Gelir ve İndirim Tutarı (Afet Fonu %20)	1.333,68	-
Mali (vergi matrahı) Kâr Tutarı	5.334,71	% 15
Fonlama sonrası tahakkuk eden gelir vergisi tutarı	800,21	

Finansal kriz yönetimi kapsamında ayrılacak fonun işleyişine ilişkin B şahıs işletmesinin 2016 yılı (4.yıl) muhasebe kayıtları da aşağıdaki şekildedir:

31.12.2016		
690 Dönem Kârı veya Zararı Hs.	6.668,39	
2016 Yılı Brüt Kârı		
691 Dönem Kârı Vergi ve diğer Yasal		800,21
Yükümlülükler Karşılığı Hs.		
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.		5.868,18
Dönem Kârından Vergi Hesaplanması		

31.12.2016		
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.	5.868,18	
2016 Net Kâr		
590 Dönem Net Kâr		5.868,18
Dönem K/Z'nın Özkaynak hesabına aktarılması		

01.01.2017		
590 Dönem Net Kârı	5.868,18	
2016 Net Kâr		
570 Geçmiş Yıllar Kârları		5.868,18
Dönem net kârının Geçmiş Yıllar kârına aktarılması		

01.01.2017		
570 Geçmiş Yıllar Kârları	1.333,68	
2016 Net Kâr		
548 Diğer Kâr Yedekleri		1.333,68
05. Bloke Edilmiş Kâr		
4. Yıl Brüt Kârdan Fonlama Yapılması (2016 Yılı)		

01.01.2017		
102 Bankalar Hs.	1.333,68	
05. Bloke Edilmiş Hesap		
100 Kasa Hs.		1.333,68
4. Yıl Fonunun Bankada Bloke Edilmesi		

31.12.2017		
102 Bankalar Hs.	133,37	
06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz		
4. Yıl için 133,37 TL		
642 Faiz Gelirleri Hs.		133,37
06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi		
4. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz		

31.12.2017		
642 Faiz Gelirleri Hs..	133,37	
06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz		
4. Yıl için 133,37 TL		
690 Dönem Kârı veya Zararı Hs.		133,37
06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi		
4. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz		

31.12.2017		
690 Dönem Kârı veya Zararı Hs.	133,37	
06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz		
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.		133,37
06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi		
4. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz		

31.12.2017		
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.	133,37	
06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz		
4. Yıl için 133,37 TL		
548 Diğer Kâr Yedekleri Hs.		133,37
06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi		
1. Yıl için 521,13 TL		
2. Yıl için 566,69 TL		
3. Yıl için 556,16 TL		
4. Yıl için 133,37 TL		
4. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz		

B Şahıs İşletmesinin 2017 yılı mali verileri dikkate alındığında örnek mali kâr hesaplaması ve muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi yapılabilir: Finansal kriz yönetimi kapsamında fonunun vergiden muaf tutulması durumunda dönem kârından mali kâra Tablo 24'deki şekilde ulaşılabilecektir.

Tablo 24: B Şahıs İşletmesi Mali Kâr Hesaplanması (2017 Yılı)

Faaliyet (Dönem) Kârı Tutarı	10.982,53	
Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler (VUK'nu uyarınca)	-	+
İndirimler ve İstisnalar Uygulanmadan Önceki Kâr Tutarı	-	
Vergilendirmeden Muaf Gelir ve İndirim Tutarı (Afet Fonu %20)	2.196,51	-
Mali (vergi matrahı) Kâr Tutarı	8.786,02	%15
Fonlama sonrası tahakkuk eden gelir vergisi tutarı	1.317,90	

Finansal kriz yönetimi kapsamında ayrılacak fonun işleyişine ilişkin B şahıs işletmesinin 2017 yılı (5.yıl) muhasebe kayıtları da aşağıdaki şekildedir:

31.12.2017		
690 Dönem Kârı Veya Zararı Hs.	10.982,53	
2017 Yılı Brüt Kârı		
691 Dönem Kârı Vergi ve diğer Yasal Yükümlülükler Karşılığı Hs.		1.317,90
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.		9.664,63
Dönem Kârından Vergi Hesaplanması		

31.12.2017		
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.	9.664,63	
2017 Net Kâr		
590 Dönem Net Kârı		9.664,63
Dönem K/Z'nın Özkaynak hesabına aktarılması		

01.01.2018		
590 Dönem Net Kârı	9.664,63	
2017 Net Kâr		
570 Geçmiş Yıllar Kârları		9.664,63
Dönem net kârının Geçmiş Yıllar kârına aktarılması		

01.01.2018		
570 Geçmiş Yıllar Kârları	2.196,51	
2017 Net Kâr		
548 Diğer Kâr Yedekleri		2.196,51
05. Bloke Edilmiş Kâr		
5. Yıl Brüt Kârdan Fonlama Yapılması (2017 Yılı)		

01.01.2018		
102 Bankalar Hs.	2.196,51	
05. Bloke Edilmiş Hesap		
100 Kasa Hs.		2.196,51
5. Yıl Fonunun Bankada Bloke Edilmesi		

31.12.2018		
102 Bankalar Hs.	219,65	
06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz		
5. Yıl için 219,65 TL		
642 Faiz Gelirleri Hs.		219,65
06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi		
5. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz		

31.12.2018		
642 Faiz Gelirleri Hs..	219,65	
06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz		
5. Yıl için 219,65 TL		
690 Dönem Kârı veya Zararı Hs.		219,65
06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi		
5. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz		

31.12.2018		
690 Dönem Kârı veya Zararı Hs.	219,65	
06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz		
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.		219,65
06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi		
5. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz		

31.12.2018		
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.	219,65	
06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz		
5. Yıl için 219,65TL		
548 Diğer Kâr Yedekleri Hs.		219,65
06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi		
1. Yıl için 521,13 TL		
2. Yıl için 566,69 TL		
3. Yıl için 556,16 TL		
4. Yıl için 133,37 TL		
5. Yıl için 219,65 TL		
5. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz		

Yukarıda bilanço esasına göre defter tutan B şahıs işletmesinin finansal kriz kapsamında fonlamaya ilişkin işlemleri yapılmaya çalışılmıştır. Fon ayırma işleminde fon ve faiz gelirin tahakkukunda 548 Diğer Kâr Yedekleri Hesabı kullanılmasının uygun olabileceği de görülmüştür. Bu fonda biriken anaparanın izlenmesi için yardımcı hesap olarak 05 Bloke Edilmiş Kâr hesabı ve fona banka tarafından tahakkuk edecek faiz için ise yine aynı hesabın yardımcı hesabı olarak 06 Bloke Edilmiş Kâr Faizi hesabının uygun olabileceği de düşünülmüştür. Uygulamada fon ve faiz tutarlarının brüt kâr kalemi üzerinden alınmasının sebebi ise bloke edilecek fon ve bu fona ait faiz tutarlarının her türlü vergiden muaf/istisna tutulması düşüncesidir. Uygulamada, faiz tutarı yıllık basit faiz üzerinden %10 alınmış ve faiz tutarı hesaplaması anapara esas alınarak yapılmıştır. Bu hususta uygulama örneğinde alınan %10 faiz oranı da hesaplamalarda kolaylık sağlama amacını gütmektedir. Muafiyetin/istisnanın uygulanmasındaki temel amaç ise vergi avantajı sağlanarak işletmelerin finansal kriz yönetimi kapsamında fon ayırmaya teşvik edilebilmesidir. Ayrıca işletmelerin afetlerin olumsuz finansal etkilerine karşı güçlü tutabilecek bir kriz yönetimi kurabilmeleri, büyük afet, kriz ve pandemi

durumlarında mali yükümlülükleri ile diğer giderlerini kolay karşılayabilmelerinin yanı sıra varlıklarını sürdürülebilmelerine imkân tanıyabilecektir. Bundan dolayı ilgili mekanizmanın, kamu yönetimi kapsamında finansal dengeye olumlu katkısının ise işletmelerin bu süreçlerde sorunsuz bir şekilde mali yükümlülüklerini yerine getirebilmelerine zemin hazırlayabilmesidir.

Uygulama sistematığı gereğince; beş yıllık bir süre içinde herhangi bir afet, kriz veya pandeminin meydana gelmemesi durumunda, işletmelerce fonlama sürecinde her beş yıllık süresi dolan fona ilişkin anaparanın ve buna ait işlemiş olan faiz tutarının çözülmesi de gerekmektedir. Takip eden yıllarda, her yıl yeniden fon ayrılması gerekirken, beşinci yılını dolduran fon ve fona ait faiz tutarı da serbest bırakılabilir. Serbest bırakılan fon ve bu fona ait faiz tutarlarının kullanımı konusunda çeşitli alternatifler de olabilir. Bu konuda çalışmada; afet gerçekleşmemesi durumunda, serbest bırakılan fon ve fona ait faizin işletmenin sermayesine aktarılabilmesi öncelikle ele alınmıştır. Ancak işletme bunu kâr dağıtımında kullanabileceği gibi birikmiş bir fon şeklinde öz kaynaklarında da tutabilir.

Fonlama sürecinde afet meydana gelmemesine ilişkin durumlar söz konusu olduğunda; B işletmesi, fonlama sürecinin beşinci yılının sonuna gelindiğinde birinci yılın bekleyen fonunu ve faizini serbest bırakabilecektir. Bu hususta B işletmesinin birinci yıla ait bloke hesabı ve bu hesaba ait faiz ile ilgili yevmiye kaydı aşağıdaki gibi muhasebeleştirilebilir:

31.12.20...		
102 Bankalar Hs.	7.816,94	
01. Mevduatlarımız		
102 Bankalar Hs.		7.816,94
05. Bloke Edilmiş Kâr: 5.211,29		
06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi:2.605,65		
Blokenin Çözülmesi Kaydı		

B şahıs işletmesinin hesapta bloke edilmiş 1. yıla ait (2013 yılı) fonu ve bu fona ait faiz tutarının bankadan çekilme kaydı da aşağıdaki gibidir:

31.12.20...		
100 Kasa Hs.	7.816,94	
102 Bankalar Hs.		7.816,94
01. Mevduatlarımız		
Bloke edilmiş tutarın çözüldükten sonra bankadan çekilmesi		

B şahıs işletmesinin hesapta bloke edilmiş 1. yıla ait (2013 yılı) fondan çekilen anaparasının ve faiz tutarının ortaklara dağıtılması durumuna ilişkin muhasebe kaydı da aşağıdaki gibidir:

31.12.20...		
548 Diğer Kâr Yedekleri Hs.	7.816,94	
05. Bloke Edilmiş Kâr: 5.211,29		
06. Bloke Edilmiş Kâr Faizi: 2.605,65		
331 Ortaklara Borçlar Hs.		7.816,94
01. A Ortak: 3.908.47		
02. B Ortak: 3.908.47		
Bloke edilen ve diğer kâr yedeklerinde bekletilen tutarın ortaklara dağıtılması kaydı		

B şahıs işletmesinin hesapta bloke edilmiş 1. yıla ait (2013 yılı) fon tutarının sermaye hesabına aktarılması durumunda her bir ortağa eşit oranda fon hesabından bedelsiz hisse verilerek sermaye hesabına aktarılmasına ait muhasebe kaydı da aşağıdaki gibidir:

31.12.20...		
548 Diğer Kâr Yedekleri Hs.	7.816,94	
05. Bloke Edilmiş Kâr: 5.211,29		
06. Bloke Edilmiş Kâr Faizi: 2.605,65		
500 Sermaye Hs.		7.816,94
01. A. Ortak: 3.908.47		
02. B. Ortak: 3.908.47		
Bloke edilen ve diğer kâr yedeklerinde bekletilen tutarın ortaklara bedelsiz hisse verilerek dağıtılması kaydı		

İşletmenin Tasfiye Edilmesi

Uygulamadaki B şahıs işletmesinin tasfiye edilmesi durumunda tasfiye sürecinin başlama tarihinden itibaren işletmenin tüm hesapları tasfiye doğrultusunda yapılabilecek işlemlere dâhil edilecektir. Dolayısıyla bankadaki mevduat hesaplarına yapıldığı gibi finansal kriz yönetimi kapsamında bloke edilen fon ve bunlara ait faiz toplamının serbest bırakılmak suretiyle biriken tutarlar da işletmeler tarafından tasfiye hesabına aktarılacaktır.

31.12.20..		
102 Bankalar Hs.	26.997,22	
07.Tasfiye Hesabı		
102 Bankalar Hs.		26.997,22
05. Bloke Edilmiş Hs.19.969,94		
06. Bloke Edilmiş Hs. Faizi 7.027,28		
Bloke hesabın bankada açılan tasfiye hesabına aktarılması.		

İşletmenin Kapanması

Uygulamadaki B Şahıs işletmesinin sonlanma kararı vermesi veya işletmenin amacının gerçekleşmeyeceği ya da belirlenen sürenin dolması gibi sebeplerle işletmenin faaliyetlerine son vermesi halinde, işletmenin diğer hesaplarında olduğu gibi işlemler tamamlanabilecektir. Bu nedenle işletmenin finansal kriz yönetimi kapsamında bankada bloke edilmiş fon ve buna ait faiz tutarları serbest bırakılmak suretiyle ve işletmenin varlıklarına aktarılarak diğer varlık hesapları gibi işlem görmesi sağlanabilecektir. Bu nedenle işletmenin kapanmadan dolayı fon hesabına ilişkin yapabilecek kayıt da aşağıdaki gibidir:

31.12.20..		
102 Bankalar Hs.	26.997,22	
01. Mevduatlarımız		
102 Bankalar Hs		26.997,22
05. Bloke Edilmiş Hs. 19.969,94		
06. Bloke Edilmiş Hs. 7.027,28		
Blokenin Çözülmesi Kaydı.		

31.12.20..		
100 Kasa Hs.	26.997,22	
102 Bankalar Hs.		26.997,22
01. Mevduatlarımız.		
Bloke tutarının bankadan çekilmesi kaydı.		

İşletmenin Başka Bir İşletme ile Birleşmesi

Uygulamadaki B Şahıs İşletmesinin başka bir işletme ile birleşmesi durumunda finansal kriz yönetimi kapsamında bloke edilmiş fon ve buna ait faiz tutarları diğer işletme varlıklarında olduğu gibi anlaşma şartlarına göre değerlemeye tabi tutulmak suretiyle birleşme devir sözleşmesince ele alınabilecektir. Bu birleşme işleminde finansal kriz yönetimi kapsamında bloke edilmiş fon ve buna ait faiz tutarının bankalardaki mevduat şartlarına göre işlem görmesi de düşünülmektedir.

Bu durumda başka bir işletme ile birleşme sonucu B şahıs işletmesinin finansal kriz yönetimi kapsamında fon bloke hesabının serbest bırakılmasına ilişkin muhasebe kaydı da aşağıdaki gibidir:

31.12.20..		
102 Bankalar Hs.	26.997,22	
07.Tasfiye Hesabı		
102 Bankalar Hs.		26.997,22
05. Bloke Edilmiş Hs. 19.969,94		
06. Bloke Edilmiş Hs. 7.027,28		
Blokenin Çözülmesi Kaydı.		

Ortaklardan Herhangi Birinin Ortaklıktan Ayrılması veya Ölümü

Uygulamadaki B Şahıs İşletmesinin ortağı olan A'nın işletmeden ayrılması veya ölümü durumunda, finansal kriz yönetimi kapsamında bankada bloke edilen fon ve bu fona ait faize ilişkin muhasebe kaydının aşağıdaki gibi yapılması da düşünülebilir:

31.12.20..		
102 Bankalar Hs.	13.498,61	
01. Mevduatlarımız		
102 Bankalar Hs.		13.498,61
05. Bloke Edilmiş Hs. 9.984,97		
06. Bloke Edilmiş Hs. 3.513,64		
Blokenin Çözülmesi Kaydı.		

31.12.20..		
548 Diğer Kâr Yedekleri Hs. 05. Bloke Edilmiş Hs. 9.984,97 06. Bloke Edilmiş Hs. Faizi 3.513,64 331 Ortaklara Borçlar 331.01. A Ortak 13.498,61 Ortağa düşen payın hesaplanması.	13.498,61	13.498,61

31.12.20..		
331 Ortaklara Borçlar. 331.01. A Ortak 13.498,61 102 Bankalar Hs. 01. Mevduatlarımız. 13.498,61 Ortağa düşen payın ödenmesi.	13.498,61	13.498,61

Afet Durumunun Oluşması Halinde Fonun Kullanılması

Yukarıda işlemleri yapılan B şahıs işletmesinin 5. yılın sonunda (01.01.2018) meydana gelen sel afeti dolayısıyla işletmede oluşan maddi zararın 26.997,22 TL olduğu bilirkişi raporları ile tespit edilmiş ve B şahıs işletmesi finansal kriz yönetimi kapsamında bankadaki bloke hesabında bulunan fonu kullanma ihtiyacı duymuştur. Bu durumda ise bloke hesap ile ilgili aşağıdaki kayıtlar da yapılabilir:

01.01.2018		
102 Bankalar Hs. 01.Mevduatlarımız 102 Bankalar Hs. 05. Bloke Edilmiş Hs. 19.969,94 06. Bloke Edilmiş Hs. 7.027,28 Blokenin Çözülmesi Kaydı.	26.997,22	26.997,22

01.01.2018		
100 Kasa Hs. 102 Bankalar Hs. 01. Mevduatlarımız. 26.997,22 Bloke tutarının bankadan çekilmesi kaydı.	26.997,22	26.997,22

01.01.2018		
548 Diğer Kâr Yedekleri Hs.	26.997,22	
05. Bloke Edilmiş Hs. 19.969,94		
06. Bloke Edilmiş Hs. 7.027,28		
100 Kasa Hs.		26.997,22
26.997,22 TL masraf yapılarak işletmenin hasarı karşılanmıştır.		

Uygulama kapsamında finansal kriz yönetiminin sistematığı şirketler boyutunda aşağıdaki şekilde örneklendirilebilir:

Örnek: 5 C Limited Şirketine ait finansal tablolardan alınan bilgilere göre, 2013-2017 yıllarına ait C Limited Şirketine ilişkin 5 yıllık dönemsel gelirler ile finansal kriz yönetimine ilişkin fonlama işlemleri de aşağıdaki gibidir:

Tablo 25: C Limited Şirketinin 5 Yıllık Gelirleri ve Fon Tutarları

C Limited Şirketi			
Yıllar	Gelir	Fon %20	Vergiye Tabi Net Kâr
2013	101.735,46	20.347,09	81.388,37
2014	68.600,97	13.720,19	54.880,78
2015	90.134,13	18.026,83	72.107,30
2016	77.827,12	15.565,42	62.261,70
2017	102.068,81	20.413,76	81.655,05
Toplam	440.366,49	88.073,29	352.293,20

Tablo 25’de C Limited Şirketi, 2013-2017 yıllarına ait finansal tablolardan alınan bilgilere göre, 5 yılda toplamda 440.366,49 TL gelir elde etmiştir. Bu nedenle C işletmesi, Limited Şirket olmasından dolayı kurumlar vergisine tabi olup kurum kazancının %20 oranında vergilendirilmesi de gerekmektedir. C Limited şirketinin finansal kriz yönetimi planlaması yaptığı varsayıldığında, işletmenin brüt kazancı üzerinden %20 fon ayırması da önerilebilir. Uygulama kapsamında bu fon tutarının vergiden muaf sayılması gerektiğinden işletmenin 5 yıllık süreçte vergiden tasarrufu ($88.073,29 \times 0,20 = 17.614,66$ TL) 17.614,66 TL olabilecektir. Bunun yanı sıra C Limited şirketinin; tablo 50’de gösterildiği gibi; fon olarak bankaya bloke edilen hesap tutarına %10 oranında basit faiz işletildiğinde, ilgili şirket 5 yıllık süreçte 26.224,13 TL faiz kazancı elde edebilecektir. Diğer taraftan finansal kriz yönetimi için C Limited şirketinin beş yıllık süreçte ayırdığı fon ve fona ait işletilen faiz geliri ile ilgili bankadaki bloke hesabında biriken

(88.073,29+26.224,13=114.297,42 TL) anapara ve faize ilişkin toplam tutar ise 114.297,42 TL olabilecektir.

Tablo 26: C Limited Şirketinin 5 Yıllık Muhtemel Faiz Geliri

Yıllar	Fon Tutarı	1.Yıl	2.Yıl	3.Yıl	4.Yıl	5.Yıl	Fon Toplamı
2013	20.347,09	2.034,71	2.034,71	2.034,71	2.034,71	2.034,71	10.173,55
2014	13.720,19	-	1.372,02	1.372,02	1.372,02	1.372,02	5.488,08
2015	18.026,83	-	-	1.802,68	1.802,68	1.802,68	5.408,04
2016	15.565,42	-	-	-	1.556,54	1.556,54	3.113,08
2017	20.413,76	-	-	-	-	2.041,38	2.041,38
Toplam	88.073,29	2.034,71	3.406,73	5.209,41	6.765,95	8.807,33	26.224,13

Tablo 26'ya göre, C Limited şirketinin fonlama işlemleri bilanço esasında olduğu gibi yapılabilecektir. Fonlama işlemi muhasebe kayıtları bilanço esasında olduğu gibi aynı olmakla birlikte kazancın vergilendirilebilmesi yönüyle farklılık, sadece Limited Şirketlerin Kurumlar Vergisi Kanunu'na tabi olması nedeniyle vergi oranının %20 olarak alınması şeklinde olabilecektir. Bu konuda C Limited şirketinin 1. yılı ait kurumlar vergisi ($81.388,37 \times 0,20 = 16.277,67$ TL) 16.277,67 TL'dir. Şöyle ki; C Limited şirketinin 2013 yılı mali tablolarındaki veriler dikkate alındığında, örnek mali kâr hesaplaması ile finansal kriz yönetiminin işleyişine ilişkin muhasebe kayıtları da aşağıdaki gibidir: (Finansal kriz yönetimi kapsamında ayrılacak fonun vergiden muaf tutulması durumunda dönem kârından vergilendirilmeye esas mali kâra ilişkin verilere tablo 27'de ulaşılabilecektir)

Tablo 27: C Limited Şirketinin Mali Kârının Hesaplanması ve Kâr Dağıtımı (2013 Yılı)

Faaliyet (Dönem) Kârı Tutarı	101.735,46	
Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler (VUK'nu uyarınca)	-	+
İndirimler ve İstisnalar Uygulanmadan Önceki Kâr Tutarı	-	
Vergilendirmeden Muaf Gelir ve İndirim Tutarı (Afet Fonu %20)	20.347,09	-
Mali (vergi matrahı) Kâr Tutarı	81.388,37	%20
Fonlama sonrası tahakkuk eden kurumlar vergisi tutarı	16.277,67	
Brüt Kâr	101.735,46	
1. Yasal Yedek Akçe ($101.735,46 \times 0,05$)	5.086,77	-
1. Temettü ($300.000 \times 0,05$) Ödenmiş sermayenin %5	15.000,00	-
Dağıtılacak Kâr ($101.735,46 - 16.277,67 - 5.086,77 - 15.000,00 = 65.371,02$)	65.371,02	
2. Yasal Yedek Akçe ($65.371,02 \times 0,10$)	6.537,10	-
Afet Fonu (Diğer Kâr Yedeği)	20.347,09	-
2. Temettü	38.486,83	

Tablo 27'ye göre, vergi hesaplaması aşağıdaki gibi yapılabilir;

(1. Temettü $15.000,00 \cdot 0,15 = 2.250$ - $15.000,00 - 2.250,00 = 12.750,00$ 1. Temettü net)

(2. Temettü $38.486,83 \cdot 0,15 = 5.773,02$ - $38.486,83 - 5.773,02 = 32.713,81$ 2. Temettü net)

Finansal kriz yönetimi kapsamında ayrılacak fonun işleyişine ilişkin C Limited şirketinin 2013 yılı (1.yıl) muhasebe kayıtları da aşağıdaki gibidir:

31.12.2013		
690 Dönem Kârı veya Zararı Hs.	101.735,46	
2013 Yılı Brüt Kârı		
691 Dönem Kârı Vergi ve diğer Yasal Yükümlülükler Karşılığı Hs.		16.277,67
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.		85.457,79
Dönem Kârından Vergi Hesaplanması		

31.12.2013		
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.	85.457,79	
2013 Net Kâr		
590 Dönem Net Kârı		85.457,79
Dönem K/Z'nin Özkaynak hesabına aktarılması		

01.01.2014		
590 Dönem Net Kârı	85.457,79	
2013 Net Kâr		
570 Geçmiş Yıllar Kârları		85.457,79
Dönem net kârının Geçmiş Yıllar kârına aktarılması		

01.01.2014		
570 Geçmiş Yıllar Kârları Hs.	85.457,79	
2013 Net Kâr		
331 Ortaklara Borçlar Hs.		45.463,81
331 1. (I. Temettü Net: 12.750,00)		
331 2. (II. Temettü Net. 32.713,81)		
360 Ödenecek Vergi ve Fonlar Hs.		8.023,02
360 1. (I. Temettü Gelir Vergisi: 2.250,00)		

360 2. (II. Temettü Gelir vergisi:5.773,02)		
540 Yasal Yedekler		11.623,87
540 1.(I.Tertip Yasal Yed. Akçe: 5.086,77)		
540 2.(II.Tertip Yasal Yed.Akçe: 6.537,10)		
548 Diğer Kar Yedekleri		20.347,09
05. Bloke Edilmiş Kâr		
Geçmiş yıllar kârlarının dağıtımına esas tahakkuk kaydı.		

01.01.2014		
102 Bankalar Hs.	20.347,09	
05. Bloke Edilmiş Hesap		
100 Kasa Hs.		20.347,09
1. Yıl Fonunun Bankada Bloke Edilmesi		

31.12.2014		
102 Bankalar Hs.	2.034,76	
06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz		
1. Yıl için 2.034,76TL		
642 Faiz Gelirleri Hs.		2.034,76
06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi		
1. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz		

31.12.2014		
642 Faiz Gelirleri Hs..	2.034,76	
06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz		
1. Yıl için 2.034,76 TL		
690 Dönem Kârı veya Zararı Hs.		2.034,76
06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi		
1. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz		

31.12.2014		
690 Dönem Kârı veya Zararı Hs.	2.034,76	
06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz		
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.		2.034,76
06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi		
1. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz		

31.12.2014		
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.	2.034,76	
06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz		
1. Yıl için 2.034,76 TL		
548 Diğer Kâr Yedekleri Hs.		2.034,76
06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi		
1. Yıl için 2.034,76 TL		
1. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz		

C Limited şirketinin 2014 yılı mali tablolarındaki veriler dikkate alındığında, örnek mali kâr hesaplaması ile finansal kriz yönetiminin işleyişine ilişkin muhasebe kayıtları da aşağıdaki gibidir: (Finansal kriz yönetimi kapsamında ayrılacak fonun vergiden muaf tutulması durumunda dönem kârından vergilendirilmeye esas mali kâra ilişkin verilere Tablo 28’de ulaşılabilecektir).

Tablo 28: C Limited Şirketinin Mali Kârının Hesaplanması ve Kâr Dağıtımı (2014 Yılı)

Faaliyet (Dönem) Kârı Tutarı	68.600,97	
Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler (VUK’nu uyarınca)	-	+
İndirimler ve İstisnalar Uygulanmadan Önceki Kâr Tutarı	-	
Vergilendirmeden Muaf Gelir ve İndirim Tutarı (Afet Fonu %20)	13.720,19	-
Mali (vergi matrahı) Kâr Tutarı	54.880,78	%20
Fonlama sonrası tahakkuk eden gelir vergisi tutarı	10.796,16	
Brüt Kâr	57.804,81	
1. Yasal Yedek Akçe (68.600,97 *0.05)	3.430,05	-
1. Temettü (300.000*0.05) Ödenmiş sermayenin %5	15.000,00	-
Dağıtılacak Kâr (68.600,97 -10.796,16-3.430,05-15.000,00=39.374,76)	39.374,76	
2. Yasal Yedek Akçe (39.374,76*0.10)	3.937,48	-
Afet Fonu (Diğer Kâr Yedeği)	13.720,19	-
2. Temettü	18.459,53	

Tablo 28’e göre, vergi hesaplaması aşağıdaki gibi yapılabilir;

(1. Temettü $15.000,00 \cdot 0.15 = 2.250$ - $15.000,00 - 2.250,00 = 12.750,00$ 1. Temettü net)

(2. Temettü $18.459,53 \cdot 0.15 = 3.257,56$ - $18.459,53 - 3.257,56 = 18.459,53$ 2. Temettü net) Finansal

kriz yönetimi kapsamında ayrılacak fonun işleyişine ilişkin C Limited şirketinin 2014 yılı (2.yıl) muhasebe kayıtları da aşağıdaki şekilde ele alınabilir:

31.12.2014		
690 Dönem Kârı veya Zararı Hs.	68.600,97	
2014 Yılı Brüt Kâr		
691 Dönem Kârı Vergi ve diğer Yasal Yükümlülükler Karşılığı Hs.		10.796,16
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.		57.804,81
Dönem Kârından Vergi Hesaplanması		

31.12.2014		
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.	57.804,81	
2014 Net Kâr		
590 Dönem Net Kârı		57.804,81
Dönem K/Z'nın Özkaynak hesabına aktarılması		

01.01.2015		
590 Dönem Net Kârı	57.804,81	
2014 Net Kâr		
570 Geçmiş Yıllar Kârları		57.804,81
Dönem net kârının Geçmiş Yıllar kârına aktarılması		

01.01.2015		
570 Geçmiş Yıllar Kârları Hs.	57.804,81	
2014 Net Kâr		
331 Ortaklara Borçlar Hs.		31.209,53
331 1. (I. Temettü Net: 12.750,00)		
331 2. (II. Temettü Net.18.459,53)		
360 Ödenecek Vergi ve Fonlar Hs.		5.507,56
360 1. (I. Temettü Gelir Vergisi:2.250,00)		
360 2. (II. Temettü Gelir vergisi:3.257,56)		
540 Yasal Yedekler		7.367,53
540 1.(I.Tertip Yasal Yed. Akçe: 3.430,05)		
540 2.(II.Tertip Yasal Yed.Akçe: 3.937,48)		
548 Diğer Kar Yedekleri		13.720,19
05. Bloke Edilmiş Kâr		
Geçmiş yıllar kârlarının dağıtımına esas tahakkuk kaydı.		

01.01.2015		
102 Bankalar Hs. 05. Bloke Edilmiş Hesap 100 Kasa Hs	13.720,19	13.720,19
2. Yıl Fonunun Bankada Bloke Edilmesi		

31.12.2015		
102 Bankalar Hs. 06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz 2. Yıl için 1.372,02 TL 642 Faiz Gelirleri Hs. 06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi	1.372,02	1.372,02
2. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz		

31.12.2015		
642 Faiz Gelirleri Hs.. 06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz 2. Yıl için 1.372,02 TL 690 Dönem Kârı veya Zararı Hs. 06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi	1.372,02	1.372,02
2. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz		

31.12.2015		
690 Dönem Kârı veya Zararı Hs. 06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz 692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs. 06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi	1.372,02	1.372,02
2. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz		

31.12.2015		
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.	1.372,02	
06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz		
2. Yıl için 1.372,02 TL		
548 Diğer Kâr Yedekleri Hs.		1.372,02
06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi		
1. Yıl için 2.034,71TL		
2. Yıl için 1.372,02 TL		
2. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz		

C Limited şirketinin 2015 yılı mali tablolarındaki verileri dikkate alındığında, örnek mali kâr hesaplaması ve muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi yapılabilir: Finansal kriz yönetimi kapsamında fonunun vergiden muaf tutulması durumunda dönem kârından mali kâra Tablo 29'daki şekilde ulaşılabilecektir.

Tablo 29: C Limited Şirketinin Mali Kârının Hesaplanması ve Kâr Dağıtımı (2015 Yılı)

Faaliyet (Dönem) Kârı Tutarı	90.134,13	
Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler (VUK'nu uyarınca)	-	+
İndirimler ve İstisnalar Uygulanmadan Önceki Kâr Tutarı	-	
Vergilendirmeden Muaf Gelir ve İndirim Tutarı (Afet Fonu %20)	18.026,83	-
Mali (vergi matrahı) Kâr Tutarı	72.107,30	%20
Fonlama sonrası tahakkuk eden gelir vergisi tutarı	14.421,46	
Brüt Kâr	90.134,13	
1. Yasal Yedek Akçe (90.134,13 *0.05)	4.506,71	-
1. Temettü (300.000*0.05) Ödenmiş sermayenin %5	15.000,00	-
Dağıtılacak Kâr (90.134,13 -14.421,46-4.506,71-15.000,00=56.205,96)	56.205,96	
2. Yasal Yedek Akçe (56.205,96*0.10)	5.620,60	-
Afet Fonu (Diğer Kâr Yedeği)	18.026,83	-
2. Temettü	32.558,53	

Tablo 29'a göre, vergi hesaplaması aşağıdaki gibi yapılabilir;

(1. Temettü $15.000,00 * 0.15 = 2.250$ - $15.000,00 - 2.250,00 = 12.750,00$ 1. Temettü net)

(2. Temettü $32.558,53 * 0.15 = 4.883,78$ - $32.558,53 - 4.883,78 = 27.674,75$ 2. Temettü net) Finansal

kriz yönetimi kapsamında ayrılacak fonun işleyişine ilişkin C Limited şirketinin 2015 yılı

(3.yıl) muhasebe kayıtları da aşağıdaki şekilde olabilecektir:

31.12.2015		
690 Dönem Kârı veya Zararı Hs.	90.134,13	
2015 Yılı Brüt Kâr		
691 Dönem Kârı Vergi ve diğer Yasal Yükümlülükler Karşılığı Hs.		14.421,46
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.		75.712,67
Dönem Kârından Vergi Hesaplanması		

31.12.2015		
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.	75.712,67	
2015 Net Kâr		
590 Dönem Net Kârı		75.712,67
Dönem K/Z'nın Özkaynak hesabına aktarılması		

01.01.2016		
590 Dönem Net Kârı	75.712,67	
2015 Net Kâr		
570 Geçmiş Yıllar Kârları		75.712,67
Dönem net kârının Geçmiş Yıllar kârına aktarılması		

01.01.2016		
570 Geçmiş Yıllar Kârları Hs.	75.712,67	
2015 Net Kâr		
331 Ortaklara Borçlar Hs.		40.424,75
331 1. (I. Temettü Net: 12.750,00)		
331 2. (II. Temettü Net. 27.674,75)		
360 Ödenecek Vergi ve Fonlar Hs.		7.133,78
360 1. (I. Temettü Gelir Vergisi:2.250,00)		
360 2. (II. Temettü Gelir vergisi:4.883,78)		
540 Yasal Yedekler		10.127,31
540 1.(I.Tertip Yasal Yed. Akçe: 4.506,71)		
540 2.(II.Tertip Yasal Yed. Akçe: 5.620,60)		
548 Diğer Kar Yedekleri		18.026,83
05. Bloke Edilmiş Kâr		
Geçmiş yıllar kârlarının dağıtımına esas tahakkuk kaydı.		

01.01.2016		
102 Bankalar Hs. 05. Bloke Edilmiş Hesap 100 Kasa Hs. 3. Yıl Fonunun Bankada Bloke Edilmesi	18.026,83	18.026,83

31.12.2016		
102 Bankalar Hs. 06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz 3. Yıl için 1.802,68 TL 642 Faiz Gelirleri Hs. 06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi 3. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz	1.802,68	1.802,68

31.12.2016		
642 Faiz Gelirleri Hs. 06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz 3. Yıl için 1.802,68 TL 690 Dönem Kârı veya Zararı Hs. 06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi 3. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz	1.802,68	1.802,68

31.12.2016		
690 Dönem Kârı veya Zararı Hs. 06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz 692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs. 06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi 3. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz	1.802,68	1.802,68

31.12.2016		
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs. 06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz 3. Yıl için 1.802,68 TL 548 Diğer Kâr Yedekleri Hs. 06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi	1.802,68	1.802,68

1. Yıl için 2.034,71 TL		
2. Yıl için 1.372,02 TL		
3. Yıl için 1.802,68 TL		
3. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz		

C Limited şirketinin 2016 yılı mali tablolarındaki verileri dikkate alındığında örnek mali kâr hesaplaması ve muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi yapılabilir: Finansal kriz yönetimi kapsamında fonunun vergiden muaf tutulması durumunda dönem kârından mali kâra Tablo 30'daki şekilde ulaşılabilecektir.

Tablo 30: C Limited Şirketinin Mali Kârının Hesaplanması ve Kâr Dağıtımı (2016 Yılı)

Faaliyet (Dönem) Kârı Tutarı	77.827,12	
Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler (VUK'nu uyarınca)	-	+
İndirimler ve İstisnalar Uygulanmadan Önceki Kâr Tutarı	-	
Vergilendirmeden Muaf Gelir ve İndirim Tutarı (Afet Fonu %20)	15.565,42	-
Mali (vergi matrahı) Kâr Tutarı	62.261,70	%20
Fonlama sonrası tahakkuk eden gelir vergisi tutarı	12.452,34	
Brüt Kâr	77.827,12	
1. Yasal Yedek Akçe (77.827,12 *0.05)	3.891,36	-
1. Temettü (300.000*0.05) Ödenmiş sermayenin %5	15.000,00	-
Dağıtılacak Kâr (77.827,12 -12.452,34-3.891,36-15.000,00=46.483,42)	46.483,42	
2. Yasal Yedek Akçe (46.483,42*0.10)	4.648,34	-
Afet Fonu (Diğer Kâr Yedeği)	15.565,42	-
2. Temettü	26.269,66	

Tablo 30'a göre, vergi hesaplaması aşağıdaki gibi yapılabilir;

(1. Temettü $15.000,00 * 0.15 = 2.250$ - $15.000,00 - 2.250,00 = 12.750,00$ 1. Temettü net)

(2. Temettü $26.269,66 * 0.15 = 3.940,45$ - $26.269,66 - 3.940,45 = 22.329,21$ 2. Temettü net) Finansal

kriz yönetimi kapsamında ayrılacak fonun işleyişine ilişkin C Limited şirketinin 2016 yılı (4.yıl) muhasebe kayıtları da aşağıdaki şekildedir:

31.12.2016		
690 Dönem Kârı veya Zararı Hs.	77.827,12	
2016 Yılı Brüt Kâr		
691 Dönem Kârı Vergi ve diğer Yasal Yükümlülükler Karşılığı Hs.		12.452,34
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.		65.374,78
Dönem Kârından Vergi Hesaplanması		

31.12.2016		
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.	65.374,78	
2016 Net Kâr		
590 Dönem Net Kârı		65.374,78
Dönem K/Z'nın Özkaynak hesabına aktarılması		

01.01.2017		
590 Dönem Net Kârı	65.374,78	
2016 Net Kâr		
570 Geçmiş Yıllar Kârları		65.374,78
Dönem net kârının Geçmiş Yıllar kârına aktarılması		

01.01.2017		
570 Geçmiş Yıllar Kârları Hs.	65.374,78	
2016 Net Kâr		
331 Ortaklara Borçlar Hs.		35.079,21
331 1. (I. Temettü Net: 12.750,00)		
331 2. (II. Temettü Net: 22.329,21)		
360 Ödenecek Vergi ve Fonlar Hs.		6.190,45
360 1. (I. Temettü Gelir Vergisi:2.250,00)		
360 2. (II. Temettü Gelir vergisi:3.940,45)		
540 Yasal Yedekler		8.539,70
540 1.(I.Tertip Yasal Yed. Akçe: 3.891,36)		
540 2.(II.Tertip Yasal Yed.Akçe: 4.648,34)		
548 Diğer Kar Yedekleri		15.565,42
05. Bloke Edilmiş Kâr		
Geçmiş yıllar kârlarının dağıtımına esas tahakkuk kaydı.		

01.01.2017		
102 Bankalar Hs. 05. Bloke Edilmiş Hesap 100 Kasa Hs. 4. Yıl Fonunun Bankada Bloke Edilmesi	15.565,42	15.565,42

31.12.2017		
102 Bankalar Hs. 06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz 4. Yıl için 1.556,54 TL 642 Faiz Gelirleri Hs 06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi 4. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz	1.556,54	1.556,54

31.12.2017		
642 Faiz Gelirleri Hs.. 06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz 4. Yıl için 1.556,54 TL 690 Dönem Kârı veya Zararı Hs. 06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi 4. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz	1.556,54	1.556,54

31.12.2017		
690 Dönem Kârı veya Zararı Hs. 06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz 692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs. 06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi 4. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz	1.556,54	1.556,54

31.12.2017		
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs. 06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz 4. Yıl için 1.556,54 TL 548 Diğer Kâr Yedekleri Hs. 4. Bloke Edilmiş Kârın Faizi 1. Yıl için 2.034,71 TL	1.556,54	1.556,54

2. Yıl için 1.372,02 TL		
3. Yıl için 1.802,68 TL		
5. Yıl için 1.556,54 TL		
4. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz		

C Limited şirketinin 2017 yılı mali tablolarındaki verileri dikkate alındığında örnek mali kâr hesaplaması ve muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi yapılabilir: Finansal kriz yönetimi kapsamında fonunun vergiden muaf tutulması durumunda dönem kârından mali kâra Tablo 31'deki şekilde ulaşılabilecektir.

Tablo 31: C Limited Şirketinin Mali Kârının Hesaplanması ve Kâr Dağıtımı (2017 Yılı)

Faaliyet (Dönem) Kârı Tutarı	102.068,81	
Kabul Edilmeyen Giderler (VUK'nu uyarınca)	-	+
İndirimler ve İstisnalar Uygulanmadan Önceki Kâr Tutarı Kanunen	-	
Vergilendirmeden Muaf Gelir ve İndirim Tutarı (Afet Fonu %20)	20.413,76	-
Mali (vergi matrahı) Kâr Tutarı	81.655,05	%20
Fonlama sonrası tahakkuk eden gelir vergisi tutarı	16.331,01	
Brüt Kâr	102.068,81	
1. Yasal Yedek Akçe (102.068,81 *0.05)	5.103,44	-
1. Temettü (300.000*0.05) Ödenmiş sermayenin %5	15.000,00	-
Dağıtılacak Kâr (102.068,81 -16.331,01-5.103,44-15.000,00=65.634,36)	65.634,36	
2. Yasal Yedek Akçe (65.634,36*0.10)	6.563,44	-
Afet Fonu (Diğer Kâr Yedeği)	20.413,76	-
2. Temettü	38.657,16	

Tablo 31'e göre, vergi hesaplaması aşağıdaki gibi yapılabilir;

(1.Temettü 15.000,00*0.15=2.250- 15.000,00-2.250,00= 12.750,00 1.Temettü net)

(2.Temettü 38.657,16*0.15=5.798,57-38.657,16-5.798,57=32.858,59 2.Temettü net)

Finansal kriz yönetimi kapsamında ayrılacak fonun işleyişine ilişkin C Limited şirketinin 2017 yılı (5.yıl) muhasebe kayıtları da aşağıdaki şekildedir:

31.12.2017		
690 Dönem Kârı Veya Zararı Hs.	102.068,81	
2017 Yılı Brüt Kâr		
691 Dönem Kârı Vergi ve diğer Yasal Yükümlülükler Karşılığı Hs.		16.331,01
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.		85.737,80
Dönem Kârından Vergi Hesaplanması		

31.12.2017		
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs.	85.737,80	
2017 Net Kâr		
590 Dönem Net Kârı		85.737,80
Dönem K/Z'nın Özkaynak hesabına aktarılması		

01.01.2018		
590 Dönem Net Kârı	85.737,80	
2017 Net Kâr		
570 Geçmiş Yıllar Kârları		85.737,80
Dönem net kârının Geçmiş Yıllar kârına aktarılması		

01.01.2018		
570 Geçmiş Yıllar Kârları Hs.	85.737,80	
2017 Net Kâr		
331 Ortaklara Borçlar Hs.		45.608,59
331 1. (I. Temettü Net: 12.750,00)		
331 2. (II. Temettü Net. 32.858,59)		
360 Ödenecek Vergi ve Fonlar Hs.		8.048,57
360 1. (I. Temettü Gelir Vergisi:2.250,00)		
360 2. (II. Temettü Gelir vergisi:5.798,57)		
540 Yasal Yedekler		11.666,88
540 1.(I.Tertip Yasal Yed. Akçe: 5.103,44)		
540 2.(II.Tertip Yasal Yed.Akçe: 6.563,44)		
548 Diğer Kar Yedekleri		20.413,76
05. Bloke Edilmiş Kâr		
Geçmiş yıllar kârlarının dağıtımına esas tahakkuk kaydı.		

01.01.2018		
102 Bankalar Hs.	20.413,76	
05. Bloke Edilmiş Hesap		
100 Kasa Hs.		20.413,76
5. Yıl Fonunun Bankada Bloke Edilmesi		

31.12.2018		
102 Bankalar Hs. 06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz 5. Yıl için 2.041,38 TL 642 Faiz Gelirleri Hs. 06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi 5. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz	2.041,38	2.041,38

31.12.2018		
642 Faiz Gelirleri Hs. 06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz 5. Yıl için 2.041,38 TL 690 Dönem Kârı veya Zararı Hs. 06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi 5. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz	2.041,38	2.041,38

31.12.2018		
690 Dönem Kârı veya Zararı Hs. 06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz 692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs. 06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi 5. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz	2.041,38	2.041,38

31.12.2018		
692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hs. 06. Bloke Edilmiş Hesaba İşleyen Faiz 5. Yıl için 2.041,38 TL 548 Diğer Kâr Yedekleri Hs. 06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi 1- Yıl için 2.034,71 TL 2- Yıl için 1.372,02 TL 3- Yıl için 1.802,68 TL 4- Yıl için 1.556,54 TL 5. Yıl için 2.041,38 TL 5. Yıl Sonu Bloke Hesaba İşleyen Faiz	2.041,38	2.041,38

Afet Gerçekleşmemesi Durumunda Finansal Kriz Yönetimine İlişkin Sürecin Takibi C Limited şirketinin fonlama sürecinin beşinci yılının sonunda 1. yıla (2013 yılı) ait bankaya bloke edilen fon ve faiz tutarlarının bekleme süresini tamamlaması nedeniyle fonun serbest bırakılması durumunda, kullanıma açılan tutar işletmenin kararı (Limited Şirketlerde ortaklar kurulu, Anonim Şirketlerde genel kurul kararı) doğrultusunda muhasebeleştirilebilecektir.

C Limited şirketinin fonlama sürecinde beşinci yılını dolduran birinci yıla (2013 yılı) ait fon ve buna ilişkin faiz tutarlarının çözülmesi işlemi, aşağıdaki gibidir:

31.12.20..		
102 Bankalar Hs.	30.520,64	
01. Mevduatlarımız		
102 Bankalar Hs.		30.520,64
05. Bloke Edilmiş Kâr: 20.347,09		
06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi: 10.173,55		
Blokenin Çözülmesi Kaydı		

C Limited şirketinin 2013 yılına ait blokesi çözülmüş olan hesabının bankadan çekilmesine ilişkin işlem ise aşağıdaki kayıtlarla gerçekleşebilecektir:

31.12.20..		
100 Kasa Hs.	30.520.64	
102 Bankalar Hs.		30.520.64
1. Mevduatlarımız		
Bloke tutarının bankadan çekilmesi kaydı		

C Limited şirketince bankadan çekilen 2013 yılı fon tutarının alınan şirket kararı gereği ortaklara dağıtılması durumu, aşağıda verilen muhasebe kayıtlarında olduğu gibi muhasebeleştirilebilir:

31.12.20..		
548 Diğer Kâr Yedekleri Hs.	30.520.64	
05. Bloke Edilmiş Kâr: 20.347,09		
06. Bloke Edilmiş Kâr Faizi: 10.173,55		
331 Ortaklara Borçlar Hs.		30.520.64
01.A Ortak: 15.260.32		

02. B Ortak: 15.260.32		
Diğer yedeklerde yer alan bloke tutarının ortaklara ödeme taahhüdü kaydı		

31.12.20..		
331 Ortaklara Borçlar Hs.	30.520.64	
01. A Ortak: 15.260.32		
02. B Ortak: 15.260.32		
100 Kasa Hs.		30.520.64
Ortaklara nakit ödeme yapılması kaydı		

C Limited şirketinin 5 yıllık fonlama sürecinin birinci yılı sonunda bloke edilmiş hesapta biriken fon ve faiz tutarının şirket sermayesine aktarılmasının kararlaştırılması durumu ise aşağıdaki gibi muhasebeleştirilebilir:

31.12.20..		
548 Diğer Kâr Yedekleri Hs.	30.520.64	
05. Bloke Edilmiş Kâr: 20.347,09		
06. Bloke Edilmiş Kâr Faizi: 10.173,55		
500 Sermaye Hs.		30.520.64
01. A Ortak: 15.260.32		
02. B Ortak: 15.260.32		
Sermayeye Aktarım Kaydı		

İşletmenin Tasfiye Edilmesi

C Limited şirketinin tasfiyesi durumunda tasfiye kararı alındığı tarihten itibaren işletmenin tüm hesaplarının tasfiyesi kurul kararları doğrultusunda yapılabilecektir. Bu nedenle fonda biriken tutarlar da bu işlemlere dâhil edilebilecektir. Dolayısıyla şirketin fon hesabında bloke edilen anaparanın ve bunlara ait faiz toplamının serbest bırakılması, cari mevduat hesaplarında olduğu gibi benzer şekilde tasfiye hesabına aktarılabilir.

31.12.20..		
102 Bankalar Hs.	114.297,42	
07. Tasfiye Hesabı		
102 Bankalar Hs.		114.297,42
05. Bloke Edilmiş Kâr: 88.073,29		
06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi 26.224,13		
Bloke hesabın bankada açılan tasfiye hesabına aktarılması		

İşletmenin Kapanması

C Limited şirketinin (ortaklar kurulunun karar vermesi veya amacının gerçekleşmeyeceğinin ya da belirlenen sürenin dolması) faaliyetine son vermesi durumunda, şirketin diğer hesaplarına uygulanan işlemler fon hesaplarına da uygulanabilecektir. Bu nedenle işletmenin bankada bloke edilmiş fon ve buna ait faiz tutarlarının serbest bırakılması sonucunda, bu tutarların şirket sermayesine aktarılmak suretiyle işlem görmesi de sağlanabilecektir. Şöyle ki:

31.12.20..		
102 Bankalar Hs.	114.297,42	
01. Mevduatlarımız		
102 Bankalar Hs.		114.297,42
05. Bloke Edilmiş Kâr: 88.073,29		
06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi:26.224,13		
Blokenin Çözülmesi Kaydı		

31.12.20..		
100 Kasa Hs.	114.297,42	
102 Bankalar Hs.		114.297,42
01. Mevduatlarımız		
Bloke tutarının bankadan çekilmesi kaydı		

31.12.20..		
548 Diğer Kâr Yedekleri Hs.	114.297,42	
05. Bloke Edilmiş Kâr: 88.073,29		
06. Bloke Edilmiş Kâr Faizi: 26.224,13		
500 Sermaye Hs.		114.297,42
01. A Ortak: 57.148,71		
02. B Ortak: 57.148,71		
Sermayeye Aktarım Kaydı		

İşletmenin Başka Bir İşletme İle Birleşmesi

İşletme birleşmeleri çeşitli nedenlerle olabilir. Özellikle rekabet koşullarının ağırlaşması, işletmelerin güçlerini birleştirmesinde önemli bir sebeptir. Bunun yanı sıra sermaye ihtiyacı, piyasa şartları, uluslararası işbirlikleri, yüksek teknoloji gerektiren ağır sanayi yatırımları ve çeşitli politik sebepler de işletmelerin birleşme ihtiyacını ortaya çıkarabilir. İşletmelerin birden fazla birleşme şekilleri mevcut olmakla birlikte bunlardan bazıları da şöyle sıralanabilir:

Centilmenlik anlaşmaları

Konsorsiyumlar Karteller

Tröstler

Holdingleler

Uygulama kapsamında C limited şirketinin başka bir şirket ile birleşmesinde, finansal kriz yönetimi için bankada bloke edilmiş fon ve buna ait faiz tutarları; diğer işletme varlıklarında olduğu gibi; anlaşma şartlarına göre değerlemeye tabi tutularak, birleşme devir sözleşmesine tabi edilebilir. Bu birleşme işleminde bloke edilmiş fon ve buna ait faiz tutarının bankalardaki mevduat şartlarına göre işlem görmesi de düşünülmektedir. Bu durumda birleşme sonucu C limited şirketinin bloke hesabının çözdürülebilmesine ait muhasebe kaydı da aşağıdaki gibidir:

31.12.20..		
102 Bankalar Hs.	114.297,42	
01. Mevduatlarımız		
102 Bankalar Hs.		114.297,42
05. Bloke Edilmiş Kâr: 88.073,29		
06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi:26.224,13		
Blokenin Çözülmesi Kaydı		

Ortaklardan Herhangi Birinin Ortaklıktan Ayrılması veya Ölümü

İşletmelerde olağan görülen hallerden biri de ortaklardan herhangi birinin ortaklıktan ayrılmasıdır. Bu durum, işletmenin geleceğini tehlikeye atmayacak bir ayrılma ise ortağın, diğer varlıklar üzerindeki haklarında olduğu gibi finansal kriz yönetimi için bankada bloke edilen fon ve buna ait faiz üzerindeki hakkı saklıdır. Bu nedenle ortağın ayrılması veya ölümü halinde fon hesabında bulunan hak kayıplarını engellenebilmesi ve ortaklıktaki tüm haklarının ayrılmada kendisine ödenebilmesi, ölümü halinde de mirasçılarının bundan faydalanabilmesi esas alınmalıdır. Şayet ölen ortağın mirasçıları yok ise bu durumda ortağa düşen tüm hakların hazineye devredilebilmesi düşünülmelidir.

Ortak A'nın ölmesi veya işletmeden ayrılması durumunda finansal kriz yönetimi için bankada bloke edilen fon ve bu fona ait faiz kaydının aşağıdaki gibi yapılması düşünülebilir:

31.12.20..		
102 Bankalar Hs.	57.148,71	
01. Mevduatlarımız		
102 Bankalar Hs.		57.148,71
05. Bloke Edilmiş Kâr: 44.036,65		
06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi: 13.112,06		
Blokenin Çözülmesi Kaydı		

31.12.20..		
100 Kasa Hs.	57.148,71	
102 Bankalar Hs.		57.148,71
01. Mevduatlarımız		
Bloke tutarının bankadan çekilmesi kaydı		

31.12.20..		
548 Diğer Kâr Yedekleri Hs.	57.148,71	
05. Bloke Edilmiş Kâr: 44.036,65		
06. Bloke Edilmiş Kâr Faizi: 13.112,06		
331 Ortaklara Borçlar Hs.		57.148,71
01. A Ortak: 57.148,71		

Bloke hesaptan ortağa düşen payın taahhüdü		
--	--	--

31.12.20..		
331 Ortaklara Borçlar Hs.	57.148,71	
01. A Ortak: 57.148,71		
100 Kasa Hs.		57.148,71
Ortağa düşen payın ödenmesi		

İşletmeye Yeni Ortak Alınması

İşletmeye yeni ortak alınması durumunda, kendisine satılan hisse senetleri veya pay tutarına finansal kriz için bankada bloke edilmiş fon ve fona işleyen faiz tutarı kadar bir bedel karşılığında hisse veya pay bedeli artırılarak satılabilmelidir. Bu durumda şirkete alınan yeni ortağın işletmenin tüm varlıkları üzerindeki hakkının oluşması, ortaklık hissesinin alınması veya belirlenen pay bedelinin işletmeye ödenmesi ise bu işlemin sözleşme sayesinde hüküm altına alınması ile mümkün olabilmektedir. Bu nedenle sözleşmede belirlenen ortaklık şartlarına finansal kriz yönetimi için bankada bloke edilen fonun ve bu fona ait faiz tutarının da dâhil edilmesi gerekir. Bu konuda yeni ortağın ortaklık işleminin tamamlanması için bankada bloke edilmiş fonun ve buna ait faiz tutarlarının hisse bedelinden ayrı tutularak hesaplanması da uygun bir işlem olabilecektir.

Zararın Olduğu Yıllarda Fon Hesaplaması

İşletmelerin ticari faaliyetlerini sürdürürken kâr etmeleri kadar zarar etmeleri de muhtemel bir sonuçtur. İşletmelerin zarar ettikleri yıllarda dönem sonu itibariyle birinci tertip yedek akçeye uygulanan kurallar, olağanüstü haller için finansal kriz yönetimi kapsamında ayrılacak fon hesaplamasına da uygulanabilir (TTK 461). Bu durumda, işletmenin zarar etmesi halinde zarar ettiği yıllarda fon ayırlamayacaktır.

Finansal kriz yönetiminde kullanılmak üzere bankada bloke altına alınmış olan fon, işletmenin zararlarının karşılanması yanı sıra keyfi bir kullanıma da sahip olamayacaktır. Fonun kullanılması durumu söz konusu olduğunda, yani mücbir sebepler olarak kabul edilen (TTK, m:519-522.608, GVK m:9, KVK m:33.b.8, VUK m:13.15.111.115, AATUHK m:48-105) afet durumlarında, bankada bloke edilmiş fon ve buna ait faiz tutarı işletmenin kullanımına açılacaktır. Ayrıca fonun kullanım durumları çıkarılabilecek yasada belirtilen şartlar

dâhilinde olabilir. Böylece afet durumundan kaynaklı bir mücbir sebep oluştuğunda işletme fonu kullanmaya muktedir olabilecektir.

Afet Durumunun Oluşması Halinde Fonun Kullanılması

Yangın, deprem, sel, pandemi ve benzeri mücbir sebep doğurabilecek hallerin oluşması durumunda, C limited şirketinin bankada bu amaçla bloke edilmiş fonu ve bu fona ait faizi serbest bırakılabilecektir. Bu nedenle şirkete ait serbest bırakılan bloke hesap, bankadaki vadesiz mevduat gibi kullanılabilir. Ancak bu fondan çekilen tutarın, öncelikle afet döneminde oluşabilecek mali yükümlülükler (vergi ve sigorta) vb. harcamaların karşılanmasında kullanılması uygun olabilecektir. Uygulamada, bu fonun işletmenin mali yükümlülüklerinin yerine getirilmesinde kullanılması amaçlanmaktadır. Ancak fonun bu yükümlülüklerin ödenmesi sonrasında arta kalan kısmının ise şirketin diğer ödemelerinde kullanılabilmesi de öngörülebilir.

Fonun kullanılma şartları gerçekleştiğinde, işletmenin afet kaynaklı giderlerinin karşılanabilmesi ve likiditesinin sağlanabilmesi esas alınmalıdır. Fonun zararı karşılamaması durumunda, şirketin devlet yardımlarından faydalanabilmesinin yolu da açılabilir. Çalışmada, finansal kriz yönetimi kapsamındaki fonlamayı yapmayan işletmelerin devletin sağlayacağı desteklerden faydalanmasının söz konusu olamayacağı esasına bağlanmasının, işletmelerin fon biriktirme isteğini artırabileceği de öngörülmektedir. Bu bağlamda olağanüstü bir halin gerçekleşmesi durumunda muhasebe açısından işlemlerin kaydı ve takibi aşağıdaki örnekte belirtildiği gibi olabilir:

Yukarıda fonlama işlemleri yapılan C limited şirketinin 4. yılın başında (05.01.2016) meydana gelen deprem afeti dolayısıyla oluşan maddi zararı 100.000,00 TL olduğu bilirkişi raporları ile tespit edilmiş ve işletme finansal kriz yönetimi için bankadaki bloke fon hesabını kullanma ihtiyacı duymuştur. Bu durumda bloke hesap ile ilgili aşağıdaki kayıtlar da yapılabilir:

06.01.2016		
102 Bankalar Hs.		62.744,96
01. Mevduatlarımız		
102 Bankalar Hs.		62.744,96
05. Bloke Edilmiş Kâr: 52.094,11		
06. Bloke Edilmiş Kârın Faizi: 10.650,85		
Blokenin Çözülmesi Kaydı		

06.01.2016		
100 Kasa Hs.	62.744,96	
102 Bankalar Hs.		62.744,96
01. Mevduatlarımız		
Bloke tutarının bankadan çekilmesi kaydı		

06.01.2016		
548 Diğer Kâr Yedekleri Hs.	62.744,96	
05. Bloke Edilmiş Kâr: 52.094,11		
06. Bloke Edilmiş Kâr Faizi: 10.650,85		
770 Genel Yönetim Giderleri Hs.	37.255,04	
100 Kasa Hs.		100.000,00
100.000,00 TL masraf yapılarak işletmenin hasarı karşılanmıştır.		

Bankada blokeli olarak hazır bulundurulmuş C limited şirketine ait fon hesabının bakiyesinin oluşan harcamaya yetmemesi durumunda oluşabilecek eksi farkın, 770 Genel Yönetim Giderleri Hesabından karşılanması da gerekebilecektir. Bunun yanı sıra finansal kriz yönetimi konusunda basit usule tabi işletme faaliyetlerinde, fon sisteminin uygulanması karşılık bulamayacaktır. Bunun sebebi ise ilgili işletmelerin tek düzen muhasebe sistemini kullanmamaları ve gelir-gider dengelerinin işleyiş farklılığından kaynaklanmaktadır. Bu usule tabi işletmelerin sayıca az olmaları nedeniyle afet dönemi boyunca tamamen vergiden muaf tutulmaları da önerilebilir. Bununla birlikte önerilen finansal kriz yönetimi sistematığının tamamen işlerlik kazanabilmesi bakımından serbest meslek erbaplarının odalarına ödedikleri aidatların küçük bir kısmının fon adı altında başka bir hesapta biriktirilebilmesi de düşünülebilir. Ayrıca serbest meslek erbaplarına afet dönemlerinde fonda biriken tutarlar yardım adı altında öncelikle mali yükümlülüklerini yerine getirebilmeleri için hibe veya yardım adı altında odalarınca da kullanılabilir.

Örnek uygulamada verilen fonlamaya ilişkin mali veriler incelendiğinde; işletmelerin ilgili yıllarda finansal kriz yönetimi kapsamında ayrılan fonlarının, kriz sürecinde ödemeleri gereken mali yükümlülüklerini finanse edebilmeleri noktasında karşılaştırılmasına ilişkin veriler aşağıdaki tablolarda gösterildiği gibidir:

Tablo 32: A İşletmesinin (II. Sınıf Tacir) Ayırdığı Fonun Afet Dönemi Mali Yükümlülüğün (Vergi) Finanse Edilebilmesine İlişkin Karşılaştırma

Vergi Türü	Yılı	Afet Dönemi Mali Yükümlülük (Vergi) Tutarı (1)	Yıllık Ayrılan Fon (2)	Yıllık Fon Faiz Geliri (3)	Fonda Yıllık Biriken Tutar (4) (2+3)	Artı Bakiye (4-1)
Gelir Vergisi	2013	388,06	646,77	323,40	970,17	582,11
Gelir Vergisi	2014	62,63	104,39	41,76	146,15	83,52
Gelir Vergisi	2015	684,61	1.141,01	342,30	1.483,31	798,70
Gelir Vergisi	2016	318,71	531,19	106,24	637,43	318,72
Gelir Vergisi	2017	1.258,88	2.098,12	209,81	2.307,93	1.049,05
Toplam		2.712,89	4.521,48	1.023,51	5.544,99	2.832,10

Uygulamada afetın meydana geldiği varsayılarak, A İşletmesinin afet öncesi ve sonrası finansal durumunun bir kıyaslaması yapıldığında; 2013-2017 yıllarında finansal kriz yönetimi amacıyla A işletmesinin ayırdığı fona ait özet veriler tablo 32’de verildiği gibidir. Bu nedenle A işletmesinin kriz sürecinde bu fonu kullanılmaya karar vermesi durumunda; Tablo 32’de gösterilen verilere göre; finansal kriz yönetimi fonunda A işletmesinin öncelikle mali yükümlülüklerden olan vergi giderinin yıllık olarak düzenli ödemesi sonrasında fonda arta kalan bakiye finansmanının olduğu da görülür. Bunun yanı sıra, tablodaki verilerde A işletmesinin fonda artan bakiyesini başka giderlerde kullanabileceği bulgusu da ortaya çıkmıştır.

Tablo 33: B İşletmesinin (I. Sınıf Tacir) Ayırdığı Fonun Afet Dönemi Mali Yükümlülüğün (Vergi) Finanse Edilebilmesine İlişkin Karşılaştırma

Vergi Türü	Yılı	Afet Dönemi Mali Yükümlülük (Vergi) Tutarı (1)	Yıllık Ayrılan Fon (2)	Yıllık Fon Faiz Geliri (3)	Fonda Yıllık Biriken Tutar (4) (2+3)	Artı Bakiye (4-1)
Gelir Vergisi	2013	3.126,77	5.211,29	521,13	5.732,42	2.605,65
Gelir Vergisi	2014	3.400,14	5.666,91	1.087,82	6.754,73	3.354,59
Gelir Vergisi	2015	3.336,93	5.561,55	1.643,98	7.205,53	3.868,60
Gelir Vergisi	2016	800,21	1.333,68	1.777,35	3.111,03	2.310,82
Gelir Vergisi	2017	1.317,90	2.196,51	1.997,00	4.193,51	2.875,61
Toplam		11.981,95	19.969,94	7.027,28	26.997,22	15.015,27

Uygulamada afetin meydana geldiği varsayılarak, B İşletmesinin afet öncesi ve sonrası finansal durumunun bir kıyaslaması yapıldığında; 2013-2017 yıllarında finansal kriz yönetimi amacıyla B işletmesinin ayırdığı fona ait özet veriler tablo 33’de verildiği gibidir. Bu nedenle B işletmesinin kriz sürecinde bu fonu kullanılmaya karar vermesi durumunda; Tablo 33’de gösterilen verilere göre; finansal kriz yönetimi fonunda B işletmesinin öncelikle mali yükümlülüklerden olan vergi giderinin yıllık olarak düzenli ödemesi sonrasında fonda arta kalan bakiye finansmanının olduğu da görülür. Bunun yanı sıra, tablodaki verilerde B işletmesinin fonda artan bakiyesini başka giderlerde kullanabileceği bulgusu da ortaya çıkmıştır.

Tablo 34: C Limited Şirketinin Ayırdığı Fonun Afet Dönemi Mali Yükümlülüğün (Vergi) Finanse Edilebilmesine İlişkin Karşılaştırma

Vergi Türü	Yılı	Afet Dönemi Mali Yükümlülük (Vergi) Tutarı (1)	Yıllık Ayrılan Fon (2)	Yıllık Fon Faiz Geliri (3)	Fonda Yıllık Biriken Tutar (4) (2+3)	Artı Bakiye (4- 1)
Kurumlar Vergisi	2013	16.277,67	20.347,09	2.034,71	22.381,80	6.104,13
Kurumlar Vergisi	2014	10.976,16	13.720,19	1.372,02	15.092,21	4.116,05
Kurumlar Vergisi	2015	14.421,46	18.026,83	1.802,68	19.829,51	5.408,05
Kurumlar Vergisi	2016	12.452,34	15.565,42	1.556,54	17.121,96	4.669,62
Kurumlar Vergisi	2017	16.333,01	20.413,29	2.041,38	18.371,91	2.038,90
Toplam		70.460,64	88.073,29	8.807,33	92.797,39	22.336,75

Uygulamada afetin meydana geldiği varsayılarak, C İşletmesinin afet öncesi ve sonrası finansal durumunun bir kıyaslaması yapıldığında; 2013-2017 yıllarında finansal kriz yönetimi amacıyla C işletmesinin ayırdığı fona ait özet veriler tablo 34’de verildiği gibidir. Bu nedenle C işletmesinin kriz sürecinde bu fonu kullanılmaya karar vermesi durumunda; Tablo 34’de gösterilen verilere göre; finansal kriz yönetimi fonunda C işletmesinin öncelikle mali yükümlülüklerden olan vergi giderinin yıllık olarak düzenli ödemesi sonrasında fonda arta kalan bakiye finansmanının olduğu da görülür. Bunun yanı sıra, tablodaki verilerde C işletmesinin fonda artan bakiyesini başka giderlerde kullanabileceği bulgusu da ortaya çıkmıştır.

Uygulamayı gerekliliği hususunda ortaya konulan bulgular çeşitli araştırma sonuçları ile karşılaştırıldığında; Ünsal (2016) tarafından yapılan çalışmada, Marmara depreminin yaşandığı 1999’dan 2000 yılına geçiş döneminde bütün illerde vergi tahakkuk-tahsilat oranlarının düştüğü ve bu durumun mükelleflerin ödeme imkânlarının zorlaştığının bir göstergesi olduğu sonucuyla örtüşmektedir. Bunun yanı sıra doğal afet öncesi dönemlerde afetlerle mücadele kapsamında yasal alt yapının ve uyumun muhtelif düzenlemeler ile sağlaması gerektiği sonucuyla da

benzerlik göstermektedir. Pehlivan (2018), Kırbaş (2015) ve Şeker (2010)'in de yapmış oldukları çalışmalarda; devletin kamu hizmetlerini yerine getirebilmek için vergi vb. gelirler toplanması ve toplanan bu gelirlerin kamu hizmetlerinin finansmanında kullanılmasının beraberinde birçok ekonomik ve sosyal sonuçları beraberinde getireceği dile getirilmiştir. Pehlivan (2018)'in, Kırbaş (2015)'in ve Şeker (2010)'in ulaşılmış olduğu sonuçlar, yapılan çalışmanın sonuçlarıyla da paralellik göstermektedir. Bununla birlikte Diffenbaugh ve Burke (2019) ile Guemide (2017)'nin yapmış oldukları araştırmalarda, iklim değişikliği ile doğal afetlerin ülke ekonomilerini etkilediği ve önlemler alınması gerektiği sonuçları da ortaya konulmuştur. Yapılan çalışmada elde edilen bulgular ilgili çalışmaların sonuçlarıyla da benzerlik göstermektedir.

Yapılan çalışmadan farklı şekilde Akar (2013) ve Anbar (2008) tarafından yapılan araştırmalarda; afet fonlarının ve vergilerin afet meydana geldikten sonra toplanamadığı, bunların afet öncesinde biriktirilmesi gerektiği belirlenmiştir. Fakat yapılan çalışmada bahsedilen finansal araçlar, fonlar ve afet vergilerinin hem işletmeler hem de kamu açısından afet finansmanında yeterli olmadığı belirlenmiştir. Bu nedenle afet öncesi finansmanın finansal kriz yönetimi gibi özel bir planlama şeklinde teşkil edilmesi ve bu sistemin küçük, orta ve büyük işletme ayrımı yapılmaksızın kapsamının geniş tutulması gerektiği de yapılan araştırma sonucunda ortaya çıkmıştır.

SONUÇ

Günümüzde iklim değişikliği ve doğal afetler bilindiği gibi dünyada önemle üzerinde durulması gereken bir konu haline gelmiştir. Bu konunun birçok boyutu olmasına rağmen en önemlileri sosyal ve finansal boyutlarıdır. İklim değişikliği ve doğal afetler konusuna bazı ülkeler önlemler alırken bazıları da duyarsız kalmaktadır. Türkiye’de de etkilerinin hissedilmesi nedeniyle finansal boyutu açısından tez çalışmasına konu edilmiştir. Çalışma kapsamında ayrıntılı bir literatür taraması ve değerlendirmesi yapılmış, bir kısım bulgulara ulaşılmış, çıkarım ve kestirimlerde bulunulmuştur. Literatür tarama ve değerlendirmesi ilgili bölümlerde atıf ve kaynaklarıyla yer almaktadır. Burada literatürde yapılan tespitlere kısaca değinilerek araştırmamızda elde edilen bulgularla karşılaştırmalar yapılmıştır.

Literatürde, küresel iklim değişikliği ve doğal afetlerin meydana getirdiği büyük felaketlerin ekonomik, sosyal ve politik etkilerine dikkat çekilmiştir. Ülkelerin uluslararası boyutta yapılan yasal düzenlemeler ile zorunluluklar meydana getirildiği, Kyoto Protokolü ve Birleşmiş Milletler İklimsel Değişiklikler Çerçeve Sözleşmesinde bu yasal zorunlulukların neler olduğunun dile getirildiği de belirlenmiştir. Bunun yanı sıra afet sonrasında ekonomik faaliyetlerde kesinti yaşandığı, bu kesinti sonucu milli sermaye kaybının yani GSYİH büyümesinde hem kısa hem de uzun dönemde olumsuz etkileri olduğu ortaya çıkmıştır. Bunlara ilave olarak işsizlik, yoksulluk ve eşitsizlikte artışlar yaşandığı, bireysel olarak refahta azalma ve toplumsal barışta olumsuzluklar olduğu, sosyal ve ekonomik hayatın en kısa zamanda eskiye dönmemesinin önem arz ettiği de dile getirilmiştir. Ayrıca ülke altyapısında, sermayede ve yatırımlarda (fiziki varlıklarda) kayıplar yaşandığı da vurgulanmıştır. Türkiye’nin gelecekte iklim değişikliği ve doğal afetlerden etkilenebilecek bir ülke olması nedeniyle bu sorunlara odaklanılması gerektiği de ortaya çıkmıştır. Ülkedeki ulusal kaynakların doğal afetler sonrasında harcanmasının, ülkeler açısından ekonomik büyümede, kalkınmada, gelir dağılımında ve adalette öncelik verilen amaçlara ulaşmada sıkıntılar doğurduğu ve bu faaliyetlerde sapmalar meydana getirdiği vurgulanmıştır. Bununla birlikte yeterli mali kaynak bulunmadığında finansal riskler oluşturduğu da belirtilmiştir. Çalışmada, doğal afet kaynaklı risklerin azaltılmasına ve kriz riskinin yayılmasının önlenmesine müdahale edilmesi gerektiğinin bir zorunluluk olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca bu müdahalelerin yasal alt yapısının olması gerektiği ve yasal mevzuatın geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğu tespit edilmiştir.

Farklı bir yaklaşımla işletmelerin planlama yapmamaları durumu meydana gelen krizleri devamlılık açısından tehdit olarak algılamayan işletmelerin faaliyetlerine ara verebileceği ve tahmin edilemeyen sonuçlara maruz kalabileceği ortaya çıkmıştır. İşletmelerin önlem almadıklarında son çare olarak krizin olumsuz sonuçlarını giderebilmek için küçülmeye gidebilecekleri anlaşılmıştır.

Yapılan çalışmalar neticesinde araştırılan ve analize tabi tutulan işletmelerin % 65'inin küçülme stratejisi uyguladıklarında hem çalışmaya ara verebileceği hem de çalışma sermayelerinde azalmalar olabileceği tespit edilmiştir. Türkiye'de 1999 yılında Marmara'da meydana gelen ve ülke ekonomisinde ciddi etkiye sahip olan Kocaeli depreminin mühim yansımaları olduğu, hayatın devamlılığı açısından insan kaynaklı sistemler ile doğal sistemlerin karşılıklı bir ilişki içinde bulunduğu ve bu sistemlerin doğal afetlere sebebiyet verdiği ifade edilmiştir.

İklim değişiklikleri ve doğal afetler bağlamında finansal kriz yönetimi 2011 yılı Van depremi örneğine ilişkin çalışmada, finansal kriz yönetiminin getireceği yeni bir bakış açısının işletmeler/şirketler yönüyle katkısına ilişkin olarak yeni bir ihtiyat sistemine ihtiyaç duyulabileceği ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra işletmelerde afet kaynaklı kriz süreçlerine yönelik geliştirebilecek ihtiyat sisteminin kaynağını öncelikle muhasebenin ihtiyatlılık kavramından alabildiği belirlenmiştir. Bu bağlamda çalışmada, afet süreçlerinde işletmelerin sermayelerinin yok olabileceği ve bu süreçlerin işletmelerin devamlılıklarına bir tehdit oluşturabileceği gerçeği tespit edilmiştir.

Araştırmada, işletmelerin muhasebenin temel kavramlarından olan ihtiyatlılık kavramı gereği uğrayabileceği kayıpların bir nebze de olsa telafi edilmesi bakımından tedbir alınması gerektiği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda işletmelerin uğrayabileceği zararların karşılanmasının ve kayıplarının telafisinin uzun zaman alabileceği anlaşılmıştır. Bunun yanı sıra çalışmada, işletmelerin tekrar ticari yaşama döndürülmesinin devlete büyük miktarda yük getirebileceği ve bu kayıpların telafisinin uzun yıllar alabileceği anlaşılmıştır. İşletmelerin önceden tedbirli davranabilmeleri ve ihtiyatlı bir tacir vasfıyla geleceğe yönelik olumsuzlukların önceden tahmin edilebilmesinin yanı sıra meydana gelebilecek olumsuzlukların karşılanabilmesi amacını içerecek şekilde öngörüle bulunulmasının ve önlem alınmasının işletmenin geleceği için elzem bir durum olabileceği ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte araştırmada, işletmelerdeki yasal ve isteğe bağlı yedekler ile benzeri bir kriz yönetimi fonunun, bu amaca yönelik kullanılabilmesi anlaşılmıştır. Herhangi bir afet sonucunda işletmelerin varlıklarında zarar-zıyan meydana gelebileceği ve bu tür olumsuz durumlardan dolayı ilgili firmaların ek mali kaynağa ihtiyaç duyabilecekleri belirlenmiştir. Araştırmada, işletme bazında tasarrufun özendirilmesinin bir taraftan fon birikmesini sağlayabileceği ve biriken fonun kriz sürecinde firmaların performansına yardımcı olabileceği anlaşılmıştır. Ayrıca araştırmada, finansal kriz yönetimi kapsamında işletmelerin tasarrufa yönlendirilebilmesinin ancak çeşitli teşviklerle mümkün olabileceği (2011 yılı Van depremi verileri temel alındığında) ortaya çıkmıştır.

Literatürde yedek akçelerin ayrılma mantığının muhasebenin ihtiyatlılık kavramından kaynaklandığını, şirketlerin iktisadi hayatta meydana gelebilecek riskli durumlara karşı elde ettikleri kârdan önlem amaçlı ihtiyaten yedek akçe ayırmalarının yasal olarak zorunlu hale getirildiği belirlenmiştir. Bununla birlikte yedek akçelerin, işletmelerde işlerin kötü gittiği

dönemlerde kriz durumu sayılmak suretiyle işletmelerin devamlılığı bakımından bir amaç olarak düşünüldüğü dile getirilmiştir. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda kâr dağıtımına ve yedek akçelerin işleyişine ilişkin hükümlerinde, işletme esas sermayesinin korunmasına dair ilkenin, sermayenin azalmasını önlemek için işletmenin elde edilen kârdan, kâr payı dağıtımını yapılabileceği belirtilmiştir. Türk Ticaret Kanunu, sermaye şirketlerinden anonim ve limited şirketlerde kâr dağıtımının amaçlarını ortaya koymuş ve yedek akçelerin ihtiyat amaçlı ayrılmasının çalışma bulgularından olan muhasebenin ihtiyatlılık kavramıyla ilgili olduğunu belirtmiştir. Kâr dağıtımının şirket bünyesinde tutulmasının muhtemel krizlerde önlem amaçlı gerçekleştirildiğini dile getirmiştir. Bu bağlamda ilgili çalışmalardan elde edilen sonuçlar, gerçekleştirilen çalışmalardan elde edilen bulgularla benzerlik göstermektedir.

Çalışmada finansal kriz yönetimi uygulamasının işletmelere kriz dönemlerinde muhasebe yönüyle gelir (nakit) akımının düzenli olması ve çalışma sermayesinin hem korunması hem de optimal yönetilmesi bakımından katkılar sağladığı ortaya çıkmıştır. Çalışmada TTK'nın yedek akçelerin kullanılma amaçlarının değiştirilebileceğine izin vermesi bakımından politikalar geliştirmeye müsait olduğunu ifade etmiştir. İşletmelerde kriz süreçlerinde sermayenin korunması, sermayenin yönetilebilmesi, esnek kararlar alınması ve ihtiyat sağlanması bakımından muhasebe bilgi sistemine ihtiyaç olduğunu ifade etmişlerdir. Afetler meydana gelmeden önce oluşturulan finansal araçların faydalarını incelemiştir. Afet rezerv fonları, afet sigortaları ve tahvilleri ile olağanüstü durum kredilerinin afet sonrasında meydana gelen yükümlülükleri yerine getirmede faydalı olduğu sonucuna vararak, bu sistemin yaygınlaşmasını önerdikleri tespit edilmiştir. Literatürden elde edilen çalışma sonuçlarında işletmelerde finansal kriz yönetiminin mali yükümlülüklerin finansmanına katkı sağlayacağı ortaya çıkmıştır. Literatürden elde edilen bu sonuçlar, çalışmadan elde edilen bulguları destekler mahiyettedir.

Literatürde afetlerin üretim döngüsündeki işletme sermayelerini etkilemesi yönüyle kriz dönemlerinde işletmelerin çalışma sermayelerinde yeterlilik düzeyinde oransal azalmalar olduğu vurgulanmıştır. Bunun sonucunda kâr oranlarında azalmalar meydana geldiği ve piyasalarda meydana gelen güvensizlik ve belirsizlik ortamının işletmelerde çalışma sermayesi ile faaliyet unsurlarının göstergesi olan devir hızı oranlarında olumsuz sonuçlara sebebiyet verdiği ortaya çıkmıştır. Beşerî sermaye yönüyle de küresel iklim değişikliğinin meydana getirdiği olumsuzluklar nedeniyle beşerî sermayenin olumsuz yönde etkilendiğine dikkat çekmiştir. Bu bulgular, kriz dönemlerinde işletmelerin çalışma sermayelerinde yeterlilik düzeyinde oransal azalmalar olduğu bulgusu ile benzerlik göstermektedir.

Literatürde işletmelerde ortaya çıkan krizlerin evreleri kriz öncesi, kriz anı ve kriz sonrası olarak tanımlanmıştır. Kriz yönetiminin unsurları ele alınmıştır. Bu evrelerin krize uyum, krize hazırlıklı olma ve kaynak geliştirme ile kriz anlarında bilgi yönetiminin önemi olduğuna vurgu

yapılmıştır. Kriz yönetimin son aşamasının krizden yarar sağlamak olduğu dile getirilmiştir. Literatürden elde edilen bu bulgular, yapılan çalışmadan elde edilen bulgularla örtüşmektedir.

Kamu maliyesi ve bütçe teorisi gereği verginin, kamu harcamalarının finansmanı olarak ya da sigortası olarak görüldüğü ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı verginin kamu harcamalarının finansmanı için gerekli olduğu ve kamu yönetiminin finansmanı için vergi tahakkuk-tahsili yapılamayınca kamu finansal yönetiminde dengenin bozulabildiği anlaşılmıştır. Bunun yanında kamu yönetiminin olağan ve olağanüstü zamanlarda hizmet üretmesi için bir finansa gerek olduğu ifadelerden anlaşılmıştır. Araştırmada, Türkiye’de 1999’dan 2000 yılına geçişte depremin yaşandığı illerde vergi tahakkuk-tahsilat oranlarının düştüğü dile getirilmiştir. Bu durumun mükelleflerin ödeme imkânlarının zorlaştığının bir göstergesi olduğu vurgulanmıştır. Toplam vergi hasılatı içindeki payı itibarıyla bakıldığında ise Yalova ili hariç diğerlerinde nispi de olsa düşüş yaşandığı, bütün bu bilgiler birlikte değerlendirildiğinde Marmara bölgesinde yaşanan depremin kümülatif olarak vergi hasılatında önemli büyüklükte azalmalara yol açabildiği vurgulanmıştır. Elde edilen bulgular, çalışmadan elde edilen bulgularla örtüşmektedir.

Devletin kamu hizmetlerini yerine getirebilmek için vergi vb. gelirler toplanması ve toplanan bu gelirlerin kamu hizmetlerinin finansmanında kullanılmasının beraberinde birçok ekonomik ve sosyal sonuçları getireceği dile getirilmiştir. Literatürde ele alınan bulgular, yapılan çalışmada vergilerin kamu harcamalarının bir karşılığı görüldüğü ve bu konuda meydana gelen krizlerin olumsuz sonuçlarının hissedilmemesi için devlet tarafından etkili yasal düzenlemelerin yapılmasına ihtiyaç duyulduğu bulgusunu destekler mahiyettedir.

Araştırmada, finansal kriz yönetiminin devlete (kamu yönetimi) mali yönüyle katkıları olduğu ortaya çıkmıştır. Bu konuda çalışmada, finansal kriz yönetiminin vergilendirme açısından şirket gelirlerinin kısa vadeli vergilendirilmelerini etkilemesine ilişkin olarak, fonun ayrılma sürecinde bir hesapta bloke edilebilmesinin dezavantaj olarak görülebildiği ve finansal kriz yönetimi fonunun işletmelerde nakit çıkışına neden olabileceği ortaya çıkmıştır.

Araştırmada, vergi gelirlerinin küresel iklim değişikliği ve doğal afetlerden kaynaklanan krizlerden etkilenmesinin olası kısa vadeli etkilerine ilişkin olarak, afetler nedeniyle kamu vergi gelirlerinde azalma meydana gelebileceği anlaşılmıştır. Ayrıca çalışmada, afet sonrasında kamunun finansal yönetiminde mali dengenin bozulabileceği, kriz anında ülke ekonomisi ile kamu gelirlerinin olumsuz etkilenebileceği ve afetlerin işletmelere yeni vergi yükü getirebileceği ortaya çıkmıştır.

Çalışmada, vergi gelirlerinin küresel iklim değişikliği ve doğal afetlerden kaynaklanan krizlerden etkilenmesinin olası uzun vadeli etkilerine ilişkin olarak, kamu finansmanı kapsamında kriz sürecinde vergilerin tahsil edilebilmesinin bütçe açığına olumlu etkisinin olabileceği ve kriz yönetiminin kamu yönetiminde finansal dengenin afet öncesi duruma dönebileceğine katkı

sunabileceği anlaşılmıştır. Ayrıca araştırmada, finansal kriz yönetiminin işletmeler aleyhine ileride oluşabilecek ek vergi yükünü azaltabileceği ve kamu maliyesine olumlu etkilerinin olabileceği tespit edilmiştir.

Araştırmada, finansal kriz yönetiminin mükelleflerin kısa vadeli vergi yüküne olası etkilerine ilişkin olarak, mükelleflerin kısa vadede kamunun vergi gelirleri politikasına uyumda sorunlar yaşayabileceği ve fondan dolayı kamunun finansal yönetiminde vergi gelirlerinin azalabileceği ortaya çıkmıştır.

Araştırmada, kamu maliyesi ve bütçe teorisi gereği verginin kamu harcamalarının finansmanı ya da sigortası olarak görülebildiği ortaya çıkmıştır. Bu konuda çalışmada, literatür temel alınarak belirlenen birinci ölçüte göre, verginin kamu harcamalarının finansmanı için alınması gerektiği belirlenmiştir. Belirlenen ikinci ölçüte göre, kamuda vergi tahakkukunun ve tahsilinin yapılamadığı durumlarda finansal dengenin bozulacağı anlaşılmıştır. Bunun yanında belirlenen üçüncü ölçüte göre, kamu yönetiminin olağan ve olağanüstü zamanlarda hizmet üretmesi gerektiği ve bu hizmet üretiminin teamüller gereği olduğu tespit edilmiştir. Genel anlamda literatürdeki çalışmalardan elde edilen bu sonuçların, yapılan çalışmadan elde edilen sonuçlarla benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Vergisel politikalarında birinci amacın doğal afetten sonra zarar görmüş olan mükelleflerin vergi ödevinde meydana gelecek yükümlülükleri azaltılmanın yanı sıra diğer ikinci amacın kamu finansmanı için gerekirse yeni vergi kaynakları meydana getirmek olduğunun ifade edildiği ortaya çıkmıştır. Türkiye’de yaşanan Marmara depreminin ardından yeni salınan ek vergilerin % 10’luk kısmının 2000 yılı itibariyle tahsilatının sağlandığı ve bu dilimde meydana gelen yeni vergi yükünde %10’luk bir artışın işaret edildiği vurgulanmıştır. Bununla birlikte çalışmada afet zararlarının karşılanması için ortaya çıkan kamu finansmanı ihtiyacı ülkedeki vatandaşlar için ek bir vergi yükünü ifade etmektedir. Aynı zamanda afetten zarar gören vergi mükelleflerinin ödevlerini azaltıcı yönde politikalar ile desteklenmesi gerektiği ortaya konulmuştur. Bu tedbirlerin işletmelere likidite açısından sağlanan destek kredileri olduğunun, yabancı kaynak maliyetini azaltmak bakımından belli oranlarda faiz indirimlerinin yanı sıra para politikaları olduğunun dile getirildiği ortaya çıkmıştır.

Vergi gelirleri ile kamu harcamaları arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu ispatlanmıştır. Bunun sonucu olarak meydana gelebilecek olan bütçe açıklarının finansmanı için vergilerde yapılacak indirimlerin etkin, adil ve şeffaf olarak yapılması ile vergi sisteminin uyumlu olması gerektiği dile getirilmiştir. Yeni ve ek vergilerin tepki çekebileceği bulgusunu desteklemektedir. Literatürden elde edilen bu bulgular, yapılan çalışmada vurgulanan işletmelerde finansal kriz yönetiminin gerekliliğinin ortaya konulmasını desteklemektedir.

Literatürde Türkiye’de oluşan krizlerle mücadelede alınan tedbirlerin başka ülkelerin aldığı tedbirlerle benzer olduğu ifade edilmiştir. Bu tedbirlerin işletmelere likidite sağlaması açısından sağlanan destek kredileri olduğunu, işletmelerde yabancı kaynak maliyetini azaltmak bakımından belli oranlarda faiz indirimlerinin yanı sıra para politikaları olduğunu da dile getirdiği ortaya çıkmıştır.

Çalışmada, işletmeler için mali yükümlülüklerden biri olan vergilerin mühim olduğu Anayasanın vergi ödevi başlıklı 73. maddesi uyarınca, herkesin kamu giderlerine mali gücü oranında katılmakla yükümlü tutulmasından anlaşılmıştır. Ayrıca çalışmada, afet dönemlerindeki mali yükümlülükler kapsamında işletmeler için 6183 sayılı AATUHK’nun ilgili maddesiyle ertelemeler yapılabildiği ve bu uygulamanın mükelleflerin ihtiyacına cevap veremediği belirlenmiştir.

Araştırmada, uygulamanın özendirilmesi amacıyla devlet tarafından, işletmelere yönelik GVK. md. 9 muafiyet ile GVK. md. 18-20 no’lu kanun maddelerinde değişiklik yapılması, şirketler için KVK. md. 4 kapsamında muafiyet veya istisna şeklinde afet fonu için ayrılacak tutarların her türlü vergiden muaf tutulmasına ilişkin yasal düzenlemeler yapılması gerektiği önerilmiştir. Diğer taraftan işletmelerin, afet dönemlerinde nakit ihtiyacının bu fondan sağlanması neticesinde afet nedeniyle uğranılacak zarar, ziyan ve kayıpların telafi edilerek işletmenin devamlılığının sağlanmasının mümkün olabileceği ortaya konulmuştur. Bu konuda işletmelerin, afet fonu için belli bir zaman diliminde bir bankada bloke edilmiş ve afet dönemlerinde veya mücbir sebep oluşması durumunda blokenin çözdürülebilmesi mümkün olan bir hesap açmalarının da zorunlu hale getirilmesi gerektiği belirlenmiştir. Ayrıca afet fonunda biriken tutarlarla, her 5. yılını dolduran birinci yıla ait tutarın ve bu fona işlenen faizin serbest bırakılması ve işletmenin serbestçe kullanımına sunulması gerektiği, fon hesabına işlenen faizlerin de her türlü vergiden muaf tutulmasının fonun amacına ulaşmasını sağlayan gerekli bir neden olabileceği tespit edilmiştir. Afet fonu için ayrılacak tutarın brüt kâr üzerinden yaklaşık olarak %20 olması gerektiği, bu tutarın bankadaki reel faiz oranında her yıl bir faiz uygulamasına tabi tutularak faizlendirilmesi ve bu faiz tutarının da afet fonu gibi işlem görmesinin sağlanması gerektiği anlaşılmıştır. Fonun kullanılması ile ilgili esas ve usuller kanunlaştırılarak, fonun gelişigüzel veya keyfi muamelelerde kullanılmasının önüne geçilmesi, yapılacak kanun değişikliklerinde afet fonunun kullanımının esas ve usullerinin belirlenmesi ve bu belirlenen esaslar çerçevesinde kullanılmasının sağlanması gerektiği ortaya çıkmıştır.

Finansal kriz yönetiminin getireceği yeni bir bakış açısının üretim/tüketim döngüsü yönüyle katkısının değerlendirilmesine ilişkin olarak afet fonlarının ve vergilerin afet meydana geldikten sonra toplanmadığı, bunların afet öncesinde biriktirilmesi gerektiği belirlenmiştir. Bu fon için toplanan tutarların bütçenin belli bir oranından karşılanması neticesinde bir nevi vergi

olarak algılandığı anlaşılmıştır. Bunun sebebinin merkezi ve yerel yönetim bütçe gelirlerinin bireylerden toplandığı için varsayıldığı, fakat afet sonrasında kullanıldığı için de bir fayda olarak görüldüğü ortaya çıkmıştır. Ayrıca, risk üstlenilmesi bakımından sigorta sektöründen tahsil edilen vergilerin azaltılmasını yani vergi dışı bırakılmasının avantaj sağladığı ifade edilmiştir. Ayrıca çalışmada, işletmelerde finansal kriz yönetiminin yaygınlaşması veya teşviki için yasal bir düzenlemeye ihtiyaç olabileceği ortaya çıkmıştır.

Türkiye Muhasebe Standardı'nın, Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar ile ilgili 8 nolu tebliği (TMS 8) dikkate alınarak seçilip uygulanan muhasebe politikalarından oluştuğu ele alınmıştır. Muhasebe politikalarını içeren bilgilerin geçerli, güvenilir, karşılaştırılabilir ve anlaşılabilir olduğu dile getirilmiştir. Ayrıca muhasebe politikalarının bilgi sağlayacak biçimde kullanıcılara sunulması gerektiği vurgulanmıştır. Bu sonuçlar, araştırmadan elde edilen bulgularla örtüşmektedir. Bunun yanı sıra TMS 8 gereğince belirsiz durumlarda politikalar üretilmesinin ihtiyaçtan kaynaklandığı belirtilmiştir. Finansal yönetim bakımından ise işletmelerin belirsiz durumlar öncesinde finansal planlama yapmalarının bir zorunluluk olduğu dile getirilmiştir. Bu konuda İşletmeler için finansal planlamanın önemine vurgu yapmıştır. İşletmelerin finansal kriz yönetimine bakış açısını, planlamanın sürelerini ve amaçlarını fonksiyonel olarak ortaya koymuştur. İşletmelerde finansal planlamanın önemine vurgu yapmış ve bu planlamanın işletmelerin sürekliliği açısından gerekli olduğunu dile getirmiştir. İşletmelerde finansal planlamanın bir diğer amacının risk yönetimine katkısının olduğuna dikkat çekmiştir. Finansal krizlerin işletmelerde finansal denge bozukluklarına neden olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca finansal krizlere karşı planlama yapan işletmelerin krizlerden kısa zamanda ve kolay bir şekilde çıktıklarını ortaya koymuştur. Elde edilen bu bulgular, çalışmadan elde edilen bulguları desteklemektedir.

İşletmeleri etkileyen krizlerin işletmelerin dış çevrelerinden kaynaklandığını tespit etmiştir. İşletmelerin doğal afetler olan depremler, yangınlar ve su baskınları gibi sebeplerden dolayı krizlerle karşılaşabileceği ve bu afetlerin bilinemez ve önlenemez olduğuna dair sonuçlara ulaşmıştır. İşletmelerin afetlerden olumsuz etkilenmesine sebep olan dış faktörlerden birinin doğal afetler olduğuna dikkat çekmiştir. Literatürdeki çalışmalardan elde edilen bu sonuçlar, yapılan çalışmadan elde edilen bulgularla benzerlik göstermektedir.

Araştırmadan ortaya çıkarılabilecek bir başka sonuç da, finansal kriz yönetimi kapsamında oluşturulabilecek finansman sisteminin, işletmelerin afet sürecinde finansal yönden korunabilmesinde ilk sermaye yerine geçebileceği ve bu durumun bir avantaj sağlayabilmesinin yanı sıra işletmelere kriz sürecinde ek bir fon şeklinde yarar sağlayabileceği ortaya çıkmıştır. Bu uygulamanın işletmelerin devamlılıklarının yanında finansal yeterliliklerine de katkı sağlayabileceği tespit edilmiştir.

Yapılan çalışmada, bulguların desteklenmesi ile ilgili işletmelerde finansal kriz yönetimine ihtiyaç duyulabilmesinin gerekliliğinin ortaya konulabilmesi bakımından ilgili literatür temel alınarak ölçütler belirlenmiştir. Bu konuda işletmelerin krizlerden ve belirsiz durumlardan korunmasının muhasebenin temel kavramları ve standartları gereği olması belirlenen birinci ölçüttür. Bu ölçüte göre, işletmelerin ilgili durumlardan korunmasının muhasebenin temel kavramları ve standartları gereği olmasından kaynaklandığı ortaya çıkmıştır. Bu nedenle işletmelerin krizlere karşı ihtiyatlılık kavramı gereği hazırlıklı olması gerektiği belirlenmiştir. İşletmelerin ihtiyaç gereği Türkiye 8 nolu muhasebe standardına göre belirsiz durumlara karşı muhasebe politikaları geliştirmeleri gerektiği de belirlenen ikinci ölçüttür. Literatürde ele alınan Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar başlıklı Sekiz Nolu Muhasebe standardının amacına göre; işletmelerde muhasebe politikalarının belirlenmesi ve değiştirilmesine ilişkin kriterlerin belirlenmesi ve muhasebe politikaları ile tahminlerinde meydana gelebilecek değişikliklerde ve hataların düzeltilmesinde muhasebeleştirme ve açıklama esaslarını düzenleme yönünde işletmelere izin verdiği hususu da çalışmadan ortaya çıkan sonuçları destekler niteliktedir. Bu kritere göre, işletmelerin 8 nolu TMS gereği belirsiz durumlara karşı muhasebe politikaları geliştirmeleri gerektiği belirlenmiştir. Belirlenen üçüncü ölçüt ise işletmelerin öz kaynaklarının korunması ilkesince sermayelerini korumaları gerektiğidir. Ayrıca çalışmada, TTK gereğince sermayenin korunmasının işletmeler için bir zorunluluk ve sorumluluk gereği olduğu da tespit edilmiştir.

Çalışmada, Türkiye’de küresel iklim değişiklikleri ve doğal afet risklerine karşı bir finansal kriz yönetimine ihtiyaç duyulabildiği belirlenmiştir. Bunun nedenlerine gelince, işletmelerde afet kaynaklı krizleri finanse edebilecek bir finansal kriz yönetimine ihtiyaç duyulabileceği ve kamu yönetiminin mali açığını afet dönemlerinde azaltabilecek bir fon sistemine gereksinim olabileceği anlaşılmıştır.

Çalışmada, geçmiş 1999 yılı Marmara ve sonraki 2011 yılı Van depremi gibi büyük afetlerin akabinde finansal yapının işletmeler ile kamu yönetiminde bozulmasında ve kendini izole etmesinde kısa vadeli etkilerine ilişkin olarak, ilgili süreçte ekonominin duraksadığı, milli gelirden kayıplar yaşandığı ve kamu kesimi ile işletmelerde nakit akış dengesinin bozulduğu belirlenmiştir. Ayrıca çalışmada, 1999 yılı ve sonraki süreçte yaşanan gelişmelerin Türkiye’de sosyal ve finansal yönden önemli deneyimler kazandırdığı, yaşanan gelişmeler neticesinde mal kayıplarının yaşandığı ortaya çıkmıştır.

Araştırmada, geçmiş 1999 yılı ve sonraki büyük depremlerden sonra finansal yapının işletmeler ile kamu yönetiminde bozulmasında ve kendini izole etmesinde uzun vadeli etkilerine ilişkin olarak, 1999 yılı ve sonraki süreçteki afetlerin kamu kesiminde bütçe açığı meydana getirdiği anlaşılmıştır. Ayrıca çalışmada, depremler nedeniyle yaşanan krizlere ilişkin olarak

işletmelerce kamu idaresinden borçların erteleme ve silinme talebinde bulunulduğu ve afet sürecinde finansal yapının güçlü tutulabilmesi için bir fon sistemine ihtiyaç duyulabildiği de tespit edilmiştir.

Çalışmada, (2011 yılı Van depremi örneği temel alındığında) Türkiye'nin deprem kuşağında olması, arazi yapısı, sosyoekonomik olarak gelişmekte olan ülke statüsünde bulunması, finansal krizlere dayanıklılığı vb. durumlar dikkate alındığında çeşitli afetlere maruz kaldığı ve bu tür afetlerden ekonomik yönden etkilendiği belirlenmiştir.

Literatürde Kriz süreçlerinin, örgütlerin üst düzeydeki amaçlarına karşı bir tehdit oluşturduğunu bazen de örgütlerin devamlılığı açısından tehlike meydana getiren acil ve hızlı önlemler alınmasını gerektiren bir süreç olduğunu ortaya koymuştur. Bununla birlikte işletmelerin herhangi bir hazırlıkları olmadan krizi tahmin edemediğini ve bu tür krizlerle başa çıkamadığını ilgili çalışmada vurgulamıştır. Açıklanan nedenlerden dolayı umulmayan zamanlarda meydana gelen ve örgüte dışsal bir etki yapan depremlerin vb. doğal afetlerin bir kriz anı olarak ifade edildiği de tespit edilmiştir. Bu bulgular, yapılan çalışmadan elde edilen bulgularla da örtüşmektedir.

Bu çalışmada, (2011 yılı Van depremi örneği temel alındığında) afet fonu uygulamasının muhasebe açısından kayıt altına alınmasının; 102 nolu Bankalar Hesabı ve bu hesabın 005 nolu blokelerimiz alt hesabında izlenmesi gerektiği anlaşılmıştır. Bu hesaba ait faizlerin de 102 nolu Bankalar Hesabı ve bu hesabın 006 nolu blokelerimiz alt hesabında işlenen faiz hesabı şeklinde muhasebeleştirilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte fon hesabının muhasebeleşmesinde ise 548 nolu Diğer Kâr Yedekleri Hesabı'nın açılarak bu hesabın altında 05 nolu bloke edilmiş fonlar ve 06 nolu bloke edilmiş fona ait faiz geliri şeklinde kayda alınmasının uygun olabileceği belirlenmiştir. Hesapların işleyişi ile ilgili olarak muhasebe işlemlerinin kaydına ilişkin usul ve esasların temel alınarak işlemlerin yapılması gerektiği tespit edilmiştir.

Çalışmanın sonuçlarına göre, (2011 yılı Van depremi örneği temel alındığında) iklim değişikliği ile doğal afet kaynaklı felaketlerin yaşanması durumunda işletmeler açısından krizi yönetebilecek bir finansal kriz yönetimi geliştirilebilir. Bunun yanı sıra finansal kriz yönetimi uygulamasının geliştirilebilmesi için yasal düzenlemeler yapılabilir (VUK, GVK, KV, TTK, 6183 Sayılı AATUHK vs.), muhasebe bakımından gerek uluslararası gerekse ulusal düzeyde bir muhasebe standardı ortaya konabilir. İklim değişikliği ile doğal afet kaynaklı felaketlerin olumsuz etkileri manasında ekonomik ve finansal sonuçlarını en aza indirmede kamu yönetimi, işletmeler ve finansal kurumlar arasında genel bir mali yönetim eylem planı da yapılabilir.

KAYNAKLAR

Kitaplar

1. Abbott, P. L. (2017). *Natural disasters*, New York: Mc Graw-Hill.
2. Akdoğan, A. (1998). *Kamu maliyesi*. Ankara: Gazi Kitapevi.
3. Alpugan, O., Demir, H., O., Mete ve Üner, N. (1997). *İşletme Ekonomisi ve Yönetimi*, (5. baskı) İstanbul: Beta Yayınları.
4. Arslan, M. (2020). *Kamu maliyesi*. Harran Üniversitesi Birecik Meslek Yüksekokulu. Birecik: Yayınlanmış Ders Notları.
5. Augustine, R. N. (2000). *Harvard Business Review Dergisinden Seçmeler*, Kriz Yönetimi, (Önemeye Çalıştığınız Krizi Yönetmek)”, Çeviren: Salim ATAY, MESS Yayınları, İstanbul: BZD Yayıncılık. Ekim.
6. Aydın, N. Şen, M. ve Berk, N. (2012). *Finansal yönetim I*, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2577 Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1547.
7. Bulutoğlu, K. (1988). *Kamu ekonomisine giriş*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
8. Büyükoztürk, Ş., Çakmak, K., Akgün, E., Özcan E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (17. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
9. Can, H. ve Güney, S. (2007). *Genel İşletme İlkeler* (1. Baskı). *Kavramlar, kurumlar*, İstanbul: Arıkan Kitabevi.
10. Creswell, J., W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
11. Cuny, C., F. (1994). *Disastersand development*, Texas: Intertect Press.
12. Çabuk, A., Karagül, A.,A., Erol. C., Başar. A.,B., Sevim. Ş. ve Sayılır. Ö., (2013). *Finansal tablolar analizi*, Ankara: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2996 Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1949.
13. Çaldağ, Y. (2001). *Şirketler muhasebesi*, Ankara: Gazi Kitabevi.
14. Çelikkaya, A., Saruç, N. T., Savaşan, F., Güran, M., C. ve Sağbaş, İ. (2013). *Vergi teorisi*, Eskişehir: TC. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2960, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1915.
15. Coşkun, A. (2021). *Genel Muhasebe I Uygulamaları* (2. Baskı). Ankara: İksad Yayınevi.
16. Dülger, C., Moğol, T., Çakır, T., Yereli, A. B. ve Çetinkaya, Ö. (2012). *Devlet bütçesi*, Eskişehir, TC. Anadolu Üniversitesi Yayını No:2582, Açıköğretim Fakültesi Yayını No:1551.
17. Dölek, İ. (2016). *Türkiye’de doğal afetler*. Eskişehir: Pegem Yayınları.

18. Eaton, G. (2015). *A History of civilizationın 50 disasters*. Main: Tilbury House Publishers.
19. Eğilmez, M. (2016). *Kamu maliyesi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
20. Ekiz, C., ve Ekiz, U. (2014). *Çağrı, Dünyanın durumu 2013 sürdürülebilirlik hala mümkün Mü?*, (Wordwatch Enstitüsü), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Yaylacık Matbaacılık.
21. Fiala, O. (2017). *Natural disasters and individual behaviour in developing countries*. Springer.
22. Gel, O., C. (2004). *Operasyonel yönetimde finansal farkındalık* (2. Baskı), İzmir: Sistem Yayıncılık.
23. Haşit, G. (2000). *İşletmelerde kriz yönetimi ve Türkiye'nin büyük sanayi işletmeleri üzerine yapılan araştırma çalışması*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları: 1177, Açıköğretim Fakültesi Yayınları: 616.
24. Karabulut, G. (2002). *Gelişmekte olan ülkelerde finansal krizlerin nedenleri*, İstanbul: DXR Yayınları.
25. Karaoğulları, E. (2017). *Maliye politikası*, (4. Baskı), Ankara: Agun Bilgi Akademisi.
26. Karyağdı, N. (2014) *Tüm yönleriyle kâr dağıtımı*, İstanbul: Oluşum Yayınları.
27. Kırbaş, S. (2015). *Vergi hukuku temel kavramlar-ilkeler-kurumlar* (20. Baskı), Ankara: Siyasal Kitabevi.
28. Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (3th Ed.) (Çev: Turan, S.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
29. Okka, O. (2015). *Analitik finansal yönetim teori ve problemler*, Ankara: Nobel Yayınları.
30. Oviedo, A., M. ve Moroz, H. (2013). *A Review of the ex post and ex ante impacts of risk*, The World Bank.
31. Oktayer, N. (2010). *Türk vergi sistemi*, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
32. Öner, E. (2017). *Vergi hukuku*, (8. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
33. Öztürk, N. (2015). *Maliye politikası*, (3. Baskı), Bursa: Ekin Yayın Dağıtım.
34. Öztürk, N. (2016). *Maliye politikası*, (4. Baskı) Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
35. Patton, M., Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (Çev: Bütün, M. ve Demir, S. B.). Ankara: Pegem Akademi.
36. Pehlivan, O. (2018). *Kamu maliyesi*, Trabzon: Celebler Matbaacılık Yayın ve Dağıtım.
37. Sağlam, N. ve Şengel, S. (2014). *Şirketler muhasebesi*, Ankara: Detay Yayıncılık.
38. Saldanlı, A. (2019). *Finansal yönetim*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları.

39. Shroder, J., F. (2014). *Hazards, risks, and disasters in society*. Elsevier.
40. Stake, R. E. (2006). *Multiple case study analysis*. New York: NY. Guilford Press.
41. Şahin, C. ve Sipahioğlu Ş. (2003). *Doğal afetler ve Türkiye*, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
42. Şeker, M. (2010). *Kamu maliyesi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
43. Şengel, S., Selimoğlu, S., Beyazıt E., Gürdal, K. ve Alagöz, A. (2013). *Şirketler muhasebesi*, Editör: Prof. Dr. Necdet SAĞLAM, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2887, Ankara: Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1844.
44. Tanış, V., N. (2010). *Genel muhasebe ilke ve uygulamalar*, (3. baskı), Adana: Karahan Kitabevi.
45. Tutar, H. (2000). *Kriz ve stres ortamında yönetim*, İstanbul: Hayat Yayınları.
46. Turhan, S. (1993). *Vergi teorisi ve politikası*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
47. Tüz, M., Haşit, G., İpçioğlu, İ. ve Suher, İ.,K. (2013). *Kriz iletişimi ve yönetimi*, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2818, Açıköğretim Fakültesi Yayını No:1776.
48. Ülgen, H. ve Kadri M. (2007). *İşletmelerde stratejik yönetim*, İstanbul: Arıkan Kitabevi.
49. Yeşil, R. (2010). *Nitel ve nitel araştırma yöntemleri*. R. Y. Kıncal (Ed.), *Bilimsel araştırma yöntemleri içinde* (ss. 49-77). Ankara: Nobel Yayınları.
50. Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
51. Yılmaz, A.,E. (2010). *Afet Yönetimi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
52. Yılmaz, E.,B. (2015). *Maliye*, İstanbul: DR Yayınları.

Sürelî Yayınlar

1. Akar, S. (2016). Hazine işlemleri ile genel bütçe dengesi ve finansman arasındaki ilişki: ARIMAX Analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİFB Dergisi*, 11(2),177-92,
2. Akar, S. (2013). Doğal afetlerin kamu maliyesine ve makroekonomiye etkileri: Türkiye değerlendirmesi”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 11(21), 185- 206.
3. Akdağ, M. ve Arklan, Ü. (2011). Kriz yönetimi ve sosyal sorumluluk: Kurumsal sosyal sorumluluğun kriz yönetimi sürecine etkisi/katkısı”, *e-Journal Of New World Sciences Academy*, 6(4), 768-784.
4. Akdoğan, M. U. (2012). Yeni Türk Ticaret Kanununun sonrasında SPK düzenlemeleri ve tabi işletmelerde dağıtılabilir kâr hesabı”, *Muhasebe Finansman Dergisi*, 12(10), 119-136.

5. Aksay, C. S., Ketenoğlu, O. ve Kurt, L. (2005). Küresel ısınma ve iklim değişikliği, *Selçuk Üniversitesi Fen Fakültesi Fen Dergisi*, 1(25), 29- 41.
6. Altun, T. (2019). Doğal afet önlemlerinin politik ekonomisi, *International Journal of Public Finance*, 4(1),1-75.
7. Altun, Akbaba, S. (2001). Kaos ve yönetimi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 28(28), 451-469.
8. Anbar, A. (2008). Afet riskinin sermaye piyasaları aracılığıyla finansmanı: Afet tahvilleri, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(24), 223-253.
9. Anbar, A. ve Değer, A. (2008). İklim değişikliğinin finansal hizmet sektörüne etkileri, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(23), 223-253.
10. Aslanoğlu, S., Cengiz, S., Dinç, Y. ve Dilsiz. (2016). Yaratıcı muhasebe uygulamalarının bağımsız denetim kalitesi üzerine etkisi: BİST’te bir uygulama. *Muhasebe Finansman Dergisi*, 1(69), 1-24.
11. Asunakutlu, T. ve Safran, B. (2004). Stratejik yönetim açısından kriz kaynaklarına ilişkin bir değerlendirme. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(21), 51- 58.
12. Aykaç, B. (2001). Kamu yönetiminde kriz ve kriz yönetimi, *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 3(2), 123-132.
13. Azimli, Çilingir, G. ve Örçen, Güler, İ. (2020). Afet politikalarında risk unsuru ve afet mevzuatında risk yönetimi. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*,3(1), 152-165.
14. Başoğlu, A. (2014). Küresel iklim değişikliğinin ekonomik etkileri. *Sosyal Bilimler Dergisi*. 7, 175-196.
15. Bayraç, H. N. (2011). Enerji kullanımının küresel ısınmaya etkisi ve önleyici politikaları, *Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 229-260.
16. Can, A.,V., (2010). Krizin muhasebesi ve muhasebenin krizi. *Mali Çözüm*, 10(97), 31-47.
17. Candan, N. (2012). Türkiye’de 1990 yılından sonra uygulanan vergi politikaları ve kriz etkisi. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 18(2), 79-86.
18. Çakmak, H., Ocaktan, M.,-E. ve Akdur, R. (2018). Doğal afetler, eşitsizlikler ve sağlık sonuçları, *Türkiye Klinikleri*, 88-94.
19. Çetintaş, H. ve Türköz, K. (2017). İklim değişikliği ile mücadelede karbon piyasalarının rolü, *Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 20(37), 147-168.
20. Demirtaş, H. (2000). Kriz yönetimi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 23(23), 351-373.

21. Diffenbaugh, N., S., Burke, M. (2019). Global Warming Has Increased Global Economic Inequality”, *Stanford University Department Earth System Science, PNAS*, 116(20).
22. Dökmen, G. (2012). Kamu harcamaları, kamu gelirleri arasındaki ilişki: Panel nedensellik analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27(2), 115-143.
23. Er, S. (2011). Finansal krizleri önleme aracı olarak finansal sektörün regülasyonu,1 Mortgage krizi ve Türkiye”, *Maliye Dergisi*, 160y, 307-327.
24. Eralp, B. (2017). Yaratıcı muhasebe kapsamında halka arz seferberliği, *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 1-16.
25. Erol, M. (2010). Ekonomik krizler ve KOBİ’ler. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*. 5(1),165-181.
26. Göçer, İ. (2013). Küresel ekonomik krizin etkileri: Panel veri analizi" *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(29), 163-188.
27. Gökçekuş, H., Barlas, C., Almuhsen, M. ve Eyni, N. (2018). *Doğal ve insan kaynaklı afetler, sonuçları ve afet yönetimi*, Yakın Doğu Üniversitesi, İnşaat Mühendisliği Bölümü, 27.
28. Guemide, B. (2017). The effects of climate change on the economic growth Of ASEAN countries, unity of research of human resources development, *University of Mohammed Lamine Denaghine. Sétif 2, Algeria*.
29. Gültekin, N. ve Aba, E. (2011). Küçük ve orta ölçekli işletmelerde kriz yönetimi: Şanlıurfa örneği, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 6(2), 205-226.
30. Güneş, M. ve Beyazıt, E. (2010). Özel işletmelerde kriz yönetimi üzerine genel bir değerlendirme, *Aksaray Üniversitesi, İİBF Dergisi*, 2(2), 15-33.
31. Hekimoğlu, B. ve Altindeğer, M. (2008). Küresel ısınma ve iklim değişikliği, *Samsun Çiftçi Eğitimi ve Yayın Şubesi Yayını*, Samsun.
32. Karaköse, T. (2007). Örgütler ve kriz yönetimi”, *Akademik Bakış, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 13, 1-15.
33. Küçük, F. ve Bayuk, M., N. (2017). Kriz ortamında bir başarı faktörü olarak çalışanların kurum imajı. *Journal of Yasar University*, 2(7), 795-808.
34. M. Henderson, R., A. Reinert, S., Dekhtyar, P. ve Migdal, A. (2018). Climate change in 2017: Implication for business. *Harvard Business School*, 27(17), 1-39.
35. Murat, G. ve Mısırlı, K. (2005). Küçük ve orta ölçekli işletmelerde kriz yönetimi: Çaycuma örneği, *ZKÜ, Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 1-19.

36. Ocak, M. ve Güçlü, F., C. (2008). Finansal kriz, finansal performans ve yönetim kurulundaki bağımsız üyeler, 2008 küresel finansal krizinde BİST imalat sektörüne yönelik bir araştırma, *Möдав*, 14(3), 76-96.
37. Okumuş, F. (2013). İşletmelerde kriz yönetimi ve krizlerin işletmeler üzerine olası etkileri, *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, 17(1), 203-212.
38. Öztürk, K. (2002). Küresel iklim değişiklikleri ve Türkiye'ye olası etkileri, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 47-65.
39. Paksoy, S. ve Bakan, S. (2010). Türkiye'de uygulanan maliye politikaları ve ekonomik büyüme üzerine etkileri: (1980 Sonrası), *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(32), 150-170.
40. Sezgin, F. (2003). Kriz yönetimi, *Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 181-195.
41. Seyrek, İ. (2006). Finansal istikrarsızlık ve dış borç: Türkiye örneği, *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 6(12), 203-227.
42. Sikich, Geary W., (2002). All hazards crisis management planning, *Logical Management Systems, Corp*.
43. Şaylıkay, M. (2010). Küresel ısınma, enerji senaryoları ve Türkiye'nin rolü, *Akademik Bakış Dergisi*, 10(19), 1-22.
44. Tabar, Ç. ve Tokatlıoğlu, M. (2018). Küresel ekonomik kriz döneminde Türkiye'de uygulanan vergi politikalarının değerlendirilmesi, *International Journal of Public Finance*, 3(1), 27-46.
45. Tağraf, H. ve Arslan, N. T. (2003). Kriz oluşum süreci ve kriz yönetiminde proaktif yaklaşım" *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(1), 149-160.
46. Taner, B. ve Akkaya, G., C. (2005). Finansal danışmanlık: İşletme düzeyindeki sorunların çözümüne doğru bütüncül bir yaklaşım", *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 1(25), 30-40
47. Temelli, U., E. ve Toplu, Yaşlıoğlu, D.(2017). Kriz yönetimi ve Türkiye'deki işletmelerde kriz yönetimi örnekleri üzerine bir inceleme, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(51), 233-244.
48. Tokucu, E. (2012). Hyman Minsky'in finansal istikrarsızlık hipotezi çerçevesinde finansal krizler ve çözüm önerileri", *Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi*, 67(2), 189- 212.
49. Tuncer-Çağırgan, S. ve Ulusoy, Y. (1996). Yedek akçeler, *DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(3), 1971-1996.
50. Türkeş, M. (2008). Küresel iklim değişikliği nedir? Temel kavramlar, nedenleri, gözlenen ve öngörülen değişiklikler, *İklim Değişikliği ve Çevre*, 1(1), 26-37.

51. Uyan, Ö. (2016). İşletmelerde kriz yönetimi çalışmaları ve işletmelerin kriz öncesi, kriz anı ve kriz sonrası yaptıkları uygulamalara yönelik alan araştırması, *International Conference On Eurasian Economies*, 4(4), 691-700.
52. Uzunbıçak, L. (2009). Doğal afetlerin kentsel ve bölgesel planlamada yeri, *Jeodezi, Jeoinformasyon ve Arazi Yönetimi Dergisi*, 2(101), 18-27.
53. Ünsal, H. (2016). Doğal afetlere yönelik vergi politikaları ve Türkiye uygulamalarının incelenmesi, *İGÜSBD*, 3, (2), 2-23.
54. Yavuz, A. ve Dikmen, S. (2015). Doğal afetlerin zararlarının finansmanında kullanılan afet öncesi finansal araçlar, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, Marmara University Journal of Political Science*, 3(2), 303-322
55. Zerenler, M. (2003). Kriz dönemlerinde üretim süreci esnekliğinin işletme performansına etkileri, *S.Ü., İİBF, Ekonomik ve Sosyal Araştırma Dergisi*, 3(6), 99-132.

Tezler

1. Akar, S. (2013). Doğal afetlerin kamu maliyesi üzerine etkisi: Türkiye örneği. Doktora Tezi. *Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.*
2. Al, G. (2009). Küreselleşme sürecinde ekolojik sorunların çözümünde karbon vergilerinin rolü. Yüksek Lisans Tezi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.*
3. Can, İ. (2003). Finansal kriz dönemlerinde çalışma sermayesi yönetiminin işletmelerin finansal performansları üzerine etkileri: İMKB’de işlem gören şirketler örneği, Doktora Tezi, *Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.*
4. Haşit, G. (1999). İşletmelerde kriz yönetimi ve Türkiye’nin büyük sanayi işletmeleri üzerinde yapılan araştırma çalışması, Doktora Tezi, *Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.*
5. İnmez, İ. (2005). Doğal afetlerin ekonomik etkisi: 17 Ağustos 1999 Marmara depremi örneği, Yüksek Lisans Tezi, *Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.*
6. İnanç, Ş. (2010). İşletme bütçelerinin düzenlenmesi: Üretim işletmelerinde bir yazılım geliştirme uygulaması, Yüksek Lisans Tezi, *Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.*
7. Kayra, Ş. N. (2009). Türkiye’de finansal tablo formlarının zaman içerisindeki gelişimi, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Üniversitesi İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe Bilim Dalı, İstanbul.*
8. Patan, G., N. (2009). İşletmelerde kriz yönetimi ve stratejisinin önemi, Yüksek Lisans Tezi, *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.*

9. Sarpkaya, S., S. (2009). Finansal krizler ve kriz dönemlerinde uygulanan para politikası araçları, Yüksek Lisans Tezi, *Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
10. Şahinsoy, K. (2017). Kriz yönetimi açısından geleneksel ve sosyal medya (1999 Marmara - 2011 Van Depremi Analizi), Yüksek Lisans Tezi *İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.
11. Ünal, C., A. (2006). Anonim şirketlerde kâr dağıtımı ve yedek akçe ayrılması, Yüksek Lisans Tezi, *Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü* Ankara
12. Ymanoğlu-Çılgın, G. (2006). Türkiye’de küresel ısınmaya yol açan sera gazı emisyonlarındaki artış ile mücadelede iktisadi araçların rolleri, Yüksek Lisans Tezi *Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.

Kongre ve Sempozyum Bildirisi

1. Can, A., V., Demirci, D., Ş. ve Kıymaz, Kıvraklar, M. (2015) Muhasebe temel kavramları küresel iktisadi olaylar açısından irdelenmesi, *1. Uluslararası Ekonomi ve İşletme Kongresi, (ICEB’15)*, Gostivar, Makedonya, 10-14 Haziran 2015.
2. Çelen, M. (2011). Doğal afetlerin doğduğu koşullu mali yükümlülükler, *İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, (56),41-68.
3. Ergünay, O. (2009). Doğal afetler ve sürdürülebilir kalkınma, *Deprem Sempozyumu*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu, Türkiye, 11-12 Kasım 2009.
4. Hokka, C., Durgut, İ. ve Bozkurt, A. (2017). Küresel ısınma ve iklim değişikliğinin Türk sigorta sektörüne etkileri”, *academia.edu.yayınları*. Uluslararası Sosyal Araştırmaları Kongresi Bildiri Kitapçığı.
5. İSMMMO, (2014). Kâr dağıtımı ve vergilendirilmesi, *Serbest Muhasebeciler Mali Müşavirler Odası*, İstanbul, Türkiye, Şubat.
6. Kotil, E., Konur, F. ve Özgür, H., (2007), Körfez depreminin ekonomik etkileri, *International Earthquake Symposium*, Kocaeli, Türkiye, 22-26 October.
7. Sarsıcı, E., Öztürk, C., Sarsıcı, E. ve Değirmenci, B. (2017). Küresel iklim değişikliğinin finansal sektörlere etkisi, *IV. IBANESS Kongreler Serisi*, Russe, Bulgaristan, 08-09 Nisan 2017
8. Türkeş, M., Sümer, U., M. ve Çetiner, G. (2000). Küresel iklim değişikliği ve olası etkileri, Çevre Bakanlığı, *Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Seminer Notları*, s.1-17.

Diğer Kaynaklar

1. Amme Alacakları Tahsil Usulü Hakkında Kanun, Kanun No:6183, Kabul Tarihi: 21.07.1953, Yayımlandığı Resmî Gazete: Tarih: 28.07.1953 Sayı: 8469.
2. Gelir Vergisi Kanunu, Kanun No:193, Kabul Tarihi: 31.12.1960, Yayımlandığı Resmî Gazete: Tarih: 06.01.1961 Sayı: 10700.
3. Kurumlar Vergisi Kanunu, Kanun No:5520, Kabul Tarihi: 13.06.2006, Yayımlandığı Resmî Gazete: Tarih: 21.06.2006 Sayı: 26205.
4. Türk Ticaret Kanunu, Kanun No: 6102, Yayımlanma Tarihi:14.02.2011.
5. Uluslararası Muhasebe Standartları (Muhasebe Standart No: 1 ve 8)
6. Vergi Usul Kanunu, Kanun No:213, Kabul Tarihi: 04.01.1961, Yayımlandığı Resmî Gazete: Tarih: 10.01.1961 Sayı: 10703.

Online Taramalar

1. Afet ve Acil Durum Başkanlığı, (<https://www.afad.gov.tr/afadem/insan-kaynakli-afetler>) (<https://vdocuments.mx/tc-basbakanlik-afet-ve-acil-durum-yoenetimi-.html>) İndirilme Tarihi: 25.05.2019
2. Baran, H. (2010). İşletmelerde Kriz Yönetimi. A&G Bülten, Araştırma ve Meslekleri Geliştirme Müdürlüğü, Kasım. (www.izto.org.tr/nr/rdonlyres/7475bda1-95b7.../hitaykriz1.pdf) (10.02. 2010). İndirilme Tarihi: 18.03.2019
3. Coacch (2018). The economic cost of climate Change in europe: synthesis report on state of knowledge and key research gaps. *Policy Brief, by the 20.COACCCH project*. Editors: Paul Watkiss, Jenny Troeltzsch, Katriona McGlade. Published
- Hürriyet Gazetesi, Teknoloji Haberleri (<http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/kuresel-isinma-depreme-neden-olabilir-484500>) İndirilme Tarihi: 25.05.2019
5. Finansal Planlama (<http://enm.blogcu.com/finansal-planlama-nedir/8958043>) İndirilme Tarihi: 18.03.2019
6. Özden, D., M. (ty).Finansal Planlama İpucu Notlar. (<http://dursunmuratozden.net/ipucu/detaysonuc.asp?cat=EKONOM%DD&a=1796>) İndirile Tarihi: 20.03.2019
7. Kutluay, H. (2017). *Doğal Afet Nedir, Çeşitleri Nelerdir?*. <https://www.makaleler.com/dogal-afetler-nelerdir/> İndirilme Tarihi:20.03.2021
8. Middle East Technical University (2011). Tabanlı-Van (23 Ekim 2011) ve Edremit-Van(9Kasım2011)depremleri, https://www.metu.edu.tr/system/files/ODTUAYMVAN_rev3.pdf/ İndirilme Tarihi: 15.09.2021

9. Türkiye İstatistik Kurumu (2012). Seçilmiş Göstergelerle Van 2012”, ([www.vantso.org.tr/u/files/VAN\(1\).pdf](http://www.vantso.org.tr/u/files/VAN(1).pdf)) , İndirme Tarihi: 30.09.2021
10. Uslu, M., O. (2020). Auri Sacra Fames (Altına Duyulan Lanet Açlık), Konu: Doğa ve Çevre, Temmuz, Sayı:80, <http://apelasyon.com/Yazi/1175-auri-sacra-fames-altina-duyulan-lanet-aclik/> İndirilme Tarihi:20.03.2021
11. Van Ticaret ve Sanayi Odası (ty.) Vergi Terkin Raporu, http://www.vantso.org.tr/u/files/vergi_terkini-VGADIAN_4278.pdf/ İndirilme Tarihi: 16.08.2021

ISBN: 978-625-367-205-8